TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
COĞRAFYA ANABİLİM DALI

RUSYA-TÜRKİYE GÖÇ SİSTEMİ: İSTANBUL'DA KARMA EVLİLİKLER ve ULUSAŞIRI PRATİKLER

Doktora Tezi

AYLA DENİZ

Ankara, 2018

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
COĞRAFYA ANABİLİM DALI

RUSYA-TÜRKİYE GÖÇ SİSTEMİ: İSTANBUL'DA KARMA EVLİLİKLER ve ULUSAŞIRI PRATİKLER

Doktora Tezi

Ayla DENİZ

Tez Danışmanı
Prof. Dr. E. Murat ÖZGÜR

Ankara, 2018

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
COĞRAFYA ANABİLİM DALI
BÖLGESEL COĞRAFYA BİLİM DALI

Ayla DENİZ

RUSYA-TÜRKİYE GÖÇ SİSTEMİ: İSTANBUL'DA KARMA EVLİLİKLER ve ULUSAŞIRI PRATİKLER

DOKTORA TEZİ

Tez Danışmanı
Prof. Dr. E. Murat ÖZGÜR

TEZ JÜRİSİ ÜYELERİ

Adı ve Soyadı	İmzası
1- Prof. Dr. E. Murat ÖZGÜR	
2- Doç. Dr. Salih ŞAHİN	
3- Doç. Dr. M. Murat YÜCEŞAHİN	
4- Doç. Dr. Mustafa YAKAR	
5- Dr. Öğr. Üyesi C. Erdem BEKAROĞLU	

Tez Savunması Tarihi

12.07.2017

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne,

Prof. Dr. E. Murat ÖZGÜR danışmanlığında hazırladığım "Rusya-Türkiye Göç Sistemi: İstanbul'da Karma Evlilikler ve Ulusaşırı Pratikler (Ankara. 2018)" adlı doktora ☒ tezimdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu, başka kaynaklardan aldığım bilgileri metinde ve kaynakçada eksiksiz olarak gösterdiğimi, çalışma sürecinde bilimsel araştırma ve etik kurallarına uygun olarak davrandığımı ve aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sonucu kabul edeceğimi beyan ederim.

Tarih:

Adı Soyadı: Ayla DENİZ

İmzası:

İÇİNDEKİLER

ŞEKİLLER LİSTESİ ..... **IV**

HARİTALAR LİSTESİ ..... **VI**

ÖNSÖZ ..... **VII**

I. BÖLÜM: RUSYA-TÜRKİYE GÖÇ SİSTEMİ: KARMA EVLİLİKLER VE ULUSAŞIRI PRATİKLER **1**

GİRİŞ **1**

1.1. ÇALIŞMANIN TASARIMI 3

1.1. ÇALIŞMANIN EPİSTEMOLOJİK VE METODOLOJİK TEMELLERİ 16

1.2. ARAŞTIRMACI KONUMU VE SAHADAN NOTLAR 27

1.3. VERİ TOPLAMA VE ANALİZ SÜRECİ 40

II. BÖLÜM: RUSYA-TÜRKİYE GÖÇ SİSTEMİNİN KURULUMU, KARMA EVLİLİKLER VE EVLİLİK GÖÇLERİ **50**

2.1. RUSYA'DA VE TÜRKİYE'DE TOPLUMSAL CİNSİYET, İŞGÜCÜ PİYASASI VE GÖÇ İLİŞKİSİ 51

2.1.1. Rusya'ya Bakış *51*

2.1.2. Türkiye'ye Bakış *56*

2.2. RUSYA-TÜRKİYE GÖÇ SİSTEMİ: BİR TOPLUMSAL CİNSİYET ANALİZİ 60

2.2.1. Türkiye'den Rusya'ya Göçler *60*

2.2.2. Rusya'dan Türkiye'ye Göçler *65*

2.3. KARMA EVLİLİKLER VE ULUSAŞIRI EVLİLİK GÖÇLERİ 71

III. BÖLÜM: TANIŞMADAN EVLİLİĞE, EVLİLİKTEN GÖÇE **80**

3.1. KATILIMCILARA İLİŞKİN BİLGİLER 80

3.1.1. Araştırmaya Katılan Rus Kadınların Demografik ve Sosyo-Ekonomik Özellikleri *80*

3.1.2. Araştırmaya Katılan Türk Erkeklerin Demografik ve Sosyo-Ekonomik Özellikleri *87*

3.1.3. Rus Kadınların Köken Yerlerine İlişkin Bilgiler *89*

3.1.4. Türk Erkeklerin Köken Yerlerine İlişkin Bilgiler *93*

3.2. TANIŞMADAN EVLİLİĞE 97

3.2.1. İlişkilenmenin Öncülleri: Stereotipleştirme ve İdealleştirme *97*

3.2.2. Karşılaşma Mekânları: 'Kiminle karşılaştığın, yürüdüğün sokağa bağlı' *111*

3.2.3.Evlilik Motivasyonları: Simbiyotik İlişkiler *124*

3.2.4.Birlikteliğin Kurumsallaşması: 'Herkesin Âdeti Başka' *142*

3.3. İSTANBUL'DA YAŞAM 150

3.3.1.Kente Yerleşim Süreci: 'Bu şehir, cüzdanla ailenin terazisi' *150*

3.3.2.Kamusal Mekânda Benlik İnşası: 'İstanbul'un neresinde yaşayacağımı şaşırdım' *157*

IV. BÖLÜM: ULUSAŞIRI AĞLAR, PRATİKLER, KURUMLAR 171

4.1. ULUSAŞIRI AĞLAR 173

4.1.1. Zaman, Değişen Dünya ve Teknoloji: 'Her yılına bir yüz, sırtına bir minder' *176*

4.1.2. Etnisite: 'Bilmediğim yolda bildiklerimle yürüyorum' *182*

4.1.3. Sosyo-Ekonomik Statü: 'Fakirin arkadaşı kendisi, zenginin arkadaşı ellisidir' *184*

4.1.4. Beşeri Sermaye: 'Dilsizsen kendinle konuşursun' *186*

4.1.5. Sosyal Denetimden ve Kültürel Çatışmadan Kaçış İsteği: 'Rusya'da evlenince iki katı akraban olur, burada dört katı' *188*

4.1.6. Genel Değerlendirme *190*

4.2. ULUSAŞIRI PRATİKLER 194

4.2.1. Politik İlişkilenme: 'Siyaset benim salonumda, benim evim artık TürkRusya' *195*

4.2.2. Ekonomik pratikler: 'Buraya eksem orada bitiyor, oraya eksem burada' *202*

4.2.3. Sosyo-Kültürel Pratikler: 'Kadın kültürü doğurur; toplum bakar, büyütür' *208*

4.2.4. Mekânsal Pratikler: 'İstanbul'da uyandım, Moskova'da uyudum' *216*

4.3. İSTANBUL'UN RUSYA'YA BAKAN YÜZÜ: ULUSAŞIRI KURUMLAR VE GİRİŞİMLER 219

4.3.1. Rusya Federasyonu İstanbul Başkonsolosluğu *219*

4.3.2. Patrikhane ve Kilise *221*

4.3.3. Rus Okulu *225*

4.3.4. Vakıf ve Dernekler *233*

4.3.5. Medya *241*

4.3.6. Restoranlar ve Kafeler *254*

4.3.7. Sanal Girişimler: Rus Bakkalı ve Rus Kitabevi *260*

4.3.8. Genel Değerlendirme *263*

SONUÇ: RUSYA-TÜRKİYE GÖÇ SİSTEMİNDE EVLİLİK GÖÇMENLERİNİN KONUMU: KENDİ SİSTEMİNİ YARATMAK 265

5.1. MAKRO YAPIDA BENLİK İNŞASI: 'BİZİM KADERİMİZİ AYNI KALEM YAZIYOR' 268

5.2. MEZO YAPIDA BENLİK İNŞASI: 'SEN BİRSİN, DERNEK BİN' 275

5.3. MİKRO YAPIDA BENLİK İNŞASI: 'HAYAT ARKADAŞIYSAN ONUN SUYUNU İÇMEYİ, PİŞİRDİĞİNİ KURSAĞINDAN GEÇİRMEYİ ÖĞRENECEKSİN' 281

5.4. RUSYA-TÜRKİYE KRİZİNDE RUS KADINLAR: 'İKİ ÜLKE İÇİN BİR KALP' 285

5.5. DEĞERLENDİRME: TOPLUMLARIN DİKİŞLERİNİ SÖKMEK 291

KAYNAKÇA 297

EKLER

1.Gönüllü Katılım Formu *345*

2.Sorular *346*

ÖZET.....355
ABSTRACT..... 356

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Bireysel ve toplumsal düzeyde karma evlilikleri etkileyen faktörler ve onların sonuçları 9

Şekil 2. Türkiye'den Rusya'ya giden turistlerin yıllara göre dağılımı 63

Şekil 3. Türk okulunun Rusça bilgisi yarışması ve Rusya dikte yarışması afişleri 65

Şekil 4. İstanbul'da Beyaz Ruslar 66

Şekil 5. Rusya'dan Türkiye'ye gelen turistlerin yıllara göre dağılımı ve iki ülke arasındaki ticaret hacminin gelişimi 68

Şekil 6. Rus kadın göçmen sayısının değişimi 69

Şekil 7. Rus Okulu öğrencilerinin Türk okulunu ziyareti 69

Şekil 8. Türkiye'deki Rus gelin sayıları 75

Şekil 9. Rus evlilik göçmenlerinin yoğunlaştıkları ilk 5 il 75

Şekil 10. Medyada nefret söyleminin hedefindeki grupların dağılışı, 2016 105

Şekil 11. Valentina Tereshkova ile ilgili bir haber 108

Şekil 12. Roksolana Dergisi'nde Türk erkeklerin cinselliği hakkında haber 110

Şekil 13. Kadınların ilk evlenme yaşlarının yıllara göre değişimi 132

Şekil 14. Yükseköğretim İstatistikleri 2013-2014 132

Şekil 15. Rus-Türk evliliklerinde motivasyonların değişimini etkileyen faktörler 141

Şekil 16. Geleneksel evlilik aşamaları 143

Şekil 17. Rus-Türk evliliklerinde evliliğin aşamaları 150

Şekil 18. Rus evlilik göçmenlerinin en yakın üç arkadaşının uyrukları 175

Şekil 19. Türkiye'deki Rusya Yurttaşları Derneklerinin Koordinasyon Konseyi üyeleri 198

Şekil 20. Bir Rus evlilik göçmeninin ofisinde Putin'in fotoğrafı 199

Şekil 21. Rus Tiyatrosu'nun çocuk izleyicileri 215

Şekil 22. Rus tiyatrosu afişi ve Facebook tanıtım sayfası 215

Şekil 23. Çatı kilisesinin yukarıdan görünüşü 222

Şekil 24. Kilisenin bulunduğu apartman 222

Şekil 25. Kilisenin içinden bir görünüm 223

Şekil 26. Rus Okulu tanıtım broşüründen bir kare 230

Şekil 27. Rus Okuluna Resmi Ziyaret 231
Şekil 28. Rusya Federasyonu Büyükelçiliği'nin internet sayfasında yer alan Rus dernekleri 236
Şekil 29. Ruslara hizmet veren Türk bir avukat 241
Şekil 30. Roksolana Dergisi'nin bazı sayılarındaki kapaklar 244
Şekil 31. Roksolana Dergisi'nde işlenen konulara bir örnek 248
Şekil 32. Roksolana Dergisi'nin Rusça Çocuk Eki: Roksolashka 249
Şekil 33. Roksolana Dergisi'nde bir reklam 249
Şekil 34. Bosfor Dergisi'nin bazı kapakları 251
Şekil 35. Bosfor Gazetesi'nde yerel bir etkinliğe dair haber 252
Şekil 36. Bosfor Gazetesi'nde karma evlilik gerçekleştiren veya bu evliliklerden doğan çocukları ilgilendiren bir haber 252
Şekil 37. Bosfor Gazetesi'nde diş sağlığıyla ilgili bir reklam 253
Şekil 38. Rejans Lokantası'nda Atatürk'ün masası 256
Şekil 39. Rejans Lokantası'nın menüsü 257
Şekil 40. Matruşka Restoranı'ndan Bir Görünüm 259
Şekil 41. Matruşka Restoranı'ndan bir görünüm 260
Şekil 42. Rus Bakkal'ın profil fotoğrafı 261
Şekil 43. Rus Bakkal'da satılan bir ürünün tanıtımı 261
Şekil 44. Sanal Rus Kitabevi'nin profilinde yer alan görsel 262
Şekil 45. Rus Kitabevi'nde satılan kitaplara bir örnek 263
Şekil 46. Göç analizlerinin farklı düzeyleri 265
Şekil 47. Rus evlilik göçmenlerinin Rusya-Türkiye göç sistemindeki konumları 266
Şekil 48. Katya Mutlu tarafından açılan sergiden bir fotoğraf 288
Şekil 49. İki Ülke İçin Bir Kalp Sergisi Afişi 289
Şekil 50. Rusya-Türkiye arasına Rus evlilik göçmenlerinin ulusaşırı habitusu 292

HARİTALAR LİSTESİ

Harita 1. Katılımcıların ikamet yerlerine dağılımlarını gösterir harita 45

Harita 2. Rus evlilik göçmenlerinin illere dağılımı, 2009 77

Harita 3. Rus evlilik göçmenlerinin illere dağılımı, 2016 78

Harita 4. Rus katılımcıların köken bölgelere göre dağılımları 92

Harita 5. Türk eşlerin köken şehirlerine göre dağılışlarını gösterir harita 95

Harita 6. Türk erkeklerin ailelerinin yaşadıkları şehirlerin dağılışı 96

Harita 7. Rus evlilik göçmenlerinin 1990'larda kentsel mekân kullanımı 158

Harita 8. Rus evlilik göçmenlerinin 2000'lerde kentsel mekân kullanımı 162

Harita 9. Rus evlilik göçmenlerinin 2010'larda kentsel mekân kullanımı 165

Harita 10. Erken dönem evlilik göçmenlerinden birinin ulusaşırı ağı 178

Harita 11. Yakın zamanlardaki evlilik göçmenlerinden birinin ulusaşırı ağı 181

Harita 12. Araştırmanın katılımcılarının ulusaşırı ağlarının toplam görünümü 192

Harita 13. Dünya'da Rus Yahudilerinin ülkelere göre dağılımı 194

Harita 14. Roksolana Dergisi'nin dağıtıldığı şehirler 247

Harita 15. İstanbul'da Rus ulusaşırı kurumlarının genel görünümü 264

ÖNSÖZ

Yolculuğun zorluğunu bugünden çok erken bir zamanda, 8. yüzyılda kaleme alan Rihaku, Sürgün'ün Mektubu şiirinde, *'Güç olmadığını söyleyemem yolculuğun kırık tekerleklerle, koyun bağırsakları gibi bükülen yollarda. Yılın sonunda bile ben hâlâ gidiyordum, kuzeyin keskin rüzgârında'* der. Doktora tezi hazırlama süreci de, kırık tekerleklerle, engebeli yollarda, uzun süre, keskin rüzgâra karşı yürümek gibidir. En azından benim doktora tezimi hazırlama sürecimi oldukça iyi anlatan dizeler bunlar. Neyse ki bu yolda bana eşlik edenler vardı ve bu sayede, her şeyin bittiği yerde başlayan önsözü kaleme alabiliyorum. Bu noktada yol arkadaşlarıma teşekkür etmek istiyorum.

2008 yılında lisans bitirme tezim için E. Murat Özgür'ün kapısını çaldığımda, hangi konuda çalışmayı istediğimi sordu ama aklımda belirgin bir konunun olmadığını öğrendiğinde çekmecesini açıp bir küçük kâğıt çıkardı. Burada benim çalışabileceğim muhtemel iki konu yazılıydı. İkincisini hâlâ hatırlamıyorum. Onu hatırlıyor olsaydım kişisel hikâyem başka türlü yazılacaktı belki de. Ben birincisini aldım. Böylece Türkiye'deki Ruslar hakkında çalışmaya başladım. 2008 yılından bugüne çok şey değişti ve hayata dair mecburiyetlerimiz, isteklerimiz, fırsatlarımız, kısıtlarımız, kavrayışlarımız iç içe geçti. Bütün bu yıllar içinde değişen her şeye rağmen, bir kâğıttaki notla başlayan yolculukta bütün desteğiyle her zaman yanımda olan ve beni bu sistemde tutmak için yoğun çaba harcayan E. Murat Özgür olmasaydı bu çalışma ortaya çıkmazdı. Bilgisi, özeni, titizliği, yol göstericiliği ve benim gibi kanatları hep açılmaya hazır birini özgürleştiren tutumu için E. Murat Özgür'e çok teşekkür ediyorum.

2008'den bugüne kadar desteğini hissettiğim bir diğer kişi de İlkay Südaş'tır. Lisans bitirme tezimi hazırlarken gönderdiğim bir e-maille başlayan iletişimimiz, doktora tezinin hazırlık sürecinde de devam etti. Onun çalışmalarımı geliştirici geri bildirimleri çok değerli. Bana sunduğu yol haritası sahada kalmamı ve sahaya dayalı bir araştırma mantığı

geliştirmemi sağladı. Kendisine, bütün akademik katkıları yanında, Dünya'ya bakışıyla ve hayattaki duruşuyla öğrettikleri için de çok teşekkür ediyorum.

Doktora tezimin hazırlanma sürecinde belirli periyodlarla yapılan tez izleme komitelerinde bulunan ve tezin gelişimine katkı sağlayan C. Erdem Bekaroğlu'na ve bölümümüz içinde geçirdiğimiz zor süreçlerde tez çalışmalarımızın bu süreçten olumsuz etkilenmemesi için çaba sarf eden, tezin gelişimine yorum ve önerileriyle katkı sunan M. Murat Yüceşahin'e çok teşekkür ediyorum.

Aynı dönemlerde tezimin gelişimi için değerlendirmeler yapan Sutay Yavuz'a; tezimin son halini titizlikle okuyarak geri bildirimlerde bulunan İsmail Kervankıran'a ve yaptığımız sohbetler yoluyla tezimin içeriğinin gelişimine katkıları olan Hayriye Erbaş'a çok teşekkür ediyorum.

Bu tez çalışmasının jüri üyelerinden biri olan Mustafa Yakar, uzun yıllardır yaptığım çalışmalara eleştirileriyle büyük katkı sağladı; her zaman yapıcı yaklaşımıyla çalışma motivasyonumu artırdı. Kendisine, akademik yalnızlığı yaşayarak öğrenmeden bu tezi tamamlamama katkı sağladığı için çok teşekkür ediyorum. Yine Salih Şahin, anlayışıyla sarıp sarmaladığı bilgisi sayesinde, yolumuz her kesiştiğinde işlerin yolunda gideceğine dair bir inancı taşımamı sağladı. Kendisine bütün katkıları için teşekkür ediyorum.

Doktora sürecimde yaşadığım akademik ve idari sorunları aşmamda İhsan Çiçek ve Necla Türkoğlu'nun büyük destekleri oldu. Onlar olmasaydı zor zamanlar, çok daha zor olabilirdi. Varlıklarıyla pek çok hayatı güzelleştiren İhsan Çiçek ve Necla Türkoğlu'na çok teşekkür ediyorum.

Hem aynı mekânı paylaştığımızda hem de araya binlerce kilometrelik mesafe girdiğinde, benimle ilgili konularla yakından ilgilenen, zorlandığım zamanlarda ellerini

omuzlarımda hissettiğim, halden anlayışları ve içten yardımlarıyla kendimi çok daha iyi hissetmemi sağlayan Rüya Bayar'a ve Kerime Karabacak'a çok teşekkür ediyorum. Varlıklarını iyilikleriyle inşa ettikleri için, birlikte geçen her zaman güzeldi. Pratik zekâları ve çözüm odaklı bakış açılarıyla istenirse işlerin kolayca yoluna girebileceğini hiç unutturmadılar. Sağ olsunlar!

Tez çalışmamın metodolojik temellerini oluşturmak için başladığım Ankara Üniversitesi Kadın Sorunları Araştırma ve Uygulama Merkezi'nin (KASAUM) Toplumsal Cinsiyet ve Kadın Çalışmaları Birleşik Doktora Programı sayesinde hayatımda yeni bir kapı açıldı. Kendimi son zamanlarda en iyi hissettiğim yerlerden biri, bu merkezdi. Bireyin önce kendi önyargılarıyla sonra da topluma gömülü olanlarla tanışmasını sağlayan bu merkez olmasaydı, bu çalışmanın bu kurguyla gerçekleşmesi mümkün olmazdı. Bu merkez sayesinde tanıdığım Funda Şenol Cantek'e ve Elif Ekin Akşit'e, destekleri için çok teşekkür ediyorum.

Bu tezin ön saha çalışması Fransız Anadolu Araştırmaları Merkezi'nin (IFEA) sağladığı bursla mümkün oldu. Jean-François Perouse'un sağladığı bu destekle, İstanbul'un en soğuk günlerini, boğaz manzaralı bir odada çalışarak geçirdim ve ön sahayı gerçekleştirmem yanında, bu ortamın sayesinde Oxford Üniversitesi Göç, Politika ve Toplum Merkezi'nde (University of Oxford, Center for Centre on Migration, Policy and Society-COMPAS) misafir araştırmacı olabilmek için bir proje hazırlayabildim. Bu noktada hem Jean-François Perouse'a hem de projemi kabul eden ve Oxford Üniversitesi'nde çalıştığım aylarda bana türlü bağlantılar ve olanaklar sunan Frank Düvell'e çok teşekkür ederim.

Tez çalışmasının ön sahası ve COMPAS'taki süreci tamamlandıktan sonra, hem göç araştırmalarında uzman olan kişilerden ders almak ve hem de göç politikalarının geliştirilmesi için ilişkili bir sosyal araştırma mantığına erişmek için başvurduğum Avrupa Üniversitesi Enstitüsü (European University Institute- EUI) Göç Yaz Okulu'na burslu olarak katılmamı sağlayan ve burada aldığım eğitim sürecinde verdikleri derslerle ufkumu açan başta Philippe

Fargues, Peggy Levitt, Rainer Bauböck, Michael Collyer, Kathryn Lum'a ve diğer tüm hocalarıma çok teşekkür ederim.

Bu tez çalışmasının en büyük teşekkürlerinden biri Luis Eduardo Guarnizo'ya. Luis E. Guarnizo, ulusaşırılaşma yaklaşımının ortaya çıkışında ve gelişiminde en etkin rolü olan birkaç araçtırmacıdan biridir. Onunla birlikte çalışma için yapmak istediğim akademik yolculuk, pek çok kez bürokratik engellere takıldı, ama Luis E. Guarnizo çok yoğun programına rağmen, onlarca kez gerekli belgeleri hazırlayıp bana gönderdi. Sonunda 6 ay boyunca Kaliforniya Üniversitesi'nde (Davis) birlikte çalışabildik. Bu süreçte üniversitenin zengin kütüphanesinden yararlanmamı, çeşitli dersler almamı, yeni insanlarla tanışmamı, çalışmamı akademik bir ortamda tartışmamı ve bunları yapabileceğim özgür bir ortama kavuşmamı sağladığı için Luis E. Guarnizo'ya çok teşekkür ederim. Bütün bu seyahati olanaklı kılan ise, Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu'nun (TÜBİTAK) sağladığı doktora sırası araştırma bursudur. Bu bursu alabilmek için yazdığım projeyi değerlendiren ve onaylayan hocalarıma ve burs ödemeleri konusunda hiçbir sorun yaşamadığımdan, yalnızca çalışmamla meşgul olma rahatlığını bana sunan TÜBİTAK'a çok teşekkür ediyorum.

Tez çalışmasında haritaların hazırlanmasında büyük katkıları olan Erdinç Bitiçi'ye çok teşekkür ederim. Günlerce benim için nasıl emek verdiğini unutmayacağım. Yine tezimin ilk bölümlerinin okumasını yapan ve bir bütün olarak her zaman desteğini ve sevgisini hissettiğim Muhammet Öksüz'e ve katkıları için Ergin Gökkaya'ya çok teşekkür ederim.

Kaliforniya'daki araştırma sürecimde ve Türkiye'ye döndükten sonra çalışmalarımı sürdürmemde katkıları olan, tezimi geliştirmem için gereken pek çok kaynağa erişmemi sağlayan, bunun yanında manevi desteğini esirgemeyen Edward Whitney'e; çalıştığım alandaki yeni yayınların ve etkinliklerin haberini hızla benimle paylaşan Tanaya

Duttagupta'ya; Oxford'daki arkadaşlığımızı dostluğa dönüştürdüğümüz Selin Akyüz'e ve Shahana Purveen'e ve Davis'teki güzel oda arkadaşlıkları için Xin, Xuechen, Joyce ve Davor'a çok teşekkür ediyorum.

Bu tez çalışmasının gerçekleşmesini mümkün kılan elbette katılımcılardı. Zamanlarını ve özel bilgilerini, çok az tanıdıkları bir kişiyle, benimle paylaştılar. Onların pratik zekâlarından ve bedenlerine, ilişkilerine ve hayatlarına gösterdikleri özenden çok etkilendim. Gerekliliğini çokça sorguladığım evlilik konusunu, onların sayesinde türlü yönleriyle ve daha derinden görme, düşünme, anlama fırsatı yakaladım. Onların yazılmayan tarihlerini, birlikte yazmaya çalıştık. Hepsine ayrı ayrı teşekkür ediyorum.

Son olarak, sevgili aileme çok teşekkür ediyorum. 12 yıldır (arada kesintiler olmakla birlikte) Ankara'da yaşasam bile, 'eve gidiyorum' dediğimde kastettiğim yer hâlâ Antalya. Dünya'nın neresine gidersem gideyim, değişmeyecek olan da bu. Ailemin desteği ve güveni sayesinde çok uzun yollar kısaldı, taşlıklar düzleşti. İyi ki varlar, hep var olsunlar!

I. BÖLÜM

RUSYA-TÜRKİYE GÖÇ SİSTEMİ: KARMA EVLİLİKLER ve ULUSAŞIRI PRATİKLER

GİRİŞ

'İki Rus[1] gelin aldık, sülaleyi beyaza boyadılar. Onlar mı buraya geldi, biz mi oraya gittik, belli değil'. Bu sözlerin sahibi olan kadınla, yıllar önce bir akşam üzeri Antalya'da tanıştım. Büyük oğlu bir inşaat firmasının Moskova'daki projesinde çalışmak için Rusya'ya gittiğinde, aynı firmada çalışan Rus eşiyle tanışmış ve evlenerek Antalya'ya yerleşmişler. Birkaç yıl sonra da küçük oğlu İstanbul'da Kapalıçarşı'da çalışırken, Türkiye'ye iş için gelen ve ülkesine dönmeden önce hediyelik eşya almaya Kapalıçarşı'ya giden bir Rus kadınla tanışmış ve onlar da 6 ay içinde evlenmişler. Sonraki yıllarda saha çalışmalarında sık sık duyduğum *yabancı gelinlerin sülaleleri beyaza boyaması*yla kast edilenin sadece onların yarattıkları fiziksel değişiklikler olmadığını anladım. Aslında renklerle özetlenmeye çalışılan, evlilikle ortaya çıkan uzun süreli ve çoğu zaman değiştirilmesi mümkün olmayan farklılaşmalardı. Aynı zamanda geleneksel olarak evlilikle Rus kadınların gittiği yerin bir parçası olması ve hatta geldikleri yeri unutmaları beklenirken, tam tersine kadınların iki yeri birbirine bağlamaları. Bu öyle bir bağ olmuş ki, yukarıda bahsettiğim kadın hiç Rusya'ya gitmediği halde, bütün kültürü ve pratikleriyle Rusya, O'nun ve pek çoklarının hayatının içine girmiş. Bu, yalnızca bireylerin değil, onlarla birlikte, semboller ve ilişkileri kapsayan sosyal kategorilerin göç etmesinin (Tilly, 1990) bir sonucu elbette.

[1] 'Rus' terimi, uluslararası bağlamda adı Rusya Federasyonu olarak geçen ve jeopolitik yapılanması da federatif olan Rusya'da iki farklı anlama karşılık gelmektedir. İlki, ırksal olarak 'Rus' olma haline karşılık gelmekte ve bunun için Rusçada kullanılan kelime Russkiy (Русский), iken ikincisi ise 'Rusyalı' olma halidir ve Rusçadaki karşılığı da Rossiskiy (Российский) dir (Yıldırım, 2012). Bu metinde kullanılan Rus kavramı, Rusyalı olma halini içeriyor. Bununla birlikte saha çalışmasında görüşülen kişilerin büyük çoğunluğunu etnik Ruslar oluşturuyor.

Uzun yıllar *Rus gelin* kavramı gündelik hayatın merkezinde değilken yaklaşık 30 yıldır bu kavrama aşinalığı yaratan, ülkeler arasında yoğunlaşan ilişkilerle kurulan sistemin, insan hareketliliğine imkân veren düzenlemeler içermesidir. Zira, yukarıda hikâyeleri paylaşılan çiftlerin karşılaşmaları da kendi hareketlilik geçmişlerinin bir sonucuydu. Sonunda evlenerek yer değiştirenlerse kadınlar. Rus kadınların, erkek tarafından 'alınarak' onların yaşadıkları yere gelmeleri, kadınları pasif bir konumda görmeye neden olabilir. Ancak kadınların iki ülkeyi kapsayan ulusaşırı pratiklerine yapılan vurgu, onları kolayca pasifleştirmenin bir yanılgı da içerdiğini gösteriyor. Karma evliliklerin ve göçlerin kimler tarafından ve nasıl gerçekleştiği, göçün geleceği için Rus kadınların evlenme pratiklerinin iki ülke arasındaki sistemde nasıl bir yeri olduğu beyaz boyadan kolayca görünmüyor. İşte bu doktora çalışmasında, beyaz boyanın altında görünmeyenleri konu ediniyorum ve bunları açığa çıkarmayı amaçlıyorum. Evlilik tek aktörlü bir kurum olmadığından, çalışma kapsamında gerekli gördükçe Türk[2] eşlere ilişkin bilgilere de yer vermekle birlikte[3] asıl odağım, kadının rolünü görünür kılma kaygısıyla, evlilikle ulusaşırı hareketliliğe katılan Rus kadınlar. Bu 30 yıllık hikâyeyi en başından anlatmak için ise, Rus kadınların Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin (SSCB) dağılmasından sonra Türkiye'de ilk göç yerleri olan İstanbul'a odaklanıyorum.

Çalışmanın birinci bölümünde, öncelikle bu çalışmanın kapsamını nasıl oluşturduğumu, gerekçeleriyle birlikte *Çalışmanın Tasarımı* kısmında, bu çalışmanın nasıl bir düşünsel altyapıdan beslendiğini *Çalışmanın Metodolojik Temelleri* kısmında; buna göre araştırmacı olarak pozisyonumu *Araştırmacı Konumu* başlığı altında tartışıyorum. Bu bölümün son kısmında ise, çalışmanın *Veri Toplama ve Analiz* sürecine yer veriyorum.

[2] Metin içinde 'Türk' kavramıyla, aksini belirtmedikçe, Türkiyeli olma halini kastediyorum.

[3] Aileyi çalışmak karmaşık bir sistemi çalışmaktır. Aile kurumu çok taraflı, bağlamsal ve ilişkiseldir ve bu kurumun kuruluşu, hayatta kalışı ve dağılması hem kişiyi hem de toplumu ilgilendirir.

Çalışmanın ikinci bölümü olan *Rusya-Türkiye Göç Sisteminin Kurulumu, Karma Evlilikler ve Evlilik Göçleri* kısmı, iki alt bölümden oluşuyor. Birinci bölümde, bu çalışmanın konusunun altyapısını oluşturan koşulların tarihsel analizini toplumsal cinsiyeti merkeze alarak yaptıktan sonra, ikinci bölümde evliliklerin ve evlilik göçlerinin gelişimini tartışıyorum ve bunu yaparken çalışma alanı olarak İstanbul'u seçimimi de gerekçelendiriyorum.

Çalışmanın üçüncü bölümü olan *Göçten Evliliğe Evlilikten Göçe: İstanbul'da Rus Gelinler*'de, bu çalışmanın ilk üç sorusunun cevabı aranıyor: Karma evlilikleri kimler gerçekleştiriyor? Karma evlilikler nasıl gerçekleşiyor? Evlilikle İstanbul'a göç ve yerleşim süreci hangi dinamiklerin etkisiyle şekilleniyor? İlk sorunun cevabında, kişilerin demografik ve sosyo-ekonomik özellikleriyle köken şehirlerine yer veriyorum. İkinci sorunun cevabında, çiftlerin tanışmalarından evlenmelerine giden süreçteki deneyimlerine ışık tutuyorum. Son sorunun cevabında ise Rus kadınların İstanbul'da yaşama motivasyonlarını ve burada kurdukları hayatı irdeliyorum.

Çalışmanın dördüncü bölümü olan *Ulusaşırı Ağlar, Pratikler, Kurumlar* kısmında kadınların ulusaşırı ağlarını, pratiklerini ve kurumlarını ele alarak, bir sonraki bölümde gerçekleştireceğim ulusaşırı yaşam ve sistemle ilişki tartışmasına temel oluşturuyorum.

Çalışmanın son bölümü ve sonuç kısmı olan *Rusya-Türkiye Göç Sisteminde Evlilik Göçmenlerinin Konumu: Kendi Sistemini Yaratmak'*ta ise, göçmenlerin ulusaşırı ağları, pratikleri ve kurumları üzerinden makro, mezo ve mikro ölçekte kadınların göç sistemine nasıl katkı yaptıklarını tartışıyorum ve kadınların etkin rolünü göstermek için bir örnek olay olarak 2015 yılında yaşanan Rusya-Türkiye krizini örnek olay olarak analiz ediyorum.

1.1. Çalışmanın Tasarımı

Evlilik, yaşam gidişinde yeni bir evreye geçişin ve gençlikten yetişkinliğe dönüşümün anahtarı olarak görülür (Levi-Strauss, 1969); sosyal tamamlamanın önemli bir yönü olarak kabul edilir ve evliliğin gerçekleşmesi durumunda eşlerden en az biri yer değiştirir.

Toplumların evlilik kurumunu desteklemesi[4], evlilik kurumunun da -ölçeği değişmekle birlikte- insan hareketliliğini motive eder yapıda olması nedeniyle evlilik yoluyla göç, ilk evliliklerin gerçekleşmesine kadar uzanan derin bir tarihe sahiptir. Bununla birlikte, grup içi evliliklerin (endogami) yaygın olduğu geçmişten farklı olarak günümüzde, dünya genelinde grup dışı evliliklerde (egzogami) ve buna bağlı göçlerde ciddi bir artış vardır[5]. Günümüzde genel olarak tatil, eğitim, çalışma amaçlarıyla ulusaşırı seyahatlerin artması (Ryabov, 2013) ve internet kullanımının yaygınlaşması (Johnson, 2007), yakın dönemlerde küresel evlilik piyasasının[6] hareketlenmesinin, karma evliliklerin ve evlilik göçlerinin artmasının nedenleridir. Hatta ulusaşırı çiftlerin artışı, küresel bir eğilim olarak ifade edilmeye başlanmıştır (Piper, 1997). Bununla birlikte, karma evliliklere ve buna bağlı göçlere ilişkin literatürde, ortak bir tanım yoktur. Çoğunlukla karma evlilikler farklı ırksal, etnik ve kültürel özellikleri taşıyan çiftleri (Breger ve Hill, 1998: 1-7; Gorny ve Kepinska, 2004) ve hatta farklı yaş ve eğitim geçmişinden olanları kapsasa da (Becker, 1991), bu aynı zamanda farklı mekânlardan ama aynı kültürlerden insanların evlilikleri için de kullanılıyor (Charsley, 2006). Bu kavramların çok anlamlılığı nedeniyle literatürde karma evlilikleri ve evlilik göçlerini anlatmada kullanılan zengin bir kavram kümesi vardır: İki uluslu evlilik (binational marriage) (Koelet ve de Valk, 2014), sınır aşırı evlilik (cross border marriage) (Constable 2012; Wang ve Chang, 2002; Williams 2010), kültür aşırı evlilik (cross cultural marriage) (Breger ve Hill,

[4] Bu, çoğunlukla heteroseksüel çiftler arasındaki evlilikler için geçerli bir toplumsal destektir.

[5] Mesela, Tayvan'da yabancı gelinler toplam göçmen nüfusunun neredeyse yarısı kadardır (Tsay, 2004). 1990'dan beri neredeyse 100 bin Vietnamlı kadın Tayvanlı erkeklerle evlenmiştir (Wang ve Chang, 2002).

[6] Partner davranışlarının örüntülerini anlamak için araştırmacılar piyasa metaforunu kullanırlar (Blau, 1977; Kalmijn, 1998). Evlilik piyasasında kişilerin konumları onların gelir, yaş, fiziksel çekicilik, din veya etnisite gibi bireysel özelliklerinden beslenir (Niedomysl vd., 2010: 1121). Bu piyasa coğrafi olarak yerel (Ni Bhrolchain vd., 2002), bölgesel (Lichter vd., 1991), ulusal (Ni Bhrolchain, 2001; Rosenfeld, 2001) veya gittikçe yaygınlaşan şekliyle uluslararası olabilir (Adams ve Ghose, 2003; Piper, 1997).

1998; Cools, 2006; Piayura, 2012), milliyet aşırı evlilik (cross national marriage) (Cottrell, 1990), kültürlerarası evlilik (inter cultural marriage) (Chen ve Huang, 2006), ırklararası evlilik (inter racial marriage) (Gevrek, 2014; Osanami-Törngren, 2011), dinler arası evlilik (inter faith marriage) (Buisson 2016; Cila ve Lalonde, 2014), uluslararası evlilik (international marriage) (Piper 1999; Takeda 2012), karma evlilik (mixed marriage) (Gorny ve Kepinska, 2004; Rodriguez-Garcia 2006) ve ulusaşırı evlilik (transnational marriage) (Balzani, 2006; Beck-Gernsheim, 2007; Charsley, 2006, 2012). Bu kavramların her birinin yanına göç kelimesini eklemek birlikteliği hareketlilikle birleştirir. Hatta evlilik göçüne farklı açılardan açıklama getiren bunlardan başka kavramlar da vardır: Ticari olarak ayarlanmış evlilik göçü (commercially arranged marriage migration) (Lu, 2005), aile oluşumu göçü (family forming migration) (Lievens, 1999) ve eş göçü (spouse migration) (Khoo, 2001). Bu kavramların bir kısmı, doğrudan vatandaşlık ve ülke referanslıyken (ulusaşırı veya uluslararası gibi), bazıları göçü merkeze almadan gruplar-arası farklılığı (ırklararası ya da dinler arası gibi) vurgular niteliktedir. Bu nedenle araştırmacıların dikkate aldıkları göstergeler değişmektedir ve bunu araştırma grubunun özellikleri ve yaşadıkları ülkelerin sosyal bağlamı belirlemektedir. Ancak, asıl olan, partnerlerden en az birinin, diğerinden belirgin farklılık göstermesidir (Osanami-Törngren vd., 2016) ve bu farklılığın tarihsel olarak belirli rıza ve karşı çıkış mekanizmalarını içerecek yasal ve enformel araçlarını geliştirmesidir. Yukarıda bahsedilen göstergeler de bu araçsallaştırma içinde belirlenir. Devletler, kabul mekanizmalarına göre nüfus bilgilerini kaydederler ve bu durum dünya genelinde uzlaşı içermez. Mesela Fransa'da karma çift dendiğinde bu, onların etnisite veya ırk bakımından farklılaşmalarını değil (hatta etnisitenin sorulması bile yasal değildir), farklı ülkelerden gelmelerini veya farklı ülke vatandaşlıklarına sahip olmalarını anlatır. Yine İsveç'te resmi kayıtlar etnik veya ırksal bilgilerden ziyade kişilerin doğdukları ülke, ebeveynlerinin köken ülkeleri veya vatandaşlıkları üzerinden yapıldığından karma evlilik çalışmalarında da bunlar dikkate alınır. Bunların tersine, Amerika

Birleşik Devletleri'nde, Birleşik Krallık'ta ve Kanada'da ise, etnisite ve ırk bilgileri üzerinden kayıtları oluşturulduğu için buralarda yapılan karma evlilik çalışmalarında temel fark göstergeleri etnisite ve ırktır (Osanami-Törngren vd., 2016). Karma evliliklere ilişkin yukarıda bahsettiğim ele alış farklılıkları ve bunlardan doğan terminoloji içinde, *ulusaşırı evlilik* kavramının kullanımı yaygınlaşıyor. Bunun nedeni, göçmenlerin çok yerli pratikleri üzerinden çağdaş göçlerin gittikçe 'ulusaşırı' olarak tanımlanmasıdır. Göçlerin bu şekilde tanımlanması, evlilik yoluyla göçün de *ulusaşırı evlilik göçü* olarak tanımlanmasını beraberinde getiriyor (Le vd., 2014). Bu açıklama gücü, bu çalışmada da kavramın kullanımının gerekçesini oluşturuyor[7].

'Evlilik göçleri, dünya genelinde yaygınlaşması düzeyinde akademik ilgi görmese de özellikle sınıf, milliyet, etnisite veya toplumsal cinsiyete bakılmaksızın, tüm kombinasyonların mümkün olduğu küresel bir özgürlüğü temsil etmeme bakımından ilginçtir. Bunun yerine, var olan ve ortaya çıkan kültürel, sosyal, tarihsel, politik ve ekonomik faktörler tarafından şekillenen ve sınırlandırılan evlilik formları mevcuttur' (Constable, 2005). Bu nedenle Dünya'nın farklı coğrafyalarında karma evliliklerin ve evlilik göçlerinin artışının kendi yarattığı kültür yanında, beslendiği çok bileşenli bir yapısı vardır. Yani evlilik göçleri sadece bireysel ilgilerle değil ailevi, yerel ve küresel faktörlerin de etkisiyle biçimlenirler (Lauser, 2008: 90). Dolayısıyla bireylerden devletlere kadar farklı düzeylerdeki kurumsal yapılar, evliliklerin şekillenmesini etkiler. Suudi Arabistan'da Müslüman bir kadının, Müslüman olmayan bir erkekle evlenmesinin yasak oluşu veya Çin'de Dünya genelinde yaygın olarak 18 yaş olarak belirlenen evlenme yaşının kadınlarda 20, erkeklerde 22 oluşu,

[7] Ulusaşırı evlilikler, ulusaşırı etnik topluluklardaki evlilikler için de kullanılmakla birlikte (Williams, 2010: 9), bu aynı zamanda göçmenlerin ulusaşırı ağlarla, pratiklerle ve topluluk olma süreçleriyle de ilişkilidir. Bu çalışmada ulusaşırı evlilik kavramıyla yapılan vurgu, farklı etnik gruplar arasında gerçekleşen karma evliliklerle ve sınıraşan hareketlere katılanların birden fazla devletle kurdukları ilişkiden yarattıkları alan ve bu alanın kapsamına girenlerdir.

evliliklerin ve evlilik piyasasının şekillenmesinde etkili müdahalelere örnektir. Evlilik göçlerinin yönü, biçimi, içeriği ve ölçeği de bu yapılardan beslenerek şekillenir. Bu, evlilik göçlerinin kavramsallaştırılmasındaki çeşitliliği yaratan en önemli faktördür. Bununla birlikte ulusaşırı evlilik göçlerinin genellikle az gelişmiş ülkelerden gelişmiş ülkelere doğru olması (Charsley, 2006) evlilik göçünün mekânsallığını; partner seçiminde belirli etnik gruplara yönelinmesi etnisitenin etkisini (Lievens, 1999) ve hatta etnik determinizm boyutunu (Beck ve Beck-Gernsheim, 2013); çiftlerin evliliği ekonomik ve sosyal refaha erişmenin aracı olarak göçmeleri ise karma evliliklerin ve evlilik göçlerinin statü artırımıyla (kimilerine göre sınıfla ilişkisini) (Piper, 1999) ortaya koyuyor. En önemli odak nokta ise, evlilik göçüne katılanların sıklıkla kadınlar olması ve kadınların erkeklerin yaşadığı yere gitmelerinin bu göçlerin toplumsal cinsiyetini (Özgür ve Aydın, 2010; Piper ve Roces, 2003) göstermesidir. Hatta bu nedenle, evlilik göçmenlerine ilişkin tarihsel kavramsallaştırmalar bile kadınlar üzerinden yapılmıştır. Yakın yüzyıllara bakıldığında, 19. yüzyılda Avrupa'dan kadın göçmenlerin evlenebilecekleri birini bulmak için Kanada ve Amerika'ya göç ettikleri bilgisi mevcuttur. Bu dönemlerde kullanılan mektup gelin -letter bride- kavramı yerine, 20. yüzyılın başında fotoğraf (resim) gelin -picture bride-[8], 2. Dünya Savaşı, Kore Savaşı ve Vietnam Savaşından sonra ise savaş gelini -war bride- veya 'GI bride[9]' kavramları ortaya çıkarken[10], 1970'lerde

[8] Bu kavramları yaratan durumların ortaya çıkmasında, Amerika'da *'ırkların karışmasına karşı'* olan yasaların etkisi vardır. Irklar-arası evliliğin, yasaların geçerliliğinin artık kalmadığı günümüzde bile Amerika'da düşük olmasına neden olan bu durum, aynı zamanda yasanın sosyal ayrışmayı pekiştirmesinin de bir örneğidir. Evlilik piyasasının yapısı, yasal kısıtlamalar nedeniyle 19. ve 20. yüzyılda daralması, Amerika'da çoğunlukla göçmen işçi olan erkeklerin, kendi köken bölgelerinden ya da yakınlık duydukları etnik toplulukların yaşadığı yerlerden evlenmelerine neden olmuştur. Ancak ulusaşırı seyahatlerin kısıtlılığı, bu evliliklerin aileler veya diğer aracılarla gerçekleşmesini sağlamıştır ve genellikle çiftler, evlendikleri gün birbirleriyle fotoğrafların ötesinde bir temas kurabilmişlerdir. Bu dönemi, küresel sinema endüstrisine de ilham vermiştir. Mesela, 1995'te Kayo Hatta'nın yönettiği Japon-Amerikan ortak yapımı *Picture Bride* filmi, bir fotoğraf gelinin hikâyesini anlatmaktadır. Filme izleyiciler yoğun ilgi göstermiştir ve film, çok sayıda uluslararası ödüle de layık görülmüştür.

[9] GI kısaltması, Amerika Birleşik Devletleri Ordusu ve Amerika Birleşik Devletleri hava kuvvetleri askerleri için kullanılan bir kısaltmadır. Aslında ordu içinde lojistik hizmetlerinde kullanılan *galvanized iron*'a gönderme

özellikle Batı toplumlarında, 1990'larda ise Asya ülkelerinde internet ve ajanslar yoluyla yapılan anlaşmalı evlilikler için e-posta siparişi gelin- mail order bride- kavramı kullanılmaya başlandı (Lee, 1998). Evlilik göçlerine ilişkin çalışmaların konusal odaklarının değişimi de yukarıda bahsedilen ilişkisellikten etkileniyor. Bu, kimi zaman evliliğin vatandaşlık kazanımı (Beck-Gernsheim, 2007), kimi zaman insan ticareti (Flemmen, 2008; MacLean, 2014; Morokvasic, 2007), kimi zaman işgücü piyasasına katılım (Ekiz-Gökmen, 2011), kimi zamansa nüfus artışı (Yang ve Lu, 2010) bakımından akademik çalışmalarda yer bulmasının da gerekçesini oluşturuyor. Akademik yazına konu olan karma evliliğin bireysel ve toplumsal düzeyde sonuçları ve onu etkileyen faktörleri Sayaka Osanami-Törngren ve arkadaşları (2016) aşağıdaki gibi tablolaştırmıştır (Şekil 1). Buna göre, bireysel düzeyde demografik ve sosyo-ekonomik özellikler; toplumsal düzeyde ise, kolektif evlilik ve göç kültürü ile devlet politikaları gibi faktörler karma evlilikleri etkilemektedir. Bireysel düzeyde karma evliliklerin sonuçları arasında, ulusaşırı aile oluşumu, göç ve çoklu vatandaşlık ön plana çıkarken; karma

---

yapsa da bir süre sonra *governmental issue* veya *general issue* gibi kavramların kısaltması olarak anılmaya başlanmıştır. Bu kapsamda askerlerin sınır-aşırı operasyona gittikleri yerlerden kadınlarla evlenmeleri nedeniyle ilişkili kavramlar ortaya çıkmıştır. On-binlerce savaş gelininin daha iyi bir yaşam umuduyla Atlantik'i aşarak yaptıkları bu yolculuk, sadece akademik değil, edebi yazında da karşılık bulmuş ve savaş gelinleriyle ilgili kitaplar en çok satanlar listesine girmiştir. Bunlar içinde en popüler olanlarından biri, İkinci Dünya Savaşı'nda Amerikan askerlerinin Britanya'ya gelmeleriyle, bu 'karizmatik' askerlerle tanışmak isteyen kızların hikâyesini konu edinen Duncan Barrett ve Nuale Calvi'nin (2013) yazdıkları G.I. Brides: The Wartime Girls Who Crossed The Atlantic for Love'dır.

[10] Ann Baker Cottrell (1990), sınıraşırı evliliklerle ilgili çalışmasında, evlilikleri üç temel kategori içinde değerlendirir. İlk kategoride kolonyal/savaş gelinleri yer alır. Bu kapsama giren evlilikler, Amerikalı askerlerin sınrıaşırı hareketlere katıldıklarında, gittikleri ülkelerdeki kadınlarla tanışıp evlenmelerini içerir. Bunlar içinde Avrupalı kadınlar da olmakla birlikte, çoğunlukla Asya ve Güney Amerika (Panama gibi) ülkelerinden kadınları içeriyor. İkinci kategoride eğitimli Batılı ve Batılı olmayan birlikteliği yer alıyor. Bunda sıklıkla Batılı olmayan ülkelerdeki erkekler, eğitim veya çalışma için bulundukları ülkelerde Batılılarla evlilikler gerçekleştiriyorlar. Üçüncü kategori ise, eğitimli Batılı çiftlerin birbirleriyle ilişkileriyle oluşur. Amerikalıların Fransızlarla evliliği buna örnektir. Bunun yanında Cottrell (1990) Japonlar ve Korelilerin, Hintler ve Pakistanlıların birbirleriyle evliliklerini de yakın kültürler oldukları için üçüncü kategoriye benzer bir patern içerdiğini belirtir.

evliliğin toplumsal sonuçları arasında demografik değişim, ulusaşırı alış-verişler, vatandaşlık paterni ve etnik kategorilerde değişmeler sayılabilir. Yazarlara göre, evlilik göçmenlerinin ev sahibi toplumda ekonomik, sosyo-kültürel ve politik alanlara katılımları, onların etnik ve ulusaşırı ağlarla ilişkilerini içerecek şekilde ölçülmeye ihtiyaç duymaktadır.

Bireysel ve toplumsal düzeyde karma evlilikleri etkileyen faktörler ve onların sonuçları		
Etkileyen faktörler		**Sonuçları**
Bireysel düzey	Yaş Eğitim Gelir Sosyo-ekonomik geçmiş Din Etnisite Irk Göç nedeni Ailenin yabancıyla evliliğe karşı destek ve tutumu	Entegrasyon (ekonomik, sosyo-kültürel, politik kimlikle ilişkili) Ulusaşırı aileler Çoklu vatandaşlık Karma/melez çocuklar Boşanma Göç
Toplumsal düzey	Göç pratikleri ve paternleri Evlilik normları ve evlilik kültürü Ekonomik fırsatlar Yapısal faktörler Entegrasyon ve sosyal uyuşma (karma toplumlar ve kültürün melezleşmesi) Devlet politikaları	Demografik değişim Vatandaşların ve vatandaşlık biçimlerinin değişimi Ulusaşırı değiş-tokuşlar Yeni ırksal ve etnik kategoriler

Şekil 1. Bireysel ve toplumsal düzeyde karma evlilikleri etkileyen faktörler ve onların sonuçları

Kaynak: Sayaka Osanami-Törngren ve arkadaşları, 2016.

Ulusaşırı evliliklerin son on yıllarda bu kadar etkin oluşu, aslında göçün dönüşümüyle ilgilidir. Zira, geleneksel göç eğilimlerinin tersine artık göçmenler, bir yerden başka bir yere göç ederek kökenle bağını zayıflatan edilgen unsurlar olarak değil, gelişen teknolojilerin sunduğu altyapının da etkisiyle - ki ulaşım ve iletişim teknolojilerinin hızlı gelişimi toplumlar arasında etkileşimi, akışkanlığı ve geçirgenliği artıran önemli faktörler arasında sayılır (Ritzer, 2011)- en az iki ülkede hayatını sürdüren ve aktör konumuyla ulusaşırı alanları[11] inşa edenler olarak görülmeye başlandılar (Dahinden, 2009; Glick-Schiller ve Fouron, 1999). Artık 'göçlerin süreklilik ve göçmenlerin yerleşiklik kazanmasına karşın yolculukların ucuzlaması

[11] Bu kavram, kimi zaman küçük farklar gösterecek şekilde farklı yazarlar tarafından değişen versiyonlarıyla kullanılmaktadır: ulusaşırılaşma (Portes vd., 1999), ulusaşırı alanlar (Faist, 2000), ulusaşırı sosyal alanlar (Basch vd., 1994), ulusaşırı topluluklar (Vertovec, 1999), ulusaşırı katılım (Snel vd., 2006), küresel ökümen (Hannerz, 1996).

ve kolaylaşması, yeni teknolojilere bağlı iletişim imkanları, bireylerin adeta iki ülkede birden yaşamasına, tek bir ülkeye, tek bir ulusa bağlı olduğu düşüncesinin zayıflamasına yol açıyor' (Toksöz, 2006: 40). Arjun Appadurai'nin (1996: 32) de değindiği gibi, bu yeni görünümün eski teorilerle açıklanması mümkün değildir ve göçü yersizlik (placelessness) yerine çok-yerlilikle açıklayan (Olwig ve Sorensen, 2002: 5), göçmenleri ise ulusaşırı kimliklenmeleriyle var eden (White, 2009: 569) ulusaşırı alan yaklaşımı, bu bakımdan araştırmacılara yardımcı oluyor. Bu kavram, göçmenlerin çok yerli bağlantı ve faaliyetlerini, kendilerini birden çok yere ait hissetmelerini açıklamak üzere ortaya atıldı. Vertovec (1999), ulusaşırılaşmanın içerdiği bazı yaygın temaları bir sosyal morfoloji, bir bilinç türü, bir kültürel yeniden üretim şekli, bir sermaye yolu, bir politik katılım mekânı ve mekânın yeniden üretimi olarak sıralıyor. Bu sürekli inşa halindeki alanda ulusaşırı göçmenler[12], ulusaşırı sosyal alanlarda harekete geçen, kararlar alan, kaygı duyan insanlardır (Riccio, 2004). Glick-Schiller, Basch ve Szanton-Blanc (1995) ulusaşırı göçmenleri, günlük hayatı ulusal sınırların ötesindeki bağlantılara dayanan ve birden fazla ulus-devletle ilişkileri olan kişiler olarak görürler. Bu yüzden göçmen ulusaşırılığı, sınır aşan kişilerarası ilişkiler üzerine kurulur (Carling, 2008).

Ulusaşırı yaklaşımın ana unsurları, devletin ve göçmenin kesişme noktasıdır (Walton-Roberts, 2004: 363). Bu kesişim noktası biraz daha ayrıntılandırıldığında, yaklaşımın iktidar, sınıf, toplumsal cinsiyet, devlet ve politik ekonomi üzerine temellendiği görülür (Basch, Glick-Schiller ve Szanton-Blanc, 1994). Yani ulusaşırılaşma, bireyleri, onların topluluklarını ve yerel ve ulusal hükümetler gibi kurumsallaşmış yapıları içerir (Portes, Guarnizo ve Landolt, 1999: 220). 1990'ların başından itibaren araştırmacıların, sosyo-mekânsal yapıları ve göçmen ağlarının rolünü anlamak için kullandıkları (Basch vd., 1994), Faist, 2000; Levitt ve Jaworsky, 2007; Rouse, 1991) ve son dönemlerde göçmenlerin değişen deneyimlerini yansıtma bakımından nüfus coğrafyacıları tarafından da başarılı bulunan (Boyle, 2002: 532),

[12] Kuzey Amerika veya Avrupa'da göçmen gruplarına yönelik araştırmalarda, çok sayıda göçmen grubunun ulusaşırı olarak kimliklendirildiği görülmektedir (Faist, 2000; Levitt, 1998; Pessar, 1997; Wahlbeck, 2013).

hatta eleştirel nüfus coğrafyasını geliştirmeye katkı sağlayabileceği belirtilen (Bailey, 2001: 424) ulusaşırı alan yaklaşımı, bu haliyle göçü makro, mezo ve mikro düzeyde sistematik bir şekilde açıklamaya çalışan ve ulusaşırı yaklaşımda olduğu gibi sosyal ağların önemine dikkat çeken göç sistemleri yaklaşımının temel nosyonlarını da taşımaktadır. Bu haliyle ulusaşırı alan yaklaşımı, Oishi'nin (2002) toplumsal cinsiyet ve göç ilişkisini analiz etmede tek bir teorinin yetersiz kalacağı ve bir önceki cümlede paylaşılan üç düzeyli analizi için birleştirici yaklaşımın önemine ilişkin görüşleriyle de uyumludur.

Göç akışlarının yönünü göç alan ve veren ülkelerin tarihi, ekonomik ve politik bağlantıları belirler (Glick-Schiller vd., 1995; Pries, 1999) ve sistem yaklaşımı da bu bağlantıları esas alır. Araştırmalarda bir kılavuz niteliğinde olan ve iki ya da daha fazla ülkedeki akışlar ve karşı akışlarla birbirine bağlanmayı içen 'göç sistemi' yaklaşımı kısa süre önce artan bir görünürlük elde etmiş olsa da aslında ortaya çıkışı göçün bilimsel olarak araştırılması kadar eskidir (Fawcett, 1989: 671). Ancak geçmişle karşılaştırıldığında, günümüzde daha iyi verilerin olması, göç sistemlerinin birden çok boyutunun hem gönderen hem de alan ülkeleri kapsayarak ölçülmesini sağlıyor (Fawcett ve Arnold, 1987b). Göç sistemlerinin ön şartı insan akışlarıdır ve bu haliyle sistem, tamamen insanlara bağımlıdır (Fawcett, 1989: 673) ve ilişkili olduğu ulusaşırı alan yaklaşımı gibi, analizlerde analitik araçlar olarak sosyal ağları, ulusaşırı pratikleri ve yapısal müdahaleleri içerir. Zira göçmenler, onların hareketlilik ve yerleşimleri hakkındaki yasal çerçeveye yerleştirdikleri sosyal ağları üzerinden ulusaşırı pratiklerini sürdürerek hayatlarını şekillendirir ve benliklerini inşa ederler.

Göç sistemleri ve ulusaşırı alanlar, farklı niteliklerdeki göçmenleri içerir ve göçmenler bu yapılar içinde farklı kategorik tanımlamaları aynı anda taşıyabilir ya da birinden diğerine hareket edebilirler. Bununla birlikte diğer tüm kategorilerden farklı olarak ulusaşırı evlilik göçmenleri, evliliğin yarattığı aile olma halinin de etkisiyle çoğu zaman en görünür kimliklerini medeni durumları üzerinden kazanırlar. Bu, onları aynı zamanda ulusaşırı alanda

ve sistemde görece sabit bir konuma da taşır. Çalışmak için bir ülkeye göç eden kişi, başka bir yerde daha iyi bir iş bulduğunda bu ülkeden gidebilir; eğitim için bir ülkeye giden kişi öğrenim süresi bitiminde ülkesine dönebilir ama evlilik nedeniyle göç etmiş (Constable, 2003; Piper ve Roces, 2003) ya da göç ettiği yerde yerel halktan biriyle evlenmiş (Glorius ve Friedrich, 2006: 170) biri için hareketlilik bu kadar kolayca gerçekleşmez. Evliliğin kazandırdığı yasal ve sosyal statü, çeşitli bağlayıcılıklar içerir. Bunun yanında, evlilik göçmenlerinin iki yer arasında kurdukları bağlantı, diğer göçmenlere göre daha güçlüdür. Bunu evlilikle güçlenen yasal statüleri kadar, toplumların evlilikle birlikte göçmeni kabul etme biçiminin farklılaşması da etkiler. Göçmen, evlenerek ailenin ve dolayısıyla toplumun bir parçası olur[13]. Bununla birlikte aile üyeleri, kendilerine evlilikle eklenen yeni akraba tanımlamalarından (kayınvalide, kayınbaba, gelin, damat, enişte, yenge, kayın, görümce, baldız gibi) başlayarak, çok çeşitlenen sosyo-kültürel pratikleri de deneyimlemeye başlarlar. Evde dinlenen müziğin ve izlenen televizyon programlarının dilinden, mutfakta pişen yemeğin türüne kadar genişleyen bu çeşitlenme, alışılan aile yapısının da değiştiğinin bir işaretidir. Bunu, tatillerde eşin ülkesine gitme, orada mülk satın alma veya daha önce kutlanmayan ve hatta haberdar bile olunmayan bayramların hazırlıkları izler. Böylece, düzeyi değişmekle birlikte, mekânsal, sosyo-kültürel, ekonomik ve politik bakımdan en az iki bileşenli bir gündelik hayat kurulumu gerçekleşir. Bu görünüm de hem nesiller boyu aktarım gücü hem de çevresini etkileyerek yayılım potansiyeli bakımından toplumların dönüşümüne neden olur. Göç literatüründe ulusaşırı evlilik göçmenlerine son dönemlerde artan ilginin sebebi de budur.

Evlilik piyasasında yerel bağlamın önemini kaybettiği (Niedomsyl vd., 2010) ve ulusaşırı evliliklerin önem kazandığı (Muttarak, 2009), bununla birlikte evlilik piyasası içinde gelişmiş Batı Avrupa ülkeleri, Amerika ve Kanada yanında Çin, Filipinler, Vietnam, Güney

[13] Evlilik yalnızca kişileri yasal olarak birbirine bağlamakla kalmaz, aileler ve buna bağlı olarak farklı toplumsal yapı ve kültürler arasında bir köprü vazifesi de görür (Altun ve Dinç, 2016).

Kore, Japonya ve Hindistan'a kadar mekânsal yayılımın (Charsley ve Shaw, 2006; Constable, 2003; Lievens, 1999; Strasßburger, 2004; Thai, 2003) söz konusu olduğu günümüzde, Türkiye'de de benzer bir eğilim görülüyor. Özellikle 1990'lardan sonra Türkiye'nin çevre ülkeleriyle ilişkilerinin ve bu ülkelerdeki politik-ekonomik dönüşümlerin etkisiyle şekillenen evlilikler, farklı kaynak bölgeleri içererek genişliyor (Ekiz-Gökmen, 2011). Türkiye İstatistik Kurumu'nun Evlilik İstatistiklerine bakıldığında, 2009 yılından sonra Almanya, Rusya Federasyonu, Azerbaycan, Ukrayna ve son yıllarda Suriyeli kadınlarla yapılan evliliklerin ilk sıralarda yer aldıkları görülüyor. Burada Almanya'nın ilk sıralarda yer almasının nedeni, milyonlarca Türk göçmenin 50 yıldan uzun süredir Almanya'da yaşaması ve bu kültürle büyümelerinin Alman toplumuna ve kültürüne fiziksel ve sosyal yakınlığı yaratması ve Avrupa Birliği'ne üyelik başvurusu sonrası gelişmeler ekseninde çok sayıda kişinin tatil amacıyla gelmesi veya mülk satın alarak buraya yerleşmesi etkili olabilir. Zira Türk göçmen partneri olan Alman kadınların, partnerlerini takip ederek Türkiye'ye geldikleri (Kaiser, 2004), bunda eşlerinin Türkiye'de mülk sahibi olmalarının belirleyici olduğunu ve döngüsel bir göç paterni çizdikleri (Sert ve İçduygu, 2010) bilinmektedir. Suriyelilerle evliliklerinde, savaş nedeniyle milyonlarca kişinin göç etmesinin yarattığı zorunlu karşılaşmalar etkilidir. Suriye'ye komşu illerde eskiden beri var olan yakınlık ve akrabalık bağlarının etkisiyle evlilikler olsa da savaş sonrası Suriyelilerin Türkiye'nin farklı şehirlerine dağılmak zorunda kalmaları, Suriyeli kadınların Türkiye'deki Araplarla sınırlı evlilik paternini, diğer etnik gruplara doğru genişletmiştir (Kaya, 2017). Bir diğer ülke olan Azerbaycan'ın Türkiye'ye kültürel ve coğrafi yakınlığı ve buradaki çalışma fırsatları evlilikleri motive etmiştir (Ekiz-Gökmen, 2011). Bu bakımdan sadece Türklerle değil, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlığı kazanmış Azerbaycanlılarla evlenen kadınlar da vardır. Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin eski bir üyesi olan Azerbaycan'dan farklı olarak Rus ve Ukraynalılarla evlilikler kültürel yakınlık ekseninde biçimlenmedi. Ruslarla evlilikler, ülkeler arasındaki ticari ve

politik ilişkilerin de etkisiyle karşılıklı döngüsel bir hareketlilik paterninin (Yükseker, 2003) ürünü olarak ortaya çıktı[14] ki bu ilişkilerin yoğunluğu, Rusların Ukraynalı evlilik göçmenlerinden farklılaşmasının da nedenidir. Ayrıca diğer tüm evlilik göçmenlerinden farklı olarak Ruslar, kültürel farklılaşmaya rağmen hem kendi kültürlerini korumak hem de yerel kültürü daha sistematik bir destek mekanizması üzerinden öğrenmek için, kısa sürede kurdukları dernekler yoluyla örgütlendiler (Özgür vd., 2015). Hatta evlilik göçmeni bir Rus kadının Antalya'da belediye meclis üyesi olması ve güncel Rusya-Türkiye ilişkileri içinde görünürlük kazanımı, Rus evlilik göçmenlerinin topluma bıraktığı izlerin de belirginleşmesini sağladı.

Rus kadınların cinsellikleri üzerinden inşa edilen imajlarıyla (Bloch, 2011) giderek muhafazakarlaşan Türkiye'nin klasik aile değerleri örtüşmemesine rağmen[15], evliliklerin artmaya devam etmesi, kadınlara ve onların taşıdıkları kimliklere yeni bir mercekle bakmayı zorunlu kılıyor. Bu mercekten, karma evlilikleri gerçekleştirenlerin kim olduğu, nasıl tanıştıkları ve evlenmeye ve göç etmeye karar verdikleri sorularına cevap bulmak için faydalanıyorum. Bununla birlikte merceğin derecesini ayarlamak için, sistem yaklaşımının göçmenlerin gündelik hayatına odaklanan mikro, kurulan ve kullanılan ara yapılara odaklanan mezo ve devletlerin politik-ekonomik ilişkilerine odaklanan makro sınıflandırmalarından da yararlanıyorum. Çizilen bu çerçeve içinde evlilik göçmenlerinin konumunu belirginleştirmek için onların –ve zaman zaman da eşlerinin- iki ülke arasında sürdürdükleri pratiklere ve sosyal ağlarına odaklanıyorum ki bunun için ulusaşırı alan yaklaşımının önerdiği bakışı benimsiyorum. Buna bağlı olarak da ulusaşırı evlilik göçlerinin, Rusya-Türkiye göç

[14] Bu karşılıklılık yanında ülkelerin göç politikaları da evlilik göçü paternlerini, gelişimini ve iki uluslu ilişkileri etkilemektedir (Osanami-Törngren vd., 2016: 506).

[15] Bu, Rus kadınlara ilişkin Nataşa söyleminden ileri geliyordu. SSCB yıkıldıktan sonra Türkiye'ye çalışmaya gelen Rus kadınların Nataşa söylemiyle yaftalanmaları, onların 'düşük' ahlaklı algılanışlarını ifade ediyordu ve bu haliyle toplumsal kompozisyon içindeki alışıldık 'gelin' anlayışına uymuyorlar.

sistemindeki konumunu belirginleştiriyor ve hatta göç sisteminin bir yan ürünü olan evlilik göçlerinin, mevcut göç sistemi içinde artık merkezi bir konumda olduğunu iddia ediyorum.

Sistem ve ulusaşırı alan yaklaşımları, göçün tek yönlü bir hareketlilik olmadığını ortaya koyması, göç araştırmacıları için de hem göçmenlerin köken ülkeleri hem de vardıkları ülkelerde araştırma yapmanın güçlü bir açıklama imkânı yaratabileceği görüşünü ortaya çıkarıyor. Ancak göçün sıklıkla gelişmiş ülkelere doğru olması, bu ülkelerde göçün yönetimi için gereken bilgiye ulaşmak için göç araştırmalarının finanse edilmesine ve/veya uygun araştırma alanların yaratılmasına neden oluyor (Rumbaut, 1999). Araştırmacılar için, köken ülkede bağlantı bulmak, özellikle çalışılan konunun yeterince ilgi görmemesi durumunda zor oluyor. Yine araştırmacının güvenli bir şekilde araştırmasını gerçekleştirebileceği ortamı kökende bulamaması, çalışmanın ölçeğini değiştirmesine neden olabiliyor. Bu tez çalışmasında da Rusya'da saha çalışmasının gerçekleştirilememesi benzer unsurlardan etkilendi. Başlangıçta hareketliliğimi engelleyen finansal kaynak eksikliği ve ortak çalışma yapabileceğim kişiye erişim sorunlarını bir süre sonra aştığımda, daha sonra çalışma içinde daha ayrıntılı şekilde yer vereceğim Rusya-Türkiye arasında uçak düşürme krizi ortaya çıktı ve hem Rusya'ya giriş yapmam hem de burada çalışma yürütmem bu dönemdeki koşullarda mümkün gözükmedi. Bu gelişmeler, çalışmanın tasarımını etkiledi. Bu nedenle, yukarıda içeriğini anlattığım çalışmamın mekânsal ölçeğini, Rus kadınların Türkiye'yle ilk tanıştıkları ve Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) kayıtlarına göre en fazla Rus evlilik göçmeninin yaşadığı (bazı yıllarda Antalya'yla yer değiştirse de) İstanbul olarak belirledim. Çalışmamın tasarımı sürecinde tek bir sahaya odaklanmaya karar verdikten sonra, 2014 yılı Aralık ayında Fransız Anadolu Araştırmaları Enstitüsü'nün (Institut Français d'Études Anatoliennes-IFEA) araştırma desteğiyle İstanbul'da ön saha çalışması yaptıktan sonra, benimsediğim yaklaşıma göre içeriğin derinleşmesi için, ilgili alanda yetkin kişilerin çalıştığı ve yaptıkları yayınlarla alan-yazını şekillendirmede önemli rolü olan University of Oxford, Centre on Migration,

Policy and Society (COMPAS) bünyesinde bir süre misafir araştırmacı olarak çalıştım. Böylece çalışmanın genel tasarımını tamamlamış oldum.

1.1. Çalışmanın Epistemolojik ve Metodolojik Temelleri

Evlilik göçmenlerinin sıklıkla kadınlar olması, kadınların ulusaşırı göçlere katılımının hem bir nedeni hem de bir sonucudur. Nedenidir: Çünkü aile birleşiminin sağlanması için geleneksel olarak kadınların erkeğin yaşadığı yere gitmesi beklenir ve bu durum, aslında daha önce göç etmemiş kadınların bile göç etmelerinin başlıca motivasyonu olabilir. Sonucudur: Çünkü çalışma, tatil veya eğitim gibi farklı sebeplerle ulusaşırı hareketliliğe katılmış olan kadınlar, bu hareketlilikler sırasında partnerleriyle tanışarak evlenebilirler. Dolayısıyla kadınların ulusaşırı göçe katılmalarının artışıyla evlilik göçlerinin artışı arasında güçlü bir ilişki vardır. Bununla birlikte Ravenstein'in 1884'te *'kadınların da erkekler kadar göçmen oldukları ve hatta daha fazla göçmen olduklarına'* ilişkin tespitine rağmen, kadınların ulusaşırı göç literatüründe görünürlük kazanımı son on yıllarda gerçekleşti. Aslında göç eden ama görünmeyen kadınların bu görünürlük kazanımı, onların göçe katılımının 'artışıyla' ilişkilendirildi ve hatta bu 'artışın' bu yüzyılın bir 'dönüm noktası' olduğu (Sharpe, 2003), göçün kadınlaştığı ortaya kondu (Kofman vd., 2000: 1).

Kadınların klasik anlamda ulusaşırı göçlere katılma hallerine bakıldığında, aile birleşimi ile yasal göç, çalışmaya dayalı yasal göç, yasadışı ve belgesiz göç, son olarak da mülteci göçünden oluşan sınıflandırmayla karşılaşılır (Delaet, 1999: 3-10). Bununla birlikte, küreselleşmeyle yeni zaman-mekân esnekliklerinin ortaya çıkması; seyahatler, turizm, dolaşımın artması; göç motivasyonlarının değişmesi ve pazar koşullarının farklılaşması üzerinden göçün yeni tipolojileri ve coğrafyaları ortaya çıktığını belirten King (2002), kadın göçünün de bunlar içinde yer aldığını ifade eder. Geçmişten farklı olan, kadınların görünürlüğü yanında, onların göçlere eskisinden daha farklı motivasyonlarla ve görece bağımsız olarak katılmalarıdır. Zira geleneksel göç yazınında sıklıkla ailenin geçimini

sağlayacak finansal kaynağa ulaşmak için göç eden erkeği takip eden (Yeoh vd., 1999) ya da yakın zamanda artış göstermekle birlikte, özellikle bakım hizmetlerinde çalışmak için göç eden göçmen kadınlar yer alır (Kofman ve England, 1997; Kofman ve Sales, 1996). Bu artış ise, özellikle 1970'lerden itibaren kadınların işgücüne katılım oranlarının artmasıyla birlikte cinsiyet rollerinin değişmesiyle, küresel ekonomik dönüşümle ve uluslararası yeni iş bölümüyle ilişkilendirildi (Salazar-Parrenas, 2001; Ünlütürk-Ulutaş ve Kalfa, 2009). Massey (1994: 179), kadınların hareketliliğe katılmamasının onların ikincil konuma itilmelerinde kritik anlamı olduğunu, aksine seyahat eden kadının aktörlüğü deneyimlediğini ve sınırları zorladığını, toplumsal cinsiyet ilişkilerinin yeni formlarını biçimlendirdiğini belirtiyor. Özetle, 'göçün kadınlaşması aslında otuz yılda ortaya çıkmış bir gelişmenin özetini yaparak kadınların göç alanında aslî ve faal aktörler haline gelmelerini ifade eder' (Akalın, 2014: 336). Bununla birlikte kadınların konumları kategorik düzlemde iç içe geçmiştir ve bir tipolojiden başkalarına geçmeleri veya aynı anda birden fazla tipolojide yer almaları da mümkündür ki evlilik göçmeni olan birinin aynı zamanda çalışan olması ya da başka bir ülkeye tatile giden bir kadının evlilik göçmenine dönüşmesi bununla ilgilidir. Her ne şekilde olursa olsun, kadınlar ulusaşırı göçleri domine etmeye başladılar (Houstoun vd., 1984).

Kadın göçmenlerin görünmezliğiyle başlayan bu tartışmalar aslında daha genel anlamda göçün toplumsal cinsiyetine ilişkin uyarılar içeriyordu[16]. 'Başlangıcı insanlık tarihine uzanan göç yollarında ilk günden beri yürüdüğü halde seslerini duyurabilmek için uzun yıllar beklemek zorunda kalan kadınların eril tarih yazımından nasibini alan göç literatüründeki 'unutulmuşlukları' göç deneyiminin toplumsal cinsiyet bağlamında eleştirilmesini de geciktirdi' (Çakmak, 2010: 51-53). Göçün mekânsal ölçeği ne olursa olsun, göç araştırmalarında uzun yıllar kolayca görülmeyen –ve belki de görülmek istenmeyen-,

[16] Walton-Roberts (2004: 363), toplumsal cinsiyet ve ulusaşırı göç üzerine odaklanmanın, evlilik süreçlerinin ve bununla ilişkili olarak ülkeler arası bağlantıların anlaşılmasında yararlı olduğunu belirtir. Hatta bunun, nüfus coğrafyacıları için, gelecekteki nüfus eğilimlerinin önemli bir göstergesi olduğunu vurgular.

göçmenlerin, onların pratiklerinin ve bu göçlerle yaratılan sistemlerin toplumsal cinsiyetidir. Connell (1998: 166), toplum bilimlerinin içinde göçün de yer aldığı klasik temaları hakkında arka arkaya yazılan metinlerde cinsiyet ve toplumsal cinsiyet hakkında tek söz edilmediğini veya bu konuların marjinalleştirildiğini ortaya koyar. Göç literatüründe benimsenen yaklaşımların uzun süre cinsiyet körü oluşu, toplumsal cinsiyetin ulusaşırı göçlerde eşitsiz güç ilişkilerini de görmekten yoksunluk yarattığını ve kapitalizm, patriyarka, ırkçılık ve devlet kesişimde şekillenen göçlerin sadece toplumsal cinsiyet değil, diğer kategorilerle de eşitsizlikleri pekiştirdiğini (Cheng, 1999: 40-53), kadınları *pasif kurbanlar* olarak benimsemeye neden olduğunu ve baskıcı sosyal sistemleri yaratan yapısal faktörleri görmeme eğilimini devam ettirdiğini (Boyle ve Halfacree, 1999: 4) ortaya koydu. Özetle, kadınların uluslararası ilişkiler bakımından *önemsiz aktörler* olarak görülmeleri, kadınlık kategorisine yüklenen geleneksel anlamlarla ilişkiliydi ve göç yazını, büyük ölçüde varsayımlarını erkek göçmen işçiler üzerine inşa etmişti (Delaet, 1999: 1). Bununla birlikte 1970'lerde kadınların göç yazınında 'yeniden keşfi' bu teorilerin de eleştirilmesine ve toplumsal cinsiyete duyarlı perspektiflerle yapılan çalışmaların artışına yol açtı.

Kadınların ulusaşırı göçlerdeki durumuna değinen Helma Lutz (2010: 1649-1651) göçmen kadınlara yönelik çalışmaların gelişiminde çeşitli evreler yaşandığını belirtir. Bunlardan *ilki*, kadını göç araştırmalarında görünür kılmak, kadın göçünün paternlerini ve kadının göç sürecinin özel yanlarını ortaya koymaktır. Kuramsal bir perspektiften bakıldığında, buna telafi edici bir yaklaşım denebilir. *İkincisi*, çeşitli göç hareketlerine kadınların katkısına odaklanarak, kadının göç deneyimlerini ve göç bağlamında kadının spesifik rolünü ortaya çıkararak kadınların sağladığı katkılarını nitelemektir. *Üçüncüsü,* Amerika'da 1980'lerin ortasından itibaren başlayarak 1990'larda gelişme gösteren kadınlar arasındaki güç ilişkilerinde spesifik farklılaşmalara bakmaktır. Bu süreçte özellikle Siyah Feminizmin karşı çıkışları etkilidir. Buna göre, ırksal, etnik, sınıfsal veya diğer sosyal ve

ekonomik farklılaşmalar, kadınlar arası güç ilişkilerinde belirleyicidir. *Dördündüsü*, 1990'ların ortalarından itibaren Kadın Çalışmalarının, Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları yaklaşımına doğru paradigmatik değişimidir. Bu bağlamda biyolojik cinsiyet farklılıkları üzerinden sosyal kimlik üretimi ve toplumsal rollerin ortaya çıkışı üzerinden toplumsal cinsiyet asimetrisinin sosyal üretiminde kurumsal ve sosyo-politik süreçlere odaklanıldı. Bu kapsamda erkeklik ve kadınlığın sosyal inşası, özel ve kamusal mekânın anlamının farklılaşması ve göç araştırmalarında deneyimlerin bu farklılaşmalardan nasıl etkilendiği gibi konular oldukça ilgi çekti. Bununla birlikte son çalışmalarda uluslararası göçün karmaşık yapısına vurgu yaparken ve yeni bir bağlam içinde mekânları, insanları ve aileleri içeren ulusaşırılaşmanın arttığı belirtildi (Preston vd., 2006: 1633), ulusaşırı alanlarda yaşama biçimlerinin ve ulusaşırı sosyal alanlarda konumlanmaların erkeklerde ve kadınlarda farklılaştığı ve kadınların ulusaşırı aktivitelerle daha yoğun meşgul oldukları ortaya kondu (Levitt, 2001; Mahler ve Pessar, 2001; Yeoh ve Willis, 2005). Bir başka deyişle, erkek göçmenlerin ayrıldıkları yerle ilişki sürdürme biçimi para gönderme üzerinden olsa da kadınlar kökenle daha güçlü kişisel, ekonomik ve sosyal bağlar sürdürdükleri anlaşıldı (Chant ve Radcliffe, 1992).

Kadınların ulusaşırı aktivitelerle bu meşguliyetleri, hem ulusaşırı alanların sürekliliğini hem de bunların bir parçası olan sistemlerin devamlılığını sağlıyor. Bu bakımdan ulusaşırı göçte toplumsal cinsiyet ölçeği makro düzeyde işgücü piyasasının yapısı, mezo düzeyde işin organizasyonu ve mikro düzeyde de bireysel pratikler, kimlikler ve pozisyonlar üzerinden analiz edilir (Lutz, 2010) ki bu, feminist coğrafyacıların makro analizlerde, iş alanı ve hane gibi kurumları içen mezo yapıları ve bireysel pratikleri içeren mikro yapıları birbirine bağlamalarıyla da örtüşür (McDowell, 1997: 383). Kadınların dâhil oldukları sistemler içinde en aktif unsurlar ise, evlilik göçmenleridir. Bununla birlikte, Piper ve Roces'ın (2003) dile getirdiği gibi özellikle de geleneksel göç çalışmaları içerisinde evlilik görmezden gelinen bir

olgudur. Watts'a (1983: 682) göre, evlilik göçünün uzun süreli hareketliliklerle ilişkili dinamik bir değişimin öznesi olarak görülmemesi, kadınların göçlerde ihmal edilme nedenleriyle ortaklaşsa da tam aksine göçlerde en önemli değişim öznelerinden biri evlilik göçmenleridir. Zira diğer göçmenler, ülkede bulunuş motivasyonlarının değişimiyle kolayca yer değiştirebilirken, evlilik göçmenleri özellikle bu evliliklerden doğan çocukların ve evliliğin sağladığı ailesel bağlantıların etkisiyle kolayca yer değiştiremezler. Bunun da ötesinde evlilik göçmenleri, ev sahibi toplumla evlilik üzerinden bir bağ kurarak onun parçası olurlar ve gittikleri yeri evleştirme ihtiyacı bakımından da diğer göçmenlerden ayrılırlar.

'Yaşamın tüm diğer alanlarında olduğu gibi göç deneyiminde de kadının görünür kılınması; kadınların özgül durumlarını kavrama ve konuyla ilgili çözümler geliştirilirken kadınların göz önünde bulundurulmasını sağlama açısından önem taşır' (Buz, 2007: 38). Bu motivasyon, güncel göç yazınında kadın göçüne ve bununla bağlantılı evlilik göçüne ilginin artışını, ilgili yazında bilgi üretim biçimine de eleştiriyi beraberinde getirdi. Bu, göç araştırmalarına feminist müdahale şeklinde ortaya çıktı. Bugün, toplumsal cinsiyetle ilgili analizlere temel oluşturan yaklaşımların ve metodolojik araçların ortaya çıkışı 1970'lerde başlayan uyarıların sağladığı altyapıyla birlikte, 1980'lerin sonu, 1990'ların başıdır. Göç araştırmalarına ilk feminist katkılar, kadınların özgün katkılarını sunmaya, erkeklerle kadınların göç eğilimlerinin farklılaşmasına (Silvey, 2006) ve kadınların görünürlüğüne odaklanırken; devamında toplumsal cinsiyetin göçleri nasıl belirlediğine, farklı kadınlıkların göçlerdeki durumuna ve toplumsal cinsiyetle kesişen diğer kategorilerin etkisine odaklandı. Kısaca, deneyim eksenli bir akademik aktarımla kadınları çoğunluk arasına hapsolmaktan kurtarma, farklı kadınlıkları gösterme, kadınların katkısını ortaya çıkarma, görünürlüğü kavramsal ve kuramsal temele oturtarak (Kofman vd., 2000) toplumsal cinsiyet dönüşümü için çeşitli araçlar sunma bakımından gelişme söz konusu oldu.

Beşerî coğrafyaya girişi geç olmakla birlikte, beşerî coğrafya da dâhil (Silvey, 2006) sosyal bilimlerin pek çok alanında ana araştırma odaklarından biri olan göç yazınında feminist müdahale, kadınların araştırmalarda nesne konumuna getirerek istismar edilmelerinin engellenmesi anlamına geliyordu (Duelli Klein, 1983). Kadınlar hakkında konuşmak ama onlar adına konuşmamayı savunan bu yaklaşım, erkeklerin kadınlar adına konuşmasına meydan okuyor ve bilgi üretiminde hem erkek egemenliğini ve erkek ön yargısını hem de Batı merkezli bilgi üretim pratiği üzerinden etnik üstenciliği eleştiriyor (Mies, 1995; Moore, 1988). Bu bakımdan feminist/alternatif yaklaşımın geleneksel yaklaşımdan ayrıldığı yanları, Shulamit Reinharz'ın (1979: 14-15) kategorileştirmesi üzerinden şu şekilde özetlenebilir: Feminist araştırma önceden tanımlanmış ve hipotezler olarak konumlandırılan işlevselleştirilmiş görüşler yerine sürmekte olan bağlamlarda üstü örtük olayları araştırma öğesi olarak benimser. Bu bakımdan, araştırma odağı geniş ve içericidir. Deneyimler, duygu, düşünce, davranış ve bakış açıları ise veri tipini oluşturur. Araştırma konusunu sadece bilimsel literatürde türetilen ve potansiyel akademik katkıları için tercih edilen konulardan ziyade toplumsal anlamı olan konulardan seçer ve bunların her zaman akademik literatürde daha önce tartışılmış olmasına gerek yoktur. Literatürden 'bildiğimiz' bilginin dışına çıkmamızı öneren feminizm, böylece bildiğimizi sandığımız şeyleri nasıl bildiğimiz konusunda ciddi sorular ortaya atarak aklın, bilimin ve toplumsal teorinin radikal bir biçimde sorgulanmasını sağlıyor (Ramazanoğlu, 1998: 22-27). Bu yaklaşımın iki yönü vardır. Bunlardan *ilki*, literatürde kendine yer bulmayanın da bilgisini üretmesi kaygısı taşımasıdır. Yani sadece bir şeyin bilgisinin üretilme gerekçesi, onun diğerleri yanında 'en çok' olması değildir. Onun var olması, bilgisinin üretilmesi için yeterlidir. *İkincisi* ise, toplumsal bilgiyle akademik bilgiyi birleştirerek bir anlamda bilginin iki kolunun bağlantısını yaparak feminizmin önemli bir kolu olan aktivizmin altyapısını oluşturmasıdır. Shulamit Reinharz (1979: 14-15) önemli bir farkın da araştırmacı konumu konusunda olduğunu ortaya koyar.

Feminist araştırmacı, geleneksel araştırmacının aksine araştırma içinde çevreye açıklık yoluyla sahanın kendini ve yaptığı araştırmayı şekillendirmesine izin verir. Araştırma özneleriyle ilişkisinde katılımcıdır ve sorumluluk duygusu taşır. Araştırma yöntemi de bu etkileşimli yapıdan etkilenir ve tasarıma göre önceden karar verilen bir metodun uygulanması yerine araştırma alanının özgün özelliklerine göre metod belirlenir. Bu haliyle veri analizi bir nihai aşama değildir, çalışma ilerledikçe devam eder. Genel olarak feminist araştırma, tümevarım mantığına dayanır.

Feminist araştırma konusunda, sosyal bilimlerde ortaklaşan bir ilkesel duruş vardır ve bunun yanında bütün bilimlerin kendi özgünlükleri içinde feminist bilgi üretimine spesifik katkıları söz konusudur. Özetle, feminizm, hem doğal hem de toplumsal dünyanın nesnel araştırması, aklın diğer insani özelliklerinden kopabilirliği yönündeki gerçeğe uygun olmayan iddiası üzerine kurulmuştur ve toplum hakkındaki bilginin inandırıcı kılınması için kullanılmış çeşitli yollara, bilimsel bilginin temeli olarak kabul edilen aklı sorgulayarak etkili bir şekilde meydan okur. Feminizmin bilime yönelttiği eleştiri, bilimin toplumsal olarak kurgulanmış bilgi olduğunu ileri süren standart eleştirilere göre daha radikaldir. Feminist bilimciler, erkekler tarafından, erkekler için ve çok sınırlayıcı bir akıl kavramı çerçevesinde üretilen bilginin gerçekliğini sorgularlar (Ramazanoğlu, 1998: 74-76).

Geleneksel bilgi üretim mantığı ve yöntemine yapılan eleştirinin karşılığı olarak kadın hareketinin politik hedefleriyle uyumlu bir metodolojik yaklaşım geliştirmenin zorunluluğu, feminist bir araştırma için çeşitli metodolojik ilkelerin belirlenmesini beraberinde getirmiştir[17]. Maria Mies'ın (1995) sıraladığı bu ilkeler incelendiğinde, pozitivist sosyal bilim pratiği içinde tarafsızlık ve nesnellik iddiasının desteklenmediği, böyle bir araştırmanın

[17] Bütün bilimsel yaklaşımların ana amacı, gerçeğin ne olduğunu ortaya koymaktır. Bilimsel gerçekliği ortaya koyarken benimsenen duruş epistemolojiyi, kullanılan yöntem ise, epistemolojiyle ortak bir mantıksal düzlemi paylaşarak, metodolojiyi yaratır. Sandra Harding (1987) metodu bilgi toplarken kullanılan teknikler, metodolojiyi araştırma sürecinin nasıl ilerleyeceğinin analizi ve teorisi, epistemolojiyi ise bilginin teorisi olarak tanımlar.

mümkün olmadığı belirtilerek, bunun yerine *bilinçli taraflılığın* benimsenmesinin önerildiği görülür. Bu da taraflılığa ek olarak Donna Haraway (1988) vurguladığı konumsallık, öznellik, ilişkisellik ve güç ile dolu olmanın araştırmacının gündemine girmesi demektir. Zira araştırmacı istese de istemese de araştırma konusu seçiminden o araştırmanın raporunun son noktasını koymasına kadar araştırma sürecinin içinde yer alır. Araştırmacının bakış açısı ve kimlikleri, araştırmaların içeriğini belirler. Dolayısıyla araştırmacının bunların farkında olması ve bilinçli bir tavır sergilemesi beklenir. Araştırmacının araştırmadaki pozisyonunu bu unsurlar etrafında sürekli dikkate alması -ki bu aynı zamanda feminist araştırmacının sahadaki konumunu içeren duruş noktası yaklaşımına karşılık gelir (Haraway, 1988; Harding, 1987)- ve araştırma sürecinin dönüştürücülüğünü fark etmesi ise, öz-düşünümselliği ortaya çıkarır. Zaten feminist araştırma, araştırmacı ve araştırılan arasındaki hiyerarşik ilişkinin yıkılması, araştırmacının sadece seyirci düzeyinde katılımcı oluşundan ziyade aktif katılımcı haline gelmesi, araştırma sürecini de bir bilgiyi alıp transfer etmekten öte, karşılıklı bir öğrenme süreci olarak görmesi ve bu sürecin bir bilinçlenme süreci olması arzusunu içerir. Bunların yanında, kadınların problem-formülasyonu metodolojisi ile kolektif bir iç sorgulama yapmaları, onların bireysel ve sosyal tarihlerinin incelenmesiyle yan yana gitmelidir. Zira, kadınlar kendi deneyimlerini kolektifleştirmeye başlamadıkça, kendi tarihlerine sahip çıkamazlar (Mies, 1995: 48-64). Deneyimin feminist araştırmalarda bu kadar önemli olması, öznelerin deneyim yoluyla kurulmasıyla ilgilidir. Deneyimi görünür kılmak, hem düzensizlikleri dışarıda bırakma riskini engeller hem de ilişkisellikleri dışarıda bırakma ve kimlik biçimlerini sabitleme olasılığıyla mücadele edilir. Bu bakımdan kadınların deneyimlerinin görünür kılınması, onlara tarihsel kanıt kategorisi atfetmek anlamına da gelir. Ancak bunu yaparken o deneyimi kuran tarihsel ve toplumsal süreçlerin analizi gerekir. Bu da ilişkilere ve iktidar biçimlerine bakmayı zorunlu kılar. Neticede görme ve görülmenin politik bir potansiyeli vardır. Hem görme hem de görülme bilmekle ilgilidir. Özneye eylemlilik

atfetme yolu olan deneyimlere odaklanmakla, hem görünme üzerinden bilgi dünyasına katılma söz konusu olur hem de deneyim bilinebilir hale gelebilir (Scott, 1991). Neticede eski haliyle bilimsel pratikleri içeren bütün mekanizma, bir grup elitin, çok fazla insanı denetimi altında tutmasına hizmet ederken (Harding, 1991), feminist yaklaşımla üretilen bilgi, bu yapının bozulmasına da yardımcı olur.

Yukarıda paylaştığım çerçeve, Rusya'dan Türkiye'ye evlilik göçlerine ilişkin doktora tez çalışmamın da metodolojik temellerini oluşturuyor. Bu temeli oluşturma süreci ise üç aşamalı bir hazırlık evresinin ürünü. Öncelikle benimsediğim göç yaklaşımına ve bunun toplumsal cinsiyetine ilişkin bilgilenme süreci, önceki saha çalışmalarına dayanıyor. Bu kapsamda lisans bitirme tezimde 'Antalya'ya gelen Ruslar kim? Neden buradalar?' sorusuyla başlayıp, 'Antalya Ruslar için ulusaşırı toplumsal bir alan mı oluyor?' sorusuyla devam ettiğim Ruslarla tanışma sürecimden sonra, Antalya'da yaşayan Ruslar hakkında yaptığım 'Rusya'dan Antalya'ya göç ve bu göçün sosyo-mekânsal sonuçları' isimli yüksek lisans tezim, yine aynı şehirde Prof. Dr. E. Murat Özgür yürütücülüğünde gerçekleştirilen 'Rusya ve Azerbaycan'dan Türkiye'ye göç ve Antalya'da ulusaaşırı toplumsal alan oluşumu' isimli projede yaklaşık 2 yıl çalışmam ve bütün bu süreçte ürettiğimiz yayınlar (örneğin Deniz ve Özgür, 2010, 2013; Özgür vd., 2015) teori ve sahanın birleşimi hakkında yazarak düşünme olanağı sağladı. Feminizme ilişkin daha kapsamlı bir teorik altyapı için ise Ankara Üniversitesi Kadın Çalışmaları bütünleşik doktora programına başlayarak, devam eden coğrafya doktora programımı beslemeye çalıştım. Bir coğrafyacı olarak[18] mekânsal odağımı

[18] 'Mekânsal bir süreç olarak göç, mesafe ve insan etkileşimleri bağlamında coğrafyanın; sosyal bir süreç olarak sosyolojinin; demografik bir süreç olarak demografinin; fayda ve maliyetler, ekonomi ve kalkınma bakımından ekonominin; davranışsal yaklaşımlar bakımından sosyal psikolojinin ve kültür bakımından antropolojinin ilgi alanına girdiği' belirtilir. Disiplinler-arası sınırlar geçişkendir ve göç, yaşamın bütün alanlarını etkileyen bir hareketlilik olduğu için, siyaset bilimi, sağlık bilimleri veya sosyal hizmet gibi daha pek çok disiplinin ana araştırma konularından biri halindedir (Pryor, 1981). Bununla birlikte göç araştırmacısı Jorgen Carling (2013), bulgularından önce nereden yazdığına ve bunun araştırmasına etkisine dikkat çekerken, beşerî coğrafyacı

kaybetmeye ilişkin üçüncü kaygımdan dolayı da- ki bu uzun yıllara dayanan ve araştırmacı için başlı başına bir öğrenme ve dönüşüm alanı olan doktora programlarında disiplinler-arası çalışmalar yürütenler için kuvvetli bir olasılıktır- International Geographical Union (IGU) Commission on Gender and Geography üyeleriyle iletişim kurdum; University of Oxford'da ilişkili dersleri takip ettim ve izlediğim akademik etkinlikleri bu odakla belirlemeye çalıştım. Ayrıca, coğrafya disiplininin feminist bilgi üretimiyle genel olarak geç tanışması, Türkiye ölçeğinde ise neredeyse tanışmaması söz konusu olduğundan (Örnek yayınlardan bazıları: Yüceşahin, 2016; Yüceşahin ve Yazgan, 2017a, 2017b), feminist coğrafyanın ne olduğu, göç de dahil hangi konularla genel olarak ilgilendiği ve bir feminist coğrafya çalışmasının yapılmasının unsurlarını temel düzeyde de olsa, bu tez çalışmasının bir yan ürünü olarak yazıya geçirdim (Bkz: Deniz, 2018). Zira toplumsal cinsiyet, coğrafya ve göç kesişimindeki bu çalışmanın bağlantı noktası feminist coğrafyadır. Sosyo-mekânsal ağların ve insan hareketliliğinin sınırlar üzerinden araştırılmasını toplumsal cinsiyet perspektifiyle ortaya koyan ve mekânsal farklılaşma ve toplumsal cinsiyet ilişkisini anlamanın yollarını arayan feminist coğrafyacıların, göç araştırmalarına en büyük katkıları, sınırların yeniden okunması ve hareketlilik süreçlerine bağlı ilişkilerin toplumsal cinsiyetle analizlerini yapmalarıdır. Bu bakımdan feminist coğrafyacılar sadece ölçek, sınırlar, mekân ve yeri araştırmakla ilgilenmez, onları çalışmayı araştırmalarının merkezine koyarlar ve bu yaklaşım, göç, iktidar ve çeşitli sosyal inşaların anlaşılmasına yardımcı olur (Silvey, 2006). Metodolojik yaklaşımlar ve teorik bakışların birbiriyle ilişkisini ve her iki açıdan da feminist merceğin önemini ortaya koyan araştırmacılar (McDowell, 1993a, 1993b; Rose, 1993), coğrafya araştırmalarında kadınların dışlanmasını ortaya çıkarmak ve ona görünürlük kazandırmanın aynı zamanda politik bir seçim olduğunu belirttiler (McDowell, 1997).

---

olmanın göç araştırmalarında yararlı bir arka plan bilgi sunduğunu ve eklektik olma özgürlüğü içerdiğini de belirtmektedir.

Özetle bu tez çalışmasında, yukarıda gerekçelerine yer verildiği şekilde, toplumsal cinsiyetli bir göç türü olan evlilik göçüne katılan göçmenlerden olan Rus kadınların Türklerle evlilik, İstanbul'a göç ve yerleşim süreçlerini ve kadınların ulusaşırı ağları ve pratikleri üzerinden göç sistemine etkilerini, feminist bir perspektifle, ulusaşırı göç ve sistem yaklaşımının sunduğu araçlarla, göçmen kadınların deneyimleri üzerinden ortaya koymaya çalışıyorum. Ancak göç konusundaki çalışmalar göçün karar alma, yola çıkma, yerleşikleşme veya geri dönmeyi barındıran süreçlerinde farklı kategorilerin etkili olduğunu ve göçmen kadınları homojen bir grup olarak almanın kalıp-yargı yaratma ihtimali içerdiği ortaya koyuluyor (Çakmak, 2010: 53). İç içe geçmiş kimlik kategorilerinden hangisinin eşitsizliklerin üretiminde daha belirleyici olduğunu anlamak için, bu noktada kesişimsellik (intersectionality) yaklaşımına başvuruyorum (Phoenix ve Pattynama, 2006). Bu, ulusaşırılaşma yaklaşımına gelen 'farklılıkları gizleme' eleştirisine de (Al-Ali ve Koser, 2002) çözüm anlamına geliyor. Kimberle Crenshaw'ın 1989 yılında ortaya attığı bu kavram, McCall'a göre (2005: 1771), bugüne değin yapılmış en önemli feminist katkıdır. Farklı kadınlıklar ve farklı feminizmleri görünür kılarak feminist politikanın biçim değiştirmesine yol açan; toplumsal cinsiyet ilişkilerini anlamak için, kadınlar arası güç ilişkilerinde de etkili olan ırk, etnisite, sınıf veya milliyet gibi kategorilere bakmak gerektiğini içeren (Anthias ve Yuval-Davis, 1992) ve toplumsal cinsiyetin diğer kimliklerle birlikte hareket ettiğini ortaya koyan (Martin, 2004) bu yaklaşım, son dönem feminist yazında önemli bir temadır (Rose, 1993). Coğrafyacıların araştırmalarında da yer verdikleri ve önemine dikkat çektikleri kesişimsellik yaklaşımı (Jarvis vd., 2015), eşitsizliğin çok yönlülüğünü vurgulaması (Valentine, 2007), kafa karışıklıkları ve paradokslar üzerinde eleştirel olarak düşünmeye yarayan umut verici bir mercek sunması (Jarvis vd., 2015: 112) bakımından özellikle dezavantajlı gruplara yönelik çalışmalar içinde gelişme alanı bulmuştur (Nash, 2008). Bununla birlikte, bir teorik yaklaşım ve metodoloji olarak kullanılan kesişimsellik (Heyse,

2010: 65), evlilik göçmenlerine yönelik çalışmalarda da oldukça yararlıdır. Zira karma evliliklere ve evlilik göçlerine yönelik kavrayış, sadece bir kadınlık kategorisi üzerinden yapılamaz. Toplumsal cinsiyet yanında, etnisite, sınıf, yaş gibi diğer kategoriler birlikte hareket ederler. Kesişimsellik yaklaşımı, göçmen kadınların ilişkilendiği karmaşık ve akışkan konumun çözümlenmesinde daha duyarlı bir yaklaşıma imkân sağladığı için, bu yaklaşımı doktora çalışmamda benimsedim. Buna göre, özellikle güç ilişkileri kurulumunda hangi kategorinin belirleyici olduğuna ilişkin analizleri, bu bağlamda genişletmeye çalıştım.

1.2.Araştırmacı Konumu ve Sahadan Notlar

Helen Jarvis, Paula Kantor ve Jonathan Cloke (2015) *Kent ve Toplumsal Cinsiyet* isimli kitaplarında şu soruyu sorarlar: 'Herhangi bir bireyin veya yerin tek bir kimliğe, bir güdüye ya da etikete indirgenmesi ne kadar gerçekçidir? Kendinizi (ya da bir yeri) tek bir kimlikle nasıl tanımlarsınız?' Sosyal bilimlerde konum tartışmaları da bu noktada başlar: Kendiniz ve bulunduğunuz yer, onlar ve bulundukları yer. Kimsiniz ve neredesiniz? Feminist araştırma, konumları ve kimlikleri dikkate alan etkileşimli bir süreçtir, araştırmacıyı ve araştırılanı dönüştürme gücüne sahiptir. Araştırmacının konumu, etkileşimin niteliği üzerinde belirleyicidir. Feminist yaklaşım, araştırmacının bir araştırmanın bütün aşamalarında araştırma öznesine duyarlılığına dikkati çekerken, aynı zamanda araştırmacının bu bakış açısı yanında taşıdığı kimliklerin sahaya etkisini de gündeme getirir ve düşünümsellik (refleksivity) yoluyla da sahada araştırmacı konumunun yarattığı etkinin farkında olmasının ve müzakerenin yolunu açar. Feminist araştırmanın bu temel tartışma alanı, aslında sosyal araştırmalarda açık bir şekilde 1970'lerden itibaren yer almaya başladı, ama en yaygın tartışma ortamına 1990'lardan sonra kavuştu. Daha genel bir bakışla, araştırmacının bir kameraman gibi kabul edildiği klasik araştırma geleneğinin eleştirisi anlamına gelen bu tartışmalar ekseninde, araştırmacının kameraman olarak da sahanın aktif bir parçası olduğu, çekilmek istenen görüntünün çerçevesini ve odağını araştırmacının belirlediği, kameranın

gördüğünü araştırmacının yorumladığı ve bu kameramanın kim olduğuna göre çekime girenlerin pozisyon kazandığı ortaya kondu.

Konumsallık, hem yapısal sosyal konumlara hem de bir süreç, bir pratikler, hareketler ve anlamlar seti olarak sosyal konumlanmalara karşılık gelir (Anthias, 2008: 15). Bu, en temel düzeyde araştırmacının araştırdığı grubun bir üyesi olup olmaması durumudur (Kanuha, 2000). Ergun ve Erdemir (2010: 18) araştırmacı konumunu etkileyen faktörleri, ilgili konuda yapılan çalışmalara dayanarak sınıf, etnisite, toplumsal cinsiyet, milliyet, din, ırk, medeni durum, meslek ve yaş olarak sıralarlar. Yine farklı araştırmalarda bunların yanında, cinsel yönelimin, göç durumunun, kişisel deneyimlerin, politik ve ideolojik tutumların araştırmacı konumuna etkisi olduğu belirtiliyor (Horsburgh, 2003; Padgett, 2008; Primeau, 2003). Araştırmacının araştırdığı grubun bir parçası olmasının veye olmamasının avantajları ve dezavantajları vardır. Grubun bir üyesi olmak, yani 'içeriden olmak' (Asselin, 2003; Nowicka ve Ryan, 2015), katılımcılara erişim kolaylığını, konu hakkında daha derin bilgi sahibi oluşu ve kültürel hassasiyetlere ilişkin farkındalığı sağlarken (Kacen ve Chaitin, 2006; Padgett, 2008); araştırmacının kendi deneyimini genelleme, soyutlama düzeyi düşük bir araştırma ortaya çıkarma, aşinalığın körlük yaratması riskini de beraberinde getirir. Hatta Wolf (1996: 15), içeriden olmanın bilgi gizleme, kesişen statü doğruları, kısıtlayıcı deneyimler, aşırı kimlik tespiti ve gizlilik eksikliği gibi sorunlar içerdiğini belirtir. Bunun yanında, içerde olmanın yarattığı yakınlık karşılığında, araştırmacıdan savunuculuk ve idealleştirme de beklenebilir. 'Dışarıdan araştırma' ise, içerden olmanın avantajlarından yoksunluk anlamına gelirken, onun yarattığı sorunların minimize edilmesine yardımcı olabilir. Hatta Berger ve Malkinson'a (2000) göre, dışarıda olarak araştırma yapan kişi, daha göz kamaştırıcı görülebilir ve bu da onun 'uzman' pozisyonunu güçlendirebilir.

Kimin daha iyi bileceği sorusundan hareket eden konum meselesinde kimi araştırmacılar, araştırmacı tarafından kişisel olarak deneyimlenmeyen bir şeyin tam olarak

anlaşılamayacağını savunsalar da (Fontes, 1998), Merton'un Simmel aracılığıyla Weber'den (1972: 31) ödünç aldığı *'Sezar'ı anlamak için Sezar'a ihtiyaç olmadığı'* düşüncesi, araştırılan grubun bir üyesi olunmasa da onların anlaşılabileceğini ortaya koyar. Hatta, bu duruma ilişkin bir tecrübesi ve bilgisi olmamasının, yenilikçi yönergelere götürecek yeni sorular yaratması ve farklı bir bakış açısı ortaya çıkarması da söz konusu olabilir. Ayrıca her zaman bir grup kendi bilgisini üretecek kaynaklara sahip olmayabilir ve bu bilginin üretilmemesi durumunda onun bilinmesi söz konusu olamaz.

Bu basit sınıflandırmaya rağmen, içeride ve dışarıda oluşu belirleyen kategoriler verili değildir ve sosyal olarak inşa edilirler. Çünkü insanları tanımlayan tek bir statü yoktur; bu statüler sosyo-ekonomik, politik, kültürel, mekânsal, tarihsel bağlamlara göre şekillenirler. Ayrıca araştırma grubuna ilişkin kesişimsel kategoriler, araştırmacı konumu için de söz konusudur. Dolayısıyla bir anda içeride olan başka bir anda dışarıda olabilir. Bu nedenle araştırma sürecinde konumsallık meselesi, araştırmacının sabit bir konuma yerleşme gayretini değil, sahaya taşıdığı kimliklerinin ve bakış açısının araştırmasını nasıl etkilediğini dikkate alması ve bu süreçte katılımcılarla etkileşimin niteliğine dikkat ederek kendi verili pozisyonunu müzakere unsuru haline getirmesidir. Çünkü herhangi bir araştırma, araştırmacının önyargılarından, varsayımlarından ve kişiliklerinden arındırılmış değildir (Serrant-Green, 2002). Bir başka deyişle, araştırmacının nitelikleri yalnızca içeriden veya dışarıdan olma durumunu belirlemez, daha ziyade, bu durum, araştırmacı ve katılımcılar arasındaki etkileşimin yanı sıra, etkileşimin gerçekleştiği toplumsal ve politik durumdan ortaya çıkar (Kusow, 2003: 597). Bu bakımdan merkezi sorun, araştırmacının araştırdığı grubun bir üyesi olup olmaması değil, bilgi üretim sürecinde ayırıcı ve etkileşimli rollerin göz önüne alınmasıdır (Merton, 1972: 36). Bir bakıma, araştırmacının ve katılımcıların ortak bir anlam yaratma sürecine bağlı olarak konumlanış belirlenir (Holstein ve Gubrium 1995).

Düşünümsellik kavramsallaştırması altındaki konumsallık yaklaşımının amacı, yukarıda bahsedilen araştırmacı değerlerinin, inançlarının, bilgisinin ve önyargılarının dikkate alınarak, araştırma sorusunun oluşturulması, verilerin toplanması ve analizi ve sonuçların sunumu da dahil olmak üzere araştırma sürecinin tüm aşamalarında elde edilen bulguların tutarlılığını/teyit edilebilirliğini ortaya koymaktır (Buckner, 2005; Guillemin ve Gillam, 2004; Macbeth, 2001). Bilginin üretilmesinde benliğin rolünü ortaya koyan düşünümsellik, kişisel ve evrensel arasındaki dengeyi korumanın (Berger, 2015: 220) da bir yoludur.

Araştırmacıların alana taşıdıkları değerleri, verileri nasıl toplayacaklarını ve nihai olarak verileri nasıl yorumladıklarını belirlemede çok önemli olan (Kusow, 2003: 592) konum tartışmaları, Türkiye'de sosyal araştırmalarda da yakın zamanlarda yer almaya başladı ve göç araştırmaları da bunlar arasında yer alıyor. Zira, kültürlerarası araştırma türü olan göç araştırmalarında, araştırmanın hazırlanmasından yürütülmesine kadar bütün süreçler metodolojik ve etik zorluklarla doludur (Liamputtong, 2008: 3-16). Bunu aşmanın yolu, zorluğu ve buna karşı geliştirilen stratejiyi tartışmak ve yazmaktır. Saha çalışmasının kişilerin karşılıklı etkileşim halinde oldukları karmaşık bir süreç olduğu ve saha çalışmasına giderken kimsenin bedensiz ya da toplumsal cinsiyetsiz olmadığı, araştırmacının sahaya bir grup sosyal özelliğini ve varsayımlarını taşıdığı, hatta Elizabeth Grosz'un (1986: 199) *'araştırmacılara geleneksel olarak atfedilen konumla ortaya çıkan görünümü, normalde yalnızca meleklere atfedilebilecek düzeyde'* oluşuna dair saptamaları, 1990'larda feminist coğrafyacılar tarafından da desteklendi (McDowell, 1997: 390). Bununla birlikte, Türkiye'de coğrafyacıların konum tartışmalarında görünürlüğü zayıftır. Bu nedenle, politik olarak kadınları bilgi dünyasına sokarak onları görünür kılma amacı taşırken kendimi görünmez kılmanın da önüne geçmenin ilk adımı olarak, kendi konumumu daha genel bir çerçevede tartışmaya başladım (Bkz: Deniz, 2017)[19]. Bu metinde, alışıldık metin yazma tarzı olarak bu

[19] Kyoko Shinozaki (2012), ulusaşırı göç çalışmalarında, sahada özdüşünümsellik ve sınır çizmenin gelişimine

metni üçüncü kişi ağzından değil doğrudan birinci ağızdan yazmam da yukarıdaki görünürlüğü desteklemek için bilinçli bir seçimimdir.

İstanbul'da yaşayan Rus evlilik göçmenlerini konu edinen bu çalışmada, katılımcılar homojen bir grup değildir. Dolayısıyla katılımcılarla her karşılaşma, benim başka bir kimlik formülasyonumu ortaya çıkardı. Bununla birlikte yapı bozuma başlamadan önce, çalışmanın adından yola çıkarak kendimi 'dışarıda' olarak konumlandırabilirim. Türkiye'de yaşasam bile İstanbul'da yaşamıyorum[20] ve dolayısıyla kente ilişkim bilgim turist düzeyinde. Bu nedenle görüşme yeri seçiminde belirleyici olan göçmenlerin istekleriydi, adres tarifi yapanlar da onlardı. Etnik kimlik bakımından ailemin çok uzak bir kolu Rusya'ya uzansa da gündelik hayatımda bu etnik kimliğin belirleyiciliği yok. Medeni durumum da göçmenlerle örtüşmüyor. Hiç evlenmedim ve evliliğin nasıl bir şey olduğuna dair fikrim yakınlarımdan gördüklerim kadar. Bununla birlikte evli oluşun da türlü halleri olduğunu biliyorum ve yine karma evliliklerde bu görünüme ilişkin bilgim, çevremden gözlemlediğim kadar. Ulusaşırı göçmen olma halini ise kısa süreli akademik hareketliliklerle yaşasam da, deneyimlerim bu kimliği evlilik yoluyla kazanan birinden pek çok açıdan farklılaşıyor. Bu çerçevede klasik anlamda içeride olmadığımdan bu grubu yeterince anlamadığım düşünülebilir. Bununla birlikte içeride olan, benim üretmeye çalıştığım bilgiyi daha önce üret(e)medi. Amerika

---

vurgu yaparak, ulusaşırı göçmenin görünür ama araştırılan-araştıran ilişkisinin görünmez olduğunu ortaya koyar. Bu bakımdan göç araştırmalarında araştırmacı ve araştırılan ilişkilerinin görünür kılınması, alan-yazının gelişimi için de gereklidir.

[20] Tersine benim İstanbul'a yabancı oluşum, Türkiye'ye yabancı oluşumu beraberinde getirmiyor. Dolayısıyla kentsel mekânla kurduğum ilişkide hareketliliğimi kolaylaştıran kültürel geçmişim var. Bu bakımdan göçmenin kentte geçirdiği süre ve ilişkiler değişmekle birlikte, göçmen hep göçmen olarak anılıyor. 20 yıl geçse bile o mekânsal kimliği paylaşmasının önünde göçmenlik kimliği bulunuyor. Bu kimliği yalnızca göçmen değil, göçmenin taşıdığı kimliğin sosyo-mekânsal bağlamı yaratıyor. Yine de benden daha fazla kentten haberdar olanlar, benden daha fazla oralı olmayı hak ediyor. Sonuçta bir bakımdan 'gitmesek de görmesek de o köy bizim' söylemi, hızla gelişen mekânsal peyzaj içinde gidilse de görülemeyen köyler yarattığından, sadece klasik kökene dayalı yer merkezli kimliklenmeyi tanımlayan bir anlam daralması da yaşadı.

Birleşik Devletleri'nde göç araştırmacılarının neredeyse yarısının göçmenlerden oluştuğuna ilişkin Rumbaut'un (1999) tespiti, Türkiye'de göç araştırmacılarında karşılık bulmuyor zira. Bu durumda benim bu noktada karşılaştırma yapmam mümkün değil ama ben bu bilgiyi kendi pozisyonumda görünür kıldığımda, 'içeriden' bir araştırmacı, bir gün aynı kapsamda bir çalışma yaptığında bu çalışmayla karşılaştırabilir. Bununla birlikte, içeride olanın da her açıdan içeride olması mümkün olmadığından, bu karşılaştırma üzerinden tartışma geliştirmenin bir bitiş noktası da bulunmuyor.

Beni dışarıda bırakan bu kimliklere rağmen bazı kategoriler, beni bu kimliklere sahip başka birinden daha içeride konumlayacak yakınlığı ve güvenilirliği verdi. Özellikle katılımcılarla toplumsal cinsiyetlerimizin örtüşmesi, konumumu birden içeriye aldı. Hatta bu, diğer kimliklerden çok daha önemliydi çoğu zaman. Çünkü Rus kadınlar, benliklerine ilişkin cinsel referanslarla donatıldıkları için, görüşeceği kişilerin tacizinden veya bu kişilerin belirlediği mekânların konforsuzluğundan korunmak için onun toplumsal cinsiyetine dikkat ediyorlar. Onlar dikkat etmese eşleri dikkat ediyor. Bunu, bazı görüşmelere erkek arkadaşlarımla katıldığımda daha iyi anladım ve bu nedenle görüşmeleri çoğunlukla yalnız yapmayı tercih ettim. Kadınların özellikle cinsellikle ilgili deneyimleri, bir erkektense bir kadınla daha rahat görüşebileceği (Kacen ve Chaitin, 2006) söz konusu olsa bile, aslında bu sadece cinsellikle ilgili konuları değil, bütün deneyimlerini kapsıyordu. Bu durum, van Maanen'in (1988) saha çalışmalarında aynı cinsiyetten olmanın daha fazla bilgiye erişmeye yardımcı olabileceğine ilişkin tespitini destekliyordu. Kadın olmam, beni daha zararsız kıldığından, bazı kapıları diğerlerinden daha kolay açmama sebep oldu (Van Maanen, 1988: 4). Dolayısıyla toplumsal cinsiyetim, araştırmacılara erişimimi kolaylaştırdı ve görüşme için mekân belirleme sürecinde karşılıklı yoğun bir hassasiyet söz konusuydu. Mesela ben, çocuklu bir kadınla buluşacaksam, görüşeceğimiz yerde bebek alt değiştirme odasının olup olmadığını kontrol ettim; onlar da görüşme yeri ve saatini belirlerken benim güvenliğimi de

dikkate aldılar. Bu güvenlik anlayışı, akşam geç saatlerde görüşme yapmamayı tercih etme veya böyle bir durumda, görüşme sonrası beni kaldığım yere bırakma şeklindeydi. Bir araştırmacı olarak benim toplumsal cinsiyetimin anlamını bir katılımcı şöyle paylaştı:

'Senin fotoğrafına Facebook'tan baktı, eşim de internetten inceledi. Kadın yani sana zarar gelmez, rahat edersin yani dedi. Burda kadın hep aynı kadın, aynı şeyler yaşıyoruz. Burada kadınlar için kural değişse, bütün kadınlar için yapılıyor. Rus, Ukraynalı, Türkmenistanlı farketmez. Kim olursan ol, önce kadınsın burda. Dışardan bakanlar önce bunu görüyor'.

Yine de bana bakanlar sadece kadın değil, Türkiye'den bir kadını görüyorlardı belki; onlara bakanlarsa Rus kadını. Sonuçta modern ulus-devlette etnisite kavramı toplumsal cinsiyet kategorisiyle sıkı bir ilişki halindedir (Apitzsch ve Gündüz, 2012: 82). Yine kimi gözler toplumsal cinsiyetimiz ve etnik kimliğimiz yanında sınıfımızı da görebilirdi. Başka gözlerin nasıl gördüğü bağlam bağımlı olsa da onların beni en başta toplumsal cinsiyetimle görmeleri, pek çok görüşmeyi mümkün kıldı. Araştırmacı olarak toplumsal cinsiyetim, medeni durumumun da önündeydi. Katılımcıların bir kısmı medeni durumumu merak edip sorsalar da bekâr oluşum hepsini mutlu etti. Ardından *geç evlenmemi* ve hatta *evlenmememi* tavsiye edenler de vardı. Bunun altında kimileri için kendi evliliklerinden memnun olmamaları saklı olsa da Türkiye'de her bekârı evlendirme misyonu taşıyan ve evliliğin gerçekleşmemesiyle hayatın, özellikle bir kadının hayatının, eksik kalacağını düşünenlere ironik bir gönderme vardı: *'Aman evlenmeyi unutma, yoksa komşu teyze nasıl uyur?'*

Toplumsal cinsiyetim yanında yaşımın da araştırmamda etkisi büyüktü. Çalıştığım grubun bir kısmıyla aynı yaşlarda olmam, sıklıkla yaşa özgü popüler ilgilerden haberdar oluşumuz üzerinden ilişkileri derinleştirmemizi sağladı, ama bu ilgilerin kapsamına sadece yaş değil toplumsal cinsiyet de eşlik ediyordu. Biz '*genç kadınlar*'dık. Bu bakımdan birbirimize yardım edebilirdik. Bazı görüşmelerde katılımcıların bana, benim onlara

sorduklarımdan daha fazla soru sormaları, genç kadınların karşılıklı bilgilenmelerini ortaya çıkardı. Kadınların özellikle bilgi edinmek istedikleri konu, Türkiye'deki iş imkanlarıydı. Antalya'dan haberdar olanlar, orayı iş konusunda gözlerinde çok idealleştirdiklerinden buradaki iş olanaklarıyla ilgiliydiler. Ancak, görüşme dönemi Rusya-Türkiye arasında ilişkilerin bozulduğu ve Rusya'dan gelen turist oranının düşüklüğünden pek çok otelin sezon boyunca kapalı kaldığı bir dönemdi. Rusya'da bir devlet işinde çalışırken Türkiye'ye yerleşince bu işlerden ayrılmak zorunda kalanlarsa, yine daha güvenilir buldukları devlet işlerinde bir yabancı kadın olarak çalışmanın koşullarını öğrenmek istiyorlardı. Bu kısımda da benim Ankara'dan gelişim etkiliydi. Ankara, *devlet* demekti ama benim soruların cevabı için araştırma yapmam gerekti çoğu kez. Çünkü herkesin Türkçeyi kanunları okuyacak kadar bilmesi gerektiği varsayıldığından bütün metinler Türkçeydi. Elbette araştırmacının saha çalışmasında belirli soruların cevabının peşinde olması beklenir, ama bu tür bir duruma imkân vermek bile araştırmacıyı en azından iki şeyi bilmeye zorluyor: Göçmenlerin kendileri durumları ve yasal hakları konusunda bilgi edinme araçlarının yetersizliği ve bir araştırmacının hem bilgisinin hem de araştırmacı konumunun katılımcı üzerinde bir iktidar yaratımı gerçeği. Bununla birlikte yaşım, özellikle orta yaş üzeri katılımcılar için bir iktidar alanıydı. Araştırmacı kimliğimin yarattığı iktidarı yıkma alanı olarak seçilen yaş meselesi, görüşmenin ilk anından sonuna kadar belirleyiciydi. Bu yaşla birlikte kişinin deneyim ve bilgiden yoksun oluşu önyargısıyla ilişkiliydi -ki bu bilgi vermekten kaçınma ya da yüzeysel bilgilerle soruları geçiştirme riski içeriyordu- ve bunu hissettiğimde sahip olduğum bilgiyi sunarak iktidar ilişkilerini düzenlemeye çalıştım. Bu süreçte bilgiyi sunma düzeyim, araştırmacı konumumla da birleştirildi. Çalıştığım kişilerin tamamı üniversite mezunu olduğu için, Türkiye'de insanların eğitim düzeyinin düşüklüğünden yakınıyorlardı. Görüştüğüm kişiler eğitimi önemsedikleri için bu nokta, Türkiye'deki mevcut sosyal yapı içinde konumumun farklılaşmasını da beraberinde getiriyordu. Böyle olunca da iletişimin önünde

engel teşkil eden diğer kategoriler, eğitim ve mesleğin etkisiyle önemsiz hale gelebildi. Bununla birlikte, yaş, benim tanıklığımı da etkiledi. 30 yıllık bu göç hikayesi başladığında ben daha doğmamıştım. Kulağımın ve gözümün bu gruba aşinalığı yakın tarihli olduğundan, bazı anlatıların izlerini sürmem zor oldu. Bahsedilen binalar İstanbul'un hoyrat kentsel dönüşümünün içinde yıkılıp gitmişti; anlatılarda geçen kişiler ölmüştü; bahsedilen ilişkiler yerini başkalarına bırakmıştı.

Saha çalışması sürecinde beni doğrudan dışarıda bırakıyor gibi görünen en temel kimlik, milliyet ve etnisiteydi. Ne yaparsam yapayım değiştiremeyeceğim, verili bir kategoriydi zira. Ben, ortaklaşan bazı değer yargıları ve kültürel geçmişe rağmen, bir bedende, katılımcıların zannettiği gibi, bütün Türkiye'yi temsil etmiyordum. Ruslar da bir bedende Rusya'yı temsil etmiyorlardı. Bununla birlikte zamanla Ruslar eşleri üzerinden, Türkiye'deki etnik gruplardan daha fazla haberdar olmuşlardı. Türkiye'de farklı etnisitelere (dinsel farklılıklar dâhil) yönelik politikaların çatışmacı karakterde oluşu, Rusların kendilerini ve ailelerini korumak için etnisiteden daha az bahsetmelerine neden oldu. Bu bağlamda bazı kadınların bir mekânsal aidiyet ifadesi olarak kabul edilen Türkiyelilik'i vurgulaması son yıllarda arttı. Etnisitenin, araştırmacı ve araştırılan arasındaki mesafeyi gösteren ve ikisinin 'birbirini daha iyi anlamasının ihtimali' üzerinden tartışılan bir alandan, iki grubu 'birleştirici' muğlak bir alana taşınması, kadınların bir stratejisiydi. Bunu beslemek için de benzer bir perspektifle Rus kültürü ve Türk kültürünün benzerlikleri sıklıkla vurgulandı. Mesela, *'Pelmeni hazırlıyorum, Rus yemeğine evdekiler alışsın. Herkes seviniyor İrina Türk mantı yapmış. Aynı yemek. Hayır, bu bizim mantı, adı pelmeni demem. Demesem pelmeni pizza mı olacak?* diyen İrina[21] (33) bu benzerliğe dikkat çekenlerden biriydi. Benim Rus diline, kültürüne, mekânlarına ve ilişkilerine aşinalığımın artışı da etnisitenin baskınlığının kısmen aşınmasına yardımcı oldu. Bununla birlikte aynı dönemlerde sahada bulunan bir Rus

[21] Katılımcıların isimleri, değiştirilerek kullanılmıştır.

araştırmacının, kendi etnik grubundan kişilerle görüşmede büyük zorluklar yaşaması, araştırmacı açısından en önemli meselenin etnisite olmadığını da gösteriyordu.

Araştırmacı konumumu etkileyen bir diğer önemli durum da sosyo-ekonomik statü meselesiydi. Üniversitede çalışan bir araştırmacı olarak konumum beni orta düzeye çekerken, çalıştığım grupta asgari ücretle geçinmeye çalışanlar kadar aylık kazancı 200 bin liranın üzerinde olanlar da vardı. Kazanılan para, tüketim pratiklerini çoğu zaman etkilese de kültürün de parayla kurulan ilişkide payı büyüktü. Mesela bütün katılımcılar gelirleri ne olursa olsun kitap alışverişine para ayırıyorlardı. Zaten Türkiye'de kitap alımına ayrılan bütçenin azlığı ve evlerde kitapların muhafaza edildiği kitaplıkların olmaması en şaşırdıkları konulardan biriydi. Bu açıdan para harcama kalemlerimiz benzerdi. Ancak Ruslar için kişinin özenli bir giyimle buluşmaya gitmesi, kişiye saygı duymanın bir göstergesiydi. Önceki saha deneyimlerinde bunu öğrendiğimden, görüşmelere daha özenli giyinerek gitmeye çalıştım ancak bu özenin şeklini, görüştüğüm kişinin sosyo-ekonomik düzeyine göre belirlemeye çalıştım. İlk temasta kişinin bu bilgisine erişmek zor olsa da oturulan semtin yapısına göre kabaca bir fikir edinebildim. Zira kesin bir genelleme yapmak mümkün olmasa da sosyo-ekonomik düzeyin mekânsal tezahürü bakımından Zekeriyaköy'de oturmakla Bağcılar'da oturmak farklıydı. Bu nedenle görüşmeye giderken kendi sosyo-ekonomik düzeyimi ortalarda temsil edecek ve katılımcının benimle otururken kendini rahatsız hissetmeyeceği şeyler giymeye çalıştım. Sahada bir süre sonra standart bir giyim tarzım oturdu. Gösterişten uzak, mat ve tek renkler giyerek dikkati üzerimden çektim, değerli takılar da takmamaya çalıştım. Görüşme yeri belirlerken de özellikle daha düşük gelir düzeyindekilerle buluşacağımda çok pahalı olmayan kafeleri tercih ettim. Bununla birlikte her koşulda hesabı kendim ödeyerek bu konuda rahatsız hissetmemelerini sağlamaya çalıştım.

Yüksek gelir grubunda olan katılımcıların bir kısmıyla -ki bu kişilerin ödedikleri aylık site içi giderler benim maaşımın iki katıydı- gelirle kazandığımız statülerin hiç görünür

olmadığı görüşmeler yaptık. Ben, sıklıkla evlere gündeliğe giden kadınların kullandıkları otobüslerden inip, milyonlarca lira değerindeki evlere girdim, görüşme sonunda da yine aynı otobüslerle konakladığım yere döndüm. Hatta bu otobüslerde birlikte yolculuk yaptığım kadınlar, kimin evine gündeliğe gittiğimi sordular ve bazıları bunu bile sorma gereği duymadan genç yaşımda gündeliğe giderek hayatımı kazanmamı takdir ettiklerini, benim yaşımdaki gençlerin iş beğenmediklerini söylediler.

Bununla birlikte hem orta hem de yüksek gelir grubundaki bazı katılımlar için para kazanmanın politik görüşle yakın ilişkisi söz konusuydu. Zira, onların eşleri genellikle son on yılda iktidar partisiyle kurdukları yakın ilişkiler yoluyla inşaat ve dış ticaret gibi alanlarda yüksek gelir getirici işler yapmışlardı[22]. Bu kadınlar, kendi statülerini eşlerinin bu yeni statüsü üzerinden inşa ettiklerinden, bu varlığı göstermeye hevesliydiler. Görüşmede hiç gereği olmadığı halde olayların anlatımında lüks tüketim malzemeleri üreten markaların isimlerinin geçmesi, anlatıların satın alınanların kapsamının genişliği üzerinden yapılması bunun göstergeleriydi. Yine bu kadınlar, özellikle politikayla ilişkili soruları eleştirel bir bakışla cevaplamaktan kaçındılar. Bunun bir nedeni, görüşme döneminde bağlı olduğum üniversitede egemen politikaya alternatif çıkışların olması, bunun da medyada yer almasıydı. Bir de Ankara'dan gelişim, bana başlı başına bir politik karşı kimlik de kazandırıyordu. Ergun ve Erdemir (2010: 33) Sovyetlerde otoriter rejimin yarattığı korkunun bu coğrafyada güven ilişkisi kurmayı zorlaştırdığına ilişkin tespitlerinin bir benzeri bu grupla kurduğum ilişkide söz konusuydu. Çünkü kendilerine yönelik mevcut politikaları beğenmeseler bile beğendiklerini söyleme mecburiyetini, statülerini korumalarının bir yolu olarak görüyorlardı. Birden fazla katılımcının yer aldığı bazı görüşmelerde iki farklı politik görüşe sahip olanların tartışmaya başlaması da söz konusuydu. İktidar partisine yakın olanlar, aslında azınlıktaydı ama bu kadınların bir kısmı ellerindeki kaynakların fazlalığıyla, grup içi ilişkilerde iktidar kurmaya

[22] Bu görünüm özellikle son zamanlarda dindar ya da İslami ekonominin, Anadolu'nun yükselen muhafazakâr girişimleriyle yoğun temasta olmakla birlikte, İstanbul'da konumlanmasının bir sonucudur (Özbay, 2014: 178).

çalışıyorlardı. Bununla birlikte çoğunluğu oluşturan muhalifler, yan yana geldiklerinde ya da ortak kullandıkları platformlarda görüşlerinin bastırılmasına izin vermiyorlardı. Bu, Facebook'taki ortak hesaplara yazılanlara veya kişisel politik paylaşımlara verilen cevaplardan da kolayca anlaşılıyordu. Ancak bu durum onların *Rus göçmen kadınlar* olarak yan yan gelişlerine engel değildi. Çünkü burada bu üçlü bileşen için birlikte hareket etmelerine yol açan nedenler fazlaydı. Bununla birlikte görüşme sürecindeki tartışmaların araştırmaya zarar verme riski olduğundan, orada bulunuşum üzerinden kazandığım *araştırmacı olma* konumumu kullanarak tartışmaların yönünü değiştirdim. Yine de bu tip durumlara çok yoğun maruz kaldığımda bu grubun bazı üyeleriyle görüşmeye isteğimi kaybettiğim zamanlar oldu ve bu durumlarda daha aralıklı görüşmeler yapmaya çalıştım. Gündelik hayatta rahatsız olduğum davranışlara karşı da net bir tepki gösterme, hatta iletişimi bitirme gibi seçenekleri daha çok tercih etsem de; saha çalışmasında bu tür durumları daha pasif bir konumla geçiştirmeye çalıştım.

Ruslar arasında, Rusça öğretimi, iki ülkede iş yapan şirketlere bilgi transferi ve karma evliliklerden doğan çocukların eğitimi gibi konularda rekabet olduğundan, bu tip konularda taraf tutmaya veya bilgi aktarmaya zorlandığımda, yine araştırmacı konumumu vurgulayarak dışarıda olmanın avantajını yaşadım. Tanık olunmayan olaylarla kurulan ilişkilere karşı tarafsızlığı koruyamamaya dair endişelerin hem bilimsel hem etik hem de pragmatik motivasyonları vardır (Ergun ve Erdemir, 2010) ve ben de benzer motivasyonları taşıyordum. Bunun doğru bir seçim olduğunu da sahanın son dönemlerinde anladım. Zira araştırma grubum içinde çatışan gruplar ortak menfaatleri söz konusu olduğunda birlikte hareket edebiliyorlardı.

Linda McDowell'ın da (1997: 384) vurguladığı gibi, araştırmacının sosyal özellikleri bilginin üretim, iletim ve dönüşüm yollarını etkiler (McDowell, 1997: 384-390). Bu çalışmada da sosyal özelliklerim ekseninde tanımlanan kimliklerime bağlı deneyimlerim

çeşitli ve konumum ise oldukça değişkendi ve her görüşmede bu akışkan konumumun farkındaydım. Benim o günkü dünya görüşüm ve bilgi düzeyim kadar, üst üste binen kimliklerim de katılımcıyla birlikte yarattığım anlamı belirledi. Bu çalışmayı aynı kişilerle, aynı sorularla birkaç yıl sonra yapsam, elde ettiğim bilgilerin ve bunları anlamlandırma biçimimin şimdikiyle tamamen aynı olmayacağını biliyorum. Çünkü geçen yıllarda hem benim ve katılımcıların değişen bilgisine göre kavrayışı değişecek, hem de değişen zaman ve mekân, bilgiyi yorumlama biçimini etkileyecek. Özetle, 'kişilerin gördüğü, duyduğu ve inandığı şey, her zaman kişisel değerler, rastlantılar, deneyimler ve beklentilerle "yüklü" olur. Dolayısıyla tek bir nesnel doğru olduğu iddiası yerine çoklu yaşanmış gerçekliklerin varlığını tanıma, hem incelemenin konusunu hem de tarzını değiştirir' (Jarvis vd., 2015: 22). Bu nedenle saha çalışmasının bütününde, sadece kolaylaştırıcılığıyla bu bütüne hizmet edecek kimliklerle değil, çatışanlarla da ilgilendim.

Son olarak, saha süreci bahsettiğim gibi araştırmacının akışkan bir konumda olduğu süreçtir. Araştırmacının bunun farkında olması ve etik ilkeler çerçevesinde kendi konumunun araştırmayı nasıl etkilediğine dikkatini vermesini gerektirir. Bu sadece veri toplama süreci için değil, araştırmanın bütün aşamalarında geçerlidir. Zira elde ettiğiniz bilgilerle analiz ve yazım sürecinde baş başa kalındığında da parmak uçlarından akan kelimeler, araştırmacının kimliklerinden dökülenlerdir ve araştırmacının en temel konumu, bilginin üretimine yaptığı etki kadar, araştırma öznelerinin bu süreçte zarar görmemesine ilişkin hassasiyetin de üzerine inşa edilir. Ben, bu hassasiyet nedeniyle zaman zaman sahadan çekildim, gerekli gördükçe sahayla ilgili ikilem yaşadığım durumlarda konunun uzmanı arkadaşlarımdan destek aldım ve bu uzun yola, bu çalışmayı bir ölçüde tamamladığımı hissettiğim noktaya kadar devam ettim. Yine de yazdıkça ve geri dönüp yazdıklarımı okudukça, aslında hâlâ merak ettiğim, öğrenmek için yeniden sahaya dönmek istediğim ve zaman zaman eksiklik duygusu taşıdığım zamanlar

olduğunu da itiraf etmeliyim. Bunlar elbette, sürekli yeniden üretim halindeki beşeri olanı araştırmanın sonucu ve bir akademisyen olarak sahayla bağı koparmamanın da gerekçeleri.

1.3. Veri Toplama ve Analiz Süreci

Feminist araştırmacılar, özellikle 1970'lerden itibaren, pozitivist araştırmanın deneyimleri sayılara hapseden niceliksel yöntemlerinin, farklılıkları görünmez kıldığını ve homojenleştirme yarattığını belirterek, kadınların hayatlarının gerçekliğine ilişkin bilgi edinme sürecinde yüz yüze, niteliksel ve interaktif yöntemlerin yararlılığını vurguluyorlar (Ramazanoğlu ve Holland, 2002: 154-155). Coğrafyacılar da geleneksel bilgi üretme pratiğiyle yakın ilişkilerinden dolayı niceliksel yöntemlere araştırmalarında uzun yıllar yoğun bir şekilde yer verseler de 1970'lerde ortaya çıkan itirazlardan etkilendiler ve hem kadınların deneyimlerini dinlemek ve onlarla empati kurmak hem de bu bilgi üretim sürecinde güç ilişkilerinin farkında olarak daha eşitlikçi bir ortam sağlamak için niteliksel yöntemlerin önemine değindiler (McDowell, 1992: 406). Benzer bir eğilim göç araştırmalarında da ortaya çıktı ve niteliksel yöntemler hem metodolojik hem de teorik olarak çalışmalarda yer buldular (Duda-Mikulin, 2014; Shinozaki, 2012). Derinlemesine görüşme, katılımlı gözlem ve etnografik araştırma yöntemlerinin kullanıldığı araştırmaların yaygınlaşmasıyla (Donato vd., 2006), objektiflik yerine özneler-arasılık dikkate alınmaya başlandı (Paerregaard, 2002) ve bu etkileşimi sağlayan sosyo-politik bağlamın anlaşılmasına ilgi arttı (Kusow, 2003: 597). Düşünümselliğin araştırmalarda gittikçe önem kazanmasında da bahsedilen etkileşimli ortamın nitel araştırmalarda bilgi üretiminin temel bir parçası haline gelmesinin etkisi vardır (Hammersley ve Atkinson, 2002; Horsburgh, 2003).

Feminist araştırma içinde görüşme yöntemi, kadınların deneyimlerini ve bunu yaratan bağlamları anlamak için, önemli bir araştırma aracı olarak görülür (DeVault ve Gross, 2012). Bununla birlikte, saha araştırması gözlem ve görüşme gibi pek çok unsuru içerse de öncelikli "orada/alanda olma"yı ve gündelik yaşama katılımı ifade eder (Nahya ve Harmanşah, 2016:

17). Bu nedenle alanda bulunma hali, aslında pek çok yöntemin bir arada kullanılması anlamına gelir. Sahada bulunmanın kritik önemini, bu doktora çalışmasında da dikkate aldığımdan, farklı dönemlerde ve olabildiğince uzun süre İstanbul'da kaldım. Hatta, görüşmelerde katılımcıların Türkiye'de yaşamla ilgili sorulara cevapları, buraya uyumlarını gösterme aracı olarak Türkçe vermelerinin; Dünya'nın genelini ilgilendiren konularda, bu değişimlere uyum sağlayacak sosyal sermayelerini belirginleştirmek için İngilizce konuşmalarının ve şiddet ya da cinsellikle ilgili konularda ise Rusçayı tercih etmelerinin, sadece görüşme içinde gelişen bir durum olmadığını, alandaki gözlemlerle pekiştirdim ve çok dilliliğin gündelik hayata sirayetinin genişliğini saha çalışmasında fark ettim. Bilindiği gibi dil, nitel araştırmacıların insan davranışını, sosyal süreçlerini ve insan davranışını belirleyen kültürel anlamları anlamaya çalıştıkları temel bir araçtır (Hennick, 2008: 21). Elbette, bir Rus kadar Rusça konuşamasam da –ki dilde konuşma yeteneğinin oluşu da kültürlerarası araştırmada yetersiz olabilir (Liamputtong, 2008: 8)-, gerektiğinde Türkçe ve İngilizceyi kullanabilmemiz, görüşmelerde dil engeli yaşanmasını önledi. Görüşmenin çok dilli olması, anlatıların aktarımında da çeşitlilik yarattı. Türkçe anlatıları görüştüğüm kadınların çeşitli gramer ve cümle kuruluş hatalarını da içerecek şekilde olduğu gibi metin içine aktarmama rağmen, Rusça ve İngilizce anlatıları Türkçe'ye ben çevirerek aktardığım için bu kısımları bir yerli konuşmacı olan ben, Türkçe dil kurallarına uygun bir metin aktarımı yapmak durumunda kaldım. Yani görüşmenin bu yapısı, metnin yapısını da etkiledi.

Sahada uzun süre kalış, görüşmelerde yanlış anlaşılan kısımların düzeltilmesine ve eksik bırakılan kısımların dolmasına yardımcı olan bilgi kanallarına ulaşma anlamına da geliyordu. Öyle ki, Ankara'da dağıtımı benim yaşadığım mahallere olmadığından bunlardan habersiz olduğum yayınlara, saha çalışması sırasında erişebildim. Genel olarak anlık değişimlerin izlenmesinde ya da bilginin çeşitlendirilmesinde sahada bulunuşun etkisi büyüktü.

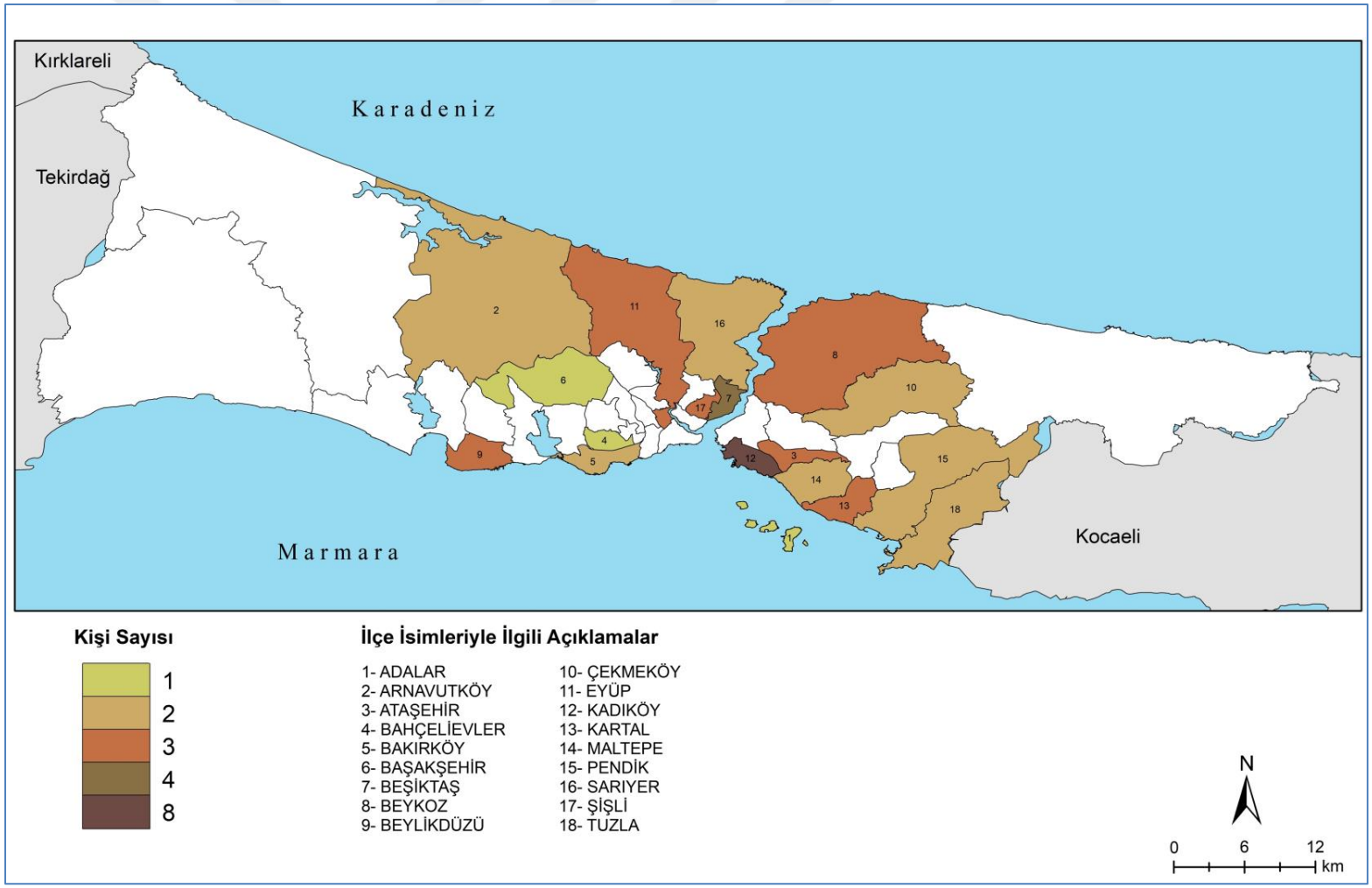
Veri toplama sürecinde ilk aşama, görüşülecek kişilere erişim ve onların kullandıkları mekânların keşfiydi. Bu süreçte 2014 yılında yaptığım ön saha çalışmasında İstanbul'daki Rus dernekleriyle kurduğum bağlantılar üzerinden kısıtlı sayıda görüşme yaptıktan sonra, özellikle Facebook'ta Rus kadınlar tarafından kurulan gruplar üzerinden yeni görüşmecilere eriştim. Sadece derneklerin bağlantılarını tercih etmeme sebebim, belirli bir homojenlik içermesi ve kadınların derneklerle ilişki üzerinden çeşitli gruplara ayrıldığını keşfetmemdi. Bunun yanında, Ruslar tarafından kullanılan kilise, kreş, tiyatro gibi kurumlara veya Rusların çalıştığı işyerlerinin kümelendiği yerlere sürekli ziyaretlerle araştırmacı kimliğimi vurgulayarak kendimi sahada tanıtmaya başladım. Bir ay sonra ise, ilk Rus kadın gününe davet edildim. Bu davette Antalya'da yaşayan Rus kadınlar hakkında yazdığımız evlilik göçü makalesinin (Bknz. Deniz ve Özgür, 2013) yazarlarından birinin ben olduğum dikkatten kaçtığından, bir görüşmeci tarafından bana, kendi makalem okumam için tavsiye edildi. Rusya'da doktor olarak çalışan ve bir arkadaşlık sitesinde tanıştığı Türk erkekle, yıllar sonra İstanbul'a tatile geldiğinde haberleşen, yine bu kişiyle evlenen ve İstanbul'da bir devlet hastanesinde doktor olarak çalışan Kristina (30) gerçeği öğrendiklerinde '*İşte yani gerçek Ruslar burada yazıyor. Sokaklara asmak lazım. Biz başka türlü Rus değiliz. Herkesin bilmesi lazım. Bizim başka türlü olmadığımızı anlamaları lazım. Keşke herkes okusa. Ben makaleyi görünce print ettim. Kadınlara getirdim, burada birlikte okuduk'* dedi.

Bu doktora çalışmasının veri toplama süreci, Antalya'da daha önceki dönemlerde yapılan saha çalışmasının da sağladığı birikimden faydalanarak, 2014 yılından 2017 yılına kadar devam etti ve 8 farklı dönemde saha çalışması yaptım. Bu süreçte 2015 yılında Rus savaş uçağının Türk hava-sahasını ihlali sonucu düşürülmesiyle başlayan krizde kadınların seslerini duyurma ihtiyaçları, bu dönemden önce oldukça zor olan görüşmecilere erişme durumunu değiştirdi. Hatta normalde benim aramaya ve randevu almaya çalıştığım katılımcıların bir kısmı, görüşmek için beni kendileri aradılar. Böylece doktora çalışması

kapsamında, çoklu kartopu örnekleme yöntemi kullanarak ve veri toplama sürecinde maksimum çeşitleme sağlamaya çalışarak, toplamda 97 görüşme yaptım. Kartopu örnekleme yöntemi kullanılması, bir bakıma insanları birbirine bağlayan sosyal ağlara bakmaktır. Bu ağlar bireysel veya dernekler üzerinden örgütsel olabilir. Zaten göçmenlerin çalıştıkları alanlarla ve dernekler gibi göçmen kurumlarıyla iletişime geçilmesi, ulusaşırı alan çalışmalarında yaygındır (Wahlbeck, 2013). Yaptığım görüşmelerin bir kısmı oldukça planlı bir şekilde gerçekleşirken, bir kısmı gözlem için gittiğim kilise gibi mekânlarda kendiliğinden gerçekleşti. Ayaküstü görüşmelerde hızla not almaya ve izin verildiğinde ses kaydı yapmaya çalıştım. 97 görüşmenin 47'sini Rus evlilik göçmeni kadınlarla yaptım. Hem göç sistemini ve ulusaşırılaşmayı hem de karma evliliği diğer unsurlarıyla birlikte analiz edebilmek için ise, kadınların ilişkili olduğu kişi ve kurumlara yöneldim. Bu bağlamda, evlilik göçmeni Rus kadınlarla yaptığım görüşmelerin dışında Rus kurumlarının 6 temsilcisiyle- ki bunları anahtar görüşmeci olarak kabul ettim- (dernek, okul, tiyatro), Rusların kurdukları ve Rusya-Türkiye arasında ticaret yapan firmalardan 13'ünün temsilcisiyle, 18 Türk eşle ve bu eşlerden ikisinin annesiyle, son olarak da karma evliliklerden doğan 11 çocukla görüştüm. Bu görüşmelerin bir kısmını kişilerin evlerinde veya oturdukları sitelerin bahçesinde gerçekleştirirken (39), çoğunlukla iş yerleri, kafeler, parklar, okul önleri, tiyatro, dernekler, kilise gibi kamusal mekânlarda (58) onlarla bir araya geldim.

İstanbul'daki Rusları çalışmak mekânsal olarak ölçeği büyük tutmak anlamına geliyordu. Bu nedenle saha çalışmaları sürecinde zaman zaman bu mekânsal ölçeği daraltmayı ve belirli bölgeleri ele almayı düşünsem de kadınların fiziksel olarak yan yana bulunmama durumlarına rağmen sanal ağlar üzerinden İstanbul genelinde bir iletişim kanalı oluşturduklarını fark ettiğimde, ölçeği daraltmaya ilişkin fikrimden vazgeçtim. Bununla birlikte görüşmeler aşağıda haritalandığı şekilde mekânsal bir dağılım ortaya çıkardığında, şehrin iki yakasında neredeyse eşit sayıda görüşme yaptığımı anladım. Fakat İstanbul şehrinin

iki yakası sosyo-mekânsal olarak birbirinden tamamen ayrılmıyordu, kendi içindeki alt birimde bile, bir mahalleden diğerine büyük farklılıklar söz konusuydu. Yine de farklı mekânsal birimlerden katılımcıların olması, örneklemin ve dolayısıyla deneyimlerin çeşitlenmesi bakımından önemliydi. Görüşmenin ana odağı kadınların deneyimleri olduğu için, onların ikamet yerlerinin dağılımını yaptığımda şöyle bir harita ortaya çıktı (Harita 1)

Harita 1. Katılımcıların ikamet yerlerine dağılımlarını gösterir harita

Görüşmelere dayanarak yukarıdaki haritalamayı yaparken başlangıçta bu haritaya altlık oluşturacak bilgilere erişim sorunu yaşadım. İstanbul'da ilçe bölümlemeleriyle ilgili düzenlemelerin hızına rağmen, yapılan düzenlemelerin haritalanması aynı hızla gerçekleşmemiştir. Dolayısıyla güncel olarak erişilen harita altlık bilgisi üzerinden bulguların görsel hale getirilmesi sürerken bile sınırlar değişmiştir. Buna örnek olarak daha önce Şişli İlçesi sınırlarında ve Şişli Belediyesi'nin hizmet alanı içinde olan Ayazağa, Huzur ve Maslak mahalelerinin 2012'de Sarıyer ilçesine bağlanması verilebilir. İlçelere ilişkin bu yapısal değişiklikler de aslında bir ilçeye ilişkin sosyo-ekonomik algının yaratabileceği yanılgıyı ortaya koyduğu kadar, ilçelerin kendi içinde daha küçük mekânsal ölçeklerde profil çeşitiliğinin gücünü dikkate almayı zorunlu kılıyordu.

Çalışma kapsamında sadece bir fiziksel bulunuşu ve bunun üzerinden ilişkilenmeyi içeren mekânların dışında, sanal mekânlarda da yeni alanları keşfetmem gerekti. Bu alanların bir kısmı yaygın olarak kullanılan Facebook ve Instagram gibi sosyal medya ortamları olduğu kadar, yeni ve alternatif sanal mekânlar anlamına da geliyordu. Özellikle katılımcılara erişimde ve onların kurumları hakkında bilgilenmemde, bireysel ve kurumsal olarak kullanılan hesaplarla ilişkilenmemin yararı oldu. Bu durumda kişi ya da kurumun iki dilliliği ile lokasyon olarak İstanbul'un belirtilmesi ilk dikkate aldığım unsurlardı. Bunların yanında Facebook'ta Ruslar tarafından kurulan ve Türkiye'de ve İstanbul'da yaşayan Rusları, onları ilgilendiren konular etrafında bir araya getirmeye çalışan çeşitli grupları takip etmeye başladım[23]. Bu grupların üyeleri içinde Türk soyadını da taşıyanları çalışma hakkında bilgilendirerek, görüşme talebinde bulundum. Bunların dışında, saha çalışması süresi boyunca internetin önemli bir tanışma mekânı olduğunu anladığımdan, hem bu yolla ilişkilenmenin

[23] Bu gruplar içinde 'Турция. СНГ', 'Координационный Совет Организаций Российских Соотечественников В Турции', 'Турция. Друзья', 'Питомник #канадских и #донских сфинксов', 'Содружество Кулинаров в Японии', 'Объявления из Турции/Türkiye'den ilanlar', 'Россияне выбирают будущее страны've 'Единый Справочник Групп. Турция.' İlk sırada olanlardı.

mekanizmasını anlamak hem de taleplerin seyrini yönetmek için evlilik sitelerine üye oldum. Hem Türk erkek hem de Rus kadın olarak farklı profiller açtım. Profil fotoğrafı olarak google'dan *Türk erkek* ve *Rus kadın* yazınca karşıma çıkan ilk sayfadaki fotoğraflardan rastgele bir seçim yaptım. Açtığım profillere etnisite ve toplumsal cinsiyet dışında diğer bütün kategorik özellikleri aynı seçtim. Birkaç hafta içinde Türk erkeklerden onlarca tanışma teklifi alırken, Rus kadınlardan Türk erkek profilime sadece bir tanışma mesajı geldi. Bu kısmın analizi bu çalışmanın kapsamında temel odak olmasa da ortaya çıkan görünüm, en azından son yıllarda Türk erkeklerin Rus kadınlarla tanışma eğiliminin Rus kadınların Türk erkeklerle tanışma eğiliminden daha fazla olduğu hakkında bir fikir veriyordu. Ayrıca İslamî evlilik sitelerine üye olduğumda, aslında Rus olduğum ama din değiştirerek Müslüman olmaya karar verdiğimi yazdığımda, beni hiç tanımayan kullanıcılar, onların yaşadığı kente gitmem için para havale etmeyi veya uçak biletimi almayı teklif ettiler. Son zamanlarda Romanya veya Bulgaristan'dan farklı telefon numaralarından, kadınların Türkiye'den erkekleri aramalarına ve kurulan bağlantıyla erkeklerin bu hiç karşılaşmadıkları kişilere, onların Türkiye'ye gelmeleri için on binlerce lira tranfer ederek dolandırıldıklarına ilişkin haberlere olan aşinalığım[24], kendi yaşadığım örnekle birlikte aslında bu muğlak güven alanına ve arzu coğrafyasının sanal tezahürüne olan merakımı da artırdı. Son olarak, bu internet sitelerinin dili genellikle İngilizce'ydi. Google'a evlilik siteleri (marriage websites) yazınca ilk çıkan sayfaları içeriyordu. Hesap açıp genel profilleri incelediğim siteler içinde 'loventine.com', 'match.com', 'meetwife.com', 'romancecompass.com', 'russiancupid.com', 'russianflirting.com', 'singlesites.com', 'udate.com' ve Post-Sovyet ülkelerde Facebook'a alternatif olarak kullanılan *Odnoklassniki* ilk sıralarda yer alıyordu. Kişilerin arzularıyla şekillenen sanal evlilik sitelerinin, Türk karma evliliklerinde çiftlerin birbirlerine ilişkin arzularının beslendiği ve karşılık bulduğu bir alan haline geldiğini görmüş oldum. Sanal

[24] http://www.milliyet.com.tr/yabanci-uyruklu-kiz-dolandiricilar-gundem-1936658/ Son Erişim Tarihi: 10. 04. 2018

sitelerde açtığım hesaplarda yaptığım konuşmalar İngilizce başlasa da genellikle benimle bağlantı kuran Türk erkeklerin İngilizce yazma düzeyleri yüksek değildi. Ben birkaç cümleden sonra Türkçe bildiğimi ve bu dille konuşabileceğimi yazınca konuşma dili Türkçe'ye çevrildi. Evlilik siteleri yoluyla tanıştığım hiç kimse, Rus olduğum halde nasıl bu kadar iyi Türkçe yazabildiğimi sormadı. Muhtemelen Türkiye'de yaşayan Rusların genellikle birkaç yıl içinde Türkçe'yi iyi düzeyde öğrenmelerine ilişkin görüşler, bu durumda etkiliydi. Belki de erkek için, iletişim kurma sürecinde karşı tarafın aynı dili konuşmasıyla yakalanan konforun anlamı, diğer bütün anomalilerin üstündeydi. Yine de temel düzeyde de olsa, muhtemelen *google translate* kullanarak Rusça cümle kurmaya çalışanlar da vardı ki bu, sanal ilişkilenme alanının dil bilgisini artırma konusunda fayda sağladığını ve kişilerin beşeri sermayelerinin geliştirme fırsatı yarattığını da gösteriyordu. Konuşmalarda erkekler niyetlerinin 'ciddi' olduğunu belirtip evlenme teklifleri yapmaya başlayınca, kendi açımdan genişlettiğim evlilik piyasasında konumumu aşağı çekerek üyeliklerimi peyderpey sonlandırdım. Bunların dışında bazı katılımcılar *Tinder* gibi arkadaşlık uygulamaları veya *Swarm* gibi yer bildirimi uygulamaları aracılığıyla tanıştıklarını belirttikleri için, bu uygulamaları da kullanmaya başladım. Özellikle *Tinder* uygulamasına Rus olarak giriş yaptığımda, bölge fark etmeksizin İstanbul'un her yerindeki kullancılardan etkileşim bildirimi aldım. Bu tip uygulamalarda kişilerin iletişim kurmak istedikleri kişilere ulaşırken kullandıkları çeşitli filtreler vardır. Bunlar aracılığıyla aranan partnerin arama yapılan lokasyondan en fazla ne kadar uzakta olmasının istendiği de seçilebilmektedir. Böylece 160 kilometreye kadarlık bir alandaki kullanıcılara kadar erişelebilen bir havuza ulaşılabilmektedir. Kullanıcıların bir kısmı arkadaş, bir kısmı cinsel ilişki partneri, bir kısmı ise evlenebileceği kişileri aramaktadır. Ancak ilişki kurulan kişiyle başlangıçtaki iletişim biçimi de zamanla değişebilmektedir. Mesela arkadaş arama motivasyonuyla ilişkilenilen kişiyle evlenilmesi de mümkündür. Dünya genelinde artık çok daha yaygın bir şekilde

kullanılan bu uygulamaların en eskilerinden biri OKCubid, en yaygını az önce bahsettiğim Tinder, gittikçe popülerleşen diğerleri ise, Happn ve Skout'dur. Bunların yanında cinsel partner arayışı vurgusunun daha baskın olduğu Down veya gay bireyler tarafından yoğun olarak kullanılan Bumble, Hinge veya Hornet gibi uygulamalar da vardır. Türkiye'de eşcinsel evlilik yasal olmadığı için bu ilişkilerin bağlamı arkadaşlık ve cinsel partnerlikle sınırlı görülürken, evliliklerin yasal olduğu Dünya'nın farklı ülkelerinde uygulamanın kullanım motivasyonu da genişlemektedir.

Doktora çalışmasının analiz süreci, bütün verilerin toplanmasından sonra başlamadı. Her sahadan dönüşte, sahadan elde edilen verileri değerlendirdim ve bu veriler, yeni saha çalışmasının içeriğini etkiledi. Her saha çalışması sonrası, görüşme, gözlem ve araştırma sürecinde Ruslara ilişkin medya taraması verilerinden yararlanarak, araştırmanın genel çerçevesi kapsamında önceden belirlediğim alt başlıklara ilişkin bilgileri ilgili alanlarda tartıştım. Bu yöntemi seçmemin sebebi, bu çalışmada benimsediğim ve ilişkilendirdiğim yaklaşımların çokluğuydu. Bununla birlikte saha çalışması bu genel kategorilerin çok ötesinde bilgiler içeriyordu. Bu nedenle ilgili kategorileri, tematik içerik analizi yaparak değerlendirdim. Yaptığım çalışmanın bulgularının, benimsediğim yaklaşımla ilişkisini güçlendirmek için ise, ulusaşırı yaklaşımını, öncü çalışmalarıyla ortaya koyan akademisyenlerden biri olan Prof. Dr. Luis Eduardo Guarnizo ile çalışmak üzere University of California Davis Departmant of Human Ecology'ye misafir araştırmacı olarak gittim. Ayrıca, bulgularımı aynı üniversite içinde disiplinler-arası nitelikte bir grup olan ve göçün toplumsal cinsiyet boyutuna çoğunlukla yer veren Migration Research Cluster bünyesindeki diğer araştırmacıların eleştirilerine açtım. Çalışma kapsamında bütün verileri son gözden geçirip bağlantıları değerlendirdikten sonra da çalışmaya son hali verdim.

II. BÖLÜM

RUSYA-TÜRKİYE GÖÇ SİSTEMİNİN KURULUMU, KARMA EVLİLİKLER ve EVLİLİK GÖÇLERİ

Sistem, göç araştırmaların en yaygın kullanılan kelimelerden biridir. Bugün göç araştırmalarında sistem tartışmalarında başlangıç referansı olarak sıklıkla 1970'de Nijeryalı coğrafyacı Akin Mabogunje'nin Batı Afrika'da kırsal-kentsel göçü açıklamaya yönelik çalışması verilir. Bu çalışmanın içerdiği modelleme, yapısal koşullar, göçmen akışları, kontrol sistemleri, uyum/düzenleme mekanizmaları ve geri bildirim döngüleri gibi unsurları içermektedir. Arrighi ve Saul (1968) gibi araştırmacılar, Mabogunje'den önce göçlerde sistem kavramını kullanmışlardır. Ancak onlar bu sistemi, kapitalizm gibi makro dışsal bir değişkenle açıklamışlardır ve bu bakımdan Mabogunje'nin göçmene yüklediği aktör rolü eksenli bakış açısından farklılaşmaktadırlar. Mabogunje'nin iç göçleri açıklamak için mikro ve mezo düzeye odaklanarak geliştirdiği bu yaklaşım, Kritz ve Zlotnik (1992) tarafından uluslararası göçe uyarlanmıştır.

Sistem yaklaşımı, başta göç araştırması yapan coğrafyacılar olmak üzere (Boyle vd., 1998; Skeldon, 1997), pek çok araştırmacı tarafından önemli ve yararlı bulunmuş ve hatta sistemin zayıf yönleri, geçen zamanın güncel ihtiyaçlarına yeni açıklamalar arayışına bağlı olarak geliştirilmiştir (Fawcett, 1989; Kritz ve Zlotnik, 1992). Bu yaklaşım Kritz ve Zlotnik (1992) tarafından küresel göç sistemlerini ortaya koymada; Castles ve Miller (2009) tarafından Avrupa, Kuzey Amerika veya Körfez gibi bölgesel sistemleri açıklamada; Nijkamp ve Voskuilen (1996) tarafından ise, Avrupa'ya güncel göçleri analiz etmede kullanılmıştır. Göç sistemleri yaklaşımı, farklı göç tiplerine ilişkin araştırmalarda esnek bir eklemlenme gösterebildiği için oldukça yararlıdır. King ve Skeldon'a (2010) göre, bu yaklaşımın yararlılığını artıran önemli faktörler arasında ideolojik ve disipliner olarak tarafsızlığı da sayılmalıdır.

Araştırmacılara göre, göç sistemleri zamanla sabit hale gelebilirler (King ve Skeldon, 2010) ancak bu, ekonomik, politik ve sosyal faktörlerin etkisi altındadır. Bu nedenle sistemi yaratan ve sürekliliğini sağlayan unsurların çok boyutlu analizlere ihtiyacı vardır. Göçmen akışları bakımından sistem yaklaşımı, bireyleri, toplulukları, ulusları ve ülkeleri birbirine bağlayan yapıların analizine olanak verir (King ve Skeldon, 2010) ama sistem yaklaşımını konu edinen literatür Bakewell ve arkadaşlarına (2011) göre, göç sisteminin kökenlerine çok az değinmektedir. Bu nedenle bu çalışmada göç sisteminin kökenlerine ulaşmak için ilk olarak Rusya-Türkiye göç sisteminin tarihsel gelişimine odaklanıyorum[25]. Bunu yaparken de çalışmada benimsediğim yaklaşımla uyumlu bir şekilde, sistemin toplumsal cinsiyet yapısını temel bir analiz kategorisi halinde sunuyorum. Elbette bunu yaparken, iki ülkede tarihsel olarak politik ve sosyo-ekonomik yapı içinde toplumsal cinsiyet politikalarının özellikle işgücü piyasasını ve göçü nasıl şekillendirdiğine bakarak yola çıkıyorum. Böyle bir bakışın, yakın dönemde neoliberal dönüşümlerin etkilerini ortaya koymada, göç sisteminin kurulumunu ve bunun içinde ulusaşırı pratiklerin gelişimini anlamada yarar sağlayacağını umuyorum. Buna göre, önce Rusya'da, sonra Türkiye'deki dönüşümlerden bahsettikten sonra, bu yapılar içinde göç sisteminin kurulumunu tartışıyorum.

2.1. Rusya'da ve Türkiye'de Toplumsal Cinsiyet, İşgücü Piyasası ve Göç İlişkisi

2.1.1. Rusya'ya Bakış

1917'de Rusya, halk tarafından yapılan çok geniş saldırılara, ayaklanma ve ordu isyanlarına sahne oldu ve Çar tahttan inmeye zorlandı. 1922 yılına kadar kaos ortamının devam etmesinden sonra, uluslararası anlaşmalara da dayanarak, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB) kuruldu. Karl Marx'ın, geleneksel materyalizmi, diyalektik metotla birleştirerek değiştirmesinden temellenen görüşleri, Bolşevikler'in yöntemindeki SSCB'nin siyasal ve ekonomik yapısının da merkezinde yer aldı ve özellikle Lenin ve

[25] Çünkü ülkeler arasındaki tarihsel bağlar, karma evliliklere de zemin hazırlayan sebeplerdendir (Lauser, 2008: 86).

Stalin'in liderliği sürecinde SSCB, küresel siyasi hafızaya damga vuran kimliğini kazandı. Ancak 1980'lerin ortalarında Gorbaçov döneminde ekonomideki kötü gidişatı engellemeye yönelik reformların yetersizliğinin de etkisiyle muhalif söylemler yükselişe geçti. Bu karşı çıkışların nedenleri sadece ekonomik sebepler değildi. Demokratikleşmenin önündeki bürokratik engeller, Komünist Parti'nin yapısındaki değişimler, ortaya çıkan yeni gruplarla fikir uyumsuzlukları ve sosyal ve siyasal hayattaki dini, etnik ve kültürel çoğulculuğun tanınmaması da çözülmenin altında yatan etmenler arasındaydı. Bu etmenlerin yarattığı çözümsüzlük, beraberinde dağılmayı getirdi (Gökdeniz, 2016). SSCB'nin dağılmasıyla bir gecede Rusların birikimlerinin ve yaşam standartlarının altüst olduğu bir süreçten bahsedilse de (Silverman ve Yanowitch, 1997: 8), görüldüğü gibi, aslında dağılmayı yaratan koşulların gelişimi ve bunun insanların hayatlarına yansımaları çok daha öncesine dayanıyordu.

Sovyetler Birliği'nde kadınların durumuna baktığımızda, kadınların iş yaşamına başarılı bir şekilde dâhil edildiği -ki Sovyet kadınlarının işgücüne katılım oranları, Dünya genelinde 1980'lerde en yüksek oranlar arasındaydı[26]- görülür. Mesela 1989 Nüfus Sayımı verilerine göre, çalışma çağındaki kadın nüfusun %84.1'i aktif çalışandır. Bunun nedeni, kadınların işgücüne katılımının, ekonomik bir zorunluluk olarak görülmesidir. Bununla birlikte kadınlar, aynı işi yaptıkları erkeklerden daha düşük ücretler aldılar. Sovyetlerin inşasında kadın işgücüne ihtiyacın olması nedeniyle kadınların tam zamanlı çalışmalarına rağmen aileye ilişkin geleneksel rollerinde herhangi bir değişiklik olmadı; kadınların her iki alandaki 'sorumluluklarını' birleştirmesi beklendi (Silverman ve Yanowitch, 1997: 57). Erkekler 'ekmek parası kazanan' olarak rollerini sürdürürken, kadınlar, annelik ve ev kuruculuk rollerini doğalarının bir parçasıymış gibi üslenmek zorunda kaldılar (Ashwin, 2012: 329). Bir başka açıdan, erkeğin evin ekmeğini kazananı olduğu, kadının ise annelik

[26] Kirschenbaum (2001), ailenin ve Sovyet toplumunun yeniden yaratımında eğitimin önemli bir araç olarak kabul edildiğini, kadınların işgücüne katılımının desteklenmesiyle de çocukların gündüz bakımı sürecinde kalabilecekleri bakım evlerinin açıldığını belirtir.

vurgusuyla yer aldığı Post-Sovyet toplumsal cinsiyet ideolojisinde, 'zayıf erkekliğe' yer yoktu (Gay ve Kligman, 2004). Devletin evdeki 'babanın' sorumluluklarına ilişkin hiçbir düzenlemesi olmadı. Aynı durum kamusal mekândaki sorumluluklar için de geçerliydi. Dolayısıyla devletin patriarkal ve anneliği yüceltici yapısının da etkisiyle, kadın-çocuk-devlet üçgeninde babanın rolünün dışlandığı bir yapı ortaya çıktı (Ashwin, 2012: 330). Kısacası, Sovyetlerin eşitlik söylemlerine rağmen, toplumsal cinsiyet eşitsizliği bu dönemde de devam etti (Chenoy ve Kumar, 2017; von Bremzen, 2015). Feministler, Sovyet sosyalizminde dolaylı ayrımcılığın yerini, Sovyetler'in çöküşüyle Yeltsin başkanlığında kurulan Rusya Federasyonu'nda açık ve doğrudan cinsel ayrımcılığın aldığını belirtirler (Silverman ve Yanowitch, 1997: 74-75). Bu da toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin sürekliliği hakkında çok da umut verici bir tablo görmemek demektir.

Rusya'da serbest piyasa ekonomisine hızlı geçişle toplumda sosyo-ekonomik bakımdan daha radikal bir bölünme ortaya çıktı (Tellal ve Keskin, 2004). Mesela genel gelir eşitsizliği komünist dönemden sonra neredeyse ikiye katlandı (Remington, 2011: 1). Bu görünüm içinde, Rusya'da sosyal ve ekonomik dönüşümlerin kazananları ve kaybedenleri, yeni zenginler ve yeni fakirler üzerinden okunabilir. Kazananlar ve yeni zenginler arasında kadınlara yer olmaması, kaybedenlerin kadınlar olduğunu bir kez daha gösteriyordu (Silverman ve Yanowitch, 1997: 13-66). Kadınların kaybedenler olmasına neden olan ayrımcılıklar, genellikle yüksek nitelikli ve iyi gelir getiren işlere erişememeleri veya erkeklerle aynı işleri yapsalar bile onlardan daha düşük ücret almalarının devam etmesinden kolayca anlaşılabilir (Chenoy ve Kumar, 2017: 210). Yine de dönüşüm sürecinde kadınlar, erkeklere göre daha fazla 'hayatta kaldılar' (Ashwin, 2012: 329)[27]. Bu hayatta kalış, önce

[27] Rusya'da kadınların parayı ailelerine bakmak için kullandıkları, erkeklerin ise otorite kazanmak ve aile dışındaki sosyal ilişkilerini sürdürmek için kullandıkları ortaya konmuştur (Kiblistkaya, 2000: 92-94). Bu toplumsal cinsiyet krizi ulusaşırı evlilikleri, evlilikler de buna bağlı yeni değişimleri yaratmaktadır. Ama aynı zamanda bu çalışma deneyimi, kadının geleneksel olarak bağımlı kimliğini de değiştirmiştir.

ortalama yaşam beklentisinde kendini gösterdi. Mesela, 1994'te erkeklerin yaşam süresi 57.5 yıl iken, kadınlarda bu, 71.1'di. Daha yakın zamana bakıldığında (2009) bu değerin erkeklerde 62.7'ye, kadınlarda ise 74.6'ya çıktığı görülüyor. Yüksek ölümlülük, alkol bağımlılığı, kazalar ve zorlu ekonomik koşullar erkeklerin yaşam süresini kısaltırken, özellikle önceki dönemlerde patriarkal sosyal normların da etkisiyle yüceltilen erkekliğin işsizlikle ve yoksullukla zarar görmesi, erkekleri de daha kırılgan bir konuma taşıdı (Chenoy ve Kumar, 2017: 211) ki bu, Rusya'da evlilik piyasasını kadınlar açısından daraltan bir etki yaratmıştır. Zira Johnson (2007), alkol ve tütün tüketimi fazla, riskli cinsel davranışları olan, kötü ve özensiz olarak görülen Rus erkeğinin, Rus kadınlar için "evlenilecek erkek" olmadığını belirtiyor.

Kadınlar ise sosyal statülerinin türlü yollarla zarar görmesine ve yoksulluğun kadınlaşmasına direndiler. Bir grup kadın ticarileşen ve büyüyen seks endüstrisinde konumlanmaya başlarken (Chenoy, 2001) ki bu Rus kadınların insan ticareti mağdurları arasında artışına da neden oldu (Bruinsma ve Meershoek, 1999; Shelly, 2010), büyük bir çoğunluğu bu süreçte düşük nitelikli işlerde çalışmaya devam ettiler. Eski Sovyetlerde de görülen ama çöküşle birlikte ulusaşırı nitelik kazanan bavul ticareti, kadınların yoksullukla mücadele etmelerinin en önemli yolu oldu. Bu yolla kadınların kazandıkları yeni konum, onların sistematik olarak yaratılan konumlarıyla da ilgiliydi. Erkeğin sorumluluklardan kendini arındırdığı bir ortamda geride kalan ailenin bakımından sorumlu hâle gelen kadınlar, daha önce neredeyse hiç ulusaşırı harekete katılmamış olmalarına rağmen, öncelikle ulaşım maliyetinin düşük olduğu yerlere ticaret yapmaya gittiler ve zamanla faaliyet alanlarını genişlettiler. Bunun yaratımında ise, Sema Erder'in (2007: 55) belirttiği gibi, eski sosyalist rejimin eğitim ve iş konusundaki eşitlikçi uygulamalarının, kendine yeterli, bağımsız ve erkeklerle kendini eşit gören bir kadın kültürü oluşturması etkiliydi. Yine bu eğilimde Dünya genelinde kadın göçünün artışıyla da ilgisi vardı. Zira kadınlar, geleneksel uluslararası göçte,

‘ekmek parası kazanmak’ için göç eden erkeğin arkasından onu takip eden olmaktan ziyade, daha bağımsız bir şekilde göçe katılmaya başladılar (Yeoh vd., 1999) ve bu görünüm, pek çok kadını tek başına göçe katılma konusunda motive etti[28].

Dönüşümden bugüne gelindiğinde, Rusya’da, kadınların gündelik hayattaki varoluşları bağlamında, şimdilerde yükselen muhafazakârlık ile dini[29], milli ve ulusal değerler sistemine dönüşün sonucu olarak patriarkal dokunun kuvvetlendiği görülüyor (Yıldırım, 2012). Bunu, 2017 yılı Ocak ayında ev içi şiddeti suç olmaktan çıkarmayı ilan etmelerinden de kolayca anlamak mümkündür (Chenoy ve Kumar, 2017: 212)[30]. Devletin erkekliğin güçlenmesine ilişkin diğer düzenlemeleri de hesaba katıldığında, Rusya’nın Avrupa’da en yüksek boşanma oranına sahip ülkelerden biri oluşu daha anlaşılır hale gelir (Council of Europe, 2004). Bu görünüm de ulusal evlilik piyasası içinde yeni evliliklere motivasyonu olumsuz etkiliyor. Bununla birlikte, Sovyetlerden bugüne Rusya’da kadınların erkeklerle eşit yollarla olmasa bile, istihdama katılma bakımından kamusal mekânda benlik inşaları[31] bir süreklilik gösterir ve bunun bir parçası olan ulusaşırı göç pratiği de kadın egemen karakterdedir (Crisan, 2012). Özetle, kadınları göçe yönlendiren ve göçün bu görünümünü ortaya çıkaran yapısal faktörler vardır. Boyle ve Halfacree (1999: 4)’a göre göçte etkili olan yapısal faktörleri dikkate almamanın, kadınları pasif ve güçsüz kurbanlar olarak benimseme ve baskıcı sosyal yapıları

[28] Göçe karar verme, bireyler, aile üyeleri ve kurumlar arasında toplumsal cinsiyetli etkileşimler ve beklentilere bağlı olarak gerçekleşir (Donato vd., 2006:12).

[29] Sovyetlerin dinle mesafeli ilişkisi, Rusya Federasyonu’nda tam tersinedir ve bu bağlamda benimsenen Hıristiyan Ortodoks inancı içinde kadının yeri, erkeğe göre ikincil bir konumdadır (Yıldırım, 2012).

[30] Kadınlar, sembolik de olsa siyasetteki temsillerini Sovyetler’in çöküşüyle kaybettiler (Chenoy ve Kumar, 2017: 211). Zaten Rus masallarında bile kadınların politik akıldan yoksul oldukları ve politikadan uzak durmaları öğütlendiğinden, bu alan da erkeklere bırakılmıştı (Yıldırım, 2012). Dolayısıyla kadınlara zarar veren pek çok karar, bu sistem içinde erkek politikacılar tarafından alınarak uygulanıyor.

[31] Kamusal mekânda benlik inşasıyla kastettiğim, kadınların türlü yollarla kamusal kültürü yaratmaya katkı sağlamaları ve bireyoluş (ontogenesis) sürecinde kamusal unsurların etkin rolleridir. Bunun altında kamusal-özel alan ayrımında, erkeğin mekânı olarak kabul edilen kamusalda kadının kendini nasıl var ettiği yatmaktadır. Kamusal mekânda benlik inşası, kamusal mekânın kullanım süresinden onu kullanım biçimine kadar genişlemektedir.

görmeme eğilimini devam ettirir. Rus kadınlar, içinde bulundukları koşulları iyileştirmek için yaptıkları müdahalelerle gittikçe güçlenmiş ve pasif kurbanlar yerine etkin aktörler olmaya başlamışlardır ki bu, onların yapısal faktörleri de etkilemeye başlamalarını sağlamıştır.

2.1.2. Türkiye'ye Bakış

Göç sisteminin diğer öznesi olan Türkiye'ye bakıldığında, benzer bir dağılma sürecinin ürünü olduğu görülür. Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkılmasından sonra kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nde, kısa sürede geniş kapsamlı yapısal reformlar gerçekleşti. Kuruluşunun ilk dönemlerinde devlet eliyle yapılan iyileşme çalışmaları kapsamında kamusal hizmetlerin altyapısını oluşturan bayındırlık faaliyetleriyle yoğun bir şekilde ilgilenildi. Bunun yanında, nitelikli insan ihtiyacının karşılanması için, kısıtlı kaynaklara rağmen, gelişmiş ülkelere yapılan eğitim hareketlilikleri desteklendi. Ayrıca dini azınlıklara karşı Avrupa'da yükselen saldırılardan kaçan bilim insanlarına kapılar açıldı ve yeni Türkiye'nin inşasında bu bilim insanlarının bilgi ve tecrübelerinden yararlanıldı. Bu, batı merkezli bir modernleşme anlayışının da göstergesiydi. Bununla birlikte, devletin kuruluş dönemlerinde ekonomi, tarımsal üretime dayalıydı ve tarımsal işletmeler de genellikle küçük ölçekli aile işletmesi halindeydi. Tarımda makineleşme birlikte insan emeğine ihtiyacın azalması, ailelerin kırdan kopuşunu da beraberinde getirdi. Zamanla kırda yaşayan insanların göçlerini artıran yeni motivasyonlar ortaya çıktı. Kuruluşundan bugüne gelindiğinde, göçlerin, ekonomi-politik yaklaşımların bir sosyal uzantısı olan Türkiye'de, 40 yılı aşkın bir süredir kırsal alanlardan kentlere yoğun bir göçün yaşandığı görülür. Böylece 1950'lerde kentlerde yaşayan nüfusun oranı %18.1 iken, 1990'lardan itibaren bu oran %50'yi aştı ve 2011 itibariyle de %76.8 olarak güncellendi. Kırdan kente göçün nedenleri; 'genel nüfus içinde genç nüfusun kalabalık olması; tarım kesiminde görülen açık ve gizli işsizlik; entansif tarıma geçiş; eğitim durumunda ve hayat tarzında görülen iyileşme ve ilerleme; eğitim yoluyla meslek edinme, refahın artışı, kan davaları, geniş aile otoritesinden kurtulma eğilimi;

ulaştırma ve iletişim ağının genişlemesi ve kitle haberleşme araçlarının yaygınlık kazanması; kırsal alanlarda değer hükümlerinde meydana gelen değişmeler; mevsimlik göçler; doğal afetler; çocuklar için daha iyi bir eğitim arzusu; siyasi sebepler, terör ve mezhepsel çekişmeler olarak sayılabilir' (Başel, 2007: 517-524). Küresel dönüşümlerin de etkisiyle tarımda çalışan nüfus farklı iş kollarına yöneldi ve Türkiye toplumu tarım toplumundan hizmet toplumuna evrildi. Devletin sanayileşmeye dayalı yatırımları ise başlangıçta mekânsal yayılım gösterse de zamanla büyük şehirler ve bu şehirlerin yakınlarında toplandı. Çünkü hem hammadde ve işlenmiş ürün transferi için gereken ek altyapı maliyetinin varlığı hem de işgücüne ve tüketiciye hızlı ulaşım isteği, büyük şehirleri çekici kılıyordu. Bunu, neoliberal dönüşümlerin bir uzantısı olarak, özellikle Turgut Özal döneminde dışa açılma politikalarından sonra, yabancı yatırımcıların Türkiye'de yatırım paternlerinde benzer bir mekânsallığın ortaya çıkışı destekledi. Ana odak olarak İstanbul ve çevresinde sanayinin kümelenmesi söz konusu oldu (Yavan ve Kara, 2003) ve bölgesel gelişmişlik farklarının pekişmesi, göçlerin de kalıcı bir karakter kazanmasını sağladı. İkamet kompozisyonu kadar işgücü piyasasında da değişimler yaratan bu durum, barınmadan altyapıya, eğitimden sağlığa pek çok alanda temel gereksinimlerini karşılamakta yetersiz kitleler yarattı. Devletin dışa açılmanın da etkisiyle turizme dayalı projeleri desteklemesi ve uluslararası turistlerin ülkeye gelişini destekleyecek düzenlemeler yapması, hem nüfusun bir kısmının eskiden yoğun bir şekilde göç alan büyük kent merkezleri dışına yönelmesine hem de istihdam alanlarının genişlemesine neden oldu. Bu hamleyi destekleyen bir diğer gelişme, Avrupa Birliği'ne üyelik için Türkiye'de yapısal reformların yapılmaya başlanması ve Avrupa'yla gelişen ilişkiler sayesinde (Nas, 2008), bu bölgeden ve daha sonra çeşitli bölgelerden turistlerin ve yatırımcıların gelmesi izledi (Kaiser, 2007: 476; Kaiser ve İçduygu, 2005: 172). Buna rağmen, Türkiye ekonomisinde gerçekleşen büyüme, istihdam ve işsizlik rakamları incelendiğinde ekonomik olarak büyümenin istihdamı ciddi anlamda arttırmadığı, büyüme ile istihdam arasında pozitif bir ilişki olmadığı görülür.

Aynı şekilde büyümenin negatif rakamlarla ifade edildiği kriz dönemlerinde işsizliğin arttığı ancak, büyüme oranlarının önceki yıllara göre artış gösterdiği dönemlerde işsizliğin azalmadığı görülür. Bu bakımdan Türkiye'de işsizlik, tıpkı dünyanın birçok ülkesinde olduğu gibi yapısal hale gelmiştir. Bununla birlikte, serbest piyasa koşulları içinde tek odak elbette işsizlik değildir.

Devletin ekonomik kalkınma eksenli politikaları, kalkınmanın sosyal yönünün zayıf kalmasını beraberinde getirdi. Bu da özellikle ekonomik krizlerin ve darbelerin, ülke tarihine yaptığı etkiyi güçlendirdi. Bu süreçte Türkiye'nin bir çevre ülke olarak, 2. Dünya Savaşı'ndan sonra yeniden inşa sürecine giren Batı Avrupa ülkelerine yaptığı anlaşmalarla işçi göndermesi, kısa süreli planlanan bu hareketlerin, 50 yılı aşan bir göç hikayesine evrilmesi, işsizlikle mücadele ve iyi bir yaşama kavuşma umudunda olanların yer değiştirmesine neden oldu (Aydın, 2016). Bu, sosyal devletin sorumluluğunu hafifleten ve hatta ulusaşırı göçmenlerin geride kalanlara para havaleleri ve yatırımları nedeniyle devlet tarafından desteklenen bir hareketliliğe dönüştü (İçduygu, 2006; Paçacı-Elitok, 2013). 1973'te işçi alımının durması ve sadece aile birleşimi yoluyla göçlerin gerçekleşmesi, ulusaşırı işçi olma arzusunda olanlar için yeni coğrafyaların keşfini beraberinde getirdi. Bu bakımdan önce Kuzey Afrika ve Ortadoğu ülkelerine yönelen göçmenler, daha sonra eski SSCB ülkelerini yeniden inşa etmek için yola çıktılar (Karaçay, 2011). Öncü göçmenlerin ana özelliği, Türkiye'de işgücü piyasasındaki görünümle uyumlu olarak, çoğunluğunun erkek olmasıdır. Mesela, Türkiye'den Avusturya'ya 1962-1974 yılları arasında giden işçilerin 32.403'ü erkek, 4.557'si kadındır (Gelekçi, 2014: 187). Neoliberal değişimlerin yarattığı yeni göç paterni içinde Türkiyeli kadınlar hem iç göçlerde (Özgür ve Aydın, 2011) hem de uluslararası göçlerde (Lievens, 1999) çoğunlukla eşlerinin takipçisi rolündedir.

Yukarıdaki görünümü ortaya çıkaran toplumsal cinsiyet konusu Türk modernleşme projesinin temel odağı olsa da (Dedeoğlu ve Elveren, 2012: 3), uzun vadede kadınlar, düşük

işgücüne katılımına neden olan düzenlemelerle, eşitsiz bir konuma yerleştirildiler (Toksöz, 2012). Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) Ekim 2017 raporunda kadınların işgücüne katılımlarının (%34) hâlâ erkeklerin (%72) neredeyse yarısı kadar oluşu ve TÜİK 2015 raporunda görüldüğü gibi kadın işsizlerin erkek işsizlerden fazla oluşu da bunu destekliyor. Bugün hâlâ düşük gelir ve yoksulluk kadınlar tarafından daha yoğun yaşanıyor (Dayıoğlu ve Başlevent, 2012), kadınlar ya ev-kadınlığına (Memiş vd., 2012) ya da geleneksel olarak kadın işi olarak görülen bakım hizmetlerinde kayıtsız olarak çalışmaya hapsediliyorlar (Rittersberger-Tılıç ve Kalaycıoğlu, 2012)[32]. Kadınların yaşam gidişi içinde evlilik ve ebeveynlik gibi durumlar neticesinde sosyal ve ekonomik kırılganlıkları daha fazla olduğundan ve bu kırılganlığın giderilmesi için yeterli yapısal destekler yaratılmadığından, bu unsurlar Türkiye'de kadınların işgücü piyasasına girişlerindeki önemli bariyerler (Memiş vd, 2012: 102) olarak var olmaya devam ediyor. Bunu, son on yıllarda kadınların kamusal hayatta görünümüne ilişkin muhafazakar karşı söylemlerin yükselişi izliyor (Buğra, 2012). Ayrıca kendine güven ve otokontrol vurgusunu içeren neoliberalizme karşın özellikle yeni muhafazakarlığın ahlaki söyleminin etkisi, güç ilişkileri bakımından dezavantajlı grupları daha savunmasız hale getiriyor (Acar ve Altunok, 2013: 20). Bu bağlamda kadınlar özel alana hapsediliyor ve mekânsal bölümleme vurgusu üzerinden ahlaki denetimin kamusal söylemde işgal ettiği alan genişliyor[33]. Dolayısıyla Sancar'ın (2014) Türk modernleşmesinin cinsiyetini analizinde ortaya koyduğu görünüm, etkisi artarak sürüyor. Bu bağlamda kadın, aile merkezli ve pasif olarak konumlanıyor ve güçlü patriarkal yapı, kurumsallaşarak kadının ikincil

[32] Kadınların nitelikli işler için eğitim almaları gerekse de, en temel düzeyde okuma yazma bilmeyen kadın oranının erkeklerin 5 katı oluşu, kadınların dezavantajlı durumunu daha net bir şekilde gösteriyor (TÜİK, 2015).

[33] Bu söylemler, kadınların kamusal mekânda benlik inşalarını olumsuz etkiledi. Zira yaşadıkları çevrede gece yalnız yürürken kendini güvensiz hisseden kadınların oranı (%37), aynı durumdaki erkeklerin iki katından daha fazladır (TÜİK, 2016). Yani kadınlar, bir günün yarısında sokağa çıkmaktan korkuyor, diğer yarısında da kendilerine yüklenen ev-içi sorumluluklardan kalan zamanlarda işgücüne katılmaya çalışıyorlar.

konumunu sabitlemeye çalışıyor ve patriarka farklı yollarla toplumu şekillendirmeye devam ediyor (Kandiyoti 1988; Özyeğin 2015). Bugün neoliberal dönüşümlerin gerçekleşmeye devam ettiği ve sosyo-ekonomik eşitsizliklerin giderilmesi için sistematik bir çabanın söz konusu olmadığı Türkiye'de (Önder, 2016: 336-343) ailenin geçiminden erkeğin sorumlu tutulması, pek çok alanda olduğu gibi göç kararında da erkeklerin etkin rolünün, kadınların ise bağımlı kalışlarının sebepleri arasındadır. Özetle Türkiye'de ulusaşırı göç pratiği, işgücü piyasasında olduğu gibi, erkek egemen karakterdedir.

2.2. Rusya-Türkiye Göç Sistemi: Bir Toplumsal Cinsiyet Analizi

Rusya-Türkiye Göç sisteminin toplumsal cinsiyetini anlamak için, önce Türkiye'den Rusya'ya göçlerin yapısını, sonra da bu çalışmanın konusu olan Rusya'dan Türkiye'ye göçlerin yapısını tartışıyorum. Aslında Rusya-Türkiye göç sisteminin kurulumu, modern Türkiye'nin ve Rusya'nın inşasından önceye dayanıyor. Bu nedenle zaman içinde devletleri yönetenler veya devletlerin egemenlik alanı değişse bile, göç sisteminin güncel görünümünü yaratan unsurları tarihsel gelişimi içinde ele almak oldukça yararlıdır.

2.2.1. Türkiye'den Rusya'ya Göçler

1830-1921 yıllarında, yani daha Türkiye Cumhuriyeti Devleti kurulmadan önce Anadolu'dan Rusya'ya işçi göçleri gerçekleşiyordu (Bay, 2017: 25). Abdullah Bay'ın (2017) paylaştığı bilgilere göre, Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde ekonomik yapının bozulması ve Tanzimat'la birlikte ağır vergilerin varlığı, Rusya'ya hem döngüsel hem de devamlı göçlere neden oldu, hatta bu vergi yükünden kurtulmak isteyenlerin bir kısmı din değiştirerek Rus vatandaşlığına geçmeyi istediler. Bu hareketliliğin, özellikle önceden göç edenlerin yaptıkları propagandanın etkisiyle kitlesel hale gelmeye başlaması ve bu göçlerin nedenlerinin anlaşılmasıyla devlet ilgilenmeye başladı. Hem göç edenlerin başlangıçta çoğunlukla reaya yani gayri müslimlerin olması, hem de bu yolla elde edilen gelirin öneminin anlaşılması

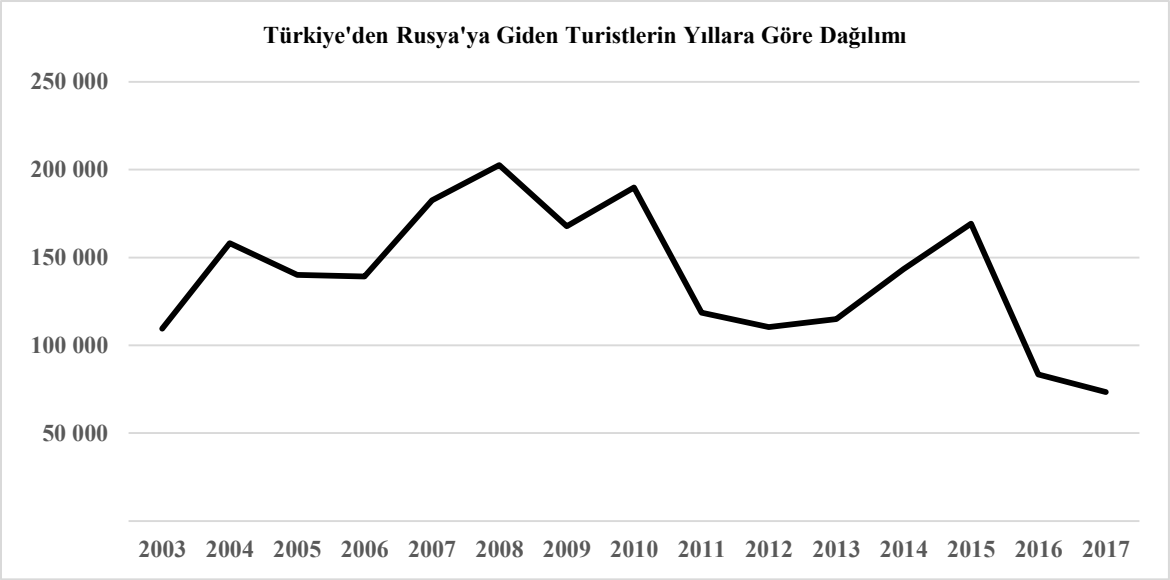
üzerine göçler desteklendi[34]. Müslüman olmayanlar arasından göç edenler içinde kadınlar ve çocuklara özel önem verildi. Bunda, kadınlar ve çocuklara daha düşük ücret ödenmesi etkiliydi. Hatta çocuk işçi yaşının düşüklüğünden dolayı, bir süre sonra çocuk işçilerin yaşlarına ilişkin düzenleme yapılması gerekti. Aynı düzenleme, bu yolla elde edilen gelirin önemine rağmen, bu bölgede siyasi karışıklıkların etkisiyle, Bolşeviklerin fikirlerinden etkilenenlerin siyasi karşı propaganda yapma riskine karşı, tüm göçmenler için zaman zaman hareketliliği kısıtlayan uygulamalara kadar genişledi. Bununla birlikte işçi göçmenlerin bir kısmında örgütlenme mantığı ve sınıf bilinci gelişti. Liman işlerinden tütün ekimine, fırıncılıktan gazinoculuğa kadar türlü iş kollarında çalışanların temini için aracılar ortaya çıktı ve Karadeniz'den bu bölgeye gidenler genelde bölge insanıyken, İstanbul'dan giden işçilerin çoğu Doğu Anadolu şehirlerinden gelenlerdi. Bunun yanında bu göç sadece tek taraflı emek hareketliliğinden, bölgeler arası ticaret yapan iş adamlarının ortaya çıktığı daha büyük bir ilişki ağına evrildi (Bay, 2017). Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasından sonra da bu ticari ilişkiler devam etti ve 1927'de tüccarlara tanınan vize serbestliğinden Türkiyeli tüccarlar da yararlanmaya başladı (Akgün ve Aydın, 1999). Cumhuriyetin kurulduğu dönemlerde göçler seyrekleşse de çeşitli bölgelerde 1938'e kadar sınırlı şekilde ticari ilişkiler devam etti (Bay, 2017).

SSCB, Millî Mücadele döneminde asker ve para yardımı yapmayı kabul ederek, sonrasında ise mali yardımlar yanında nitelikli uzmanlarını yollayarak Türkiye'de sanayileşmenin temelini destekledi (Akgün ve Aydın, 1999; Yerasimos, 1979). Ancak ilişkiler Josef Stalin döneminde, Stalin'in politikalarından olumsuz etkilendi. Stalin'in ölümünden sonra kısa bir dönem Georgi Malenkov'un ardından 1955'te iktidara gelen Nikita Kruşçev'in iki ülke arasındaki ilişkilerin normalleşmesine yönelik girişimleri, daha yakın ilişkilerin ve

[34] Osmanlı döneminde Rusya'ya göçlerin Türkiye etkisi sadece ekonomik sorunlarla baş etmeye yarayan kaynağın ortaya çıkması değildi. Göçmenler sayesinde Rus dilinin kullanımını yaygınlaştı, Karadeniz'de Rus mimari tarzını yansıtan taştan konaklar yapıldı, işçiler geldikleri yerlerde kamu binalarının imarını sağladılar.

ticari ortaklıkların gelişimini sağladı ki Sovyetlerle yapılan anlaşmalar kapsamında çok sayıda fabrika kuruldu ve büyük ortaklığın önemli bir adımı olarak, 1984'de doğalgaz anlaşması imzalandı. Bunu önce Sovyetlerde, sonra Rusya'da faaliyet gösteren inşaat firmalarının gittikçe büyümesi ve proje bağımlı erkek işçilerin göçleri izledi (Karaçay, 2011; Yudina, 2005). 'Sovyetlerden Rusya'ya dönüşüm evresinde bile Türkler, küçük veya orta ölçekli sermaye miktarları ile yeni yükselen Rus pazar ekonomisinde hediye dükkanları, kafeler, restoranlar, pastaneler veya mezbahalar kurma riskini aldılar ve Türkiye ile Rusya arasındaki projeyle bağlantılı ekonomik ilişkilerin sonucu olarak 1980'lerden bu yana göç dalgaları nedeniyle, bugün çoğunlukla Moskova ve St. Petersburg'da olmak üzere Rusya'da ikamet eden yaklaşık 50.000-60.000 Türk göçmen bulunuyor. Bu kişilerin büyük çoğunluğu (tahminen %85-90) proje bağlı göçmen, geri kalanı ise meslek mensupları ve küçük ve orta büyüklükteki yatırımcılardan oluşuyor' (İçduygu ve Karaçay, 2012). Türkiye'den yurtdışına göçlerde erkeklerin yoğun oluşu, Rusya örneğinde de söz konusudur. Bunda etkin olan faktörlerden bazıları şunlardır: Özellikle kadının dışlandığı sektörlerde işgücüne ihtiyacın varlığı; kadının ulusaşırı işçi oluşunun desteklenmemesi; tarihsel olarak sermaye birikiminin erkek elinde toplanması ve bunun sonuncunda eldeki sermayeyi ulusaşırı yatırıma dönüştürme gücünün erkekte bulunmasıdır.

Türkiye'den Rusya'ya olan hareketlilikler sadece işgücü ve yatırım amaçlarıyla sınırlı değildir. Zamanla çeşitlenen göç motivasyonları içinde turizmin de belirli bir yer işgal etmeye başladiği TÜİK Turizm İstatistikleri'nde görülmektedir (Şekil 2).

Şekil 2. Türkiye'den Rusya'ya giden turistlerin yıllara göre dağılımı

Türkiye'den Rusya'ya olan hareketlilikler dalgalı bir artış grafiği göstermektedir ve bunun çeşitli sebepleri vardır. Bunlardan ilki, krizlerden dolayı tasarruf yapma eksenli bir tüketim anlayışının uzun süre egemen olduğu Türkiye'de, tüketici orta sınıfın yeni genişlemeye başlamasıdır. Bunun yanında Türkiye'den vizesiz veya kolayca vize alarak gidilebilen görece kur farkının düşük olduğu ülkelerin azlığı önemli bir faktördür. Yine Türkiye'de yabancı dil bilme düzeyinin düşüklüğünün, çoğu kez bireysel seyahatlerden daha maliyetli olan tur şirketlerinin programlarına katılımı ana bir seçenek haline getirmesidir. Türkiye'nin sınırı olan ülkelerle tarihsel, kültürel bağı bulunan, ülkeler arası politik sorunların olmadığı, erişimi kolay ve ucuz ülkeler, Türkiye Cumhuriyeti devleti vatandaşlarının öncelikli yurtdışı tatil hedefi olmuştur. TÜİK, Turizm İstatistikleri incelendiğinde, Türkiye'den yurtdışına kısa süreli seyahatlerde 2010 yılında Bulgaristan'ın, 2011 yılında Suriye'nin, 2012 yılında Gürcistan'ın, 2013 yılında ise Yunanistan'ın en fazla tercih edilen ülkelerde ilk sıralarda yer almaları bu bakımdan şaşırtıcı değildir. Rusya ile Türkiye arasında turizm hareketlerinin en fazla gerçekleştiği dönem olan 2007-2008 dönemi, iki ülke arasında ilişkilerin en iyi olduğu dönemdir. Yine bu akışların radikal bir düşüş yaşadığı 2015-2016 dönemi ise, uçak düşürme krizi nedeniyle iki ülke arasında politik ilişkilerin en kötü olduğu

dönemdir. Görüleceği gibi, hem ülkeler arasındaki politik-ekonomik ilişkiler hem de diğer ülkelerle kurulan ilişkiler, turizm hareketliliklerinin gelişimini etkilemiştir.

Turist akışlarını, öğrenci hareketleri izlemektedir. Yüksek öğretim düzeyindeki öğrenciler, diploma tanıma olanakları ve öğrenci değişim programları[35] sayesinde ve yüksek öğretim yanında dil eğitimi motivasyonuyla Rusya'ya gitmeye başladılar. Bu yolla Türk öğrencilere Rusya'da hizmet veren firmaların sayısı da her geçen gün artmaktadır[36]. Yine, daha alt düzey öğretim aşamasında Rusya-Türkiye arasında kardeş okul projeleri geliştirilerek karşılıklı öğrenci hareketliliklerinin artması için çaba sarf edilmektedir[37]. Öğrenci hareketliliğine zemin oluşturan dil bilgisinin geliştirilmesi için özel okullarda Rusça sınıfları oluşturulmakta, Rus kökenli öğretmenlerin ders vermeleri sağlanmakta ve verilen derslerdeki verimliliğin ölçülmesi için yarışmalar düzenlenmektedir (Şekil 3). Ayrıca Rusya Federasyonu, Türk vatandaşlarının ve Türkiye'de yaşayan Rus vatandaşlarının Rusya'da eğitim alması için çeşitli burslar vererek öğrenci hareketliliğini desteklemektedir[38].

[35]http://haberrus.com/education/2013/02/01/rusya-ve-turkiye-universitelerinden-ogrenci-degisim-anlasmasi.html Son Erişim Tarihi: 10.04.2018

[36]https://tr.sputniknews.com/turkish.ruvr.ru/2012_09_14/Turkler-Ruschayi-nerede-ogrenebilir/ Son Erişim Tarihi: 10.04.2018

[37]http://ugurokullari.k12.tr/duyuru/turkiye-ile-rusya-arasinda-kardes-okul-anlasmasi-imzalandi/ Son Erişim Tarihi: 10.04.2018

[38] http://tur.rs.gov.ru/tr/news/24386 Son Erişim Tarihi: 10.04.2018

Şekil 3. Türk okulunun Rusça bilgisi yarışması ve Rusya dikte yarışması afişleri

2.2.2. Rusya'dan Türkiye'ye Göçler

Rusya'dan Türkiye'ye göçlerin yapısı ise, yukarıdaki görünümden oldukça farklıdır. Kadı (Şeriyye) Sicillerinden yola çıkıldığında Osmanlı İmparatorluğu döneminde Rus cariye ve köle gerçeği görülmekle birlikte, Türk toplumunun Ruslarla asıl toplumsal tanışması 1917'de Ekim Devrimiyle Beyaz Rusların İstanbul'a gelişiyle gerçekleşti. Devrimden memnun olmayan ve güvenlik kaygısı yaşayan pek çok kişinin Türkiye'ye göçüyle, 1920'lerde Türkiye'de Rus varlığı kayıtlar kesin olmamakla birlikte 100.000'i aştı (Deleon, 2008). Türkiye gelen Beyaz Ruslar için o dönem nihai bir hedef olmasa bile, ikamet süreleri 1930'lara kadar uzadı. Bu süreçte, Ruslar özellikle eğlence, kültürel hayat (ilk bale okulunun kurulması gibi) ve moda sektörlerini etkilediler[39] (Deleon, 2008; Özer, 2009; Toprak, 1992) ve kamusal mekânda kadın görünümünün artışını sağladılar (Şekil 4).

[39] Beyaz Rusların takma ben kullanmaları ve ipek mendillere parfüm damlatmaları (Deleon, 2008) ya da saçları bitlenen Rusların saçlarını kestirip başlarına ne buldularsa bağlamalarıyla oluşan görünüm, yerel kadınlar arasında da moda oldu (Özer, 2009: 68).

Bu dönemde İstanbul'da hem Rus kültürüne ilişkin yapılar ortaya çıktı (Petrograd Pastanesi ve şimdilerde 1924 İstanbul adıyla yeniden faaliyete geçen Rejans Restaurant gibi) hem de Rus kadınlar kentsel kullanım mekânını genişlettiler. Öyle ki, Fülürye diye adlandırılan bölge, o dönemde erkeklerin bile denize girmediği bir bölgeyken, Rus kadınların denize girme alanı oldu. Hatta ismi bile Rusların şivesine evrilerek Florya'ya dönüştü (Özer, 2009: 71). Bu süreçte yerel basında Rusların toplum ahlakına olumsuz etkisi sık sık işlendi ve kadın örgütlerinin kampanyalarında Rus kadınlar zaman zaman hedef haline geldiler (Toprak, 1992). Sonuçta 1930'ların sonunda Beyaz Rusların büyük bir kısmı İstanbul'dan gitse bile, elbette kentteki etkileri bir anda silinmedi.

Şekil 4. İstanbul'da Beyaz Ruslar[40]

Beyaz Rusların İstanbul'dan gidişinden SSCB'nin dağılmasına kadarki dönemde bir kesinti söz konusudur. SSCB'nin çöküşünden sonra Rusya'dan farklı ülkelere göçler gerçekleşti (Nikolko ve Carment, 2017)[41]. Göçmenlerin toplumsal cinsiyetleri bakımından

[40]Kaynak: The National Arts and Culture, 2016, https://www.thenational.ae/arts-culture/book-review-teffi-s-memories-tell-of-the-russian-white-flight-and-fight-to-survive-1.177567 Son Erişim Tarihi: 10.04.2018

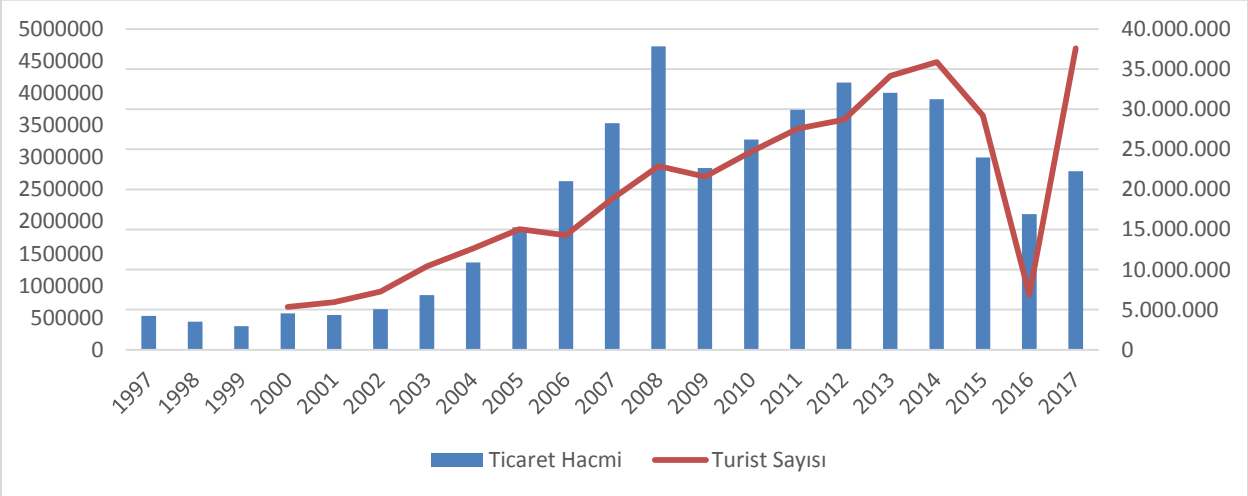
[41] Sovyetler Birliği'nin dağılması ve sosyalist bloğun çöküşü, uluslararası göç durumunu dönüştürmüştür. Rus merkezli yeni bir göç sistemi ortaya çıkmıştır ve bu sistem diğer göç sistemleriyle ilişkilidir. Rusya'nın göçlerde değişen konumu, onu ABD'den sonra en fazla göçmen kabul eden ikinci ülke konumuna taşımıştır ki bu Rusya'nın kısa sürede çok farklı göç türlerine maruz kalmasını da içermektedir (Ivakhniouk, 2004: 35-37).

çoğunlukla kadın ve evlilik göçmeni oldukları ortaya kondu ki bu görünüm Amerika Birleşik Devletleri'nden (Kulyasova, 2006) Japonya'ya (Kim, 2014), Macaristan'dan (Zueva, 2005), İsrail'e (Remennick, 1999) kadar geniş bir coğrafi yayılım da gösterdi. Rus kadın göçmenlerin 1990'larda göç ettiği yerlerden biri de Türkiye'ydi (Yükseker, 2003, 2004). Türkiye'ye yönelen kadınların ilk durak noktaları Karadeniz sahilindeki şehirler (Aydın, 2006) ve Türkiye'nin en önemli ticaret kenti olan İstanbul oldu[42]. Rusya'dan Türkiye'ye çeşitli malların getirilmesi ve karşılığında buradan alınan malların Rusya'ya götürülmesinden oluşan bu yapı, yapılan ticaretin ölçüsü ve görünümü bakımından *bavul ticareti*, hareketin sıklığı ve sürekliliği bakımından *mekik göçü* olarak kavramsallaştırıldı (Yükseker, 2004). Türkiye'nin bu bölgeden gelen kişilerin gelişine yönelik kolaylaştırıcı politikaları (Sarp Sınır kapısının açılması, ülkeye giriş kolaylığı gibi) ve hareketlilik maliyetinin diğer ülkelere göre daha az oluşu, uzun yıllar kayıt-dışı şekilde bu ticaretin sürdürülmesinde etkiliydi. Bu süreçte, iki ülke arasındaki kayıtsız ticaretin aktörleri ise kadınlardı (Yükseker, 2007). Kadınların geldikleri şehirlerde Rus pazarları kurulmaya başlandı ve onların ülkelerinden getirdikleri ürünler buralarda satıldı. Yine İstanbul'da Laleli ve Aksaray bölgeleri, Rusça konuşanların önemli bir alışveriş alanı oldu (Yükseker, 2003) ve pek çok dükkân, Rusya ile iş bağlantısı sağlamak için bu kadınları istihdam etti ya da ortak girişimlerle uluslararası ticarete başladılar. Rus kadın göçüyle, kentsel peyzajda unutulan değişimlerin, küresel yeni yapı içinde yeniden canlanması sağlandı. 1990'ların sonuna kadarki sürece damga vuran bu gelişmeler, bu süreçten sonra kayıt-dışı ekonominin kontrol edilmesine yönelik politikalarla -ki bunlar içinde 1996'da bandrol uygulamasının başlaması oldukça önemlidir- değişime uğramaya başladı.

[42] İstanbul'un yeniden bir hedef haline gelmesi, yerel yönetim düzeyinde Rusya'nın farklı şehirleriyle İstanbul'un ilişkilenmesini de sağladı. Mesela 1990 yılında St. Petersburg, 2002 yılında ise Kazan, İstanbul'la kardeş şehir oldular. Ayrıca 2006 yılında Moskova ve İstanbul belediyeleri arasında İşbirliği Protokolü imzalandı (https://www.ibb.istanbul/SitePage/Index/151 Son Erişim Tarihi: 10.04.2018)

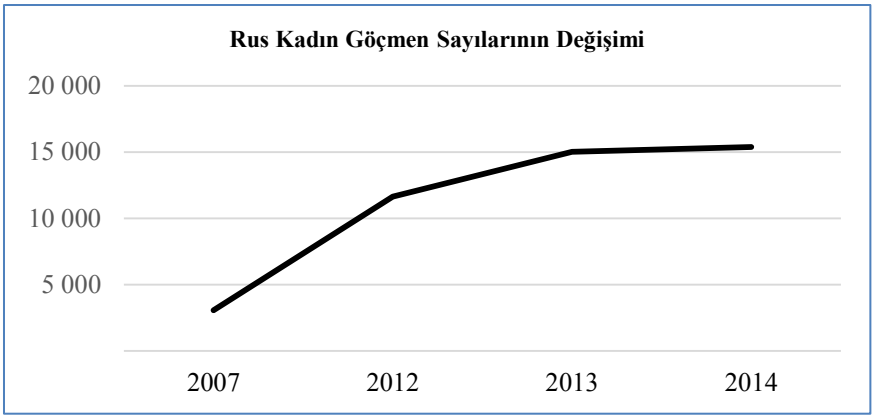
Kurulan veya var olan büyük şirketler sektörde egemen oldular ve bu görünüm içinde kadınların bu sistemde kalabilecek kaynakları sınırlıydı.

2000'lerden sonra ise istanbul yanında Antalya gibi Türkiye'nin turistik bölgelerine her şey dahil sistemiyle ucuz bir tatil yapmak isteyen Ruslar yoğun bir şekilde geldiler ve bu ilk adımdan sonra milyonlarca Rus Türkiye'ye yöneldi. Bunu TÜİK ve Ekonomi Bakanlığı kayıtlarından anlamak mümkündür (Şekil 5).

Şekil 5. Rusya'dan Türkiye'ye gelen turistlerin yıllara göre dağılımı ve iki ülke arasındaki ticaret hacminin gelişimi

Turist olarak Türkiye'ye gelenlerin bir kısmı, Rusça bilen işgücüne ihtiyaçtan dolayı turistik tesislerde çalışmaya başladılar ve bunların tamamına yakını kadındı (Deniz ve Özgür, 2015; Özgür ve Deniz, 2015). Türkiye'de çalışan Rusların büyük bir kısmı kayıtsız çalışsa da geçen zaman içinde hem çalıştıkları sektörler genişledi hem de mekânsal yayılım gösterdiler. Rusya'dan göçün başlangıcındaki kadın ağırlıklı yapı (Aybak, 2017) zamanla süreklilik kazandı ve TÜİK İstatistikleri'nde de belirtildiği şekilde, yıllara göre Rus kadın göçmen sayısı arttı (Şekil 6).

Şekil 6. Rus kadın göçmen sayısının değişimi [43]

Rusya'dan Türkiye'ye gelenler arasında öğrenciler de artmaktadır. Yeni bir fenomen olan öğrenci hareketlerinin durumuna bakıldığında, binlerce öğrencinin eğitim amacıyla Türkiye'ye gelmeye başladığı görülüyor. Öyle ki 2016 Göç Raporu'nda Rusya'dan Türkiye'ye gelen öğrenciler 3.166 kişiyle 6. sıradalar. Rusya ve Türkiye arasında kardeş okul projelerinin gelişmesi ve Türkiye'de Rusça, Rusya'da Türkçe eğitim veren kurumların artması, hareketliliğin devamlılığı üzerinde etkilidir (Şekil 7).

Şekil 7. Rus Okulu öğrencilerinin Türk okulunu ziyareti

[43] Daha eski tarihlere ilişkin göçmen sayıları TÜİK'ten defalarca talep edilmiş, ancak kurum, veri paylaşımını çalışmanın yapıldığı dönemde gerçekleştirmemiştir.

Yine Rusya'dan Türkiye'ye göç edenler arasında yaşam tarzı göçmenleri ve emekliler de oldukça önemli bir yere sahipler. Bu durum Rusların, Türkiye'de en fazla mülk satın alan yabancılar arasında olmalarının da nedenleri arasındadır (Özgür vd., 2015). Başlangıçta Antalya ve çevresine tatile gelen Ruslar buradan ev alsa da zamanla Rusların mülk satın aldığı şehirler çeşitlendi. Bu süreçte Ruslara özel konut projeleri de yapılmaya başlandı. Son dönemlerde ise İstanbul'un Rusların mülk alımında popüler hale gelmesiyle, burada Ruslara öncelikli satışın olduğu projeler artmaya başladı ve Rus-Türk İşadamları Derneği de bu eğilimi desteklediğini şu sözlerle bildirdi,[44]

'Daha önce Aeroflot ve THY uçarken, artık Pegasus da uçmaya başladı. Şunu söyleyebilirim Antalya'ya yılda 4 milyon turist geliyorsa bu turistlerin hepsi mutlaka bir defa da olsa İstanbul'a gelecek. İstanbul'un hem turizm hem yatırım destinasyonu olarak Ruslar için çok önemli olduğunu düşünüyorum'.

Yukarıda vurgulandığı gibi iki ülke arasında ulaşım hizmeti veren firmaların sayısında artış yaşandığı gibi hem sefer sayılarında hem de İstanbul'dan aktarmasız uçuş yapılan Rus şehirlerinde de artış yaşandı. Bunlar arasında, Moskova, St. Petersburg, Soçi, Kazan, Krasnodar, Yekaterinburg, Rostov on Don, Ufa, Samara, Voronezh Grozni ve Mineralnye Vody ilk sıralardadır.

Bütün bu çeşitlenen göçmen grubu içinde bugün Türkiye'de ikamet izniyle bulunan yabancılar arasında Ruslar, 23.151 kişiyle 7. sıradadır. Bu izinler içinde de kısa dönemli ikamet izni alanlar (12.302 kişi) ve aile ikamet izni alanlar (6.853 kişi) ilk sıradalar[45].

[44]https://www.haberler.com/ruslar-turkiye-de-gayrimenkule-yatirim-yapiyor-5220774-haberi/ Son Erişim Tarihi: 09.02.2018

[45]Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, http://www.goc.gov.tr/icerik6/ikamet-izinleri_363_378_4709_icerik Son Erişim Tarihi: 09.02.2018

2.3. Karma Evlilikler ve Ulusaşırı Evlilik Göçleri

Rusya-Türkiye göç sistemi içinde bu sistemi besleyen farklı akımlar vardır. Bununla birlikte asıl olan Türkiye'den gidenlerin çoğunlukla erkek, Rusya'dan gelenlerin ise kadın olmasıdır. Bu toplumsal cinsiyet görünümü ve artan sınır aşırı hareketlilik, hareketliliğe katılan kişilerin daha geniş bir evlilik piyasasına kavuşmaları anlamına da gelmiştir[46]. Zaten ikamet yeri değişiminin yeni potansiyel partnerlerle gündelik hayatta karşılaşmayı sağladığı ve hatta bunun, evli olarak göç eden kişilerin göç sonrası boşanmalarını etkilediği biliniyor (Boyle vd., 2006; South ve Spitze, 1986). Yani göçlerle nüfusun heterojenliğinin artışı, bu nüfusun içinde grup-dışı birlikteliklerin artışına olumlu şekilde etki ediyor (Blau ve Schwartz, 1984).

Var olan ya da ortaya çıkan kültürel, sosyal, tarihsel ve politik ekonomik faktörlere bağlı olarak şekillenen evlilikler (Constable, 2005: 4; Lauser, 2008: 86), Doreen Massey'in (1994) ortaya koyduğu ve Mahler ve Pessar'ın (2001) geliştirdiği, *'iktidarın toplumsal cinsiyetli coğrafyaları'* kavramsallaştırmasının da bir uzantısıdır. Yani karma evlilikler, dünya genelinde göç akımlarında olduğu gibi toplumsal cinsiyetlidir, ama ilişkinin yönü, etnik gruplara bağlı olarak çeşitlenmektedir (Çelikaksoy vd., 2010; Sanchez-Dominguez vd., 2011). Kadınların göçe katılmasına neden olan mekanizmalar, evlilikle, statüsü fark etmeksizin kadınların erkeklerin yaşadıkları veya iyi gelir kazandıkları yerlere gitmeleri de iktidarın sürekliliğinin göstergeleridir. Bununla birlikte evlilik göçlerinin coğrafyası, aslında bir anlamda *'arzu kartografyası'* (Pflugfelder, 1999), *'arzunun bölgeleri'* (sites of desire) (Manderson ve Jolly, 1997) veya *'arzu coğrafyası'*nı da oluşturur. Çünkü küresel anlamda bütün evliliklerde kişileri motive eden, kişilerin birbirleri hakkındaki beklentileridir. Bu, evliliklerin belirli bir sistemi bir süre sonra yaratmasından da anlaşılır. Elbette hareketliliğe ve karşılaşmaya yardımcı olan koşullar zaman içinde inşa edilirler, ama yabancı biriyle evlenme

[46] Kırdan kente göçle bile genişleyen evlilik piyasası, ulusaşırı göçle daha geniş bir hale geliyor.

arzusunun belirli etnik gruplar arasında yoğunlaşması, iki yanlı bir arzunun da tezahürüdür. Bu bakımdan evlilik göçlerinin tarihselliği, arzu coğrafyalarının gelişimini de içerir.

Rus-Türk karma evliliklerinin tarihsel yanı ve bu arzu coğrafyasının yaratımı, göçün tarihselliğiyle örtüşüyor. Zira Ruslarla evlilikler ilk göçlerin gerçekleştiği Osmanlı döneminde de söz konusuydu. Osmanlı döneminde işçi göçleri, beraberinde karma evlilikleri ortaya çıkardı. Hem Rusya'ya göç edenlerin bir kısmı evlenerek oraya yerleşti hem de 'önemsenecek sayıda Rus kadın, çalışmaya gelen erkeklerle evlenerek Türkiye'ye göç ettiler' ve farklı mekânlarda yaşadılar (Bay, 2017: 48-49). Bunun yanında 1917'de İstanbul'a gelen Beyaz Rusların bir kısmının din değiştirerek evlenmelerine ilişkin bilgiye de bu kişilerin çocukları ve torunlarına Rusça isimler vermeleri sayesinde, doktora tezinin saha çalışması sürecinde ulaştım. Bununla birlikte yakın dönemdeki evlilikler, 1990 sonrası gelişen ilişkilerin içinde ortaya çıktı. 1990'larda Rusya'ya giden erkek işçilerin ve yatırımcıların bir kısmı evlenerek orada kaldılar[47] veya Rus eşleriyle birlikte Türkiye'ye döndüler. Aynı yıllarda bavul ticareti için gelen kadınların bir kısmı ekonomik etkinliklerini güvence altına almak ve yasal statülerini güçlendirmek gibi beklentileri ön plana alarak ya da *'gerçekten âşık oldukları'* için Türk erkeklerle evlendiler (Bloch, 2017). Aynı yıllarda Rus kadınların başka ülkelerden partnerler bulmaları ve on-binlerce evlilik gerçekleştirmeleri söz konusu olmakla birlikte (Filatova, 2002)[48], Rus kadınların Türkiye'deki bu yıllardaki görünümüyle bu akım örtüşüyor. Çünkü 1990-2000 döneminde çalışandan evlilik göçmenine dönüşen kadınların yerine, sonraki dönemlerde yeni geçiş kategorileri eklendi. Bu kategorilerden biri, 2000'lerde Antalya'ya Rus turist akımı gerçekleştikten sonra, hem turist olan hem de turizmde çalışan olan Rus kadınlar, burada yaşayan Türk erkeklerle evlenmeye başladılar. Böylece turistten veya turizm çalışanından evlilik göçmenine geçiş eğilimi gelişti (Deniz ve Özgür, 2013).

[47] Sayıları tam bilinmemekle birlikte yabancıların Rusya'da kalmaları arasında çalışma dışındaki faktörlerden birinin de evlilik olduğu biliniyor (Yudina, 2005: 595).

[48] Yazar, 1992-2002 yılları arasında 75.000 Rus kadının, Amerikalı erkeklerle evlendiğini belirtir.

Zamanla yeni kategoriler eklendi ki bunların bir kısmı evlilik için doğrudan bir ülkeyi hedefleyen ve evlilik yoluyla oraya yerleşmeye çalışan Ruslardan oluşuyor. Türkiye'de Rus gelin gerçeği, kısa süreli bir eğilim olmanın ötesine geçti. Kadınların gittikleri ülkede, yerel bir kişiyle evlenmesinin artışı, göçmenin o ülkeye uyum sağladığının bir göstergesi (Kalmijn, 1998; Koelet ve de Valk, 2014: 110) kabul edildiğinden, Rusların da Türkiye'ye uyum sağlamalarını artırdığı söylenebilir. Rus gelinlerin sayıları tam olarak bilinmese de tarihçi İlber Ortaylı, hem karma evliliklerin ölçeğini hem de buna ilişkin genel yaklaşımı şöyle açıklıyor[49],

'Türkiye'deki Rus ailesi sayısı ile Rusya'daki Türk ailesi sayısı 250 bine yakın. Bu sayı daha da artacaktır. En uzak kasabadaki mutaassıp aile bile oğulları Rus'la evlenince "Çok iyi" diyor. Çünkü evlilikleri iyi gidiyor. Türk erkeğiyle Rus kadını iyi gidiyor. Demek ki mantaliteleri farklı görünse de uyum içindeler. Çocuklar iyi yetişiyor. Türkiye'de bir sürü Rus yaşıyor'.

Yine benzer bir açıklama, Rusya Eğitim, Kültür ve İşbirliği Derneği'nin tarafından da yapılmıştır. Derneğin aktardığına göre *'1996 yılından beri (bu bavul ticaretinde kontrollerin başladığı yıldır) Türkler ile Ruslar arasında 200 bin evlilik yapıldı. İstatistiklere göre bu evliliklerin tamamında erkek tarafı Türk'*[50]. Rusların yabancılarla gerçekleştirdikleri evliliklerde Türk erkeklerin ilk sıralarda olması, devletlerarası ilişkilerde de yer aldı. Bu evliliklerin iki ülke arasındaki dostluğu pekiştireceği, 2009 yılında dönemin Cumhurbaşkanı Abdullah Gül tarafından; 2012 yılında ise dönemin Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu tarafından dile getirildi. Davutoğlu'na sözü verirsem[51],

[49] http://turkrus.com/139205-turk-erkegi-ve-rus-kadini-iyi-gidiyor-xh.aspx Son Erişim Tarihi: 10.04.2018

[50]https://www.turkcebilgi.org/cesitli/iliskiler/10-yilda-200-bin-rus-gelin-5615.html Son Erişim Tarihi: 10.04.2018

[51]https://www.ahaber.com.tr/gundem/2012/01/27/davutoglu-rus-gelin-sayisi-artsin Son Erişim Tarihi: 10.04.2018

'İki ülke ilişkilerini daha da geliştirmek için Türk- Rus evliliklerinin sayısını artırmak önemli. Rus gelinler Türk aile yapısına çok uygun. Rus aile kültürü, Türk aile kültürüne çok yakın. Rus gelinler eşlerine çok bağlı, saygılı. Danışmanlarımdan biri de Rus gelin aldı. Ayrıca benim hanımın çok sayıda Rus hastası var. Onun da gözlemleri Türk aile yapısına çok uygun oldukları yönünde'.

Bu durum, Rus kadınlarla Türk erkeklerin evlenme isteklerinin artmasına ve hatta Rus derneklerinin bu amaçla aranmasına da neden oldu. Bu derneklerden biri olan Alanya'daki Rus Derneği başkanı, olayı şu sözlerle anlattı[52],

'Sayın Davutoğlu'ndan önce de Rus gelin konusunda Türk erkekleri arasında istekler vardı. Ancak Sayın Davutoğlu'nun bu açıklamasının ardından galiba Türk erkekleri daha da cesaretlendiler. Davutoğlu'nun bu çağrısı daha inandırıcı gelmiş olmalı ki Rus gelinler ile evlenmek, onları ev hanımı yapmak ve onlarla hayat geçirmek için isteklerde bulunmaya başladılar. Bu arada da dernek olarak bizi aramaya başladılar. Sürekli olarak 'Bizi Rus kızlarla tanıştırın, bize Rus gelin bulun' diye yoğun talepler oldu. Isparta, Aydın, Diyarbakır gibi illerden bu tür haberleri okuyup bizi arayarak Ruslarla evlenmek istediklerini söylüyorlar. Bu açıklamaların ardından Alanya'da Rus gelin sayısı arttı. Ben bir dernek başkanı olarak demiyorum ki buyurun gelin sizi evlendireyim. Ya da birilerini bulayım'.

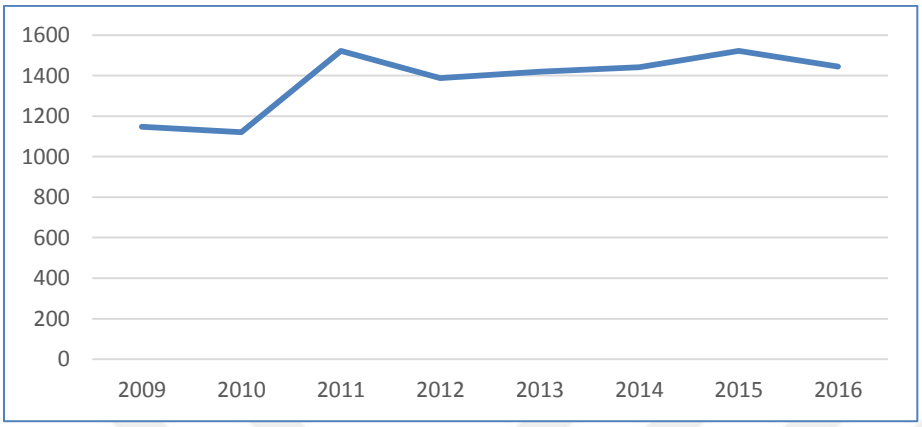
Ayrıca Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin'in 6 Aralık 2004'te, Ankara'da söylediği şu sözler, karma evliliklerin toplumsal cinsiyet boyutunu da yansıtan önemli bir örnekti [53],

"Türkiye ile Rusya arasında bir ticaret dengesizliğinin olduğu doğru. Bunu ilişkilerle düzeltiriz. Ama bir başka dengesizlik daha var. O da Rus gelin dengesizliğidir... Umarım Türkiye'ye iş yapmak için gelen Rus işadamları Türk kızlarıyla evlenip gelin dengesizliğini ortadan kaldırırlar''.

[52]http://www.milliyet.com.tr/davutoglu-nun-rus-gelin-cagrisi-rus-antalya-yerelhaber-594600/ Son Erişim Tarihi: 10.04.2018

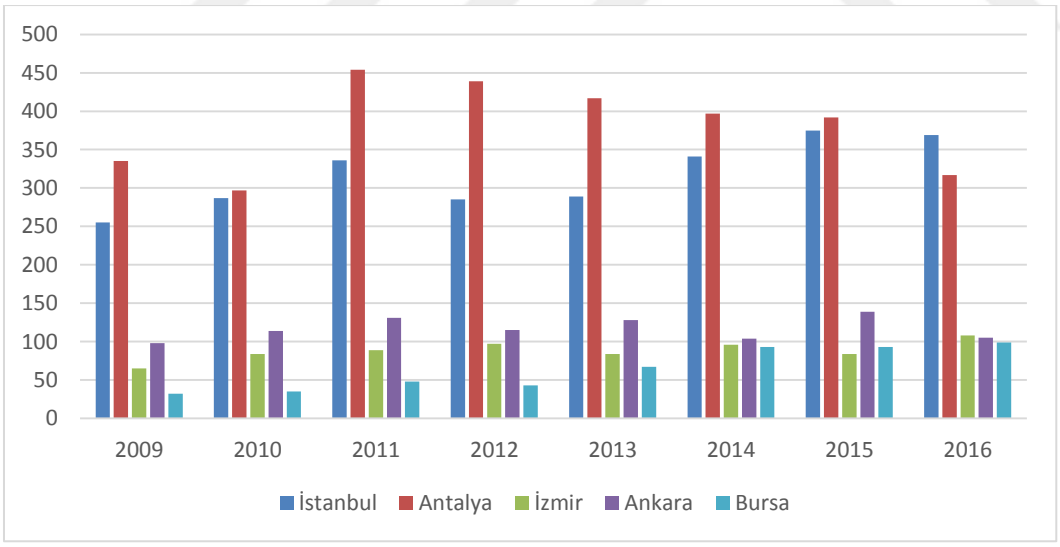
[53] http://t24.com.tr/haber/turkiyedeki-gizli-rus-ordusu,266239 Son Erişim Tarihi: 10.04.2018

Bu görünüm içinde mevcut kayıtlar üzerinden her yıl evlilik yoluyla Türkiye'de kayıt altına girenlere bakıldığında, son yıllarda her yıl Rus gelin sayısının 1000 kişinin üzerinde olduğu, TÜİK kayıtlarında görülüyor (Şekil 8).

Şekil 8. Türkiye'deki Rus gelin sayıları

Güncel kayıtlar üzerinden Rus evlilik göçmenlerinin[54] hangi şehirlerde yaşadıklarına bakıldığında, belirli kentsel mekânlarda yoğunlaşma olduğu anlaşılıyor. İlk 5 ilk arasında ise İstanbul, Antalya, İzmir, Ankara ve Bursa gibi büyük şehirlerin yer alıyor (Şekil 9).

Şekil 9. Rus evlilik göçmenlerinin yoğunlaştıkları ilk 5 il

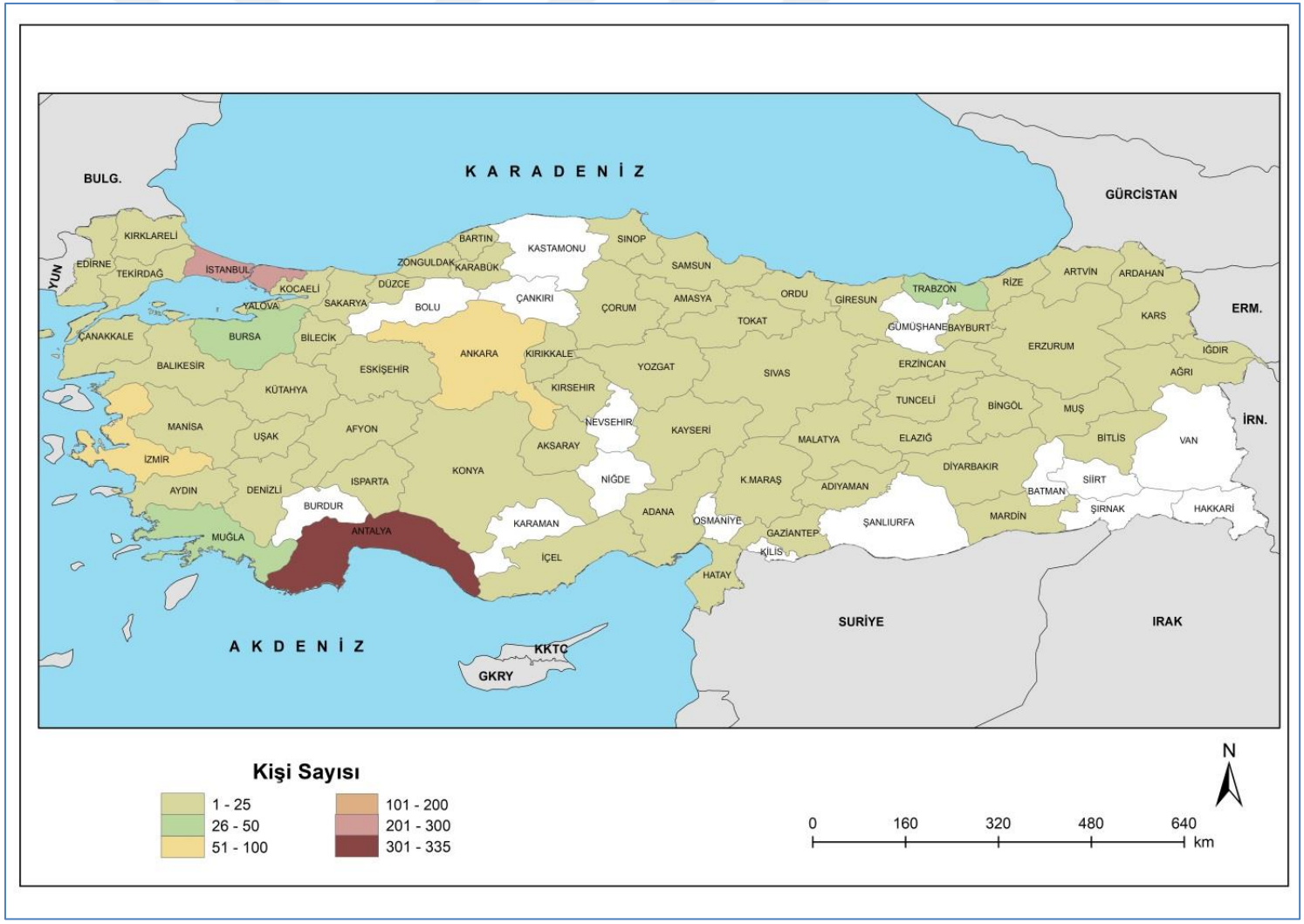
[54] Ruslar Türkiye'de daha önce bulunmuş ve çalışıyor olsalar bile, evlilik onların konumunu ev-sahibi toplumla ilişkileri bakımından daha yakın bir yere taşıdı. Bu nedenle bu çalışmada kadınların evlilik göçmeni olarak isimlendirilmeleri, Türkiye'yle ilk kez evlilikle gelişlerini değil, evlilik yoluyla burada kalışlarını vurgulamak için kullanılıyor.

Yukarıdaki görünümle birlikte TÜİK kayıtlarında, daha önce bir Rus gelinin bulunmadığı şehirlerde bile artık Rus gelin varlığı olduğuna ilişkin kayıtlar mevcuttur. Bu bakımdan Rus evlilik göçmenlerinin Türkiye'deki dağılımlarını gösterir haritaya baktığımızda, 2009 yılında Bolu veya Burdur gibi illerde Rus gelin varlığına ilişkin kayıtlar yokken (Harita 2), 2016 yılında bu küçük ölçekli illerde bile Rus gelinlerin yaşadığına ilişkin kayıtların olduğu anlaşılmaktadır (Harita 3). Hatta Rus gelinlerin evlilikle daha önce yabancılar tarafından çok tercih edilmeyen Fatsa[55], Ereğli[56] veya Diyarbakır[57] gibi yerlere yerleşmeleri haber değeri taşıyan olaylar olarak görüldüğünden, medyada da kendine yer bulmuşlardır.

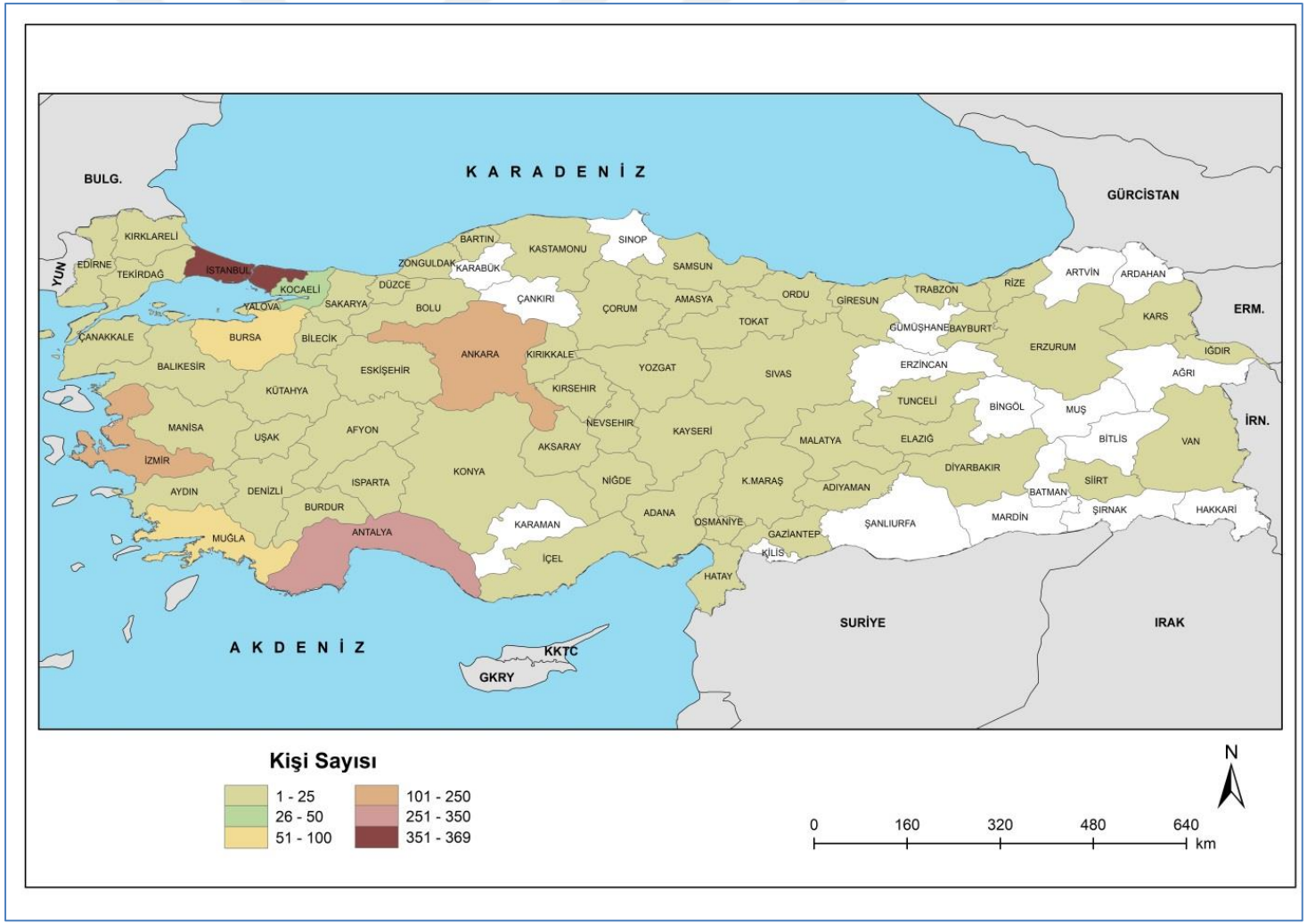
[55] http://www.iha.com.tr/haber-fatsaya-rus-gelin-484464/ Son Erişim Tarihi: 10.04.2018

[56] http://www.iha.com.tr/haber-rus-gelin-elena-musluman-oldu-329815/ Son Erişim Tarihi: 10.04.2018

[57] http://www.iha.com.tr/haber-aski-icin-diyarbakira-yerlesmis-352602/ Son Erişim Tarihi: 10.04.2018

Harita 2. Rus evlilik göçmenlerinin illere dağılımı, 2009

Harita 3. Rus evlilik göçmenlerinin illere dağılımı, 2016

Rus-Türk evliliklerinde yaşam yeri olarak seçilen şehirler arasında ilk sıralarda yer alan İstanbul, Türkiye'nin ekonomik ve sosyal olanaklar bakımından en gelişmiş şehri olduğu kadar aynı zamanda küresel bir şehirdir. İstanbul'un bu yapısı, şehirdeki bir fonksiyon önemini kaybetse bile başka bir fonksiyonun bu kaybın etkisini azaltacak kadar genişleme imkânı olduğunu gösteriyor. İstanbul'un sanattan turizme, sanayiden hizmete pek çok sektörde öncü oluşu, onun hem iç hem de ulusaşırı göçmenler tarafından yoğun olarak tercih edilmesini de sağlıyor. Tarihin her döneminde insan akışlarına sahne olan ve göçmen heterojenliği bakımından Türkiye'de benzeri bulunmayan İstanbul, Rus-Türk karma evliliklerinin de Türkiye'de ilk gerçekleştiği ildir. İstanbul, bugün de Rus evlilik göçmenleri için önemini koruyor. İstanbul'u bir araştırma alanı haline getiren karma evliliklerin tarihsel ve sosyo-mekânsal izlerini takip etme olanağı olmasıdır. Bu, hem toplumsal dönüşümlerin bir sonucu olarak evliliklerin yerini anlamaya, hem de evliliklerin ne tür toplumsal değişimleri meydana getirdiğini ve getirebileceğini kavramaya imkân vermektedir. Nicola Constable (2005), son yıllarda sınıraşırı evliliklerin hızlı artışının söz konusu olduğunu, ama akademinin buna yeterince ilgi göstermediğini belirtir. Rus-Türk karma evlilikleri de uzun geçmişine rağmen, İstanbul ölçeğinde yeni ilgi görmeye başladı (Bloch, 2017) ancak doğrudan bir arzu coğrafyası halindeki İstanbul'da Rus evlilik göçmenlerinin ulusaşırı pratiklerine ve göç sistemlerindeki konumuna odaklanan çalışma yoktur. Bu bakımdan bu doktora tezinin alandaki eksikliği gidermeye katkı sağlamasını umuyorum.

III. BÖLÜM

TANIŞMADAN EVLİLİĞE, EVLİLİKTEN GÖÇE

3.1. Katılımcılara İlişkin Bilgiler

3.1.1. Araştırmaya Katılan Rus Kadınların Demografik ve Sosyo-Ekonomik Özellikleri

Oliver Bakewell ve arkadaşlarına (2011) göre, öncü göçmenler ilk göçmen olmanın ötesinde anlatılmazlar. Bununla birlikte bir yere ilk göç eden herkes de öncü göçmen olmaz. Öncü göçmenler, ayrıldıkları ve göç ettikleri ülkeler arasında bağlantılar kuran, göç sisteminin başlamasını sağlayan, yeni göç akışlarına yol açan ve yeni örüntüler kuranlardır. Sistemler, belirli bir tarihsellik içinde kurulurken, öncü göçmenler bu yapı içinde sistemin şeklini belirlerler. Araştırmacıların öncü göçmenlerin rolüne ilişkin vurgusundan hareketle, ilk olarak Rusya-Türkiye göç sisteminin başlangıç noktası olan öncü göçmenlere erişmeye ve onların sistem kurulumundaki rolünü anlamaya çalıştım. Bu bakımdan erişebildiğim en eski göçmen, 1993 yılında İstanbul'a yerleşen ise 64 yaşındaki Yulia'dır. SSCB'den gelen ilk göçmenlere erişimin oldukça zor olduğu İstanbul'da Yulia'yı bulmam, kilisede bir pazar ayini sırasında mümkün oldu. Doktora derecesine sahip olan Yulia, Sovyetler'de kamu hizmetleri eğitimi almış, servis sağlayıcı olarak çalışmış ve Sovyetler'in dağılmasıyla Surgut'tan İstanbul'a gelmiştir. Yulia, özellikle Post-sovyet göçmenlerin kilise etrafında toplanmaları için çaba sarf etmiş, bu bakımdan ulusaşırı alanın gelişimine ve bu alanda sistemin büyümesine katkı sağlamıştır.

İstanbul'da yaşayan Rus evlilik göçmenleri içinde görüşme yapabildiğim en genç katılımcı bu şehre ilk kez 2014 yılında tatil, 2015 yılında ise eğitim için Anapa'dan gelen Elisabet'ti. İstanbul Üniversitesi'nde kısa süreli bir eğitim programı için geldiğinde, bu okulda eşiyle tanışmıştır. Eşinin babasının Beyazıt'taki dükkanında kısmi zamanlı olarak çalışmaya başladığında Türkiye'ye yerleşme fikri de ortaya çıkmıştı. Aynı yıl lisans eğitimini Rusya'da tamamladığı gibi İstanbul'a yerleşmiş ve perakende pazarlama işinde çalışmasını sürdürmüştür. Elisabeth'in bu kararını en fazla etkileyenler öncü göçmenlerdi. Elisabeth,

kendini evinde hissettiği bir ortamı, İstanbul'a yaşayan Rusların sık sık yan yana gelişleri, dayanışmaları ve kendi hayatlarından yola çıkarak verdikleri tavsiyeler ve bilgilerle bulmuştu. Hatta eşinin ailesinin nasıl insanlar olduğunu, öncü göçmenlerin bu konudaki araştırmalarıyla daha detaylı öğrenmişti. Böylece görünenin aksinin çıkmasını, bir başka deyişle aldatılmayı da önlemişti. Bu, öncü göçmenler ve sonradan gelenler arasında bağlantının sürdüğünü gösterdiği kadar, sistem içinde geri bildirim mekanizmalarının göç sistemlerini şekillendirmede önemli bir rolü olduğunu ve bu geri bildirimlerin göçlerin devamı için cesaret verici olduğunu (Mabogunje, 1970) da göstermektedir.

Yulia ve Elisabeth'le birlikte görüşme yapabildiğim toplam 47 kadının yaş ortalaması 34'tür. Bu ortalamayı bir ayrım değeri olarak alırsak, 34 yaş ve altındaki katılımcı oranının %68 (32 kişi), 35 ve üzeri yaştakilerin ise %32 (15 kişi) oranındadır. Buna göre katılımcıların tamamı 15-64 yaş aralığına karşılık gelen çalışma çağıdaki nüfus içindedir. Bu bakımdan da Türkiye'ye yerleşen başka göçmenlerden ayrılmakta (Südaş, 2012), Türkiye'deki diğer Ruslarla ilgili çalışmaların bulgularıyla da örtüşen bir görünüm sergilemektedir (Özgür vd., 2015).

Görüşme yaptığım kişilerin eğitim düzeyleri yüksektir. %66'sı lisans, %34'ü lisansüstü öğretim görmüştür. Bu görünüm içinde katılımcıların tamamının yüksek öğrenim gördüğü söylenebilir. Bunda, görüştüğüm kadınların Türkiye'ye geliş zamanı farklı olsa bile, hem SSCB hem de Rusya Federasyonu içinde Rus kadınların yüksek eğitim görme imkânına kavuşmaları etkilidir. En azından lisans derecesine sahip olan Rus kadınlar, kategorik olarak yüksek nitelikli (vasıflı)[58] göçmen durumundadırlar ve bu hal onların aslında evlilik yoluyla bile olsa beyin göçüne katıldıklarını göstermektedir[59].

[58] Yüksek nitelikli göçmeni tanımlamak için kullanılan ölçütlerden biri, en az 16 yıl eğitim görmüş olmaktır ve bu gruba girenler arasında profesyoneller, bilim insanları, yöneticiler, mühendisler ve öğretmenler sayılabilir (Özden, 2005). Bununla birlikte, eğitim, beceriler ve insan sermayesi çok yönlü belirleyiciler oldukları için her zaman yan yana gelmelerine gerek yoktur ve eğitimin kalitesi de oldukça değişkendir (Fratesi, 2014: 1588).

Nitelikli Rusların Rusya'dan göçü veya karma evliliğin bu nitelikli nüfusu ülke dışında yönlendirmesi, Rus akademisinin de dikkatini çekmiş ve göç politikalarının oluşturulmasında bu durumun dikkate alınmasına vurgu yapılmıştır (Ryzantsev, 2013: 84-87)[60]. Dünya genelinde farklı ülkelerdeki evlilik göçmeni profillerine bakıldığında da yüksek eğitim düzeyine sahip olanların, düşük eğitimlilere göre daha fazla karma evlilik gerçekleştirdikleri görülüyor (Chiswick ve Houseworth, 2011; Kulczycki ve Lobo, 2002). Ancak, Vietnam örneğinde olduğu gibi, Asya'da sınıraşırı evliliklere katılanların bazılarının görece eğitimsiz ya da eğitimli olsa bile zayıf bir geçmişe sahip olduğu da biliniyor (Lee, 2014: 1258). Bu açıdan Ruslar, Asyalı bazı evlilik göçmenlerinden ayrılmakta ve yüksek eğitimlilerin karma evlilik potansiyelinin yüksekliğine ilişkin tespitleri doğrulamaktadırlar.

Vasıflı göçmeni tanımlamada yükseköğrenim görmüş olmak dışında belirli bir işte uzmanlaşma düzeyinde çalışma deneyimi de önemli bir ölçüttür (Iredale, 1999).

[59] Son zamanlarda hem gelişmekte olan hem de gelişmiş ülkelerde, yüksek nitelikli göçmenlere daha fazla ilgi gösterilmeye başlanmıştır (Khoo, Hugo ve McDonald, 2008; Marmo, Grigg ve Ryder, 2014; Voigt-Graf, 2003). Üniversite derecesine sahip olan veya çeşitli alanlarda çalışma deneyimi ve uzmanlığı bulunan bu göçmenler, küresel göçlerde gittikçe artık daha görünürler (Iredale, 2001; Koser ve Salt, 1997; Plöger ve Becker, 2015). Bu görünürlükte, 1980'lerin sonlarından itibaren uluslararası vasıflı göçmen hareketliliğinin akademik çalışmaların ana konularından biri haline gelmesi yanında, göç politikalarının vasıflı göçmenleri çekmeye yönelmesi de etkilidir (Hao, 2013; Scott, 2006). Bu politikaların temelinde vasıflı göçünün Avrupa'da en az çatışmalı uluslararası göç tipi olarak görülmesi vardır (Scott, 2006). Bu noktada üniversite derecesine sahip 26 milyon vasıflı göçmenin, OECD ülkelerinde yaşaması şaşırtıcı değildir (Widmaier ve Dumont, 2011). Şaşırtıcı olan, bu grupta yer alan göçmenlerin Türkiye'de aktif çalışma hayatına katılmasındaki yasal ve toplumsal engellerin yapısal bir sorun haline gelmesidir.

[60] Sergey Ryzantsev (2013: 80-81), Rusya'da demografik yapıyla göç politikalarının uyumsuz olduğunu, federal ve bölgesel ölçekli politikalara ihtiyaç olduğunu, düşük nitelikli göçmen nüfusun fazlalığı dikkate alınarak göçmen kabul etme kriterlerinin revize edilmesi gerektiğini belirtmektedir. Yazara göre göç tehdit olduğu kadar kalkınmanın da bir aracı olarak görülmekle birlikte, Rusya'da işsiz nüfustan daha fazla göçmenin varlığını, daha ne kadar göçmene ihtiyaç olduğunu tartışmaya açmaktadır. Rusya'da göçmenlerin demografik ve sosyo-ekonomik özellikleri ile etnik kompozisyonu hızla değişmiştir. Eskiden çoğunlukla etnik Rusların göç ettiği Rusya'ya bugün göç edenler içinde etnik Ruslar daha azdır; eğitimli göçmenler azalmakta, kırsal kökenli göçmenler artmaktadır. Gelen göçmenler içinde öğrencilerde de bir artış gerçekleşse de genç ve eğitimli Rus nüfus Rusya dışına göç etmektedir. Bu eğitimli nüfus içinde kadınların da yabancı erkeklerle evlenerek ülkeden ayrılmaları söz konusudur (Ryzantsev, 2013: 84-87).

Katılımcıların eğitim aldıkları alanlar çok çeşitli olmakla birlikte, eğitim alınan alanların genel kategorik görünümü içinde *Sosyal Bilimler* ilk sıradadır. Bunun içinde ise kadınların en fazla eğitim aldıkları birimler ekonomi, hukuk ve uluslararası ilişkilerdir. İkinci sırada yer alan *Mühendislik Bilimleri*'nde ise inşaat ve makine mühendislikleri ilk sıralardadır. Geleneksel olarak erkeklerin yoğunlaştıkları mühendislik bölümlerinden mezun olanlar içinde son yıllarda kadın sayılarındaki artış eğilimi Türkiye'de de söz konusudur (Okay, 2007) ve bu artışa, mühendislik eğitimi aldıktan sonra Türkiye'ye göç eden Rus kadınlar da katkı sağlamaktadırlar. Mühendislik Bilimleri'nden sonra en fazla eğitim alınan alan *Eğitim Bilimleri*'dir. Bu grup içinde de okul öncesi eğitim ve özel eğitim alt birimleri ön plana çıkmaktadır. Zaten sonraki bölümlerde bahsedeceğim gibi, karma evliliklerden doğan çocukların eğitimi için evlilik göçmenlerinin grup içi kaynaklarını kullanmalarına olanak veren de eğitim alanında profesyonel yetkinliği olan göçmenlerin fazlalığıdır. Bunları, eşit oranlarla *Sağlık Bilimleri, Yabancı Diller, Güzel Sanatlar* ve *Fen Bilimleri* izlemektedir.

Katılımcıların İstanbul'a yerleşmeden önce son çalıştıkları işlerin neler olduğuna baktığımızda, herhangi bir yerde çalışma deneyimi olmayan 4 kişi (%8) dışında, kadınların birbirlerine yakın düzeylerde özel sektörde ve kamuda çalışma deneyimi olduğu anlaşılıyor (Grafik.9). Kamu sektöründe çalışanlar, genellikle yaş ortalaması daha yüksek olanlardır. Ayrıca kişilerin daha güvenilir kabul edilen kamu işlerinden vazgeçerek göç etmeleri, evlilik motivasyonunun gücünü göstermesi açısından da oldukça ilginçtir.

Göçmenlerin ulusaşırı hareketlilik içinde iki ülkede de profesyonel kariyerlerini sürdürdükleri görülse de (Wahlbeck, 2013), katılımcıların büyük bir kısmı için bu mümkün değildir. Genel olarak kadınlar, yüksek eğitim düzeylerine ve profesyonel çalışma geçmişlerine rağmen, evlilik ve göç sonrası tam zamanlı ve ücretli çalışma hayatından

çekilmektedirler[61]. Göç sonrası insanların çalışma hayatına katılımlarını, uzmanlıkları, toplumsal cinsiyetleri, yaşları ve etnisitelerinin etkilediği bilinmektedir (Liversage, 2009a, 2009b; Thompson, 2000). Bu etkiler altında vasıflı kadın göçmenlerin kariyer deneyimleri kadar, iş ve aile hayatının müzakeresi de çalışma yaşamına katılımlarını etkileyen önemli bir konudur (Cooke, 2007; Kou, van Wissen, van Dijk, ve Bailey, 2015; Liversage, 2009a, 2009b). Değişen politik ve ekonomik koşullar toplumsal cinsiyete ilişkin normların esnekleşmesini sağlasa da (Pessar, 1999), göçmen kadınların gittikleri ülkelerde yaşadıkları sorunlar, niteliklerine bakılmaksızın ortaklaşmaktadır. Vasıflı ve vasıfsız göçmen kadınların, gittikleri ülkelerde aynı zorluklarla karşılaşmalarında, gidilen ülkenin dilinin farklı olması, stres ve geleneksel ailelerin taleplerine cevap verme baskısı etkilidir. Vasıflı göçmenlerin, düşük nitelikli işlerde çalışmak zorunda kalmaları ya da çalışma hayatından çekilmeleri 'beyin israfı (brain waste)' veya 'beynin kötü kullanımı (brain abuse)' olarak kavramsallaştırılmaktadır (Mattoo, Neagu, ve Özden, 2006; Özden, 2005; Pecoraro, 2011). İstanbul'dan araştırmaya katılanların büyük bir kısmı bu duruma maruz kalsa da göç sonrası alternatif çalışma kanalları bulan bazı vasıflı göçmen kadınlar gibi (Iredale, 2005; Nowak, 2009; Purayastha, 2005), Rus kadınların bir kısmı da yeni teknolojilerin sayesinde işin mekânlar üstülüğünü deneyimlemektedirler. İnternet bağlantısı yardımıyla bazı katılımcılar, dışarıdaki ilişkileri sayesinde aldıkları işleri, evlerinde yapmaktadırlar. Bunlar içinde sipariş üzerine Rus mantısı yapıp evlere teslim edenler olduğu kadar, Rusya'da bir firma için web sayfası tasarımı yapan ya da Türkiye'den bir firmanın Rusya'ya satacağı malların yasal prosedürleri konusunda online danışmanlık veren de vardır. Ancak bu kişiler, kendilerini çalışan olarak tanımlamamaktadırlar. Bunun nedeni, kayıtdışı bu çalışma deneyiminin görünür kılınmasının istenmemesi, evden çalışma pratiğinin bir iş olarak görülmemesine yol

[61] İstanbul'da basılan ve Türkiye'nin farklı şehirlerine dağıtılan Roksolana isimli Rusça dergi de okur profili araştırmasında, Türkiye'de yaşayan Rus okurların büyük kısmının ev dışında bir işte ücretli olarak çalışmadığını tespit etmiştir.

açan özel-kamusal bölümlemesine atıfın sürmesi ve çalışıyor olarak bilinmenin yeni ve aslında daha fazla arzulanan iş fırsatlarına erişimi geciktirme riskidir. Bunu evinde Rusça özel ders veren Tatyana'dan (32) dinlersek,

'Ben okulda çalışmak istiyor. İstanbul'da Rus öğretmen çok. Tatyana'nın bir sürü öğrenci var. Kimin öğrenci yok, önce iş onda. Bana iş vermez. Belki kıskanıp şikayet eder. Yani vatandaş değil ben. Polis sen gizli öğretmen, yani tespit eder. Bana vatandaşlık vermez'.

Tatyana, Rus göçmen grubu içinde destek kadar, rekabetin de güçlü olduğunu sözleriyle ortaya koyuyor. İlişkide olduğu kişiler içinde bir işin ortaya çıkması durumunda, o işe aday olanlar içinde herhangi bir geliri olmayana verilmesi öncelendiği kadar, kendi kaynaklarıyla elde ettiği gelirin sürekliliğinin grup içinde başkaları tarafından zarar görebileceğini de düşünmektedir.

Katılımcıların yalnızca 16'sı (%34) çalışmanın yapıldığı dönemde herhangi bir işte kısmi veya tam zamanlı olarak çalıştıklarını belirttiler[62]. Bununla birlikte kısmi veya tam zamanlı çalışanların bile yalnızca 8'i sosyal güvenceye sahipti ve çalışır durumda olduklarının görünür olmasından rahatsız değillerdi. Diğer katılımcılar, çalıştıkları iş yerinin sağlaması gereken güvenceden yoksun olmalarını, henüz Türk vatandaşı olmamalarına, iş verenlerin yabancı çalıştırma iznine başvurmaması veya aile işlerinde çalışanların sosyal güvencesinin öncelenmemesi gibi gerekçelere dayandırmaktadırlar. Bununla birlikte özellikle evden çalışan katılımcılar, özel sağlık sigortaları yapmaya başlamış ve hatta benzer bir sigortayı Rusya'da da başlatmışlardır. Bu da iki yerli yaşamın ve iki ülkede vatandaşlık ve uzun süreli oturma hakkına sahip olmanın yarattığı ortamın bir sonucudur. Çünkü ister standart kontroller ister

[62] Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'nın yabancıların çalışma izinleriyle ilgili kayıtlarına göre, 2011 yılında İstanbul'da 1113 Rus kadın (toplamı 1432 kişidir) çalışma izniyle bulunuyorken, bu rakam her yıl artarak 2016'da 1485'e (toplamda 1956 kişidir) ulaşmıştır. Yani çalışma izni alanlar içinde Rus kadınların sayısı her zaman Rus erkeklerden çok daha yüksek olmuştur ve yıllar içinde de genel bir artış eğilimini sürdürmüştür. Bununla birlikte artan göçmen sayısı içinde çalışma izinlilerin oranı oldukça düşük kalmaktadır ki bu çalışmaya konu olanlar da bu durumdadır.

yüksek riskli durumlar için olsun, sosyal güvence de iki yerde sağlanması gereken bir durum haline gelmiştir. Yine Rus kadınlar, özellikle ileri yaşlarda iki ülkede de emeklilik hakkı kazanacak ve bu görünüm içinde hayatlarının sonuna kadar hem Türkiye hem de Rusya'da sosyal güvenlik sisteminin bir parçası olacaklardır.

Mevcut çalışma durumunu aktif olarak tanımlayan kadınların, çalıştıkları sektörleri kategorik olarak ayırmak, bazı özel işlerin görünmezliğine neden olduğundan, kendilerini iş üzerinden hangi ünvanla tanımladıklarını sordum. Buna göre çalışan 16 kadının büyük bir kısmı öğretmen, danışman, iş kadını ve çevirmendir. Bunları kuaför, tasarımcı, bakıcı, agronomist, doktor, sekreter ve satış elemanı olarak çalışan kadınlar izlemektedir.

Bu kısımda son olarak Rus kadınlar içinde çalışanların doğrudan kendi çalıştıkları iş üzerinden ortalama kazançlarına bakıldığında, katılımcılar arasında ciddi gelir farklılıkları olduğu açıkça görülüyor. Hatta bu fark, gelir grafiğinin görselleştirilmesinde de zorluk yarattı. Çünkü en az kazanan katılımcı olan Tanya (29), asgari ücret olarak aylık 1.600 TL kazanmaktadır. Bunun için de haftada 5 gün, toplamda haftalık 45 saat çalışmaktadır. En yüksek ücreti alan Elena ise (46), marka geliştirme uzmanı olarak Türk markaların farklı ülkelerde pazarlarını genişletmek için çalışmakta, kira gelirleri ve bunun yanında özel danışmanlık hizmetleriyle birlikte ayda ortalama 200.000 TL kazanmaktadır. Elena gibi yüksek gelir kazanan iki kadını en üst kategoriye ekleyerek, kalan 14 kadının gelirlerini asgari ücretin katları olarak olarak sınıflandırıldığında, çalışan kadınların büyük bir kısmının (%78) 1600-3200 TL arasında aylık kazanca sahip olduğu görülmektedir.

Kadınların erkekler gibi ve onların düzeyinde yüksek gelir getirici işlere ulaşmalarının önündeki yapısal engeller devam etmekte ve kadınlık yanında göçmenlik kategorisi de bu yapısal engellerin aşılmasını güçleştirmektedir. Bunun yanında, erkeklerle kadınlar aynı işi yapsalar bile, kadınlar erkeklerden daha düşük maaş almaktadırlar. Bunda kadınların evin geçiminde doğrudan sorumlu tutulmamaları, kadınların kazancının bir ek gelir olarak

görülmesi ve ücretin belirlenmesinde emek odaklı değil, aile ve toplumsal cinsiyet eksenli bir değer anlayışının bulunması etkilidir. Bu konuda satış elemanı olarak çalışan Natalia'ya (33) söz verirsem,

'Önce senin koca neden çalışmıyor sorar. Koca çalışsın baksın yoksa o iyi koca değil. Senin parayla sen eve bakamaz. Aynı saat çalışıyor ama o eve bakacak o çok para alır. Patron dedi para yetmezse kocayı değiş, koca baksın'

Rus kadınların çalışma yaşamından çekilmesi veya yüksek gelir getirici işlere ulaşamamaları, onların evlilik ilişkisindeki konumlarını da etkilemektedir. Piyasanın bu yapısı, kadının göçmenliğiyle birleştiğinde onu korumasız ve bağımlı bir konuma hapsetmektedir. Yine ilişkide hiyerarşi yaratmakta, erkeğin iktidarını onamakta ve pekiştirmektedir. Bu tespiti deneyimiyle destekleyen Tanya (29) şunları söyledi,

'Patronlar erkek, erkek işçi koruyor. Devlet erkek yönetiyor. Hepsi erkek. Senin halinden anlamaz. İzin için para ödemiyor. Çünkü Türk var, Suriyeli var. Sen kocadan para istersin 30 yaşında. Mecburiyet yani. Koca da diyor sen benim elimdesin. Git anneme bak diyor, ben bakıcı değilim ama gittim yani. Sonra akrabalar 'Halil nasıl erkek, Rus kadını Türk kız gibi yaptı'. İsteyerek mi?'.

3.1.2. Araştırmaya Katılan Türk Erkeklerin Demografik ve Sosyo-Ekonomik Özellikleri

Bu çalışma kapsamında 18 Türk erkekle görüştüm. Bunun yanında Rus kadınların demografik ve sosyo-ekonomik durumlarına ilişkin soruları, onların eşleri için de sordum. Dolayısıyla 18 katılımcıdan doğrudan, 29 Türk eş hakkında da dolaylı olarak bilgi sahibi oldum. Böylece toplamda 47 katılımcının Türk eşlerine ilişkin bilgiye erişmiş oldum. Buna göre, Türk erkeklerin yaş ortalaması Rus kadınlardan farklı olarak 38'dir. Ortalama olarak 38 yaşı aldığımda, Türk eşlerin yarısından fazlasının (%57) 38 yaş ve altında oldukları, yine azımsanmayacak düzeyde de (%43) 39 yaş ve üzeri eşin varlığı görülmektedir. Bu, kadınların kendilerinden daha büyük erkeklerle evlendiklerini de göstermektedir.

Türk erkeklerin eğitim düzeyi genel olarak düşüktür. Özellikle 1990-2000 döneminde Rusya'da veya aynı dönemde İstanbul'daki ticaret alanlarında Rus eşleriyle tanışanların hiç biri yüksek öğretim mezunu değildir. Zaten bu dönem hareketlilikleri de daha temel düzeydeki geçim zorluklarından etkilenerek ortaya çıkmıştır. Yine aynı koşullar, erkeklerin eğitim sürelerinin kısalmasının da nedenidir. Bununla birlikte daha genç olan erkekler, eğitim düzeyi en yüksek olanlardır. Bunda hem Türkiye'de üniversitelerin bulunduğu şehirlerin artması ve ailelerin çocuklarının eğitimine yönelik anlayışının değişmesi hem de yurtdışında düşük maliyetli eğitim olanaklarının artması etkilidir. Bütün bu yapı içinde Türk eşlerin yarısına yakını (%49) lisans mezunudur. Ancak mezun olunan üniversitelerin büyük bir kısmı (70'i) yüksek öğretim başarı sıralamasında ilk 8'te yer almayan üniversitelerdir[63]. İlköğretim ve lise mezunlarının toplamı %36 iken, yüksek lisans mezunu olan 3 kişinin bu ortalamadaki payı %6'dır. Yine Rus kadınlardan farklı olarak Türk erkekler içinde doktora mezununa rastlanmamıştır. Rusya'ya inşaat projeleriyle giden ilk göçmenlerin düşük eğitim düzeyine sahip olmaları söz konusudur. Rus akademisinde eski Doğu Bloku ülkelerinden Moskova'ya yönelen düşük nitelikli göçmenlere ilişkin uyarılar, bu bakımdan Türkleri de dolaylı olarak kapsamaktadır (Judah, 2013). Bununla birlikte Türklerin diğer göçmenlerden farkı, kayıtlı olma durumlarının, proje bağlı işçi olmaktan dolayı daha yüksek olmasıdır[64].

[63] URAP (2017) araştırmasına göre Dünya sıralamasından en az 6'sında yer alan üniversitelerimiz ODTÜ, İstanbul Üniversitesi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara Üniversitesi, Gazi Üniversitesi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Boğaziçi Üniversitesi ve İhsan Doğramacı Bilkent Üniversitesi'dir. Katılımcıların büyük bir kısmının bu üniversitelerden mezun olmamalarında, onların bu sıralamada yer alan kamu üniversitelere girişte gerekli puanı alamamaları ve sıralamada yer alan özel üniversitede okumak için de gereken paraya sahip olamamaları etkilidir.

[64] Bilindiği gibi Rusya'nın eski Doğu Bloku ülkelerine açık kapı politikası, çok sayıda düşük nitelikli göçmen akışına ve sorunlara yol açmıştır. Bununla birlikte ekonominin büyümesine de neden olan bu durum, göçmenleri bu sistemin önemli bir unsuru haline getirmiştir. Hatta Judah (2013:123), göçmenler olmasa Moskova'nın çökeceğini belirtmektedir. ABD'den sonra en fazla göçmen kabul eden ülke olan Rusya'da, Rusya Federal İstatistik Birimi'ne göre kayıtlı çalışandan fazla kayıtsız göçmen çalışmaktadır. Daha önce benzer politikaları

Türk eşlerin yalnızca biri, görüşme yapıldığı dönemlerde aktif bir işte çalışmadığını belirtmiştir. Bununla birlikte, çalışanların sektörel dağılımı içinde belirgin kategoriler ortaya çıkmaktadır. Bu kategorik kümelenme, aslında Türk erkeklerin Rus kadınlarla ilişki kurabildikleri doğal alanları yaratması bakımından da önemlidir. Yani Rus kadınlarla Türk erkeklerin aynı mekânı paylaşmasını sağlayan, büyük ölçüde yapılan işin bir dönem ortaklaşmasıdır. Bununla birlikte, genellikle aynı aileden kişilerin aynı ya da yakın işyerlerinde çalışmaları söz konusudur. Bu ailelerden bir kişinin Rus kadınla evlenmesi, diğerlerinin evlenme olasılığını yükselttiği için, evlilik havuzunun genel yapısı da bu bileşenlerle biçimlenmektedir. Böyle olunca da Rus kadınların eşlerinin çoğunlukla benzer işler yaptıkları sonucu ortaya çıkmaktadır. Türk eşlerin en fazla yoğunlaştıkları işler satış ve pazarlama üzerinedir (%30). Bunu turizm ve bağlı işler (%23), yapı ve inşaat işleri (%21) izlemektedir. Bunların yanında hukuki, dilsel veya uzmanlık temelli danışmanlık hizmetlerinde (%17) ve eğitim sektörü içinde çalışanlar (%9) da vardır.

Çalışan durumunda olan 46 Türk eşin 27'si, çalışan durumdaki Rus eşlerden daha yüksek aylık kazanca sahiptirler. Gelir kategorisinde yine 1600 TL-3200 TL ilk sırada yer alsa da (%46), 3201-4800 TL grubu (%35) ve 4801 TL'den daha üst düzeyde aylık kazancı olanlar (%19) oldukça fazladır.

3.1.3. Rus Kadınların Köken Yerlerine İlişkin Bilgiler

Rus kadınların köken şehirleri çeşitlilik göstermektedir. Ancak Rusya'da aslında nereli olduğu sorusunu göçmene sorduğumda, genellikle Moskova veya St. Petersburg gibi şehirleri ilk sıralarda saydılar. Görüşme daha ayrıntılandığında ve yeniden köken bilgisine döndüğümüzde asıl şehirlerden bahsetmeye başladılar. Bunun çeşitli sebepleri vardır. *İlki*, Moskova ve St. Petersburg tarihsel öneme sahip ve yönetici sınıfla üst sınıfın yoğun olarak yaşadığı yerler olduğu için, bu şehirlerden geldiğini belirtmenin kadınların içinde

uygulayan Fransa ve Birleşik Krallık, politikalarını revize etmiştir ve ekonomileri göçmenlere bağlı değildir. Benzer bir düzenlemeye Rusya'nın da ihtiyacı olduğu vurgulanmaktadır (Judah, 2013:129-130).

bulundukları sınıf kriziyle ilişkisi vardır. Fonksiyonel olarak gelişmiş bir şehirden gelmenin, belirli bir gruba üyeliği çağrıştırması, aslında Türklerin Rusya özelinde bu eksende fazla aşina oldukları bir durum değildir. Yani Türk eşler, Rusların hangi şehirlerden geldiklerine göre onların sınıflarını belirlemeden veya köken bilgisi üzerinden ilişkili bir kategori üretmeden uzaktırlar. Hatta bir görüşme sırasında Türk eş, 10 yıl yaşamış olduğu Moskova'yı haritada bulmakta zorlandığını bile belirtmiştir. Bu durum daha çok, kadınların kendi aralarında geliştirdikleri bir ilişki biçiminin uzantısıdır. Zaten saha çalışması sürecinde de birbirleri hakkında konuşan bazı kadınlar, hakkında konuştukları kadınların küçük şehirlerden gelmelerine referansla onların alt sınıf olduklarını ima etmişlerdir.

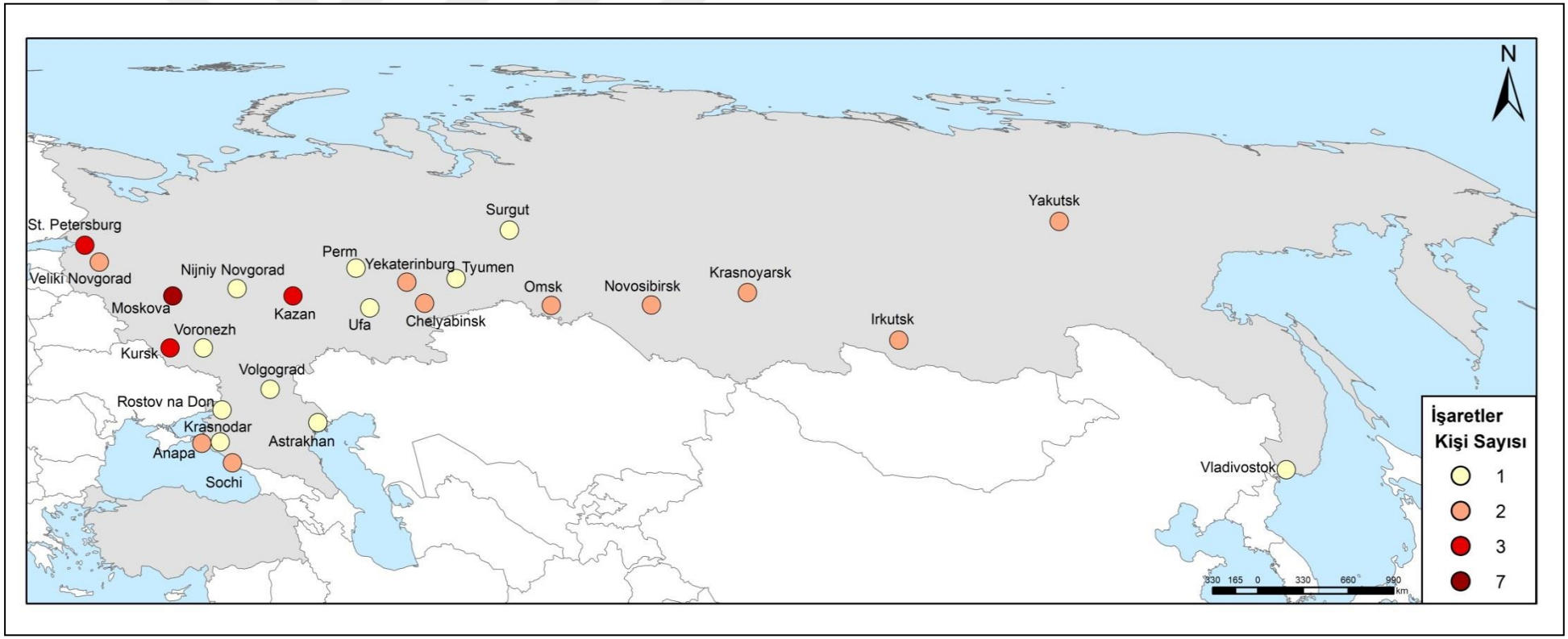
Bu köken bilgi sunma biçimine neden olan *ikinci* faktör ise Türkiye'de Rus şehirlerinin yeterince bilinmemesidir. Bu nedenle kadınlar, Türklerin kulak dolgunluğuyla en aşina oldukları şehirleri, köken şehir olarak belirtmeye alışmışlardır. Görüşmelere Rusya'da şehirleri gösteren haritayla gittiğimde ve kadınların geldikleri şehirleri bu harita üzerinden göstermelerini istemeye başladıktan sonra, daha ayrıntılı bir köken bölge haritası oluşturabildim (Harita 4). Buna göre, katılımcıların çoğu yine Moskova'dan geldiğini belirtse de nüfusun yoğunlaştığı ülkenin batısındaki şehirler yanında, yerleşim yoğunluğunun az olduğu doğu bölgelerden de Rus kadınların İstanbul'a geldikleri anlaşıldı[65]. Bu bölgelerden kadınların gelişinde, en önemli faktör Türklerin inşaat yapmak için buralara gitmesi ve ayrıca bu bölgeden Rus kadınların tatil için kısa süreli Türkiye'ye gelmelerinin karşılaşmayı

[65] 'Rusya'da nüfusun büyük bölümü, ülkenin batısında ve Trans-Sibirya demiryolu boyunca yoğunlaşmaktadır. Hükümet ülkeyi yedi bölgeye ayırmıştır. Rusya'nın değerli doğal kaynaklarının çoğu kuzeyin ücra köşelerinde bulunmaktadır. Petrol ve doğal gaz açısından zengin Yamal-Nenets bölgesi ile Rusya'nın elmaslarının 98'inin çıkarıldığı Saha (Yakutya) görece refah bölgelerdir. Rusya'nın ekonomik faaliyetlerinin büyük bölümü orta sınıfın önemli büyüklüğe eriştiği Moskova'yı merkez almaktadır. Ancak canlı sektörler Novosibirsk, Nijni-Novgorod, St. Petersburg, Samara ve Yekatarinburg'un da aralarında bulunduğu birçok kentte kök salmaktadır' (Egeli, 2008).

mümkün kılmasıdır. Bunun tersine Batı şehirlerinden gelenler ise, daha sık ve daha çeşitli hareketlilik eğilimine sahiptirler.

Rus kadınların asıl köken şehirlerinden ziyade Moskova ve St. Petersburg gibi şehirleri söylemelerinin *üçüncü* nedeni ise, kadınların çoğunun eğitim ya da çalışma nedeniyle hayatlarının bir döneminde kısa ya da uzun süreli olarak bu şehirlerde bulunmalarıdır[66]. Bu bulunuş, o yere ve oradaki sosyal çevreye özgü dinamiklerle kadınların oralı olma halini bir yer kimliği şeklinde taşımayı tercih etmeleridir. Bu bakımdan da aslında kendilerini bir yerle ifade ederken öne çıkan şehirlerin anlamı vardır. SSCB döneminde sosyal hizmetlerin sunumunda ve ekonomik kaynakların dağıtımında eşitlik prensibi uygulanmaya başlasa da, kadınların ilk bahsettikleri şehirlerde ve ülkenin batısındaki diğer şehirlerde kaynak yığılması gerçekleşmiştir. Buralarda iklim ve doğal çevrenin uygunluğu ile ulaşım kolaylığı da diğer sosyo-ekonomik fırsatlarla birleşerek bölgenin cazibesini artırmıştır. Bununla birlikte bütün kadınlar, İstanbul'un en azından geldikleri yer kadar gelişmiş olduğunu, hatta iklimi, tarihi ve doğal güzellikleri ile ekonomideki fırsatları bakımından daha gelişmiş olduğunu belirtmişlerdir. İstanbul'un gelinen yerden daha başarısız görülen yanları ise kent planlaması sorunları, yoğun trafik, sosyal hizmetlerin yetersizliği, ekonomideki kayıtdışılık ve güvensizliktir.

[66] White (2009:560-561), yüksek eğitimlilerin lisansüstü eğitim alma isteklerinin onları Moskova'ya taşınmaya motive ettiğini, yine iş olanaklarının ve ücretlerin de Moskova'yı çekici kılan başka faktörler olduğunu belirtmektedir.

Harita 4. Rus katılımcıların köken bölgelere göre dağılımları

3.1.4. Türk Erkeklerin Köken Yerlerine İlişkin Bilgiler

Türk eşlerin köken bölgeleri de çeşitlilik göstermektedir. Ancak özellikle Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nden gelen Kürt kökenli erkeklerin çokluğu göze çarpmaktadır (Harita 5). Kürt erkeklerin bu eğiliminin sebepleri arasında, Ruslarla temas alanlarında bulunmaları yanında, bir Rus'la evliliği statü atlama aracı olarak görmeleri ve Rus vatandaşlığı kazanmak için son dönemlerde evliliği araçsallaştırmaları sayılabilir[67]. Bu görünüm de Rus kadınların evlilik piyasasındaki konumunu, Rus vatandaşlığının öneminin artışı üzerinden yükselmektedir. Aynı aileden birden fazla kişinin Rus kadınlarla evlenmelerinin de bu görünümde etkisi vardır. Bununla birlikte yine Türkiye'nin göç tarihinde önemli bir unsur olan Balkanlar'dan göçlerin bir uzantısı burada kendini göstermektedir. Çünkü katılımcıların ikisi, Bulgaristan göçmenleriyle evlendiklerini belirmişlerdir.

Türk eşlerin köken bölgelerindeki bu çeşitlilik, Rus gelinlerin gittikçe artan bir şekilde Türkiye'deki şehirlere yayılmalarıyla da ilişkilidir. Çünkü farklı şehirlerdeki kişilerin ulusaşırı hareketlilikleri katılımlarının artması yanında, tatillerde Türk eşlerinin köken bölgelerine Rus eşleriyle yaptıkları ziyaretler, onların gittikleri yerdeki bölge halkıyla iletişim kurmalarını sağlamıştır. Bu yolla Rus gelinlere ilişkin bir bilgilenme süreci ve hatta evlilik motivasyonu gelişimi söz konusu olmuştur. Buna örnek olarak, katılımcılardan Şevki'nin (30) deneyimi verilebilir. Şevki, hayatında ilk Rus kadınla bir köy derneği yemeğinde yollarının kesiştiğini ve bir Rus kadınla birlikte olma ihtimalinin bu karşılaşmayla ortaya çıktığını şu sözlerle anlattı,

'Yani şimdi köy derneğinin müzikli yemeğinde Rus'un ne işi var di mi? Ama herkes hayran oldu. Açıkçası tenezzül edip oraya gelmiş, bir de insanlara uymaya çalışıyor. Millet oğluna gidin Rus'la evlenin demeye başladı. Yani benim annem hayatında Rus görmemiş, o

[67] Buna ilişkin daha geniş bir tartışmayı, evlilik motivasyonları içinde gerçekleştiriyorum.

bile dedi. Çünkü yan evdeki yengem bir şeye küsüp gelmemiş, millet anneme soruyor. Ayıp yani. Rus gelinin kaynanası da açıkçası zor biri yani ama kocasının hatrına gelmiş'.

Görüldüğü gibi Rusların büyük şehirlerdeki göçmen çeşitliliği içinde eş bulmalarının ve bu eşlerin yerel pratiklerini sürdürmelerinin yeni bir hareketlilik yaratması kadar, göçmen imajının kurumunda ve karma evlilik motivasyonunun artışında da etkisi vardır.

Türk eşlerin köken şehirlerinde bir farklılaşma olsa da aslında bu kişilerin çoğu iç göçmendir ve başta istanbul olmak üzere Türkiye'nin sosyo-ekonomik bakımdan en gelişmiş şehirlerine göç etmişlerdir. Önce erkeğin göç ettiği ve sonrasında diğer aile üyelerini de yanına aldığı bu klasik hareketlilik, köken bölge değişse bile göç edilen yerde daha heterojen bir nüfusun ortaya çıkmasını da sağlamıştır[68]. Bu noktada aile durumlarını daha görünür kılmak için Türk erkeklerin ailelerinin yaşadıkları yerleri de sorarak haritalandırdım (Harita 6). Buna göre, Türk eşlerin ailelerin yaşadıkları şehirler içinde ilk sırada İstanbul gelirken (18 kişi), onu iç göçlerde popüler destinasyonlar arasında yer alan Mersin (7 kişi) , Antalya (5 kişi), Bursa (4), İzmir ve Diyarbakır (3'er kişi) izlemektedir.

[68] Adepoju (1998), iç göçün de uluslararası göçün de sebepleri aynı olduğunu ve bunlar arasında yaşamın devamı için gerekli paranın ve konforun sağlanması birincil motivasyon durumunda olduğunu belirtmektedir.

Harita 5. Türk eşlerin köken şehirlerine göre dağılışlarını gösterir harita

Harita 6. Türk erkeklerin ailelerinin yaşadıkları şehirlerin dağılışı

3.2. Tanışmadan Evliliğe

3.2.1. İlişkilenmenin Öncülleri: Stereotipleştirme[69] ve İdealleştirme

Edward Said (1978) Oryantalizm kitabındaki analizlerinde, toplumlara ilişkin temsilin coğrafi, kültürel, dilsel ve etnik öğelere ilişkin öğrenimlerle yaratıldığını ortaya koyar. Hatta Said (1978: 50), sosyal, dilsel, politik ve tarihsel gerçekliklerin geniş çeşitliliğine karşın temsilin az ya da çok coğrafi konuma karşılık geldiğini belirtir[70]. Bu görüşü destekler şekilde Benedict Anderson (2006) bu imaj yaratımıyla ortaya çıkan temsillerle, kişilerin diğer topluluğun üyelerini tanımasalar bile, temsil üzerinden yaratılan tahayyülü zihinlerinde taşıdığını ortaya koyar. Dolayısıyla 'onlar' ve 'biz' olarak oluşturulan kategoriler, yaratılan temsillerle belirginleşmiş olur.

Toplumlara ilişkin temsiller, bir başka deyişle kişilerin başka kişiler, toplumlar veya olaylar hakkındaki fikirleri iki yolla oluşur: *Duyumsal ve edimsel*. Duyumsal bilgi, daha önce doğrudan herhangi bir temas olmadan, okunan, duyulan ve görülenle bir kişi veya topluluk hakkında bilgi sahibi olmayı içerirken, edimsel olan belirli bir eylemlilik gerektirir. Duyumsal yolla fikir sahibi olma sürecinde en etkin aktarıcılar, kitle iletişim araçlarıdır. Yazılı, işitsel ve görsel yolla daha önce hiç gidilmemiş yerler, deneyimlenmemiş olaylar ve konuşulmamış kişiler hakkında belirli fikirlerin oluşması söz konusu olur. *Duyumsal* yolla edinilen fikirler aktarım yoluyla edinildiğinden, iki riski içerir. *Birincisi*, hakkında bilgi sunulanın stereotipleştirilmesi, *ikincisi* ise idealleştirilmesidir. Yani her iki durumda da varlığı, olduğundan daha iyi veya daha kötü algılamaya neden olabilir. *Edimsel* olanda da benzer riskler olmakla birlikte, doğrudan teması içerdiği için, edinilen fikirlerin çoklu yollarla

[69] TDK'da stereotip kelimesinin karşılığı bulunuyor ve 'basmakalıp' kavramına karşılık geliyor. Ancak basmakalıp kelimesi, stereotip kelimesinin içerdiği 'olumsuz' anlamını vermekten ziyade 'sıradan olan' durumlar için kullanıma daha uygun görünüyor. Bu nedenle, metin içinde stereotip kelimesini, bir kişi, gruba veya olaya ilişkin olağanlaşmış olumsuz düşüncelerin karşılığı olarak kullanıyorum.

[70] Bu gerekçelerle Derek Gregory (1995), beşerî coğrafyaları anlamak için daha eleştirel yaklaşımların gelişmesinin kültürel, tarihsel ve politik alanların daha bütüncül analizlerine izin verdiğini belirtir.

yeniden gözden geçirilmesi mümkün olabilir. Ayrıca edimsel ilişkide etkileşim karşılıklı olduğu için, fikirler genellikle bu etkileşim sonucunda son halini alır. Böylece eskiden olumsuz olan görüşler, deneyimden sonra olumlu olarak değişebilir ya da tersine, eski olumlu görüşlerin gerçeği yansıtmadığı anlaşılarak, yerini olumsuza bırakabilir. Yine de benzer bir idealleştirme ve stereotipleştirme, edimsel bilgide de geçerlidir.

Özellikle toplumlar hakkındaki görüşler, kültürel homojenleştirme ve gündelik politikaların da etkisiyle, genelleyici bir biçimde sunulur. Bu nedenle bir topluma atfedilen bir özellik, o toplumun bütün üyelerini zamansal süreklilik içinde tanımlayabilir. Bu, tarih yazımından gündelik haber sunumlarına kadar farklı bilgi aktarım yollarıyla kitlelere ulaştırılır[71]. Toplumsal imajlara ilişkin genellemeler, toplumsal durumları anlamak için başvurulan ve kişinin çevreyle uyumunu kolaylaştırıp onu daha basit bir şekilde anlamasını sağlamaya yarayan kategorileştirme sürecinin bir sonucudur. Karmaşık dünyayla başa çıkmak için yapılan bu kategorizasyon, insan grupları ve olayları hakkında tipolojilerin oluşmasını da beraberinde getirir (Yaktıl-Oğuz, 2000: 36). Bununla birlikte bilgi üretim ve bilgiye erişim yollarının çeşitlenmesi, toplumsal imajları da etkilemektedir. Çünkü duyumsal bilginin edimsel bilgiyle sağlamasının yapılması mümkün olmaya başlamıştır. Dolayısıyla kişiler, kendi deneyimleri üzerinden, toplumlar hakkında daha fazla fikir sahibi olmaya başlamışlardır. Zaten kişilerin bir toplum hakkındaki görüşleri, o toplumun bütün üyelerini tanıdıktan sonra edindikleri görüşler değildir. Bu daha ziyade, o toplumun bazı üyelerine

[71] Kullanılan aktarım araçları, kitlesel etki potansiyeline bağlı olarak zamanla değişim gösterebilir. Bu araçlar içinde son on yıllara kadar en önemli öğrenme kaynağı olarak görülen televizyon (Toeplitz, 1980), bugün yerini internet ve kişisel bağlantılarla değiştirmiştir. Bu, hem internet kullanımının yaygınlaşması hem de ulusaşırı hareketliliklerin artışının bir sonucudur. Hatta kişilerin yaşlarına göre bilgi edinme kanallarının nasıl değiştiğine bakıldığında, televizyon kanalları ve günlük gazeteler üzerinden bilgi edinmeye çalışan yaşlılara karşın, gençlerin interneti ve kişisel bağlantıları daha fazla kullandıkları görülüyor (Findhall, 2014). Elbette gençlerin seyahat etme olanaklarının daha geniş olması, onların kişisel bağlantılarının ölçeğini de yaşlılardan farklılaştırıyor. Bunların yanında bilgi edinilen coğrafyaların genişliği ile bilginin hangi dilde edinildiği de önemlidir. Çünkü eğer tek bir yer ve dil eksenli bilgi edinme pratiği sürdürülüyorsa, bu bilginin başka yollarla teyit edilmesi mümkün olmayabilir ve yine, kimi zaman gerçeği yansıtmayan bilgi yaygın bir kabule erişebilir.

ilişkin fikirler üzerinden toplumsal fikrin üretilmesi şeklindedir. Yine diğer kişilerle ilgili fikirler de toplumsal imajlardan beslenir. Daha geniş bir ifadeyle, bir kişinin bir toplum hakkındaki görüşü, o toplumun bütün üyeleriyle ilişkilerinin çerçevesini belirler. Zira birey, ait olduğu topluma ilişkin fikirlerden bağımsız düşünülmez. Bireyin topluma ilişkin imajdan sıyrılacak bir farklılık yaratması halinde de bireyin yarattığı bu yeni imaj toplumsallaştırılır ve bu yolla toplumsal imaj yeniden inşa edilir. Kolektif imajlara ilişkin bu yeni bilgi üretim ortamı sayesinde, toplumların sanılanın aksine homojen olmadığı, yaratılan imajların da gruplar-arası sosyal mesafenin düzenlenmesine ilişkin bir politik müdahale olduğu anlaşılmaya başlanır.

Ruslara ve Türklere ilişkin imajların ortaya çıkışında da benzer bir inşa süreci söz konusudur. Rusların ve Türklerin birbirleri hakkındaki öncü bilgileri, tarih kitaplarında okuduklarından, televizyon kanallarında izlediklerinden ve Ruslar hakkında başkalarının anlattıklarından ibaretken, iki ülke arasındaki insan hareketliliğinin artışı sayesinde duyumsal bilgi, edimsel bilgiyle yer değiştirmeye başlamıştır. Bu da toplumlar arası ilişkilerde eski anlayışın yerini yenisinin almasına, ilişkilerin sürekliliğine ve geri bildirim mekanizmalarına ilginin artmasına neden olmaktadır. Daha geniş ölçekte de kitleleri daha fazla etkileşime motive etmektedir ki bu, evliliklerin sürekliliğinin de anahtar unsurudur. Çalışmanın bu bölümünde, Rus kadınlar ve Türk erkeklerin birbirleriyle tanışmalarından önce ve sonra, birbirleri hakkındaki görüşleri ele alınmaktadır. Bununla birlikte aslında bir katılımcının stereotip olarak sunduğu imajın bir başkası için ideal olarak görülmesi, ikisinin hangi bağlamda ve nasıl yaratıldığının, birbirinden keskin farklarını vurgulamaktan daha önemli olabileceğini de göstermektedir.

Öncelikle Rus kadınların Türkler hakkındaki duyumlarında güçlü bir *nötrleştirme, stereotipleştirme* ve *idealleştirme* varken, edimsel bilgileri, Türk erkeklerin *idealleştirilmesi* üzerinedir. Zaten bu idealleştirme, iki grubun yakınlığının da beslenme noktasıdır. İlk

kategoride yer alan ve Türklerle tanışmadan önce onlar hakkında bir fikri olmayan İrina (33), düşüncelerini şu sözlerle aktardı,

'Benim yaşadığım yerde hiç Türk yok. İşte okulda öğrenmişim. Orada bir ülke var ama gitmedim yani bilmiyor. Kötü bir fikir yok. Kötü diyemem. Kötü fikir olmak için tanımak gerek. Tanımıyordu'.

İrina, fikir edinmeyi tanıklık ve deneyim üzerinden sağlıyordu. Bu nedenle başkalarının söylediklerinden veya yazdıklarından çok, kendi temasını önemsiyordu. İrina için herhangi bir ilişkilenme yeterliydi. Bu, boş bir kağıda yazı yazmak gibiydi. İrina'yla benzer bir şekilde Anna (32) da Türkler hakkında daha önce herhangi bir fikri olmadığını söyledi. Anna'nın bu yaklaşımında, O'nun nitelikli bir eğitim geçmişine sahip olması kadar, babasının politik duruşu da etkiliydi. Anna'ya ses verirsem,

'Benim babam yerel yöneticiydi, siz burada öyle söylüyorsunuz. Ben politikayla büyüdüm. Bir şeyin iyi ya da kötü olduğunu ben bilemem. Yaşamam lazım. Başkaları yaşadı diye o kötü olmaz, ben belki iyi yaşarım. Ben politik bakarım. Ben kendi gözümle bakmalıyım. Babam 'akıllı bir insan, kendi aklına güvenecek' der. Benim aklım var. Ben aklıma güvenirim. Türkleri tanımıyordum, aklıma güvendim. Önce gördüm, gezdim, fikrim oldu'.

Türklerle karşılaşana kadar onlar hakkında herhangi bir fikri olmadığını belirtenlerden biri olan Yulia (64) ise, bu bilinmezliğin, içinde bulunduğu politik koşulların etkisiyle olduğunu belirtti. Çünkü Yulia, çocukluğunu ve ilk gençlik yıllarını SSCB dağılmadan önce, çoğunlukla dışarı kapalı bir alanda geçirmişti. Bu alanda SSCB'nin rakibi Amerika Birleşik Devletleri'nin sesi, diğer bütün toplumlarının sesini bastırmıştı. Yulia, bu görünüm kendisi için bir avantaj yarattığını, şu sözlerle ortaya koydu,

'Bizim için sadece Sovyetler ve Amerika vardı. Amerikalılar canavardı, ben Amerikalıdan korkuyordu. Çok komik. Sanki onların dışı bizden farklıydı. Dünya'yı yutan bir

canavar. Türkler… Türkler aslında yoktu. Benim dünyamda yoktu. Ben Türkler nedir, nasıldır, gelince gördü diyeceğim'.

İrina'nın kişisel duruşu, Anna'nın aile yapısı ve Yulia'nın içinde bulunduğu politik koşullar, onların Türkler hakkında bir fikre kavuşmalarını, doğrudan temasın gerçekleşmesine kadar ertelemişti. Bununla birlikte Türkler hakkındaki görüşleri, onlarla tanışmadan önce *olumsuz* olan ikinci grup, ilk gruba göre çoğunluktaydı. Bu kişilerden biri olan Marta'nın (37), görüşleri şu şekildedir,

'Biz Osmanlı biliyorduk. Zalim yani, kılıçlar… Kadınlar çarşaf giyer, evet. Bir adam bir sürü kadın. Arabistan gibi. Benim anne de böyle biliyordu. Haksız değil, çünkü görmedi. Kitaplar vardı biz okudu. İyi yazmıyordu. Ben sanıyordu ki Türkler atlarla gelecek, bizim ülkeyi alacak. Böyle, bu şekil.. Kahraman Türkler yok, cahil Türkler var kitapta. Antalabiliyor muyum? Dünya'ya fayda yok. Bilim yok, ünlü ressam yok, astronot yok'.

Marta bu görüşleri kitaplardan edinirken, Osmanlı Devleti'nden Türkiye Cumhuriyeti Devleti'ne aktarılan görüşleri de tarihsel bir kesintisizlikle birleştirmişti ve homojenleştirmişti. Svetlana (36) ise, benzer bir homojenleştirmeyi bütün Türk toplumları üzerinden yapanlardandı. Rusya'da, Türk kökenlilerin çalışmak için geldikleri ama asıl yerleşimcilerin etnik Ruslar olduğu bir yerde yaşaması, bu deneyimin ana temelini oluşturuyordu. Svetlana'ya ses verirsem,

'Bizim orada Türkleri sevmiyorlar. Şöyle deyim, ben Türklerin hepsini aynı sanırım. Çünkü Özbekistan'dan gelen Türk, Azerbaycan'dan gelen Türk. Türkçe konuşan.. Bize göre eğitimsiz ve geri kafalı. Aslında tanıdığımız Türkler, başka Türk'lerdi. Türkiye de öyleydi bizim için. Kimse onlarla arkadaş olmuyordu. Onlar diasporada, cemaatte yaşadı'.

Svetlana'nın yaşadığı yerde Türklere ilişkin bu stereotipleştirme, oradaki yerel dinamiklerle şekillenmişti. Gruplar arası ilişkinin bu görüşlerle sınırlanması ise, fikirlerin değişimi için gereken etkileşim ortamının gelişmesini engellemişti. Bu da Svetlana'nın

Türkiye gelişine kadar Türklerle temastan kaçınmasına neden oldu. Svetlana gibi Türklere ilişkin olumsuz görüşleri olan Yana (28) ise, bu görüşlerini etkileyen olayları şöyle anlattı,

'Lisede yakın bir arkadaşım vardı. Lise bittiği zaman ailesiyle tatile Kemer'e gitti ve orada tecavüze uğradı. Ben burada o olayı öğrendikten sonra internetten takip etmeye başladım. Haberlere Türkçe yorum yazanların yazıklarını Google'dan çevirdim. Herkes tecavüzcüyü destekliyordu. Böyle bir şey nasıl olur? İnanamadım. Sonra Türklerin aptal, cahil ve merhametsiz olduklarını düşündüm. Benim için Dünya'da asla yan yana gelmek istemediğim insanlardı'.

Yana, başka birinin deneyimi üzerinden fikir sahibi olmuştu. Bir olaya ilişkin kolektif bilginin üretim yerlerinden biri olan medya, onun Türklere bakışını etkilediği gibi, aynı medya tam tersine imajlar da yaratmıştı ki bu, üçüncü kategoriye karşılık geliyordu. Bu kategoride yer alanlar, Türklerle tanışmamış olsalar bile, onlar hakkında olumlu düşünceleri olanlardı. Bu düşüncelerin kazanıldığı ilk yerlerden biri haberlerdi. Bu haberlerden etkilenerek Türklere karşı sempati duyan Kseniya (25), deneyimini şöyle anlattı,

'Bir Rus çocuk Antalya'ya gelince kaza geçirmiş ve o çocuğa yıllarca bir Türk kadın bakmış. Kendi çocuğu gibi özenli ve temiz bir şekilde bakmış. O kadınla ilgili haberi bir Rus sitesinde okuduğumda çok şaşırdım. Rusya'da asla kimse, bir başkası için bunu yapmazdı. Türkler çok yardımsever ve sıcakkanlılar. O haberle bunu anladım'.

Kseniya'nın bahsettiği olay 2008'de gerçekleşen bir karşılaşmayla ortaya çıkmıştı. Antalya'nın Korkuteli İlçesinde yaşayan Gülsüm Karadayı, Ağustos 2008'de Akdeniz Üniversitesi Hastanesi'nde bir yakınına refakat ederken aynı günlerde bir kaza geçiren ve kimliği olmadığı için kim olduğu anlaşılamayan bir gençle ilgilenmeye başladı. Yoğun bakımda kalan bu gençle iki ay ilgilendikten sonra onu alıp evine götürdükten sonra gencin ismini Umut koydu. Umut, Ocak 2018'de ölene kadar, Gülsüm Karadayı tarafından bakıldı. Umut'un ölümünden birkaç yıl önce bu durum Antalya'daki Rus dernekleri tarafından

öğrenildi ve iki toplumun ilişkilerinin iyileşmesi için çaba gösteren dernekler, Gülsüm Karadayı'nın Umut için yaptıklarının hem ulusal basında hem de uluslararası basında görünürlük kazanması için çaba harcadılar[72]. Bu çabanın en azından Kseniya üzerinde etkisi olduğu söylenebilir.

Türkleri tanımadan onlar hakkında olumlu görüşleri olanlardan biri de Nadejda'ydı (34). Marta'nın (37) Türkler hakkında olumsuz düşünceler edinmesine neden olan tarih kitapları, Nadejda'da tam tersi düşüncelerin oluşmasına neden olmuştu. Bu, okunan kaynaklarının niteliğinin, okuyucuda yarattığı etkiyi de ortaya koyan bir örnekti. Yine, ulusal eğitim programlarında ülkelerin işlenme biçimlerinin değişimini de ortaya koyuyordu. Nadejda'ya ses verirsem,

'Türkler modern bir millet, Atatürk var. Ben biliyordu o büyük bir lider. Sonra Avrupalı olmak için.. Avrupa Birliği.. Çok yenilikler yapıldı. Atatürk'e hayranım. Benim için Dünya'nın en büyük lideri. Onun fotoğrafı benim odam duvarda var. Atatürk'ün halkı kötü olmaz, ben böyle düşünmek istedim'.

Nadejda'nın fikirlerini destekler biçimde Veronika (62) da Türkiye'deki politikaların, halkı etkilemesi varsayımı üzerinden Türkler hakkında fikir edinmişti. Veronika, özellikle Avrupa Birliği'ne Türkiye'nin üyelik başvurusu yapmasının ilerici bir adım olduğunu ve toplumsal eğilimlerle de bunun güçlü bir ilişkisi olduğunu şu sözlerle ifade etti,

'Türkiye Avrupa Birliği'ne aday olduğunda ülkenin gelişmesi için yapması gerekenler vardı. Eğitim, sağlık, ulaşım. Çok reform gerekiyordu. Hiçbir ülke kendini böyle bir zahmete sokmak istemez ama Türkler isteyerek bunu yaptılar. Ben o yüzden Türklerin çalışkan ve cesur olduklarını düşündüm'.

Türkleri tanımadan onlar hakkında olumlu fikirleri olanlardan Nonna'nın (40) aktardıkları ise, sonraki bölümde ayrıntılarıyla işlenecek olan evlilik göçünün geri

[72]https://tr.sputniknews.com/yasam/201709071030030164-turk-rus-anneler-umut-icin-pasta-kesti/ Son Erişim Tarihi: 26.02.2018

bildirimlerinin etkisiydi. Kursk'ta çalışan ve 20'li yaşların sonuna kadar bir Türk'le karşılıklı konuşmamış olan Nonna, ikamet ettiği mahalledeki komşularının kızının Türk bir erkekle evlenmesiyle Türkler hakkında fikir sahibi olmuştur. Nonna'yı dinlersek,

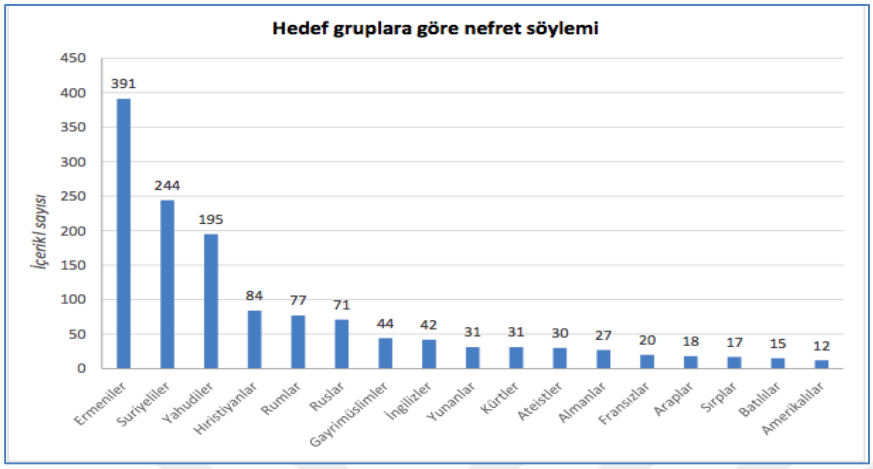
'Sasha Türkiye gitti çalışmak için. Aile de tıtile gitti. Sasha Rus kızla kalmış, İstanbul'da ev vardı. Bir gün annesi geldi kapıya, dedi Sasha evlenir. Sasha İstanbul'da evlendi. Hep yeni naylon çorap giydi, moda elbise, bilezik… Kocası çok iyi bir insandı. Sasha istediğini yaptı. Kocası iyi davrandı. Ben de gördüm yani dedim Türkler iyi. Rus kocalara göre mükemmel'.

Görüldüğü gibi Türkler hakkında duyuma dayalı bilgilerle hem nötr hem olumlu hem de olumsuz görüşler söz konusuydu. Aynı soruya benzer cevapları Türk erkekler de Ruslar hakkında verdiler. Ancak Türk erkeklerin hiçbiri, Ruslar hakkında nötr olmadığını belirtti. Rusları tanımasalar da onlar hakkında olumlu ya da olumsuz pek çok görüşe sahiplerdi. Öncelikle olumsuz görüş bildirenlerden biri olan Ahmet'i dinlersek,

'İşte bildiğiniz gibi sıcak denizlere inme politikasını öğrendik. Ruslar Türkiye'den ev almaya başlayınca ikinci Filistin oluyor diye çok tepki gösterdim. Bunlar haberlerde de var, kitaplarda da. Osmanlı'dan beri Rusların Türkiye'ye karşı politikaları var. Bunu yapamayınca komünizmi yaymaya çalıştılar. Bizim gibi duygusal değil insanları. O yüzden ben Rusları hiç sevmiyordum. Açıkçası korkuyordum da'.

Ruslara ilişkin olumsuz fikirlerin beslendiği tek alan tarihsel aktarılar değildi. Bir diğer konu, medyada Rusların işlenme biçimiydi. Bunlar içinde ilk unsur, nefret söylemleri içinde Rusların konumlarıdır (Şekil 10). Medyada Nefret Söylemi İzleme Raporu'na göre Ruslar, medyada en fazla nefret söylemine maruz kalan gruplar içinde ilk sıralardadır. Dolayısıyla Ruslar hakkında herhangi bir fikri olmayan birisi bile, bu söylemlerden etkilenerek onlara karşı olumsuz fikirler besleyebilir, onları kendi konforunu tehdit eden aktörler olarak görebilir ve hatta bunlara referanslar bu gruba yönelik saldırılar

gerçekleştirebilir. Bu bakımdan yukarıda Ahmet'in belirttiği şekilde tarih kitaplarındaki aktarımla medyanın Ruslarla ilgili haberleri işlemesi birleştiğinde, gruplararası mesafenin kaçınılmaz olarak artması söz konusudur.

Şekil 10. Medyada nefret söyleminin hedefindeki grupların dağılışı, 2016

Üçüncü unsur, Rus kadınların cinselliği üzerineydi. Rus kadınların cinselliğinin sunumu erkekler için bir arzu alanı olduğu kadar, uzun vadede Rus kadınlara ilişkin olumsuz bir imaj üretimi söz konusuydu ve bu, onların bütün kimliklerinin önündeydi. Buna 1990'ların ünlü dizisi Kaygısızlar'dan örnek verirsem, bu dizinin 10. bölümünde Rusya'ya çalışmaya gitmek isteyenlerin asıl niyetinin Rus kadınlarla yakınlaşmak olduğu ve kadınların erkeklerle cinsel yakınlaşmanın ilk adımını atanlar oldukları işlenmiştir. Bu imaj üretiminden etkilenen Hasan'a ses verirsek,

'Rus kadın demek seks demek gibi bir şeydi. Türkiye'de yoldan 10 adam çevir. Hepsine tek tek sor. Rus deyine aklına ne geliyor diye. 10'u da cinsellik der, fuhuş der, ucuz kadın şakası yapar. Organize İşler'deki gibi 'Sen istiyor duj, verecek 50 dolar' der. Biz Rusları böyle bildik ezelden beri. Başka söyleyen de yalan söyler'.

Ruslar hakkındaki fikirleri Hasan'dan farklı olanlar da vardı. Yoldan çevirdiğimiz 10 erkekten 10'unun da aynı beyanı vermeyeceklerini de gösteriyordu bu örnekler. Bu kişilerden biri olan Mahmut için, Hasan'ın sunduğu özgür cinsellik veya kadınların seks endüstrisinde metalaşma süreçleri, ilişkili oldukları sistemden bağımsız değildi,

'Bir kadın hoşuna gittiğinden cinselliği parayla satabilir ama ben çoğu kadının bunu isteyerek yapmadığını düşünüyorum. Suç örgütlerinin haberlerini her gün görüyoruz. Kadınlar bununla savaşacak kadar güçlü değiller. Devletler bile savaşamıyor yeri geliyor. Öte yandan kadınlar özgürce cinselliğini de yaşar. Bekaret sandıklara saklanacak bir hazine değil. Erkek nasıl yaşıyorsa, kadın da yaşamalı. Sağlıklı olan budur'.

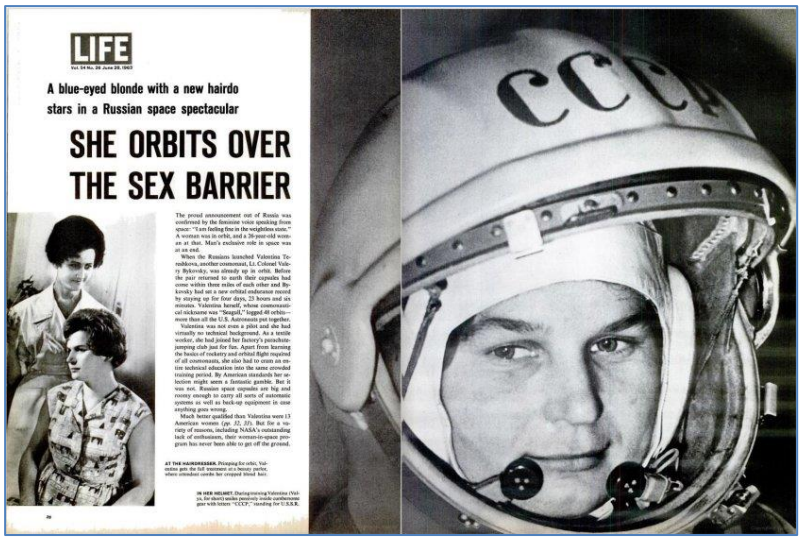
Mahmut'la bu konuşmayı sahibi olduğumuz deri ceket dükkanında yapmıştık. Konuşmasının ilk kısımlarında yüksek sesle konuşurken, 'Öte yandan…' dedikten sonraki kısmı kısık sesle söylemişti. Neden kısık sesle konuştuğunu sorduğumda, dükkânında çalışan diğer elemanların duymasını istemediğini söyledi. Duyarlarsa kendi eşinin ahlakından şüphe edeceklerini ve bunun özel bir konu olduğunu anlattı. Bu, Rus kadınların cinselliğine ilişkin imajın yeniden üretiminin gücünü gösterdiği kadar, evlilikle birlikte bu imajın örtülmesinde erkeğin de rol aldığını ortaya koyuyordu. Bununla birlikte Mahmut'un da vurgusunu destekler biçimde, Rus kadınların son on yıllarda Dünya genelinde seks işçiliğine zorlanmalarına, Uluslararası Göç Örgütü (2008) de dikkat çekmiştir. Bunda, SSCB sonrası sistemde kadınların konumlarının zayıflatılması ve uluslararası koruma mekanizmalarının yeterince çalışmaması kadar, onlar hakkındaki cinsel referansların da etkisi vardı.

Mahmut'un Laleli'deki dükkanının karşısında yer alan lokantada çalışan İsmail ise, Ruslarla tanışmadan önce, onlar hakkında tamamen olumlu fikirleri olduğunu şöyle anlattı,

'Biz çocukken Sovyetlerle Amerika arasında rekabet vardı. Olimpiyatlarda, uzaya insan göndermede filan yarışıyorlardı. Orada kadınların disiplinini, ciddiyetini gördüm. Vinç kullanan kadın vardı. Bana müthiş geliyordu. Büyük bir hayranlığım vardı. Devlet yıkılsa da kadınlar yıkılmadı. Rus kadınlar çökmüş bir milleti bavulda taşıdıkları üç beş parça eşyayla ayakta tuttular'.

İsmail'in Soğuk Savaş dönemindeki koşullara ilişkin gördükleri ve duyduklarıyla şekillenen Rus tahayyülü, aslında sadece ona özgü değildi. Robert L. Grisword (2012),

Sovyet kadınının Amerikalıların imgeleminde nasıl olduğuna ilişkin çalışmasında, Sovyet kadınlarına ilişkin 3 temel stereotipleştirmeden bahseder. Bunlardan ilki, kadınların kaba, çirkin, cazibe yoksunu olarak sunumudur. Geleneksel olarak erkeğe özgü kabul edilen ağır makinaların kullanımı, taksi şoförlüğü, tarım işçiliği, hendek kazıcılığı veya benzin istasyonu görevliliği gibi işlerde kadınların da çalışmalarının, onların fiziksel görünüşlerini de etkilediğine inanılır. Kadınların moda ve makyaj bilgilerinin gelişmesinin bir gereklilik olduğu vurgulandığından, Sovyet kadınının bu konuda yetersiz olduğu düşünülür. Bu aslında ülkelerin politik ve sosyal sistemlerinin bir uzantısıdır ve Amerikalıların Sovyet kadınları üzerinden yarattıkları bütün olumsuz imajlar, komünizmin kötü bir ideoloji olduğunu göstermek içindir. İkincisi, 1950'lerin sonunda Amerika Birleşik Devletleri'ni ziyaret eden Nina Khrushchev'dir. Nina Krushchev, Sovyet lider Nikita *Khrushchev'in karısıdır. Onunla yurtdışı seyahatlerine katıldığından, dışa kapalı Sovyet kadınına ilişkin fikirler, onun görünüşü ve davranışları üzerinden oluşmuştur. 5 dil bilen* Nina Krushchev'in imajı, oldukça insancıl ve 'evcil'dir. Bu haliyle tek başına dünyanın büyükannesi gibi görülür. Robert L. Grisword'un bahsettiği üçüncü imaj ise, Valentina Tereshkova üzerinden gelişmiştir. Uzaya çıkan ilk kadın olan ve 'Uzayda Bir Sarışın' olarak sunulan Valentina Tereshkova, fırsat verildiğinde kadınların neler yapabileceğini dünyaya göstermenin bir sembolü olduğu kadar, buna olanak veren sistemin de canlı örneğiydi. Hatta bu nedenle *'cinsiyet bariyerini yörüngeler üstüne çıkaran'* olarak sunulmuştu (Şekil 11).

LIFE

A blue-eyed blonde with a new hairdo stars in a Russian space spectacular

SHE ORBITS OVER THE SEX BARRIER

The proud announcement out of Russia was confirmed by the feminine voice speaking from space: "I am feeling fine in the weightless state." A woman was in orbit, and a 26-year-old woman at that. Man's exclusive role in space was at an end.

When the Russians launched Valentina Tereshkova, another cosmonaut, Lt. Colonel Valery Bykovsky, was already up in orbit. Before the pair returned to earth their capsules had come within three miles of each other and Bykovsky had set a new orbital endurance record by staying up for four days, 23 hours and six minutes. Valentina herself, whose cosmonautical nickname was "Seagull," logged 48 orbits—more than all the U.S. Astronauts put together.

Valentina was not even a pilot and she had virtually no technical background. As a textile worker, she had joined her factory's parachute-jumping club just for fun. Apart from learning the basics of rocketry and orbital flight required of all cosmonauts, she also had to cram an entire technical education into the same crowded training period. By American standards her selection might seem a fantastic gamble. But it was not. Russian space capsules are big and roomy enough to carry all sorts of automatic systems as well as back-up equipment in case anything goes wrong.

Much better qualified than Valentina were 13 American women (*pp. 32, 33*). But for a variety of reasons, including NASA's outstanding lack of enthusiasm, their woman-in-space program has never been able to get off the ground.

AT THE MICROPHONE. Prinping for orbit, Valentina gets the full treatment at a beauty parlor, where attendant combs her cropped blond hair.

IN HER HELMET. During training Valentina (*Vol. 54, No. 25, June 28, 1963*) is helped by inside cosmonaut gear with letters "CCCP," standing for U.S.S.R.

Şekil 11. Valentina Tereshkova ile ilgili bir haber[73]

Özetle, Sovyet kadınlarına ilişkin tahayyül, sosyo-politik ortama bağlı olarak gelişmiştir ve bu imaj, yerini alacak diğer imajlarda olduğu gibi Dünya geneline yayılmıştır. Bu yayılım sürecinde yukarıdaki özelliklerden ilkinde SSCB'nin çöküşüyle birlikte radikal bir değişim olmuştur Rus kadınlar, fiziksel görünüşleri oldukça çekici bulunan ve arzulanan kadınlara dönüşmüşlerdir.

Rus kadınların ve Türk erkeklerin birbirleriyle doğrudan temasları olmadan birbirleri hakkındaki görüşleri yukarıdaki şekildeyken, doğrudan temas kurmaya başladıklarında imaj üretimiyle idealleştirme yaratılmıştır. Bu görünüm evlilik motivasyonlarını da etkilemiştir[74]. Genellikle 1990'lardan sonra çalışma alanları ortaklaşmaya başlayan kişilerin deneyimlerini başka insanlara aktarmaları, bu idealleştirmenin etki alanını genişletmiştir. Bu durumu, Rusya'da Türklere ait bir şantiyede çalışmış olan Galina'dan (58) dinlersek,

[73] http://time.com/3891625/first-woman-space/ Son Erişim Tarihi: 10.04.2018

[74] Kişilerin evlilik motivasyonlarının ortaya çıkışı, devletlerden, politik ekonomiden, toplumsal sistemlerden bağımsız değildir. Devletlerden bağımsız değildir: Çünkü devletlerin birbirlerine ve evlilik göçmenlerine karşı uygulamalarından etkilenirler. Politik ekonomiden bağımsız değildir: Çünkü politik ekonomik krizler ya da gelişmeler daha önce görülmemiş bir karma evlilik paterni çıkarabilir. Toplumsal sistemlerden bağımsız değildir: Çünkü bu sistemler evlilik piyasasının yapısını belirler. Mesela kast sistemi ve din, uygun partner seçiminde baskın rol oynayan unsurlardır ve kadınların evlilik piyasasında seçeneklerini sınırlandırırlar (Banerjee, 1999).

'Türk erkekler kazandıkları parayı ailesi için harcıyor. Aileler için Dünya'ya en uzak ülkeye gidiyor. Sen koca gönder, sana hep para gönderir. Kendi 5 para harcar, 30 para sana gönderir. Bunu ben anlatıyor insanlara, her yerde'.

Erkeklerin aile merkezli ve çalışkan oluşuna ilişkin ilk görüşün dışında ikinci idealleştirme, onların fiziksel görünüşleri ve cinsellikleri üzerinedir. Bu bakımdan Nika'ya (30) söz verirsem,

'Türk erkekler çok yakışıklı. Güzel giyiniyor. Parfüm sıkıyorlar. Vücutlar temiz, tüysüz, kötü kokmaz. Seni memnun ediyor, anlıyor musun? Çok bakımdan. Bunu ben yaşadım, arkadaşlarımla konuşuyoruz, Rus erkeklerden temiz'.

Rus kadınların Türk erkeklerin cinselliklerine ilişkin göndermeleri, onların ilgi alanlarına yönelik üretilen yayınlarda da görülmektedir. Mesela Türkiye'de yaşayan Ruslar için Rusça yayınlar yapan Roksolana Dergisi bir sayısında (2015), seks düşkünü Türk erkekleri işlemiştir (Şekil 12). Erkeğin cinsel olarak aktifliğini ve bu bakımdan geleneksel anlamda gücünü konu edinen bu görünüm, Rus kadınlar için Türk erkeklerle kurdukları cinsel yakınlığın önemli bir konu başlığı olduğunu da gösteriyor.

Şekil 12. Roksolana Dergisi'nde Türk erkeklerin cinselliği hakkında haber

Türk erkeklere ilişkin bu cinsel inşa, farklı cinsel ilişkilenme türlerinde de benzer şekildedir. Nilgün Tutal-Cheviron ve Zafer Çelenk'in (2013) İstanbul'da gay turistlerin deneyimleri üzerine yaptıkları çalışmalarında, erkeklerin aktif cinselliklerine ilişkin bir vurgu vardır. Irvin Cemil Schick (2004) Osmanlı ve Türk erotik yazınında toplumsal cinsiyet ve cinselliğin sunumuna ilişkin çalışmasında da bu aktif erkek cinselliği görmek mümkündür. Yine Gül Özyeğin (2015) tarafından İstanbul'da yapılan çalışmada, gençler arasında arzulanan ideal erkeğin özellikleri içinde, ilişkide kadının özgürlüğünü kısıtlamaması yanında, onun gücüne ve bu gücün çekiciliğine göndermeler vardır.

Türk erkeklerin Rus kadınlara karşı cinsellik üzerinden inşa ettikleri idealleştirme ise, Rus kadın cinselliğinin küresel imajından bağımsız değildir. Ancak iki grubun karşılaşmasıyla

üretilen yeni imaj, cinselliğin yanına yeni kategorileri de eklemiştir. Bu, Sovyet kadınına atfedilen kategorilerin arzuyla da birleştirilerek, kadınların idealleştirilmesini sağlamıştır. Bu durumu Mehmet Ali (43) şu sözlerle anlattı,

'Bizim dükkâna bir gün çalışmaya geldi biri. Manken dersin yani öyle bir güzel ki! Bir de yüksek mühendis. Benim gibi ilkokul mezunu patronu olmuş. O kadın 30 kiloluk kolileri kaldırıyordu. Türkler daha uykudayken gelip dükkânı temizliyordu. Kuruş kuruş para biriktirip gitti Rusya'da mağaza açtı. Ben 72 milletten insan gördüm, Rus kadınlar gibisi yok'.

Rus kadınların dünya genelinde genç ve eğitimli oluşları (Anashkina ve Pogodina, 2003) onların evlilik piyasasında partner seçimi konusunda daha geniş bir seçenekle donanmalarını sağlamaktadır. Yukarıda Mehmet Ali'nin sözleri de aslında bunu destekliyor. Bu çalışmanın ana aktörü olan Rus kadınların Türklerle tanışmadan önce duyum yoluyla sahip oldukları düşünceler, genellikle bütün Türkleri kapsar şekildeyken, deneyim yoluyla edindikleri fikirler genellikle sadece Türk erkekler üzerineydi. Bunun nedeni kadınların bir sonraki bölümde paylaşacağım karşılaşma mekânlarının genellikle erkek yoğun olmasıyla ilgiliydi. Edim yoluyla Türk erkeklerin sahip oldukları görüşler Rus kadınlarla benzerlik göstermekle birlikte, Türk erkeklerin duyum yoluyla edindikleri bilgi bütün Rusları kapsamıyordu. Türk erkekler için Rus demek, neredeyse 'Rus kadın' demekle eşdeğerdir. Dolayısıyla herhangi bir Rus kadına ilişkin bilgi, bütün Rus toplumuna mal edilmiştir.

3.2.2. Karşılaşma Mekânları: 'Kiminle karşılaştığın, yürüdüğün sokağa bağlı'

İnsanların sosyal ilişkiler sistemindeki bağlantılarının kapsamı, onların ilişkilendikleri çevrelerden ve sahip oldukları kaynaklardan beslenir. Geçmişte bu kaynaklar daha sınırlı ve yerelken, günümüzde internet, ucuz havayolu biletleri ve yaygın telefon ağlarının sağladığı bağlantılar, sosyal ağların daha akışkan ve uluslararası olmasına neden oldu (Koelet ve de Valk, 2014: 111). Dolayısıyla insanların farklı insanlarla karşılaşma mekânları da genişledi.

Bu genişleme, evlilik piyasasının da genişlemesini beraberinde getirdi. Zira hem ikâmet yeri değiştirmenin yani başka bir ifadeyle mekânsal hareketliliğin artışının (Boyle vd., 2006; Gaspar, 2009; South ve Spinze, 1986) hem de internet kullanımının yaygınlaşmasının (Constable, 2005; Dutton vd., 2009) karma evliliklerin artışına neden olduğunu ortaya koyan çok sayıda çalışma vardır (Williams, 2010; Yang ve Lu, 2010). Bu çalışmalarda, farklı grupların üyelerinin evliliklerinde karşılaşma ve etkileşim içine girebilme fırsatlarının önemini vurgulanır (Johnson ve Jacobson, 2005; Kalmijn, 1998; Kalmijn ve Flap, 2001). Çünkü temas ilişkilenmeyi, ilişkilenmenin geri bildirimleri de yeni temasları ortaya çıkarır.

Karşılaşma mekânları, kişilerin evlilik piyasasındaki konumunu çoklu yollarla etkiler. Çünkü mekânlar, zihinsel olanla kültürel olanı, toplumsalla tarihsel olanı birbirine bağlar (Lefebvre, 2016) ve hem bireysel hem de toplumsal bir biçim olarak yeniden üretilir. Dolayısıyla bir mekân, çoklu sosyal ilişkiler setinden ayrı düşünülemez. Bu yeniden inşa süreci aslında güçlü bir iktidar ilişkisini de içerir. Evlilik piyasasında kişilerin konumu da mekânın parçası olduğu iktidardan bağımsız değildir. Bu iktidar, sadece politik iktidarı değil, sınıftan toplumsal cinsiyete, ırktan etnisiteye kadar bütün kimlikleri ve onların farklı mekânlarda değişen anlamını içerir. Bir mekândan başka bir mekâna geçişte iktidarın yeniden müzakere edilmesini gerekli kılan da var-olan ve taşınan bu kimliklerdir. Sosyo-mekânsal ayrışmayla da ilişkili olan bu yapı, aynı dinamikler üzerinden sosyal mesafeyi de beraberinde getirir (Houston vd., 2005). Kişilerin potansiyel partnerleriyle geliştirdikleri ilişkilere bu yapı üzerinden bakınca, bütün küresel kolaylaştırıcıların yüksek potansiyeline rağmen, karma evliliklerin genellikle belirli mekânlarda, belirli grupları kapsayacak şekilde geliştiği görülür (Cottrell, 1973; Cretser, 1999; Glowsky, 2007; Palriwala ve Uberoi, 2005; Piper, 1997,1999; Rodriguez-Garcia, 2006; Shen, 2005). Bu nedenle bu mekânlara derinlemesine bakmak, burada gelişen ilişkilerin neden diğer mekânlarda gelişmediğini anlamaya da yardım edebilir. Ayrıca arkadaşlığın coğrafyasıyla evliliğin coğrafyasının kurulan ilişkinin derinliği

bakımından pek çok açıdan örtüştüğü göz önüne alınarak, bu yakınlık[75] coğrafyalarına bakmanın sosyal coğrafyanın ontolojik yapısıyla güçlü ilişkisi olduğu, sadece kişisel gelişim düzeyiyle değil, aynı zamanda toplumsal düzen ve dönüşüm süreçlerini anlamaya yaradığı ve son olarak Dünya genelinde artan ulusaşırı hareketlerin ve sosyal ilişkilerin izlenmesine yardımcı olduğu söylenebilir. Hatta karşılaşmalarla şekillenen yakınlıkların ekonomik ve politik coğrafyalara etkisi anlaşılabilir (Bunnell vd., 2012).

Klasik olarak evliliklerin, sıklıkla aynı mekânları kullanan insanlar arasında gerçekleştiği biliniyor (Niedomyls vd., 2010)[76]. Zira Bossard (1932) Amerika'daki evliliklerin üçte birini gerçekleştirenlerin, birbirleriyle 5 blok mesafedeki bir alanı paylaştıklarını, Coleman ve Haskey (1986), benzer bir mekansâl yakınlığın Birleşik Krallık'taki evliliklerde de söz konusu olduğunu belirtiyor. Sosyo-mekânsal ayrışmanın güçlü olduğunu tip yerlerde karma evliliklerin az olmasının nedeni ise, farklı insanların aynı mekânları kullanmasını engelleyen dinamiklerdir (Houston vd., 2005). Bununla birlikte ulusaşırı göçlerin etkisiyle nüfusun heterojenliğinin artması, ülke nüfusları içinde grup-dışı birlikteliklerin artışını da olumlu şekilde etkiledi (Blau ve Schwartz, 1984).

Rus kadınlarla Türk erkeklerin karşılaşma mekânları da benzer dinamiklerden etkilendi. Ancak özellikle 1990'lardan bugüne değin, evliliklerde, ilk tanışma yeri arasında, Rus kadınların veya Türk erkeklerin ikamet ettikleri mahalleler bulunmuyor. Zaten aynı yerde ikamet etmenin evliliklerde önemini kaybetmeye başladığı da biliniyor (Bozon ve Heran,

[75] Constable (2009) yakınlık ilişkilerinin, fiziksel ve/veya duygusal olarak yakınlığı, bireyselliği, cinsel yakınlığı, mahremi, bakımı ve aşkı içeren sosyal ilişkilere karşılık geldiğini belirtmektedir ve sınıraşırı evlilikler bu sosyal yakınlığın -seks işçiliği, bakım hizmetleri ve ev içi işler dışındaki- uluslararası boyutlarından biridir (Constable, 2009).

[76] Hatta genelde, yaş, eğitim, gelir, sosyo-ekonomik geçmiş gibi benzer beşerî sermaye özellikleri ve sosyo-demografik özellikleri olan bireyler arasında evliliklerin gerçekleşmesi beklenmesi (Chiswick ve Houseworth, 2011) bu benzerliğin mekân kullanım pratiklerine de yansımasının sonucudur. Bununla birlikte ulusaşırılaşma, mekân kompozisyonunu etkilediği gibi evlilik piyasasını da etkilemiştir, daha farklı özelliklere sahip bireyleri bir araya getirmiştir.

1989; Kalmijn ve Flau, 2001). Rus kadınların ve Türk erkeklerin aynı ikamet yerlerini paylaşmamalarının farklı sebepleri vardır. Bu sebeplerden birincisi, öncü göçmenler içinde yer alan ve İstanbul'a çalışmaya gelen Rus kadınların ve Rusya'ya çalışmaya giden Türk erkeklerin kalacak yerlerinin başkaları tarafından belirlenmesiyken, diğeri, ikamet alanında daha kısıtlı bir zaman geçirme pratiğinin söz konusu olmasıdır. Kalacak yerin başkası tarafından belirlenmesi, çalışma amacıyla hareketliliğe katılanların bir kısmı için geçerlidir. Bunlardan biri olan Veronika (62) 1995'te bavul tüccarı olarak Türkiye'ye geldiğinde bir yıl boyunca bir defada en fazla 3 gün İstanbul'da konaklamıştır. Konakladığı yerler de birlikte çalıştığı Türk patronunun arkadaşına ait olan Laleli'deki ve Aksaray'daki otellerdir. Bu dönemi Veronika'nın anlatımıyla dinlersek;

'Rusya'da zaten Ruslarla yaşadık. Burada farklıydı. Biz yabancıydık. Bütün kızlar birlikte gelip birlikte gittik. Zaten İstanbul'dan korkuyorduk. Ben 1996'da ticareti bırakıp gazinoya başladım. Yine aynı otelde kaldım. Çünkü bu işler iç içe. Herkes birbirini tanıyor. Seni kontrol etmek istiyor patron. İstediğinde gelip buluyor. Benim işime geldi açıkçası. Kalacak yere para ödemedim. Temizlikçi, garson Türk'tü, gerisi Rus'tu'.

Veronika'nın ikamet yerini başkalarının belirlemesi, ilişkili olduğu sosyal çevredeki iktidar ilişkilerinin bir sonucuydu. Kadınların etnik kimlikleri ve toplumsal cinsiyetleri üzerinden yaratılan korku, onların mekân kullanımlarının da kısıtlanmasına neden olmuştu. Çalıştığı kişilerin *'istediğinde gelip bulması'* da yine bu denetleme mekanizmalarının bir sonucuydu. Bununla birlikte ikamet alanının kontrolü, çalışma saatlerini de muğlaklaştırıyordu. Dolayısıyla kadınların korunmasız ve istismara açık bir duruma sürüklendikleri, kendi kaynaklarını geliştirebilecekleri alternatif sosyal ilişkileri kurmalarının engellendiği görülüyor. Benzer bir durum, evlerde yatılı olarak bakım hizmetlerinde çalışan göçmen kadınlar için de geçerlidir. Kadınların ikamet yerleriyle kurdukları ikinci ilişki, onun kısıtlı kullanımı üzerinedir. Bu deneyimi Natalia'dan (33) dinlersek,

'Bu evi çok zor kiraladım, çok zor. Rus bir kadına ev vermek istemedi ev sahibim. Evine kimse gelmeyecek diyerek verdi evi. Ben de evde kedi gibi yaşadım. Bütün apartman Türk'tü ama kimse selam bile vermedi. Sabah çok erken gidiyordum, akşam geç geliyordum'.

Natalia'nın anlattıkları, ikamet yerini paylaştığı kişilerin, onunla iletişime kendilerini kapatmaları üzerineydi. Bu görünümde Rus kadınlara ilişkin stereotiplerin sosyal ilişkilere etkisi açık bir şekilde görülüyor. Natalia da zorlukla kiraladığı bu evi kaybetmemek için, ev sahibi tarafından belirlenen kurallara uymuştu ve 1 yıl boyunca ne oturduğu apartmanda ne de yaşadığı mahallede bir kişiyle bile yakın ilişki geliştirmeye çalışmıştı.

İkamet yerinin bir karşılaşma alanı olmamasını, Türk erkekler de Veronika'nın deneyimine benzer bir biçimde yaşamışlardır. Türk erkekler özellikle 1990'larda proje-bağımlı işçi olarak Rusya'ya gittiklerinden, ikamet alanları genellikle inşaat alanlarındaki yatakhaneler olmuştur. Yatakhanelerin ücretsiz ve çalışma alanına yakın olması, Türk işçilerin sosyo-mekânsal ilişkilerinin de sınırını belirlemiştir. Bu işçilerden biri olan Muharrem (63), o dönemi şu sözlerle dile getiriyor,

'Şimdi sen kalkıp niye gidiyorsun? Para kazanmak için. Mis gibi adamlar düşünmüş yapmışlar. Yolda zaman kaybetmek yok, otobüs parası vermek yok. Yapacak bir şey olmadığından işi erken bitirip diğerine başlıyorduk. Tatil günü bir yere gideyim desen iki kelime Rusça bilmiyorsun. Rusya'da Rus görmeden çalıştık ... Bir de mafya var o zamanlar. Marketten sigara alsan bütün şantiyeye alıyorsun, toplu para veriyorsun haliyle. O parayı gören arkandan geliyor. Şantiyeye giremiyorlar ama'.

Muharrem'in ikamet alanı, Rusya'da yaptığı işe bağlı olarak daha sınırlıydı. Baştan sınırları belirli olan bu alan, Türk erkeklerin gittikleri ülkedeki toplumun üyeleriyle yakın ilişki kurmasını engellemişti. Yine, bu ilişkiyi kurabileceği niteliklerden yoksun oluş yanında güvenlik kaygıları, kendi içine kapalı bir ikamet paternini yaratmıştı. Bununla birlikte bu kısıtlılığı avantaja çeviren erkekler, proje eksenli anlaştıkları işleri zamanından önce bitirip

başka işlere başlamışlardır. Yani Rus kadınları emek sömürüsüne ve istismara açık hale getiren mekanizma, benzer koşullar altındaki erkeğin güçlenmesini sağlamıştır. Dolayısıyla her iki grup da farklı ülkelerde işgücü piyasasına dahil olsalar bile, buradaki konumları toplumsal cinsiyetten, yasal statüden ve etnisiteden etkilenmiştir.

Rus kadınlarla Türk erkeklerin en önemli karşılaşma alanı iş yerleridir. Her dönemde iş yerlerinin bu kadar önemli olması, iki ülke arasındaki göç sisteminin başlangıçta işgücü hareketliliği üzerine inşa edilmesiyle ilgilidir (Karaçay, 2011). Bir tanışma mekânı olarak işyerine bakarsak, her iki ülkede de işyerinde tanışma önemli olmakla birlikte 2000'lere kadar işyerinde tanışanların genellikle bunu İstanbul'da gerçekleştirdikleri görülüyor. Bunun nedenleri arasında Rusya'dan İstanbul'a gelerek iki yer arasında döngüsel hareketliliğe katılanların, Rusya'ya giden erkeklerden daha fazla olması, Rusların Türkiye'de genellikle küçük işletmelerde çalışmalarının dağınık bir örüntüyü meydana getirmesidir. Bu dağınık patern hem mekânsal hem de sektöreldir. 1996'da bavul ticaretinin kayıt altına alınması için bandrol uygulamasının getirilmesi, iki ülke arasındaki bavul ticaretinin bireysel düzeyden kurumsal düzeye çıkmasını sağlarken, kadınların da alternatif işlere yönelmelerine neden olması, bu görünümde etkilidir. Bunun yanında 2000'lere kadar olan dönemde hem SSCB'nin dağılması hem de 1998'de Rusya'daki ekonomik kriz, kadınların bu dönemde ulusaşırı işgücüne katılımını daha fazla zorunlu kılan politik-ekonomik koşulların varlığını ortaya çıkarmıştır.

Rus kadınların Türkiye'de, çalışmaları aileleri tarafından da desteklenmiştir. Zira Rusya'da kadınların parayı ailelerine bakmak için, erkeklerin ise otorite kazanmak ve aile dışındaki sosyal ilişkilerini sürdürmek için kullandıkları ortaya konmuştur (Kiblistkaya, 2000: 92-94). Bu, Sovyetlerden bugüne, kadınların sosyal konumlanışlarıyla da ilgilidir. Öyle ki erkekten evin geçimini sağlayan kişi olmaları, kadınların ise kısmi zamanlı çalışsalar bile ailenin bakım sorumluluğunu yüklenmelerinin beklendiği (Meshcherkina, 2000) sistem

yıkıldığında, geriye ailenin bakımından sorumlu tutulan kadınlar kalmıştır. Yine kadınların bu bakım yükümlülüğünü ev içi bakımdan ev dışında ekonomik kazancın sağlanmasına genişletmeleri ve bu iki bakım pratiğini birleştirmeleri beklenmiştir. Bu durum, hem onların ulusaşırı göçe katılımının hem de işyerlerinin potansiyel partnerler için önemli bir karşılaşma alanı olmasının nedenleridir.

Eşiyle işyerinde tanışan Ivana (53), görüşme yaptığım kişiler içinde en fazla iş ve işyeri değiştirendi. Bunun nedenlerini Ivana'dan dinlersek,

'İstanbul'da Ruslarla çalışıp beni tanımayan yoktur. Ben buraya ilk geldiğimde sudan çıkmış balık gibiydim. İlk işyerimin olduğu sokakta her dükkânda en az 1 Rus kız çalışıyordu. Ben burada temelli kalmak istedim. Çünkü burada 5 yıl çalışıp Rusya'ya dönsem ne yapacağım? Kimseyi tanımayacağım orada. O yüzden ne kadar Türk tanırsam iyidir dedim. Aynı yerde çalışmadım, hep daha iyi işleri araştırdım. Her şeyim işti. Eşimle de işyerinde tanıştım'.

Rusya'da genç bekâr kadınların o dönem göç etmede sosyal bariyerlerinin azlığı, onların emsali erkeklerden daha ciddi bir şekilde kalıcı göçlere niyetlenmelerine neden olmuştur (White, 2009: 565). Ivana da hem medeni durumu hem de sosyal sermayenin mekânsal bağlamına verdiği önemden dolayı, daha kalıcı bir hareketlilik niyetine sahiptir. Bunun yanında Türklerle geçirdiği zamanın fazlalığı, onun Türkler hakkında eskiden var olan olumsuz fikirlerinin de değişmesine neden olmuştur. Zira, değiş-tokuş ve karşılaşmalar yoluyla coğrafi yakınlığın, sosyal yakınlığı da beraberinde getirdiği (Koelet ve de Valk, 2014: 112), bir başka deyişle fiziksel yakınlığın partnerler arasında etkileşimin sıklığını artırdığı (Houston vd., 2009: 704) biliniyor. Yeniden Ivana'ya (53) dönersek,

'Her milletten kötü insan olabilir. Bize de Türkleri kötü anlattılar. 'Aman dikkat edin' dediler. Buraya gelince açıkçası farklı düşündüm. Türk erkekler seni sevince canını verir. Ben Ahmet'le aynı yerde çalışıyordum. O zaman da aileme para göndereceğim için İstanbul'da

kendime bir çorap bile almıyordum. Bir çorap bile! Bir gün, hiç unutmuyorum, Ahmet cumartesi beni aradı. Dükkâna mal gelecekti. Sonra dedi ki ben mangal yapıyordum. Ben de 'benim de canım et istedi' dedim. 1 saat sonra dükkâna mangal eti getirdi'.

Ulusaşırı işgücü hareketlerine katılım kişilerin evlilik piyasasını genişlettiği kadar, işyeri merkezli bir hayatın kurgulanması, bu piyasayı işyeri ölçeğinde de daraltabiliyor. Bunun örneklerine hem eşleriyle Rusya'da tanışanlarda hem de Türkiye'de tanışanlarda rastlamak mümkün. Eşiyle Rusya'da işyerinde tanışan Ekber (66), içinde bulunduğu koşulları şu sözlerle ortaya koydu,

'Benim çalıştığım yer merkeze yürüyerek 1 saatti. Kadın olarak bir de muhasebedeki Rus kızlar vardı. Sabahtan akşama kadar onlarlasın. Şantiyedeki erkeklerin hepsi o kızlarla evlendi'.

Laila (45) da eşiyle işyerinde tanışanlardan biriydi. Laila'nın diğer kadınlardan farkı, iki evlilik yapması ve her iki eşiyle de tanışma yerinin ortaklaşmasıydı. Laila'yı dinlersek,

'İstanbul'da bir kafesin içindeydim. İşyeri, işyeri, işyeri… Rusya'ya gidince İstanbul'u anlat diyorlardı. Ben de çalıştığım dükkanda kartpostal görmüştüm, böyle İstanbul'a tepeden bakan. Onu anlattım. Böyle bir ortam. Doğal olarak, ne olacak işyerinde koca buldum. Hem de iki koca buldum, ikisi de işyerinden'.

Eşleriyle Türkiye'de tanışan Rus kadınlar için iş yerlerine alternatif olan mekânlar 2000'lerde artarken, aynı dönemlerde eşleriyle Rusya'da tanışan Türk erkekler için iş yerleri önemli hale gelmiştir. Bunun nedenleri arasında Türkiye'de 2002 krizinden sonra çalışmak için Rusya'ya gidenlerin çoğalması, Türk yatırımcıların Rus ekonomisine Türk ekonomisinden daha fazla güvenmelerinden dolayı bu ülkeye yönelmeleri, Türklerin Rusya'da çalıştıkları işyerlerinin şantiyeler dışına çıkmasıyla daha fazla Rus mesai arkadaşıyla çalışmaları sayılabilir.

2000'lerin ortalarından itibaren insan hareketliliğini etkileyen koşulların görece değişimi, karşılaşma mekânlarının da çeşitlenmesini beraberinde getirmiştir. Bu yeni motivasyonlardan en önemlileri turizm ve eğitimdir. Türkiye, 1990'lardan itibaren Rusya'dan Türkiye'ye olan hareketlilikleri, sınır geçişini kolaylaştırıcı düzenlemeleriyle desteklemiştir. 2010'dan sonra ise Rusya'nın Türkiye'den kısa süreli turistik seyahatlerde vize muafiyeti sağlaması, kısa sürede yoğun bir turist hareketliliğini de beraberinde getirmiştir[77]. Rusya'ya giden Türkler paket turlar yanında bireysel tur planları yapmaya başlamışlardır ve bir otelin bulunduğu tesiste zaman geçirmek yerine yerel halkın zaman geçirdiği alanları paylaşmaya başlamışlardır. Benzer bir eğilim Ruslarda da olmakla birlikte, Antalya, Muğla ve İzmir gibi şehirlere tatile gelen Ruslar, daha ekonomik olduğu için paket turları satın almaya devam etmiş ve yaz döneminde turistik hareketlere katıldıkları için de genellikle turistik tesis ve çevresini kullanmışlardır. Bu nedenle Türkiye'de turistik tesisler, Rusya'da ise sokaklar, kafe ve restoranlar işyerlerinden sonra en önemli önemli karşılaşma alanlarını oluşturmuştur. Ayrıca, Rusların turist olarak bulundukları şehirlerde bu yıllarda Rusça bilen işgücüne ihtiyacın olması, turistlerin bir kısmının çalışana dönüşmesine yol açarken (Deniz ve Özgür, 2010), onların evlilik piyasalarını da genişletmiştir. Türk eşiyle önce turist olarak geldiği, sonra da halkla ilişkiler sorumlusu olarak çalıştığı otelde tanışan İrina (33), tanışma hikayesini şu sözlerle anlattı,

'Biz abimle Bodrum'a tatile geldi. 7 gün kaldık. Abimle tatile gelince herkese, ooo abi kardeş dedi, sempatik geldi. Bodrum küçük, siz biliyorsunuz. Biz 4 günde her yeri gördüm. Kaleyi, değirmenler, barlar… Sonraki günler otelde... Müdürle abim arkadaş oldu. Eşim de müdürün kardeşiydi. Samimi bir ortam vardı. Bize iş teklif etti. Abim 'denemekten zarar gelmez' dedi. O şekilde tanıştık diyebilirim'.

[77] Bu tür hareket kolaylıklarının karma evlilikleri artırdığı bilinmektedir. Mesela, Avrupa içinde serbest dolaşımın başlamasıyla bu bölgede karma evliliklerin artması da söz konusu olmuştur (Gaspar, 2009)

Aynı dönemlerde Türklerin bir kısmı da Rusça öğrenmek için Rusya'daki okullara gitmeye başlamışlardır. Zamanla bu eğitim hareketliliği karşılıklı hale gelmiş ve sadece dil eğitimi için değil, diploma denkliklerinin sağlanmasıyla üniversite eğitimi için de hareketliliğe katılanlar artmıştır. Bu yolla okullar, Rus kadınların ve Türk erkeklerin tanışma mekânına dönüşmüştür ki işyerleri yanında bu gibi yapıların da arkadaşlık gelişimine fırsat verdiğini ortaya koyan çalışmalar vardır (Coakley, 2002). Yine ırklar ve etnik gruplar arası arkadaşlıkların fazlalığının, bu gruplar arasında evlilik potansiyelini artırdığı bilinmektedir (Osanami-Törngren vd, 2016). Bu noktada eşi Yana'yla (28) Kursk'ta okurken tanışan Emre'yi (28) dinlersek,

'Üniversite sistemi Türkiye'de çok saçma. İstediğini okuyamıyorsun. Burada barajı geçemeyen Rusya'da sınavsız istediği bölümü okuyor. Üstüne hem Rusça hem İngilizce öğreniyorsun. Ben açıkçası o yüzden Rusya'da gittim. Eşimle de sınıf arkadaşıydık'.

Hareketlilikler kategorik düzlemde iç içe geçse de[78], turizmin daha bireysel seçimler içermesi, bu yolla yapılan hareketliliğe daha dikkatli bakmayı zorunlu kılıyor. Çünkü, turistik faaliyetler için seçilen destinasyonların aslında birer arzu alanı oldukları biliniyor. Yani mekânlara ve burada yaşayanlara ilişkin hayal edilenler, kişilerin gidecekleri ülkeyi belirlediği kadar, onların gittikleri yerdeki kişilerle kurdukları ilişkinin kapsamını da belirliyor. Denise Brennan (2004) Dominik Cumhuriyeti'nde Ulusaşırı Arzular ve Seks Turizmi: Aşkın Bununla Ne İlgisi Var? isimli çalışmasında Batılı ülkelerden kişilerin cinsel arzularının turistik destinasyon seçimini etkilediği, bu ilişkilerin bir süre sonra evlilik göçlerine neden olduğunu ortaya koyuyor. Rus kadınların ve Türk erkeklerin birbirlerinin cinselliği üzerinden inşa ettikleri hayaller de isteğe bağlı olan turistik karşılaşmaları

[78] Thomas Niedomysl ve arkadaşları (2010), evlilik göçünün karmaşık toplumsal cinsiyetli coğrafi paterni içinde evlilik göçünün bazı formlarının diğer göç biçimleriyle ilişkili olduğunu belirtir. Bu nedenle yazarlar, evlilik göçünün coğrafyasını anlamak için internet gelinlerine, ulusaşırı göçlere, çalışma ve boş zaman faaliyetleri için yapılan seyahatlere de dikkati çekerler.

etkilemiştir. Bu motivasyonu açık bir biçimde ifade eden Mustafa (36), arzunun saklı coğrafyasına da sözleriyle ışık tutuyor,

'Rus'a gitmek diye bir laf var ülkemizde. Ben Rus'a gitmeden Rus bana gelsin diye otelde çalıştım 10 yıl önce. Kadınlar Türk erkekle birlikte olmaya geliyordu. Vizeler kalkınca da ben bunu bilerek Rusya'ya gittim açıkçası. Eşimle de bir kafede tanıştık. Açıkçası ben bir Rus kadınla birlikte olmak istediğimden bu şekilde bir yol izledim. İngiliz kadınla olmak istesem ya İngiltere'ye giderim ya da İngiliz'in geldiği otele giderim mantık olarak'.

Görüldüğü gibi, tatil alanları gibi grup-dışı bağlantının fazla olduğu, çeşitlilik içeren alanlar karma evliliği kolaylaştırmaktadır (Osanami-Törngren vd, 2016: 504). Bütün bu karşılaşma mekânlarının hızla yerini almaya başlayan ise bir sanal mekân olarak internet ve aracı kurumlardır. İnternet hem ulusal hem de uluslararası evlilik piyasasında gittikçe önem kazanmaya başlamıştır (Ford, 2004; Lu, 2005). Aslında bu önem, onun özellikle ticari evlilik endüstrisinin gelişimine katkıları üzerindendir. Zira çok sayıda evlilik sitesi, Dünya'nın farklı yerlerinden partnerlerin iletişim kurmasını sağlıyor. Hatta Asya ülkelerinde çok yoğun bir şekilde gerçekleşen karma evlilikler ve buna bağlı göçlerde, internetin ve diğer aracı kurumların etkin rolleri sıklıkla vurgulanıyor (Jones ve Shen, 2008). Bu ilginin altında, sadece bu yolla evliliklerin artışı değil, sanal mekânın farklı kimliklerin yaratımına imkân veren yapısının, çok sayıda kadının evlilik göçmeni olmayı planlarken insan ticareti mağduru olmasına veya seks işçiliğine zorlanmasına neden olması da vardır (Barry, 1995; Hughes, 2000: 634-635). Genellikle hareketliliğe bu yolla katılanların kadın olması, onların 'sipariş gelin'[79] olarak yeni bir kavrama daha kavuşmalarına da yol açmıştır (Glodava ve Onizuka, 1994; Robinson, 1996). İnternetteki aracı siteleri kullananlar içinde Rusların da yer aldığı, gelişmiş Batı ülkelerinden partner aradıkları ve yüksek eğitim düzeyleri sayesinde klasik olarak düşük eğitimli ve yoksul kadınların oluşturduğu sanal evlilik havuzunda profil

[79] Bu kavramın aslı, 'mail-order bride' şeklindedir.

çeşitliliği yarattıkları biliniyor (Paez Minervini ve McAndrew, 2006). Hatta bu sayede genel eğilim değişmekte ve yüksek eğitim düzeyine sahip olanlar, düşük eğitimlilere göre daha fazla karma evlilik gerçekleştirmeye başlamışlardır (Chiswick ve Houseworth, 2011; Kulczycki ve Lobo, 2002).

Rusya'da kadınların daha üniversitede okurken partner bulma ajansları yoluyla Amerika, Batı Avrupa veya Avustralyalı erkeklerle iletişim kurdukları; onların daha önce evlenenlerin konforlarından, bu konforu yansıtan fotoğraflardan etkilendikleri ve bunun nedeninin Post-Sovyet hayatla başa çıkma yolu olarak yabancı bir erkeğin görülmesinin yattığı söylenebilir (Bridger ve Kay, 1996: 34; Luehrmann, 2004: 857). Bu durum potansiyel partnerleri sunan ajansları ortaya çıkararak bir sektör yaratmıştır (Constable, 2003: 75) ve bu sektör de vize ve yurtdışı seyahat işlemleri, fotoğraf stüdyosu, emlakçı ve dil okulu gibi kendine bağlı yan sektörleri geliştirmiştir. Hatta 'Romantik Tur Paketleri' hazırlanarak sanal karşılaşma, fiziksel karşılaşmayla da desteklenmiştir (Lee, 2014: 1255; Luehrmann, 2004: 858-860). Ulusaşırı evliliklerde de aracı kurumlar, hem kendi sundukları hizmetler için hem de evlenecek kadının ailesi için bir ücret talep ederler[80]. Aslında evlilik komisyonculuğu yeni değildir ama dünya genelinde bilgisayarlaşmanın ve iletişim teknolojilerinin kullanımının yaygınlaşması bu sektörün gelişimine neden olmuştur (Kojima, 2001). Bu nedenle Fernandez ve Jensen (2014: 1136), evlilik göçü hakkındaki çalışmalarda öne çıkan temaları sıralarken, göçmen topluluklarının ve azınlıkların evlilik pratikleri, turistik seyahatlerde karşılamalar ve seks turizminden ortaya çıkan evlilikler yanında internet ve aracıların rollerin önemini de vurgularlar. Bu görünüm içinde Rus kadınların ve Türk erkeklerin evliliklerinde internet özellikle 2000'lerin başından itibaren önem kazanmaya başlamıştır.

İnternet fiziksel karşılaşma mekânlarının önüne geçmiş olmakla birlikte, Türkiye'de bu ilişkiler için doğrudan hizmet sağlayan ajanslar gelişmemiştir. Bunun yerine Facebook

[80] Bu bakımdan evlilik ajansları görücü usulü gibi çalışırlar ama görücü usulünün sosyal denetiminden yoksun oldukları için, bu yolla kurulan ilişkilerin devamındaki durumlarla, aracı yapılar ilgilenmezler.

veya ücretsiz partner arama siteleri gibi alternatif iletişim araçlar ve popülerlik kazanan mobil yer bildirimi uygulamaları kullanılmaktadır. Bunda, elbette kullanıcıların bu uygulamaları kullanabilme becerileri gereklidir. Ayrıca genellikle daha genç olanların bu yolla tanıştıkları da söylenebilir. Mesafelere rağmen arkadaşlık kurulmasına yardımcı olan sanal karşılaşma mekânları (Ellison vd., 2007), aslında tesadüfi karşılaşmalardan çok, isteğe bağlı ve belirli bir hedef için kullanılırlar. Zira, kullanılan uygulama seçimi veya arama motoruna anahtar sözlük olarak neyin yazıldığı, bunun sonucunda bulunacak olanı belirler. Rus eşiyle tanışma hikâyesini anlatan Halil'in (26) deneyimi, tam da buna karşılık geliyor,

'Ben Kadıköy'de bir kafedeydim. Swarm'dan yer bildirimi yaptım. Herkes yapıyor yani yer bildirimi. Baktım Rus bir kız daha yer bildirimi yapmış. Uygulama üzerinden bilgisine erişip biraz araştırıp mesaj attım'.

Mobil uygulamalar yanında tanışma sitelerinin kullanımı da artmaktadır. Bu uygulamaların kullanıcıları arasında bulunanlar içindeki Türk erkekler, Rus kadınlara iletişim kurmayı teklif eden taraftırlar. Bu, erkeklerin Rus kadınlarla tanışmayı, kadınlardan daha fazla istediklerini de düşündürmektedir. Bu noktada, eşiyle bir arkadaşlık sitesinde tanışan Vera'yı (26) dinlersek,

'Benim farklı sitelerde hesaplarım açıktı ama bütün herkes mesaj gönderebiliyordu, bir kısıtlama yoktu. Ama ben Avrupalı erkek istedim. Mesela Arap ya da zenci istemedim. İşte sen özelliklerini yazıyorsun, sana uygun adamlar mesaj gönderiyor. Farklı sitelerden de geliyor. Türk erkekler çok mesaj gönderdi. Odnoklassniki'den, Cubid'den, Messenger'dan her hafta mesaj geldi. Bu telefon var ya, devamlı bip bip çaldı'.

Özetle, başlangıçta zorunlu, zamanla isteğe bağlı olan karşılaşmalar, Rus kadınların ve Türk erkeklerin ilişkilenmelerini sağlamıştır. Bu ilişkilenme, gruplara yönelik tahayyüllerden de beslenmiştir. Hatta daha alternatif tanışma yollarının denenmesi, bu tahayyüllerin sağladığı teşvik sayesindedir. Bununla birlikte, karşılaşma mekânı ne olursa olsun, ilişkilerin

sürekliliğin sağlanması için kullanılan mekânlar zamanla çeşitlenmiştir. Bu bakımdan tanışılan yer internet bile olsa, çiftler en kısa sürede fiziksel olarak yan yana gelmeye çalışmış ve birbirlerinin ülkelerini ziyaret etmişlerdir. Böylece hem farklı mekânlarda benlik inşalarının izlenmesi hem de daha güçlü bir güven ilişkisinin kurulumu söz konusu olmuştur. Bu bölümü Zinaida'nın (37) sözleriyle bitirirsem,

'Kiminle karşılaştığın, yürüdüğün sokağa bağlı. Bu çok basit. Farklı biriyle evlenmek istiyorsan sen arayacaksın, kimse evde gelip seni bulmaz ama sen evde interneti açıp bulursun, tatile gider bulursun'.

3.2.3.Evlilik Motivasyonları: Simbiyotik İlişkiler

Becker (1991), insanların yalnız kalmaktan daha fazla fayda getireceğine inanmaları durumunda evlendiklerini belirtir. Hatta evliliğin sadece evlenecek bireylere değil, onların ailelerine ve sosyal çevrelerine de etkisi olduğundan, bazen evliliğin kendisi bir aile stratejisine de dönüşebilir[81]. Zira evlilik yoluyla göç eden kadınlar, gittikleri yerde işgücüne katılmaları durumunda ya da evlendikleri kişinin ekonomik kaynaklarının genişliği sayesinde, geldiği yerdeki kişilere para havaleleri gerçekleştirebilir ve sonraki göçler için sponsorluk sağlayabilir (Robinson, 1996, 2007). Bu bakımdan bireysel fayda yanında kolektif faydanın da gözetilmesi, evlilik motivasyonunu çeşitlendirebilir. Bu fayda merkezli perspektif, Dünya genelinde evlilik motivasyonlarının anlaşılmasına yardımcı olur. Ancak, bir evliliğin hangi bakımlardan fayda getirdiğini ve kişilerin bu faydayı nasıl tanımladıklarını belirginleştirmek gerekir. Bunların da ötesinde evliliğin ve göçü nasıl bir beklentiyle yapıldığı önemlidir. Çünkü kadınlar için 'algılanan fırsatlar' ve 'gerçek fırsatlar' arasındaki bağlantı, göçü etkilemektedir (Kofman vd., 2000). Bununla birlikte partnerlerin her ikisinin de

[81] Küresel kültürel akışlar, kadınların cinselliğini, bağımsızlığını ve evlilikle ilgili rollerini çeşitlenen yeni çeşitli tanımlamalarını ve performanslarını yarattığından (Robinson, 2007: 487), hipergami içinde kadınların kendilerini güçlendirme fırsatı elde etmeleri, yeni bir kazanım olarak görülebilir. Rus kadınların motivasyonları, bu genel görünümden bazı açılardan farklılaşır. Çünkü ne evlendikleri kişilerden daha düşük eğitim düzeyine sahipler ne de eşlerin tamamı ekonomik olarak çok güçlüler.

beklentilerinin karşılaması halinde evlilik gerçekleşebileceğinden (Gorny ve Kepinska, 2004), bu faydanın bir birleşimiyle yaratılan kompozisyonun anlaşılması önem kazanır.

Faydayı belirleyenler, ihtiyaçlar ve toplumsal konumdur[82]. Bu ihtiyaçlar ve konum da toplumsal cinsiyetten, etnisiteden veya sınıftan bağımsız değildir. Bunların da ötesinde, ilişkili olunan politik ekonomik sistemler ve sosyo-kültürel yapılar, ihtiyaçların ve motivasyonların çerçevesini belirler. Rus-Türk karma evliliklerinde evlilik motivasyonlarına bu açıdan baktığımızda, hem küresel eğilimlerle örtüşen taraflarının olduğu hem de genel eğilimleri tersine, kendi özgünlüklerini barındırdığını görmek mümkündür. Bununla birlikte Rus kadınları ve Türk erkekleri evliliğe motive eden unsurları kolaylıkla ekonomik, sosyal ya da duygusal nedenler gibi kategorilerle ortaya koymak mümkün değildir. Çünkü bu kategoriler hem zamanla değişiklik göstermiş hem de iç içe geçmiştir. Bu nedenle zorlama bir kategorik ayrım yapmadan, bu motivasyonu besleyen koşulları daha belirgin kılmak, daha derinlikli bir kavrayışa yardımcı olabilir. Bunun için de Rus-Türk karma evliliklerini gerçekleştirenlerin önce yerel evlilik piyasasına nasıl baktıklarına, sonra da küresel evlilik piyasasına karşılık gelen eğilimlerinde nasıl bir idealleştirmenin ve fayda beklentisinin rol oynadığını ele alıyorum. Çünkü evlilik motivasyonlarını ortaya çıkaran beklentiler, hem mevcut koşulların memnun edici olmayan taraflarından hem de bu memnuniyetsizliği gidereceği düşünülenin hayalinden beslenir. Dolayısıyla yerel evlilik piyasasının nasıl olduğu ve kişilerin buna nasıl baktığı, ulusaşırı evlilik piyasası için kurguladıkları kadar önemlidir. Hatta karma evliliklerde partnerlerin birbirlerine ilişkin yüksek idealleştirme yapmalarının sebebi de (Heyse, 2010), yerel evlilik piyasasına ilişkin olumsuz görüşleriyle ilgilidir. Bununla birlikte evliliğin daha iyi bir hayata kavuşmak için araçsallaştırılması da yaygındır.

[82] Nicole Constable (2003) karma evlilikler ve evlilik göçlerini 'tutkunun politik ekonomisi' ve 'mekânın imgeselliği' üzerinden açıklamaktadır. Bu hem evliliğin gerçekleştiği koşulları ve onun motivasyonunun bağlam bağımlılığını, hem de evlilik sonra yerleşilen veya hatta bu amaçla evlilik gerçekleştirilen yerin anlamını içermektedir.

Bu bakımdan kişileri evliliğe motive eden koşullar, politik-ekonomik ve sosyo-kültürel sistemleri de dikkate alarak ortaya konmalıdır. Çünkü insan etkinliği, kadınların öznelliği, devletlerin düzenlemeleri, toplumsal cinsiyet pratikleri ve yakınlık ilişkileri arasında dinamik bir ilişki vardır (Lu vd., 2016: 425).

Rus kadınların ve Türk erkeklerin yakın dönemlerdeki evliliklerinin başlangıcı, SSCB'nin dağılma dönemiyle örtüşmektedir. Karşılıklı insan hareketliliğinin artışı ve toplumsal imajların yeniden üretimi, kişilerin evlenmeye ilişkin motivasyonlarını da çeşitlendirmiştir ki zaten ulusaşırı sistemler de bu akışlarla ve transferlerle yaratılır (Levitt, 1998: 938). Bir anlamda karşılıklı hareketliliklerle ve sanal iletişim yoluyla evlilik piyasaları birleşmiştir. Dolayısıyla kişiler, yerel evlilik piyasasını ve bu piyasadaki olası partnerleri, yeni tanıştıkları ulusaşırı piyasadaki bütün unsurlarla karşılaştırmaya başlamışlardır. Becker (1973) evlilik göçü modelinde, farklı ülkelerdeki evlilik göçü piyasalarının oldukça rekabetçi olmasının, kişilerin alternatif piyasalardan partner arayışlarına neden olduğunu belirtir. Rus kadınlar ve Türk erkeklerin daha geniş bir evlilik piyasasına erişmeleri, yerel evlilik piyasasında olası partnerlere erişmenin zorluğundan çok, ulusaşırı evlilik piyasasındaki olası partnerlerin niteliğinden etkilenmiştir.

Yerel evlilik piyasasına ve bu piyasanın aktörlerine önce Rus kadınlar açısından bakarsak, Rus erkekler Rus kadınlar tarafından, alkol ve tütün tüketimi fazla, riskli cinsel davranışları olan, kötü ve özensiz olarak görülüyorlar. Ayrıca Sovyetlerden bugüne, devlet politikalarının da etkisiyle erkeklerin ev içi sorumlulukları üstlenmekten kaçındıkları düşünülüyor (Ashwin, 2012; Silverman ve Yanowitch, 1997). Bu imajlar onların Rus kadınlar için 'evlenilecek erkek' olmadığını da ortaya koyuyor (Johnson, 2007). Rusların kendi toplulukları içindeki bu erkeklik krizi, onların ulusaşırı evlilik göçüne katılmalarının da nedenleri arasında gösterilir (Luehrmann, 2004; Patico, 2010). Aslında aynı kriz, kadınların ulusaşırı işgücü hareketlerine katılımlarının da nedenleridir. Bu bakımdan ulusaşırı evlilik

göçlerinin mekânsal paterninin kadınların işgücüne katılım paterniyle de örtüştüğü söylenebilir (Ehrenreich ve Hochschild, 2002; Piper ve Roces, 2003). [83]

Rus kadınların ulusaşırı göçlerle ve karma evliliklere ilişkin değişen bakış açılarıyla alternatif ilişkilenme kanalları bulmaları, onların evlilik piyasasında daha geniş bir potansiyele erişmeleri kadar, yerel evlilik piyasasına ilişkin unsurları kimi zaman kategorik olarak reddetmelerine de neden olmuştur. Bununla ilişkili olarak Rusya'da kadınların yabancı erkeklerle evlenmesi, Rus evlilik havuzunu da değiştirmiştir. Hatta bu durum Rusya'nın erkek üyelerinde kaygı oluşturmuş ve Rus erkeklerle evlenilmesi yönünde çağrılar gelişmiştir (Luehrmann, 2004: 867). Maya'nın (28) yerel evlilik piyasasına ilişkin düşüncelerine bakarsak,

'Rus erkekler iyi koca değil. Babam annemi hep dövüyordu. Sadece kendisi için çalışıyordu. Bence böyle erkeklerin evlenmesi yasak olmalı. Ben Rusya'da kalsaydım, yine de Rus erkekle evlenmezdim, ölene kadar bekâr kalırdım'.

Bununla birlikte yerel evlilik piyasasının göç edip geri gelen kadına bakışı da olumsuzdur. İstanbul'a farklı yıllarda çalışmak için gelen üç kadın, burada kazandıkları paralarla köken şehirlerinde ev almış ve yaptıkları küçük yatırımlarla kardeşlerinin işlettiği dükkanlar açmışlardır. Yaşadıkları yerde, kadınların bu paraları ancak seks satarak kazanabileceklerine dair dedikodular ortaya çıktığı için kimse onlarla evlenmek istememiş ve kadınlar, aslında kalıcı olarak yerleşmeyi düşünmedikleri İstanbul'a geri dönmüşlerdir. Bu kalıcılık, bir süre sonra evlilikle resmiyet de kazanmıştır. Kadınların cinselliklerini ve bedenlerini sosyal hareketlilik için kullanmalarına (Lu vd., 2016: 414) ve herhangi bir işte

[83] İşgücü hareketlerine kadınların katılımında olduğu gibi ulusaşırı evlilik göçlerinin artışı da 1960'larda belirginleşmekle birlikte, evlilik göçünün ölçeğinin farklı ülkeleri kapsayacak şekilde genişlemesi ve yüzbinlerce kadının hareketlilik nedeni haline gelmesi 1980'ların sonu 1990'ların başından itibarendir. Bu Dünya genelinde politik ekonomik değişimlerden bağımsız değildir. Mesela Çin'den 1990'lara kadar ortalama 20 bin evlilik göçmeni başka ülkelere giderken, 2001'de neredeyse 80 bine ulaşmıştır (Constable, 2005).

başarılı olmaları durumunda bunu *'bedenlerini satarak'* gerçekleştirdiklerine ilişkin yargılar vardır (Osburg, 2013). Veronika'nın (62) deneyimi de buna denk düşmektedir,

'Sana bir tek buradaki fahişe demiyor, kendi ülken de diyor. Buraya gelip para kazanamayan akılsız, kazanan fahişe. Erkekler ne yapıyor? Sadece senin hakkında konuşuyor. Ben Rusya'da bir butik açtım. İstanbul'da aç kalıp biriktirdim para, yorgunluktan şu sandalyede uyukladım. Ama dediler ki Veronika kendini satmış. Annem 'git kendine Türkiye'de koca bul' dedi. 'Kimse seni almaz' dedi'.

Rus erkeklere ilişkin stereotipleştirme karşısında, 'ekmek parasını kazanmak' için ulusaşırı harekete bile razı olan Türk erkeği idealleştirmesinin yer alması ise, kadınların bu erkeklerle ilişkilenmelerinde motivasyonlarını artırmıştır. Bu konuda Olga'nın (25) sesine kulak verirsek,

'Bence Rus erkeklerde olmayan her şey Türk erkeklerde var: Sadakat, sevgi, sorumluluk. Türkler iyi adamlar. Bir erkekte olması gereken her şey var. Çalışkanlar, ilgililer[84]*. Bazen ailelerinin sözüyle çok fazla hareket ediyorlar. O kadar kusur herkeste var. Sonra, Türk erkekler Arap erkekler gibi değiller. Daha modernler, Avrupalılar'.*

Yerel evlilik piyasasına ve bu piyasanın aktörlerine Türk erkekler açısından bakarsak, Türk erkekler bir yabancıyla evliliğe onları motive edenlerin, yerel evlilik piyasasının talepkâr yapısı olduğunu belirttiler[85]. Aynı zamanda bu piyasasının talep ettikleri, sunduğu faydadan daha azdır. Dolayısıyla fayda maksimizasyonu beklentisi, Türk erkekleri ulusaşırı evlilik piyasasına yöneltmektedir. Bu deneyimi, İbrahim'den dinlersek,

[84] İyi bir adam, "düzenli bir geliri olan, saygın bir sosyal statüye sahip, sadık ve bağlı kişiliği olan" anlamına gelmektedir (Lu vd., 2016: 423).

[85] Bu tersine, Rus kadınların talepkâr olarak görülmemeleri anlamına gelir. Bu görüşe sahip olanlar, Rus kadınları Asyalı olarak tanımlamaktadırlar. Zaten genel olarak Asyalı kadınlar muhafazakâr ve düşük talepli olarak algılanmaktadırlar (Lauser, 2008: 85). Rus kadınlar da Asyalı kadınlar gibi, kadınsı ve itaatkâr olarak etiketlenmişlerdir (Luehrmann, 2004: 862).

'Türkiye'de kadınlar bekareti hazine sanıyorlar. İstekleri talepleri bitmiyor. Dünya'nın parasını harcıyorsun. Sonra gelip evde oturuyor. Ölene kadar sen bakıyorsun. Rus kadın kendi ayakları üzerinde durmaya çalışıyor. Türk kadınlardan da bin kat güzeller, bin kat akıllılar. Ev-hanımlığını da yapıyorlar, alıp en lüks restorana da götürebiliyorsun'.

Rhine (2013), beden politikaların mekânsallığına vurgu yaparak, bedenlerin ve isteklerin yakın ilişkilerde stratejik olarak yönetiminden bahsetmektedir. Bu beden yönetimi, sıklıkla kısıtlı fırsatlara sahip kadınların patriarkal ve komünal hayat içinde bedenlerini büyük bir hazine olarak görmelerini içerir (Davis, 2014: 591). Rhine'in (2013) vurguladığı bu mekânsallık, kadınların cinselliğine ilişkin ele alışları da farklılaştırmıştır. Bu patriarkal yapı içinde aynı erkek, kadınların evlilik öncesi bakire olmalarını, erkeklerin ise deneyim sahibi olmasını bekler ve hatta teşvik ederken (Lauser, 2008: 91), başka bir ülkede evlilik öncesi cinsel deneyimi bir kadından bekleyebilir ve bunu, ilişki kurulumunun merkezine oturtmayabilir. Bu bir bakıma, değişken küresel ekonomik koşulların ve değişen kültürel bağlantıların, yakın ilişkilerin ve cinselliğin yeni pratiklerini ortaya çıkarmasıyla ilgilidir (Davis, 2014: 585). İbrahim'in Türk kadınların cinsel birlikteliklerdeki konumlarına ilişkin fikirleri, doğrudan kadınların kendilerini hedef almaktadır. Bu bakımdan, kendinin de dâhil olduğu sosyal sistemlerin ve patriarkal yapının bu görünümü üretmedeki rolünü ve kadınların bu yolla daha güçsüz bir konuma hapsedilmelerindeki sorumluluğunu görmekten uzaktır. İbrahim'in vurguladığı ikinci unsur, Türk kadınların çalışma yaşamına sınırlı katılımı ve erkeklerin kadınlardan beklediği çift kariyer üzerinedir. Kadınların çalışma yaşamına katılımındaki yapısal engeller arasında yer alan cinsiyetçi iş bölümü, onun çalışmaya başladığında da diğer geleneksel rollerden kurtulması anlamına gelmemektedir. İbrahim'in beklentisi çalışan bir kadınla evlilik olsa da aynı kadının erkeğin geleneksel bakım talebini de kesintisiz sunmasını önemsemektedir. İbrahim için Türk kadınların çalışma yaşamına sınırlı katılımı onu yerel evlilik piyasasından uzaklaştırırken, Türk kadınların işgücüne

katılımlarının son yıllarda artışı ise Şevki'yi (30) ulusaşırı evlilik piyasasına yöneltmiştir. Şevki'yi dinlersek,

'Eskiden annelerimiz evdeydi. Kapıyı anahtarla açmıyorduk. Şimdi kadınlar çalışıyorlar. Çalıştıkça özgürleştiklerini sanıyorlar. Kimseye eyvallahları yok. Paramı kazanıyorum, kimseye ihtiyacım yok diyor. Rus kadınla evlenirsen kadın evde oturur, sen ona bakarsın. Dil öğreneceğim, gidip gelmeyi öğreneceğim, yok çocuk yapacağım derken 3 sene geçiyor. Sonra da zaten eve alışmış oluyor'.

Şevki'nin bu sözlerini, Olga'nın Türk erkeklere bakış açısıyla birlikte ele alınınca, aslında geleneksel ve modernin örtüşmediği de anlaşılıyor[86]. Evlilik piyasasını şekillendiren beklentiler, toplumsal cinsiyet ilişkilerini de uzun vadede şekillendirir. Toplumsal cinsiyetin inşa edilmesinde, tarihsel olarak güç eşitsizlikleri, işgücünün toplumsal cinsiyetli yapısı, arzunun sosyal paterni, objelere ve insanlarla kurulan duygusal ilişkinin değişimi etkilidir (Connell, 1987: 112). Çünkü toplumsal cinsiyet normları ve cinsellik, kültürel coğrafya, ulusaşırı hareketlilik ve aile yapıları ile stratejileri gibi faktörlerin derin etkisi altındadır (Massey, 1994; McDowell, 1999). Bu noktada Rus kadınların toplumsal cinsiyet inşasında gelenek ile modernite arasında sıkışma söz konusudur. Kadınlardan geleneksel rolleri sürdürmelerini bekleyenler olsa da genel olarak onlardan beklenen, sahip oldukları beşeri sermayeyi aktif kullanmaları ve ailelerin sosyo-ekonomik gelişmesine katkı sağlamalarıdır.

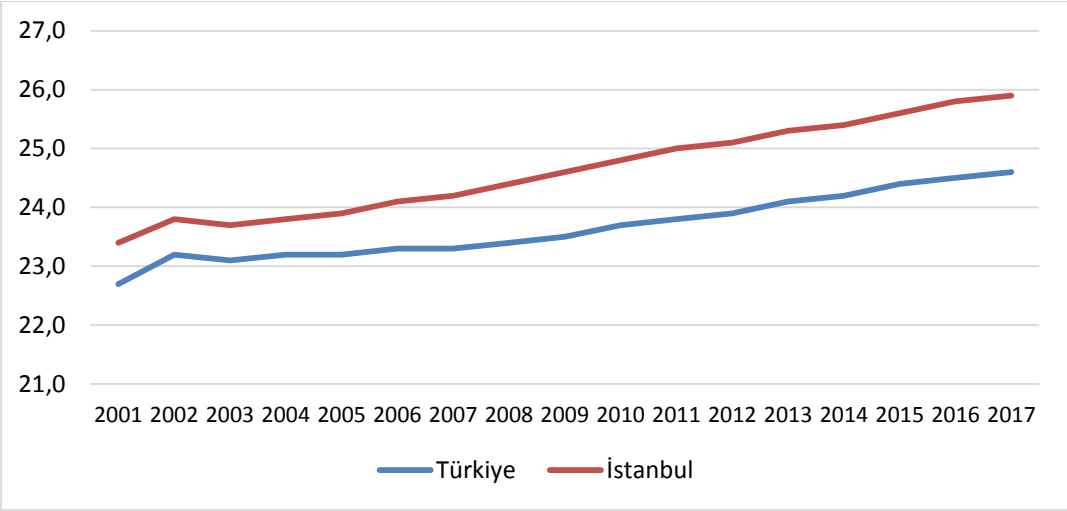
[86] Evliliklerde erkeklerin geleneksel bir kadın istediklerine ilişkin çalışmalar vardır (Mansfield ve Collard, 1989). Dünya genelinde ise kadınların yerel patriarkal toplumsal cinsiyet beklentilerinden kaçmak istemeleri, evlenecekleri modern erkek arayışlarına neden olmaktadır. Mesela Amerika'nın bir arzu alanı olması, kadınların buraya yönelmelerine neden olurken, Amerikalı erkekler de Asyalı kadınları aile değerlerine önem veren daha eski moda kadın olarak arzularlar ve bu arzuyla onlarla birlikte olmak isterler (Constable, 2005; Kelskey, 2001; Wilson, 1998). Rus kadınlar, çalışma yaşamına katılmayı istediklerinden, erkeğin ev içi bakım hizmetlerine ilişkin beklentileri bir çatışma alanıdır. Bununla birlikte Rus kadınların Türkiye'de işgücüne katılımlarını sınırlayan faktörler nedeniyle, kadınlar zoraki ev kadınlığını deneyimlemekte, kadınların bu zoraki ev kadınlığı halleri de böyle bir kadını arzulayan diğer erkeklerin Ruslarla evlenme konusunda daha cesur davranmalarına neden olmaktadır.

Yerel evlilik piyasasıyla ilgili olarak Şevki'yle benzer bir görüşü olan Mustafa'ya (36) ses verirsek,

'Evlenecek kadın yok. Şimdi çok iyi kazanan, okumuş olan seni zaten beğenmiyor. Eskiden 25 yaşına gelen evde kaldım diyordu, şimdi isterse evlenmesin. Arkasından konuşan yok, hani bir kusuru mu var diyen yok. Şimdi 'oh koca derdi çekmesin' diyorlar'.

Türk erkekleri yerel evlilik piyasasından uzaklaştıran unsurlar, aslında gelişmiş, ama geleneksel yanını koruyan toplumlarda yerel evlilik piyasasını daraltan unsurlar içinde yer alıyor. Özellikle kadına yönelik geleneksel beklentilerin korunduğu, ama ekonomik olarak gelişmiş toplumlarda erkeklerin yabancı eşlere yönelmelerinin altında yatan nedenlerden biri de budur. Bu eğilimin söz konusu olduğu ülkelerden biri olan Japonya'da karma evliliklerin yerel piyasa koşullarından nasıl etkilendiğini ortaya koyan Nicola Piper (2003: 461), gittikçe daha fazla Japon kadının evliliği ve çocuk doğurmayı ertelediğini, buna çalışma koşullarının kötülüğünün ve çocuk bakımı olanaklarının yetersizliğinin neden olduğunu belirtiyor. Hatta geleneksel roller ve çalışma hayatı arasındaki bu sıkışma içinde kadınlar, Thanh-Dam Truong'ın (1996) ortaya koyduğu gibi, hayatları boyunca evlenmemeyi de daha fazla tercih etmeye başlamışlardır.

Türk erkeklerin vurguladığı gibi Türkiye'de kadınların ilk evlenme yaşı, eğitimde kalış süresi ve işgücüne katılım oranı yükselmektedir. Bu yükseliş, muadili olan erkeklerin her aşamada gerisinde olsa bile, yerel evlilik piyasasının biçimlenmesine etki etmektedir. İlk olarak kadınların ilk evlenme yaşının değişimini gösteren tabloya baktığımızda, son on yıllarda ilk evlenme yaşının düzenli bir şekilde yükseldiği, bu yükselişin, bu çalışmanın yapıldığı alan olan İstanbul'da Türkiye ortalamasının üzerinde olduğu, TÜİK kayıtlarında açıkça görülüyor (Şekil 13).

Şekil 13. Kadınların ilk evlenme yaşlarının yıllara göre değişimi

Kadınların örgün eğitimde kalış süresinin uzaması, onların ilk evlenme yaşının yükselişinde etkili olan unsurlar içindedir. Her ne kadar okuma yazma bilmeyen kadınlar, okuma yazma bilmeyen erkeklerden hâlâ 5 kat daha fazla olsalar bile (TÜİK, 2014), eğitimin her kademesinde ve özellikle yüksek öğretimde kadınların görünürlüğü artmaktadır. Hatta bazı eğitim kademelerinde neredeyse erkeklerle eşit sayıda kadının yer alması söz konusudur (Şekil 14).

	Yeni Kayıt			*Öğrenci*		
	Toplam	**Erkek**	**Kadın**	**Toplam**	**Erkek**	**Kadın**
Önlisans	431.228	215.365	215.863	1.502.067	769.493	732.574
Önlisans (AÖ Hariç)	190.727	106.238	84.489	546.117	321.943	224.174
Açıköğretim	240.501	109.127	131.374	955 950	447 550	508.400
Lisans	581.219	311.935	269.284	2.977.211	1.615.658	1.361.553
Lisans (AÖ Hariç)	314.345	146.765	167.580	1.351.283	666.215	685.068
Açıköğretim	266.874	165.170	101.704	1.625.928	949.443	676.485
İkinci Öğretim	170.156	98.814	71.342	660.191	386.522	273.669
Lisans	86.999	46.959	40.040	400.766	215.445	185.321
Önlisans	83.157	51.855	31.302	259.425	171.077	88.348
Lisansüstü	65.590	38.170	27.420	333.052	192.769	140.283
Yüksek Lisans	56.193	32.866	23.327	265.895	154.502	111.393
Doktora	9.397	5.304	4.093	67.157	38.267	28.890

Şekil 14. Yükseköğretim İstatistikleri 2013-2014

Son olarak kadınların iş yaşamına katılımlarına baktığımızda, kadınların işgücüne katılımlarının son yıllarda artış eğiliminde olduğu anlaşılıyor (TÜİK, İşgücü İstatistikleri). Zira 2014 yılında %33,6 olan bu oran 2015 yılında %35'e ve 2016'da %36.2'ye yükselmiştir. Ancak bu oranlar, aynı yaş aralığındaki (15-64) Türk erkeklerin işgücüne katılımının oldukça gerisindedir[87]. Türk erkeklerin vurguladığı bu faktörler, kadınların toplumsal hayata katılımlarını ve seçeneklerini sınırlayan bütün sistemlere karşın, evlilik piyasasını etkileyen ve bu konudaki görüşmelerde ilk vurgulananlar olmaya başlamıştır.

Rus-Türk evliliklerini gerçekleştirenlerden bazıları, spesifik olarak bir imaj ya da evlilik piyasasına ilişkin tespitlerden ziyade, evliliğin belirli ihtiyaçları gidermenin bir yolu olduğunu ortaya koydu. Buna daha tarihsel bir perspektifle bakarsak, ilk evlilikler 1996 yılında artmaya başlamıştır ve bu evlilikleri gerçekleştirenler, genellikle o dönemde çalışmak için İstanbul'da bulunan kadınlardır. Bu dönem, bavul ticaretinin kayıt altına alınmaya başlandığı, ayrıca kayıt-dışı işçi çalıştıran yerlerde denetimlerin de sıklaştığı bir dönemdir. Bu süreçte Rus kadınlar, yasal statülerini daha güvenceli hale getirmek için evlenmeye başlamış ve bu yolla çalışma hayatında uzun süre kalabilmişlerdir. Yani devletin ulusaşırı ticarete yönelik müdahalesi, ilk evliliklerin ortaya çıkmasını sağlamıştır. Görüldüğü gibi farklı göç türlerinin ortaya çıkmasında rolü olan devletler, farklı ihtiyaçların yaratımında da etkindirler (Robinson, 2007: 483).

Evliliklerin bir kısmı, halihazırda Rus kadınların partner ilişkisi içinde oldukları kişilerle gerçekleşirken, bir kısmı ise anlaşmalı evlilikler yapmışlardır. Evliliğin getirdiği yasal korumanın konforu, bu konforu keşfedenlerin artışıyla yeni evlilikleri de beraberinde getirmiştir. Bunda 1998'de Rusya'daki ekonomik krizin de etkisi vardır. Zira sınıraşırı ekonomik güvence arayışları krizle birlikte artmıştır. Bu yolla evlilik araçsallaştırılmıştır ki uzun zamandır evlilik yoluyla vatandaşlık kazanımı, ulusaşırı göçmenler için önemli bir

[87] Bu oranlar 2014'te erkeklerde %76.6, 2015'te %77, 2016'da ise %77.6'dır.

strateji halindedir (Bailey vd., 2002: 137; Carling, 2008: 1471**;** Friedman, 2010; Turner, 2008). Bu dönemi Yulia'dan (64) dinlersek,

'Çalışman lazım. Rusya'da iş yok. Mal satıyorsun. Aracı komisyon alıyor, patron alıyor, sınırda rüşvetçi memur alıyor. Sana bir şey kalmıyor. Boş gidip geliyorsun. Evlenince vatandaşsın, pasaportun farklı. Akıllı kadınlar evlendi. Zararı yok, faydası var. O zamanlar öyleydi'.

Vatandaşlığın sağladığı faydaların farkına varan binlerce kadın, 1990'ların İstanbul'unda yaşamak için evlendiler. Bu evliliklerin 'sahte' oluşuna ilişkin söylemler yükseldiğinden Yurttaşlık Kanunu'nun 5. Maddesinde 4 Haziran 2003 tarihinde değişiklik yapıldı. Buna göre aile birliği içinde yaşama, evlilik birliği ile bağdaşmayacak bir faaliyette bulunmama ve millî güvenlik ve kamu düzeni bakımından engel teşkil edecek bir hali bulunmama (Türk Hukuk Sitesi, 2009, 17 Haziran) şartlarını da sağlayarak[88], vatandaşlık başvurusu yapmadan önce, bir Rus kadının en az 3 yıl evli kalması gerekiyordu[89]. Türk devletinin karma evliliklere ilişkin müdahalesi, sadece sahte evlilikleri önlemek içindi; bunun dışında evliliklere ilişkin doğrudan bir müdahalesi yoktu. Devletin yaptığı tek doğrudan

[88] Ancak Türk vatandaşlarıyla yabancıların yaptıkları evliliklerden doğan çocuklar, doğrudan Türk vatandaşlığı kazanabilmektedirler.

[89] Bununla birlikte, yabancıların Türk vatandaşlığına başvurmalarında aranan koşullar içinde, 5 yıldır kesintisiz olarak Türkiye'de oturma şartı vardır. Bu, kadınların kayıtlı bir şekilde 5 yıl boyunca Türkiye'de bulunmalarını gerektirdiği için, yukarıda bahsettiğim 3 yıllık sürecin de 5 yıla çıkmasına neden olmaktadır. Bunların yanında, sağlıklı olmak, Türkçeyi temel düzeyde konuşmak, iyi ahlak sahibi olmak, reşit olmak ve geçimini sağlayabilmek -ki bunu kayıtlı bir şekilde gerçekleştirmek özellikle kadın göçmenler için oldukça zordur- gibi şartlar da aranmaktadır (Aybay, 2006: 121-127). Evlilik göçmenleri bu süre boyunca farklı zamanlarda denetlenmekte, evlerine ziyaretler yapılmakta, komşularıyla görüşülmekte ve evliliğin 'gerçek' olduğuna ikna olunduktan sonra başvurusu onaylanmaktadır. Türkiye Cumhuriyeti Devletinin olduğu gibi farklı devletlerin karma evliliklere ilişkin müdahaleleri söz konusudur (Lu vd., 2016: 412). Bu müdahalelerden bazıları karma evlilikleri azaltmaya yöneliktir. Buna örnek olarak Suudi Arabistan'da Müslüman bir kadının gayri Müslüm bir erkekle evlenmesinin yasak olması verilebilir. Bazı müdahaleler ise karma evliliklerin artırılması içindir. Buna örnek olarak da Güney Kore'de devletin çokkültürlü aileleri desteklemesi verilebilir (Lee, 2012). Bu örneklere rağmen devlet politikalarının evliliği nasıl etkilediği tam olarak bilinmiyor ve bu durum akademide nadiren yer buluyor (Breger ve Hill, 1998).

müdahale de karma evlilikleri azaltmadı. Kendisi de bir evlilik göçmeni olan Rus avukat Oksana, bu gelişmeyi şöyle değerlendirdi,

'Türk vatandaşlığı nedeniyle evlenenler vardır ama artık Türk vatandaşlığının değeri düşüyor. O yüzden kadınlar sevdikleri adamlarla evlenip buraya geliyorlar. Rus vatandaşlığının da değeri artıyor. Bence bu evliliklerde en avantajlı olanlar Türk erkekler'.

Oksana'nın vurguladığı 'vatandaşlığın değeri' ülkelerin ekonomik durumlarıyla da ilişkilidir. Çünkü Türk erkeklerin evlilik motivasyonu olarak Rus vatandaşlığını söylemeleri, 2002 sonrasına denk düşmektedir. 1998'de Rusya'daki kriz Rus kadınların Türk erkeklerle evliliklerini nasıl motive ettiyse, 2002'de Türkiye'deki ekonomik kriz ve bu süreçten sonra meydana gelen gelişmeler, Türk erkeklerin Rusya'da çalışma ve yaşama hayallerini pekiştirmiştir. Aslında ekonomik krizlerin ülkeler arasında düzenli bir artış gösteren karma evliliklerde meydana gelen azalışları etkilediği belirtilir. Örneğin Çin ve Güney Kore arasındaki evlilikler, 1997'de 7 bin iken 1998'de 6 bine düşmüştür ve bu düşüşün nedeni Asya'daki finansal kriz gösterilmiştir (Kang, 1998'den aktaran Constable, 2005: 7). Ancak Türkler ve Ruslar arasındaki evliliklerde, bir ülkede kriz olduğunda, diğer ülkedeki potansiyel partnerlerin evliliği sürükleyici motivasyonları taşıdıkları ve böylece evliliklerin süreklilik sağladığı görülüyor. Türk eşler doğrudan kadının ekonomik kazancına değil ama Rusya bilgisi sayesinde yasal korumaya ve iş geliştirme potansiyeline odaklanmışlardı. Bu bilgiye de eskiden evlenenlerin geri bildirimleri sayesinde ulaşmışlardı. Bun durumdakilerden biri olan Akif'e ses verirsek,

'Rus kadınlar eşleri daha fazla para kazansın diye Rusya'dan bağlantılar kuruyorlar. Yasa ne diyor, nasıl imkanlar var biliyorlar. Rus vatandaşısın yani. Onunla başka ülkeye gitmekle Türk pasaportuyla gitmek aynı değil. Hepsinin Rusya'da evi var. Hiç olmadı gider orada yaşarız, orada çalışırız diyerek bu yola girdim'.

Özellikle Kürt erkekler arasında evliliğe isteklilik bakımından güçlü bir eğilim vardı. Bu eğilim, sadece Rus vatandaşlığının değerinden değil, Rus kadınlarla evlenmenin toplumsal anlamından da etkileniyor. Bunu Cemal'den (42) dinlersek,

'Kürtler bu ülkede para sahibi olsalar, ancak paranın gücüyle biraz saygı görürler ama bir Rus eşin olduğunda onunla gururlu bir şekilde sokakta gezebilirsin. Bir de memleketin hali de ortada. Bir kriz oldu, bir günde ekmek alamayacak hale geldik. Yarın bir şey olsa benim ikinci vatanım Rusya. Ekonomisi de Türkiye'den iyi'.

Cemal'in sözlerinden de anlaşılacağı gibi ülkelerin politik ekonomik güçleri, ulusaşırı evliliklerdeki güç ilişkilerini de etkilemektedir (Suzuki, 2005: 125). Politik ekonomik ilişkilerin değişimi, genel olarak karma evlilik motivasyonunu en çok taşıyanın, diğerini daha güçlü görmesini sağlamıştır. Bu, insanların ait oldukları sistemlerden ve bu sistemlerin yarattıkları kimliklerden bağımsız olmadığını da gösteriyor. Cemal'in görüşleri, kadınların vatandaşlık üzerinden erkeğe sağladığı fayda yanında[90], onların sosyal statülerini göstermelerinin bir aracı olarak görüldükleri de anlaşılıyor. Zira Rus kadınlara ilişkin kamusal mekândaki algı, kadının cinselliğini 'denetlediği' düşünülen erkeğin, inşa ettiği erkekliği de pekiştirici etki yapıyor. Bu, erkeğin hem Rus kadın tarafından arzulandığı hem de cinsel arzusu 'yüksek' olarak tanımlanan bir etnik grubun üyesiyle bir araya gelebilecek niteliklere sahip olduğunu ilan etmek demekti.

Bunların yanında, genel olarak ulusaşırı evliliklerin ekonomi politiği ve bunun yarattığı algı, evliliği sevgiden öte pragmatik faydalar üzerinden ortaya koymaktadır (Fan ve Huang, 1998). Örneğin Belçikalı erkeklerle evlenen Rus kadınların aslında ekonomik göçmen oldukları, evliliği stratejik olarak yasal oturma izni kazanmak ve ekonomik yaşam koşullarını

[90] '15 yılda Rus ekonomisi önemli ölçüde gelişme göstermiştir. Fiyatlar serbest bırakılmış, özelleştirme büyük ölçüde tamamlanmıştır ve ekonomi uluslararası rekabete açık hale gelmiştir. Rusya Federasyonu son beş yılda yıllık ortalama %6'nın üstünde büyüme hızı kaydetmiştir. Bu büyüme, 1998 krizinden sonraki dönemde geçekleşen gelişmeden ve petrol-doğalgaz gelirlerindeki artıştan kaynaklanmaktadır' (Egeli, 2008).

iyileştirmek için kullandıkları düşünülmektedir (Heyse, 2010: 68). Zira evlilik, göçmenin sözleşmeli işçilerden farklı olarak uzun süre gittiği ülkede oturmasını garanti etmektedir. Ona, kalıcılaşma potansiyeli olan bir ulusaşırı yeniden yerleşimi sağlamaktadır (Suzuki, 2005: 128). Dolayısıyla ekonomik motivasyonlarla vatandaşlık kazanımı, göçün yönü de dikkate alındığında iç içedir. Daha iyi koşullardaki erkeğin yaşadığı yere yolculuk, göçlerin de yönünü belirlemektedir. Hipergaminin[91] de kapsamı gereği genellikle fakir bölgelerden zengin olanlara doğru bir hareketlilik söz konusudur. Ölçeği farklı olmakla birlikte bu görünüm *mekânsal hipergamiyi* de yaratmaktadır (Fan ve Huang, 1998; Lavey, 1991). Batı literatüründe ve medyada yoksul ülkelerden kadınların zengin ülkelerden erkeklerle evliliklerinin işlenmesinde bu duruma ilişkin ahlaki bir panik olduğu görülmektedir. Evliliğin duygusal yönü görmezden gelinmekte[92] ve kadınların cinsel sermayelerini ekonomik kazançlara erişim için kullanmaları vurgulanmaktadır (Robinson, 2007). Ulusaşırı evliliklerin bu söylemsel ve mekânsal görünümü, etnisite ve sınıfla ilişkili ekonomik tabana sahip olma yanında, hareket edenin sıklıkla kadınlar olması nedeniyle toplumsal cinsiyetli bir paterni de içerir. Bu patern Asya, Latin Amerika, Doğu Avrupa ve eski Sovyetler Birliği'nden Batı Avrupa, Kuzey Amerika, Avustralya ve Doğu Asya'nın gelişmiş ülkelerine doğrudur (Constable, 2005: 4). Bu görünüme Rus-Türk evlilikleri üzerinden baktığımızda, iki ülke arasında ciddi bir gelişmişlik farkı olmasa bile, bazı kadınlar için partnerin bireysel kazancının yüksek oluşu, onu çekici kılmaktadır. Bu grupta olanların eşleri genellikle İslami politikaları olan iktidar partisine yakın olanlardı. Bazı kadınların din değiştirmeleri ve örtünmeleri yoluyla kamusal mekânda benlik inşalarını tamamen etkileyen bu ilişkilere

[91] Hipergami, eş seçiminde kişinin kendinden daha yüksek statüde olan veya daha varlıklı olan birine yönelmesidir.

[92] Wardlow ve Hirsch'e (2006) göre, romantik ilişkiye dayalı evlilik, Batı'da görece yeni bir fenomendir. İdeal evlilik tanımı da zamanla değişmiştir. Evliliğin bu dönüşümünün altında ekonomik, demografik ve ideolojik faktörleri vardır.

rağmen, evliliğin ekonomik refah getirmesi, kadınların kararlarında etkiliydi. Bunu bilerek evlenmişlerdi. Bu kadınlardan biri olan Anna'yı (32) dinlersek,

'Ben eşimle buraya turist olarak geldiğimde tanıştım. Büyük ve güçlü bir iş adamıydı. Rusya'da böyle bir adamla tanışma şansım yoktu. Rusya'da kendi giderlerimi yıllarca ödemektense, evlendim'.

Kadınların evlilik yoluyla ekonomik güvence arayışları, onların ilgilendikleri partner profilini de etkilemektedir ve ideal erkek, bu yolla yaratılmaktadır. Mesela Robinson (2007: 489), kadınların aradıkları ideal partnerleri şu sözcüklerle tanımladıklarını belirtir: Nazik, özenli, sevecen, ekonomik güvencesi olan, başarılı ve iyi bir işi olan. Dolayısıyla bazı Rus kadınlar, evlendikleri erkeğin ekonomik gücü üzerinden kendi statülerinin yükselmesini bekliyorlar. Kavramsal olarak hipergamiye karşılık gelen ve evlilik piyasasını şekillendiren bu durum, kadınların kendilerinden daha yüksek sosyo-ekonomik statüdeki erkeklerle evlenmelerini içermektedir (Constable, 2005: 10). Zaten evlilik piyasasına ilişkin çeşitli çalışmalarda, kadınların kendilerinden yaşlı, daha iyi eğitimli ve daha iyi kazanan erkeklerle evlenme eğiliminde oldukları, buna karşılık erkeklerin kendilerinden genç, daha az eğitimli ve düşük gelirli kadınlarla evlenme eğiliminde oldukları ortaya konmuştur (Buunk vd., 2001; Fitzgerald, 1999). Hatta buna referansla evliliğin erkeği sosyal ve ekonomik olarak aşağı çektiği, kadını ise aynı açılardan yükselttiği iddia edilmektedir (Thai, 2005: 148). Bununla birlikte yüksek ekonomik faydayla tanımlanan gelişmiş bir ülkeye evlilik yoluyla göç edenlerin, evlendikleri kişilerin ülke ortalamasından daha düşük gelire sahip olduğu örnekleri farklı ülkelerde görmek de mümkündür. Bu durumda, kadınlar için o erkekle evlilik, erkeğin ekonomik olanaklarından değil, erkeğin yaşadığı yerin ekonomik potansiyelinden yararlanmak anlamına gelmektedir. Dolayısıyla mekâna bağlı bir motivasyon söz konusudur. Bununla birlikte Rus kadınlar, ekonomik olanakları kısıtlı bireylerle de evlilikler

gerçekleştirmişlerdir. Bu kadınlardan biri olan Alla (27), kendi evlilik gerekçesini şöyle anlattı,

'Benim eşim çalışmıyor, ben çalışıyorum şu anda. Ben hayatımda hep çalışarak kendi paramı kazanmak isterim. Önemli olan bana saygı duyan, beni koruyan, beni seven bir erkek'.

Ekonomik güvence yanında, bir mekândaki sosyal ilişkiler seti içinde daha korunaklı bir pozisyona kavuşma isteği de evlilik motivasyonu halindedir. İstanbul'da 1990'larda bavul ticaretine ek olarak eğlence mekânları gibi erkek yoğun alanlarda çalışan Rus kadınların sıklıkla taciz ve tecavüze maruz kalmaları, böyle bir sosyal koruma ihtiyacını belirginleştirmiştir. Bu süreçte kadınlar, hem vatandaşlık sağlayarak bu ülkedeki hukuk kanallarını daha etkin kullanmak istemişler hem de Türk eşler üzerinden sağladıkları sosyal korumadan yararlanmışlardır. Bu dönemi Elena'dan (56) dinlersek,

'O zamanlar çok tehlikeli bir şehirdi İstanbul. Başıma bir şey gelse kimse beni bulamaz. Bir kız kayboldu mesela. Annesi Rusya'dan geldi, aradılar ama bulamadılar. Benim için güvenlik önemliydi. Hayatım tehlikedeyse ben parayı ne yapayım? Zaten dil bilmiyorum, yol bilmiyorum. Benim için bir hayat arkadaşı lazımdı. Evli olunca insanların bakışı değişir. Eskiden bir şeyler yapmak isteyenler vardı, anlıyorsunuz yani. Ben evlenince onlar birden bitti gitti. Ne diyorlar? Yenge bilir, o bizim yengemiz'.

Elena'nın eşi Ahmet, bu evliliğin başlangıçta aslında vatandaşlık için yapıldığını biliyordu. Bu dönemi Ahmet'ten dinlersek,

'Elena vatandaşlık için evlenmek istiyordu. Anlaşma evliliği arıyordu. Ben zaten onu tanıyordum. Benimle evlen dedim. İster anlaşmalı ister normal. O zamandan beri de evliyiz. Açıkçası bir kadını o ortamdan kurtardığım için mutluyum'.

Özellikle çalışmak ya da yaşamak için daha önce İstanbul'a gelmemiş Rus kadınların gerçekleştirdikleri evliliklerde, kadınların motivasyonları arasında vatandaşlık kazanımı

yoktu. Bu süreçte kadınlar, aşık oldukları için evlendiklerini vurguladılar. Povinelli'ye (2002) göre, romantik yakın ilişki, birine bir başkasının niteliklerinin, ona yoldaş olmaya yettiğiyle ilgili duyguları içerir. Bunu Maya'nın (28) hikâyesinde de görmek mümkündür,

'İnsanın ruhunu anlamak önemli. Senin yüzündeki ifadeden, kızgın ya da mutlu olduğunu anlamalı. Ortak zevkleriniz olmalı. Bir şeyi okuduğunuzda aynı şeyi anlamalısınız. Yani dünya görüşünüz birbirine denk olmalı. Ben eşimde bu özelliği gördüğüm için evlendim'.

Maya'yı destekler şekilde Tatiana (28), romantik gerekçelerle evlendiğini ama bu ülkede kendi kaynaklarını geliştirebileceği olanakların da olduğunu şu sözlerle ortaya koydu,

'Türkiye'de evlenen başka arkadaşım var. Evden çıkmadan internetten konuşma satıyor, Rusça konuşuyor pratik için. Benim eşim zengin diyemem. Ben çalışırım diye evlendi. İstanbul'da fırsatlar var… Unutma, Türk erkek yönetebilirsin, Rus erkek seni dinlemez.. Türk erkek para yok ama çiçek alır, küçük hediye, kolye alır... Ben Facebook çok kullanırım, fotoğraf atarım, eşim hediye aldı, çiçekler…. Bazen Rusya'dan arkadaşlar yazıyor: aaa Tatiana sen çok mutlu, bize de romantik Türk koca bul'.

Bütün bu bulgulardan hareketle, Rus-Türk karma evliliklerinin içerdiği motivasyonun, simbiyotik bir ilişkilenmeyi ortaya çıkardığı söylenebilir. *Simbiyotik ilişkiler*, iki ya da daha çok canlı arasında karşılıklı faydayı sağlayan birliktelik, ortak ilişki geliştirme biçimidir. Simbiyotik ilişkiler kendi içinde üçe ayrılırlar. Bunlardan *mutualizm (mutualism)*, karşılıklı faydayı içerirken; *komensalizm (commensalism)*, bir tarafın bu ilişkiden faydasına karşın diğerinin fayda sağlamaması ama zarar da görmemesi anlamına gelir; sonuncusu ise *parazitizmdir (parasitism)* ki bu, bir tarafın faydasının diğerinin zarar görmesine neden olduğu ilişkilenme biçimidir. Rus-Türk evliliklerinde 'mutualizm' daha baskın bir ilişki türü olarak görülmektedir. Zaman için değişen durumlara rağmen evliliklerin sürmesi ve iki taraflı bir ilişkilenme motivasyonunun varlığı bunun kanıtıdır. Genel olarak 1990'ların başından

günümüze Rus kadınların ve Türk erkeklerin evlilik motivasyonlarının makro faktörler altında gelişimi, özetle aşağıdaki gibidir.

Düzey	Taraflar		1990'lar	2000'ler	2010'lar
Makro	*Türkiye*		Açık Kapı Politikası	Vatandaşlık Kanunu Politik Yakınlık	Kriz Güvencesizlik
	Rusya		SSCB'nin Dağılması Yeni Ekonomik Sisteme Geçiş	Politik Yakınlık Sosyo-Ekonomik Gelişme	Güçlenen Rusya Ulusaşırı Etkinlik
Mezo	*Yerel Evlilik Piyasasının Yapısı*		Talepkâr	Talepkâr	Talepkâr
	Geri Bildirim Mekanizmaları	Bireysel	Zayıf	Güçlü	Güçlü
		Kurumsal	Yok	Zayıf	Güçlü
Mikro	*Kadın*		Yasal Güvence Sosyo-Ekonomik Güvence	Sosyo-Ekonomik Güvence Ulusaşırı Fantezi	Ulusaşırı Fantezi
	Erkek		Cinsellik Arayışı	Sınıf Atlama	Yasal Güvence Sosyo-Ekonomik Güvence

Şekil 15. Rus-Türk evliliklerinde motivasyonların değişimini etkileyen faktörler

Buna göre, 1990'lardan günümüze, Rusya ve Türkiye'de meydana gelen politik-ekonomik gelişmeler iki ülke insanlarının karşılıklı hareketliliğini etkilemiştir. Bu bakımdan makro yapı, mikro düzeye karşılık gelen insan hareketliliğinde oldukça etkilidir. Bununla birlikte insanlar, makro çerçevenin belirlediği alanda istedikleri konfora ulaşamadıklarında, bunun çeşitli araçlarını geliştirmektedirler ve bu araçlarla makro yapının yeniden düzenlenmesine neden olmaktadırlar. Devletin göçmene uzun süreli oturma iznini vermemesinin yarattığı konforsuzluğa karşı bireyin evliliği araçsallaştırarak bu konfora erişmesi, buna karşın devletin de vatandaşlığa ilişkin düzenlemeler yapması, sistemin farklı düzeylerde birbirini etkileme kapasitesini göstermesi bakımından oldukça ilginç bir örnektir. Yine bu tablo, evliliğin sağladığı faydayı kadın üzerinden anlatan klasik anlayışa, artık erkeklerin daha görünür bir biçimde bu faydaya yönelmeleri üzerinden karşı çıkmaktadır.

Ayrıca evlilik piyasasının talepkâr yapısı, bireysel ve kurumsal düzeyde gittikçe artan geri bildirimlerle sistemin ara mekanizmasını genişletmekte ve böylece devlet ve birey arasındaki pratikler için bir tampon oluşturmaktadır.

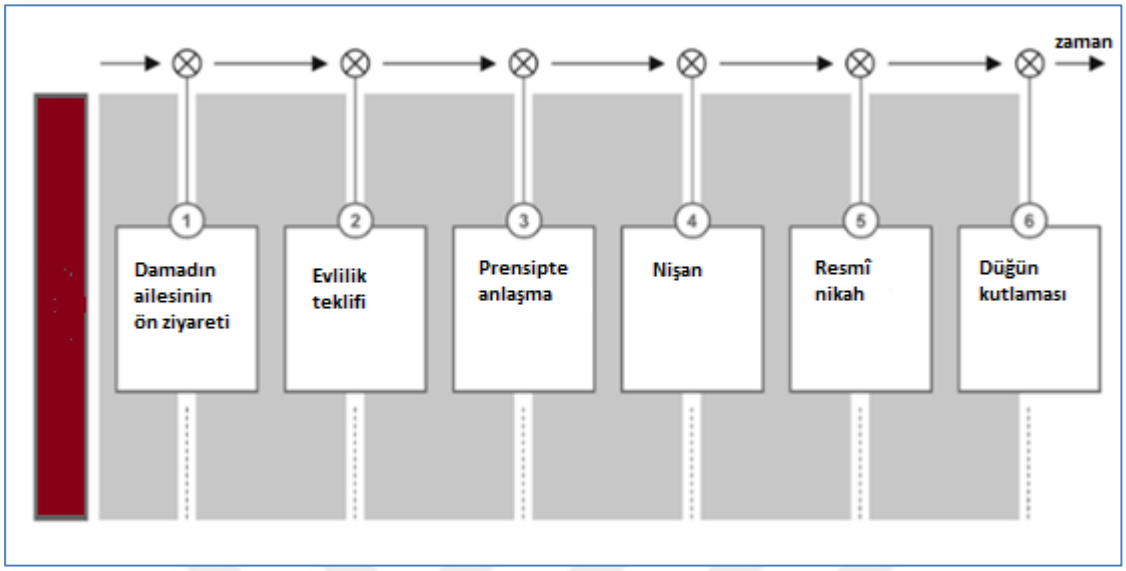
Görüldüğü gibi, aynı ulusun üyesi olan kişiler bile, ulusaşırı evliliklerde farklı motivasyonlarla hareket ediyorlar (Heyse, 2010: 74) ve ulusaşırı evlilik göçleri sadece ekonomik coğrafyalar tarafından değil, arzu coğrafyaları tarafından da şekilleniyor (Manderson ve Jolly, 1997). Bu arzu coğrafyasının ürünü olan evlilik göçüne dair hayaller ve duygular, ulusaşırılaşmanın duygusal boyutudur ve bu açıdan 'aşağıdan ulusaşırılaşmaya' karşılık geliyor (Smith ve Guarnizo, 1998).

3.2.4.Birlikteliğin Kurumsallaşması: 'Herkesin Âdeti Başka'

Rus kadınlarla Türk erkeklerin birlikteliklerini evlilikle sonuçlandırmaları, birlikteliğin kamusallaşma biçiminin değişimi ve hukuki ve sosyal olarak farklı tarafların müdahil olduğu bir kurumsallaşma sürecine girmesi anlamına gelmektedir. Bu, evlilik sonrası edinilen mallar üzerindeki hak sahipliğinden, evlilikle kazanılan yeni sıfatların toplumsal anlamları üzerinden kişilerin sergilemesi beklenen rollere kadar geniş bir alanda yapısal değişikliklerin yaşanması demektir. Peki bütün bunların başlangıcı olan evlilik kararına giden yolda Rus-Türk çiftler hangi adımları izlemişlerdir ve evlilik töreni nasıl gerçekleşmiştir?

Almanya'da yaşayan Türklerin Türkiye'den eş seçimleri hakkında araştırma yapan Can M. Aybek, Gaby Straßburger ve İlknur Yüksel-Kaptanoğlu (2015: 29), geleneksel evlilik adımlarını aşağıdaki gibi görselleştirmişlerdir (Şekil 16). Buna göre, erkeğin ailesinin kadının ailesini ziyaretiyle başlayan süreç, evlilik teklifi, prensipte anlaşma, nişan, resmi nikâh ve düğün seremonisiyle devam etmektedir. Bu evliliklerdeki sınır-aşırılık, Rus-Türk evliliklerinde de ortak bir özellik olsa da ortaya çıkarılan ilişki gelişim şablonu, pek çok açıdan farklıdır. Rus-Türk evliliklerinde iki tarafın farklı kültürel geçmişlere sahip olmaları ve ilişkilerin aile veya akraba aracılığıyla değil de bireysel girişimlerle gelişmesi, geleneksel

olarak uygulanan evlilik öncesi adımların ve düğün kutlamalarının genel eğilimle örtüşmemesine yol açmaktadır.

Şekil 16. Geleneksel evlilik aşamaları

Rus-Türk karma evliliklerinde, ailelerin karşılaşmaları neredeyse evlilik seremonisiyle örtüşmektedir. Dolasıyıyla daha ilk adımda, geleneksel eğilimdeki ailelerin uzlaşısını içeren bölümün değişmesi söz konusudur. Bunun yerine, evlilik gerçekleştirecek kişiler bireysel olarak partnerlerinin ailelesiyle görüşmektedirler. Rus kadınlar ilişkiye başladıkları ilk andan itibaren, kurdukları bu ilişkiden kendi ailelerini haberdar etmektedirler. Erkeğin Türkiye'de, kadının ise Rusya'da bulunduğu örneklerde, erkeğin kadını ziyaret ettiği dönemlerde genellikle kız arkadaşlarının ailesinin evinde birlikte kaldıkları anlaşılmıştır. Bu yolla ailenin, Türk erkeği daha fazla tanıyabildiğini belirten Yana (28), kendi deneyimini şu sözlerle ortaya koydu,

'Benim tabi mümkün değil yani tanımam o zaman. Ama aile başka. Annene saygılı mı, temiz mi, sorumluluk alır mı, görüyorsun yani. Senin gözün görmezse ailen görüyor. Gizli ve yasak değil'.

Ancak kadınların Türkiye'ye geldikleri dönemlerde, evlenme niyeti beyan edilse bile erkeğin ailesinin evinde kalmasının onaylanmasında bir uzlaşı yoktur. Bazı aileler evlerine kabul ettikleri müstakbel gelinlerini, komşularına ve diğer aile üyelerine *gelinleri* olarak

tanıştırırken, bazıları evlenmeden bir kızın erkek arkadaşının evinde kalmasına toplumun bakışının olumsuz olduğundan yola çıkarak karşı çıkmaktadırlar. Yani Rus kadının evlilik öncesinde başkalarıyla tanıştırılırken 'gelin' olarak sunulmaları, onu ve kendilerini koruma isteğindendir. Çünkü hem Ruslara dair genel olumsuz imajın önüne, akrabalık bildiren 'gelin' sıfatı eklenerek bir anlamda kadının ailenin korumasında olduğu ima edilmiş, bir bakıma da ailenin ancak 'gelin' sıfatına değer birini evinde ağırlayabileceği vurgulanarak ailenin geleneksel yönünün korunması da sağlanmıştır. Bununla birlikte çoğunlukla evlilik öncesi kadının erkeğin evini ziyaret etmesi düzeyindeki bir yakınlık ilişkisi onaylanmamaktadır. Bunun gerekçesini daha ayrıntılı bir şekilde dinlemek için, oğlu bir Rus kadınla evlenen Hatice Hanım'a (64) sözü verirsem,

'Kızım ben onlar kötü insan demiyorum, adetler farklı. Şimdi evlenmeden gelir kalırsa, iki gün sonra bana demezler mi senin oğlunda kaldığı gibi başkalarında da kalmıştır. Ben aslında gelini koruyorum. Kimse onun namusuna laf etmesin diye. Zaten Rus gelin diyince kafası karışıyor insanların. Bir de evde kaldı dersem kızın üstüne laf gelir. Onlar evlensin sonra ben tanırım, illa gelip tanımaya gerek yok. Gelse de iki laf edemiyoruz. Dilini bilmem, adetini bilmem'.

Hatice Hanım'ın vurguladığı husus, aynı dili konuşamamanın yarattığı iletişimsizlik yanında, Ruslara ilişkin algının yeniden üretimiyle de ilgiliydi. Bunun üzerinden de kendi ailesi hakkında toplumun olumsuz görüş üretmesinin önüne geçiyordu. Normalde oğlu bir Türk kadınla evlenme niyetinde olsa, bu süreçte üsleneceği rol farklılaşacakken, kültürel farklılık erkeğin annesini de *pasif denetleyici* konumuna yerleştirmişti.

Yukarıdaki görünüm içinde, evlilik öncesi Rus kadının Türk aile içinde, ailenin toplumsal imajının korunması için görünmezliğine dikkat edilirken, Rus ailede toplumsal imajdan öte, kişinin tanınması için aynı mekânın paylaşılmasına önem verilmektedir ki bu ailelerin *aktif gözlemci* olduğunu göstermektedir. Rus aileler için de Türk damat adayıyla

iletişimin yoğunluğunu engelleyen dil faktörü söz konusu olsa da kişiyi sadece anlattıklarıyla değil, uyguladıklarıyla da tanımanın mümkün olduğundan hareketle, fiziksel temastan kaçınılmamakta hatta bu temas özendirilmektedir. Ayrıca Rus gelinler, iki toplum arasındaki bu farklılığın ilişki sürdüren bireyleri kapalılığa ve yalana yönlendirdiğini düşünüyorlar. Bunun da aile üyelerinin ilişki içinde ihtiyaç duydukları dönemlerde onların aile desteğinden yoksun kalışlarına neden olduğunu belirtiyorlar. Bu durumu Svetlana'dan (36) dinlersek,

'Türk kızların sevgili var, Türk erkekler var. Aileler sevgiliye izin vermiyor. Günah, yasak. Kız ne yapar? Ben Ayşe gitt, ben Melisa gittim. Sevgililer buluştu. Ruslar kötü kadın, çünkü sevgili var. Ayşe kötü kadın değil. Neden? Sevgili evde buluşur yani. Şunu sorarım: Ali kötü çocuksa? Türk kıza yani her şeyi yapabilir, tilivizyonda görüyoruz haberde. Benim kocamın kız kardeş üç sevgili var ama kimse bilmiyor'.

Görüşme yapılan katılımcılar içinde ailesinden ayrı yaşayanlar veya daha önce bir evlilik yapmış olanlar, evlilik kararı için ailelerin karşılaşmasını önemsememektedirler. İlişkinin sürdürülme iradesi ortaya çıktığında, bazı çiftler *birlikte yaşamaya* başlamaktadırlar. Ailesinden ayrı yaşayan erkekler, genellikle ekonomik kazançlarını aile işleri üzerinden değil de bireysel çabalarıyla elde ettiklerinden, kazandıkları ekonomik özgürlük, ilişkilerinde de sosyal denetimin zayıflamasını beraberinde getirmektedir. Bu kategoride olanlar kadar bu kategoride olamamayı kaynak yoksunluğuyla açıklayanlar, evlilik öncesi birlikte yaşamayı, evliliğin başlaması olarak görmektedirler. Bunu Hasan'dan (27) dinlersek,

'Bir imza atınca ne değişiyor? Önemli olan birlikte yaşama iradesi. Sende bu irade varsa, iradeni kontrol etsin diye belediyeye imzaya koşmazsın. Hayatın yükünü birlikte paylaştığın kişi senin eşindir. O yüzden birlikte yaşamak zaten evlilik demek. Ama çocuk olunca sıkıntı çıkmasın diye evleniyoruz'.

Evlilik öncesi birlikte yaşama deneyimi olanların aileleri, bu birlikteliğe bir süre alışsalar da evlilik beklentileri devam etmiştir. Çünkü evlilik, en temel düzeyde, iki yetişkin

insan arasında, toplum tarafından onaylanan bir cinsel birliktir (Giddens, 2000: 148). Aynı zamanda evlilik, kadın ve erkeğin birlikteliğinden oluşan her türlü yetki ve sorumluluğu paylaşması ve meşrulaştırmasının toplumsal kurallar çerçevesinde kabul görmesidir (Bağlı ve Sever, 2005: 11). Bu nedenlerle Türk aileler kadar Rus aileler de birlikte yaşayan çocuklarının evlenmelerini istemişlerdir. Türk aileler için çocuklarının evlilik kurumu üzerinden denetlenmesini sağlamaları önemliyken, Rus aileler için kızlarının *metres* olarak görülmesine duydukları kaygı belirleyicidir. Çünkü, bu birlikteliğin bozulmasından sonra kökene geri döndüklerinde, yeniden evlenme şansları zayıflamakta ve evlilik piyasasındaki konumları zedelenmektedir. Böyle bir baskıyı hisseden Liliya'nın (27), deneyimine yer verirsem,

'Hani şey gibi, çürük çıkan asker diyorlar ya, öyle. Hani bak Türk erkek seninle yaşadı ama beğenmedi. Başka kızlar beğendi. Öyle bakar. Benim birlikte yaşayan arkadaşlar hep evlendi. Kimse bırakıp gitmedi'.

Yukarıda bahsettiğim çiftler içinde düğün seromonisi yapmayanlar da yaygındı. Bu çalışma kapsamında görüştüğüm kadınların 11'i, resmi nikah sonrası herhangi bir kutlama yapmadıklarını belirttiler. Bunun çeşitli sebepleri vardı. *İlki*, daha önce bir evlilik yapmaları nedeniyle ikinci evliliklerini yüksek sesle ilan etmeye gerek görmemeleriydi. *İkincisi*, aile ve arkadaş çevrelerinin farklı şehirlere ve ülkelere yayılmış şekilde bulunmasıydı. Bu, kutlama yapılsa bile katılımcıların az olacağı görüşünü doğuruyordu. *Üçüncüsü* ise, evlilik seromonisini için para harcayacak bütçelerinin olmamasıydı ya da ekonomik kaynaklarını bunun için kullanmak istememeleriydi. Sınırlı kaynaklarını evlilik seromonisi için kullanmak yerine, yatırım yapmayı veya uzak mesafelere tatile gitmeyi seçmişlerdi. *Dördüncüsü*, evliliğin birlikteliğin resmileşmesinin duyurulması anlamına geldiğinden, bunun gürültülü bir seromoniyle değil de yeni dönemin sosyal medya araçlarıyla da yapılabileceğine ilişkin fikirlerdir. Bu yolla evlenen Olga'ya (25) söz verirsem,

'Ben düğün gördüm. Yok yok yok. Yeniden bununla ilgilenmek istemem. Kime düğün yapayım? Eşimin aile Almanya'da, benim anne Rusya'da, kardeş Amerika'da. Boşa masraf olur. Facebook'a bir fotoğraf at, yeter'

Geleneksel kategorikleştirmede görülen *nişan* süreci de Rus-Türk evliliklerinde neredeyse hiç görülmeyen bir etkinliktir. Evlilik kararı sonrası odaklanılan süreç düğünün kendisidir ve nişan için herhangi bir seramoni yapılmamaktadır. Bunun nedeni, nişanın eskiden çiftlerin evlilik yolundaki adımları daha hızlı atmasına yardımcı olarak sık görüşmelerinin toplumsal onayının sağlanmasının yolu iken, bu ilişkilerde zaten bu onaya ihtiyaç duyulmadığı için nişanın anlamını yitirmesidir. İkinci husus ise, nişanın tüketim ekonomisi içindeki yeridir. Toplumsal anlamı zayıflayan bu uygulamanın yapılması için yüklenilen maliyet, yüksek görülmektedir. Hem erkeğin ailesinin Rusya'ya gitmesi ve orada konaklaması hem de nişan kutlaması için yapılan masrafların, nişanın yapılmasının yarattığı tatminin üstünde olduğu düşünülmektedir.

Rus kadınlar ve Türk erkeklerin evlenme kararını ailelerine açıklamalarından sonraki süreç, çiftlerin kontrolünde gelişmektedir. Ailelerin müdahil oldukları en belirgin kısım, *düğün* ve eşya alım sürecidir. Eğer Rus kadının evlilik öncesi İstanbul'da yaşama deneyimi yoksa, eşya alımı ve yerleştirilmesi sürecinde erkeğin ailesi yardımcı olmakta; düğün organizasyonunu da eş ve eşin ailesi üslenmektedirler. Kına gecesinin yapılması nadir olsa da bu geleneğin sürdürülmesi durumunda düğün ve kına geceleri birleştirilmektedir. Bu süreci Vera'dan (26) dinlersek,

'Bana yardım lazım yani, ne nerde bilmiyor. Ben hep söyler anne sağolsun. Biz birlikte dolaştık, ben beğendim onu aldı. Bana adetler anlattı. Tilifonla translate kullandık. Ben ne istedim yazdım, onu aldı. Kızım ben kaçtım dedi. Kalbinde acısı var. Ben o yüzden kına da sürsün dedim. Benim kızımsın dedi, bana para harcadı'.

Evliliğin Rusya'da yapıldığı durumlarda, düğün yeri seçimi, davetli listesi ve menü oluşturmayı kadınlar ve onların ailesi yaparken, bunların finansmanı erkek tarafından sağlanmaktadır. Genel olarak Türklerin etnik evliliklerinde en çatışmalı süreçlerden olan evlilik seromonisi, Rus-Türk evliliklerinde en fazla uzlaşının olduğu olaydır. Evlilik ve düğün anlatılarında, iki tarafın isteklerinin *'herkesin adeti başka'* sözüyle kabul edilerek uygulandığı görülmüştür. İki taraf da bu konuda karşı tarafından kültürünü bilmediği için, karşı taraftan sözle talep edilenleri yapmış ve istenenleri uygulamıştır. Bu yolla adetler içinde sözle ifade edilmeyen ve değer atfetme anlamları taşıyan uygulamaların yapılmasındaki aksaklıklardan kimse sorumlu tutulmamıştır. Bu uzlaşı bile, sadece evliliğe taraf olanların değil, bu evlilik sürecine konuk olarak dâhil olanların karma evliliğe bakışını etkilemiştir. Bu durumu önce Alla'dan (27) sonra da Daria'dan (32) ve Natasha'dan (30) dinlersek,

'Bana, bunu burdan al demeliler. Sen söylemezsen ben yapamam. Söylerse yaparım. Ben ilk kez geliyorum. O yüzden anlayış farklı oluyor. Türk kız olsaydım neden önce düşünmedin derlerdi'.

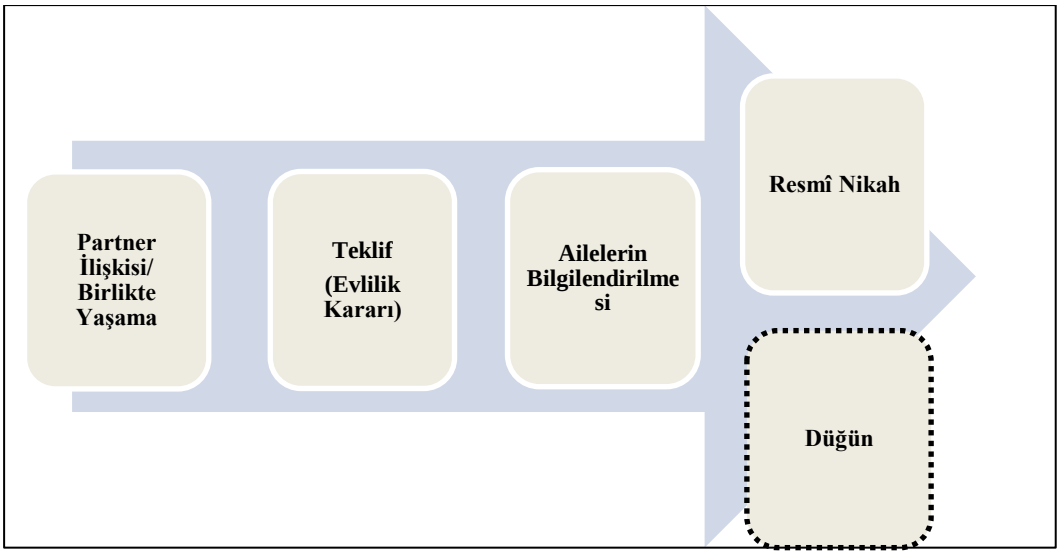
'Kaynanam, ailen kaç gram altın istiyor dedi. Ben istemiyorum, ben satılık eşya değilim dedim. Onun hoşuna gitmiş. Eşime, bu aç gözlü değil demiş. Düğünde çok altın taktılar, bilezikler kollarımı ağrıttı'.

'Benim lakabım 'bedava gelin'. Eşimin üç erkek kardeş var. Eşim en büyükten bir küçük. En büyük abinin eşi Selma her şeyi olsun istemiş. En lüks ev… Şu otelde düğün.. Boğaza bakan otel.. Muhteşem!. Maldivler'de tatil. Eşimin babası iki sene borçlarını ödemiş. Biz evleneceğiz deyince, borçların bitmesini bekleyin dediler ama biz bir şey istemeden evlendik. Şimdi herkes 'küçük kardeş de Rus alsın, Rus kız görgüsüz değil' diyor'.

Kadınlar, erkeğin ve ailesinin evlilik sürecindeki taleplerini karşılamaya çalışırken, kendi talepleri de aynı şekilde karşılanmıştır. Hatta kendi kültüründe bile yaygın olmayan talepleri, kültürünün bir parçası olarak sunanlar bile olmuştur. Peggy Levitt (2001: 3-4), ev

sahibi toplumun göçmenlerden asimilasyon beklentisi olduğunu ve bunun yanında göçmenlerin sıklıkla kimliklerini muayyen ortamlara uymak için sembolik veya araçsal olarak kullandıklarını belirtir. Daha önce bahsettiğim gibi evlilikle kadının erkeğin ailesine ve onun yaşamına uymasına ilişkin beklenti söz konusudur. Bu bakımdan asimilasyon talebi güçlüdür. Ancak Rus göçmenler kültürel kimliklerini bir çatışma unsuru olarak değil, gündelik hayatın ana akışını bozmadan taşınabilen bir farklılık olarak sunduklarından, birlikteliğin ilk resmi adımından itibaren bu konuda uzlaşı gelişmiştir. Rus gelinlerin evlilik sürecindeki talepleri de kendi kültürel kimliklerinin ürünü olarak görüldüğünden onların bu kimlikle olduğu gibi kabul edilmesini sağlamıştır. Ayrıca Rusların Türk ailenin kültürel taleplerini karşılamaları, o talepleri karşılayabilen bir Türk kadınından daha yüksek bir sosyal kabule erişmelerini sağlamıştır. Bir başka deyişle evliliklerde taraflardan, birbirlerinin adetlerini bir pratik olarak yapmaları beklenmiş, pratik sadece fiziken uygulandığında bile, bunu mutlak olarak uygulaması beklenenlerden daha önemli bir şekilde değer kazanmıştır. Çünkü Rus kadınlar, evlenseler bile, Türk kültürünün mutlak taşıyıcısı olarak görülmemekte ve bu kültürün sürekliliği için attıkları her adım, Türk toplumuyla aralarındaki mesafeyi etkilemektedir.

Paylaştığım örneklerden de anlaşılacağı gibi, hem kişilerin kendi özel durumlarının kesişimi hem de kültürel farklılık, evlilik ve düğün sürecinin her katılımcı için alışıldık sıralamayla ortaya çıkmasını engellemiştir. Bununla birlikte yukarıdaki genel eğilim görselleştirmesinden farklı bir görselleştirme da yaratmıştır (Şekil 17). Buna göre, Rus Türk evliliklerinde en genel anlamıyla ortaklaşan tek unsur *resmi nikâht*ır. Bazı çiftlerin evlilik öncesi birlikte yaşaması ve bunu evliliğin bir parçası olarak görmeleri ile düğün yapmaları, bu iki unsuru evlilik sürecinin kesişim alanına yerleştirmektedir. Ailelerin evlilik öncesi tanışması ve evliliğin yapılması konusunda mutabakata varmalarının yerini bireysel tanışıklığın; nişan seramonisinin yerini ise bu bireysel tanışıklıklarla gelişen sessiz onayın alması, bu iki unsurun da küme dışı kalmasına neden olmuştur.

Şekil 17. Rus-Türk evliliklerinde evliliğin aşamaları

3.3. İstanbul'da Yaşam

3.3.1.Kente Yerleşim Süreci: 'Bu şehir, cüzdanla ailenin terazisi'

İstanbul'da yaşayan Rus evlilik göçmenlerinin bu şehirde yaşama nedenleri çeşitlidir. Bununla birlikte kadınların bir kısmı evlenmeden ve hatta eşleriyle tanışmadan önce Türkiye'ye yerleşmişken, büyük bir kısmının bu şehirde yaşamaya başlaması evlilikle gerçekleşmiştir. İlk grupta yer alan kadınlar arasında evlilikle iç göçe katılanlar da vardır. Bunlardan biri olan Naira (43) İzmit'te Rusya'yla dış ticaret yapan bir firmada hukuk danışmanı olarak çalışmıştır. Bu işe İstanbul'da yaşayan bir akrabasının referansıyla başlamıştır ve bu sayede 1990'larda çalışma izniyle Türkiye'de bulunan az sayıdaki Rus göçmenden biri olmuştur. Bir kış günü Moskova'ya gitmek için İstanbul'a gittiğinde eşiyle tanışmış ve kısa sürede evlenerek yaşadığı şehri değiştirmiştir. Naira halihazırda bir işi varken, eşinin İstanbul'daki işinin devamlılığını kendi kariyerinden daha önemli görmek zorunda kalmıştır. Bununla birlikte İstanbul'da iş bulma potansiyelinin yüksekliği de yer değiştirme motivasyonunu artırmıştır. Bu süreci Naira'dan dinlersek,

'Eşim aile işini bırakamazdı. İstanbul'dan İzmit'e gelsem farklı olur ama İstanbul'a geldim. Bir sokakta bir saat yürüsem yine bir iş bulurum, belki az kazanırım belki çok kazanırım dedim'.

Bu düşüncelerle İstanbul'a gelen Naira, 2 yıl iş bulamamıştır. Çalışmak için görüştüğü yerler sosyal güvencesiz olarak iş vermek istemiş, buna razı olduğunda vaat edilen işten çıkış saatlerine uyulmadığını görmüştür. Sonunda eşinin işyerinde işin gelişmesi için çalışmaya başlamış, o zamandan itibaren de başka bir alana yönelmemiştir. Hâlâ sosyal güvenceden yoksun, belirli ve bağımsız harcayabileceği bir aylık maaşa sahip değildir.

Naira gibi Türkiye'ye evlilik öncesi göç eden Nina (50) ise evlilikle sadece oturduğu mahalleyi değiştirmiştir. Dolayısıyla mekâna gömülü olan sosyal sermayesini kullanmaya devam etmiş, hatta evlilikle bunu geliştirmiştir. Nina Kadıköy'de özel bir kursta Rusça dersi verirken, Kadıköy'de uygun kiraya ev bulamadığından Pendik'ten ev tutmuştur. Ancak eşinin Kadıköy'de evi olduğundan ilişkileri başladığında bu eve taşınmış ve yolda kaybettiği zaman yerine daha fazla saat ders verebilmiştir. Nina'yı dinlersek,

'Bir şey değişmedi. Sabah poğaça aldım pastane, akşam sigara alıyor tekel. Ben isterse başka yere taşınmak, bu mümkün. İstanbul'dan bir yere gitmeden. Kültür, sanat, sokakta değişik yüzler hep İstanbul'da. Biz eşimle Türkiye gezdik. İstanbul gibi yok. Bu şehir, cüzdanla ailenin terazisi'.

Nina'nın İstanbul'a ilişkin bu görüşleri, başka Rus kadınların eşlerini bu şehirde yaşamaya ikna etmelerine neden olmuştur. Bunlardan biri olan Nadejda (34) öğrenci olarak geldiği Ankara'da eşiyle tanışmıştır. Tanıştığı dönemde eşi Ankara'da çalışıyorken, ilişkileri daha resmi bir şekle büründüğünde eşini İstanbul'da yaşamaya ikna etmeye çalışmıştır. Bunun nedenleri sokakta yabancı olarak fark edilmesinin yarattığı rahatsızlık ve Ankara'da sosyo-kültürel olanakları yetersiz bulmasıdır. Nadejda'yı (34) dinlersek,

'Ankara'dan geldiniz, biliyorsun, Yenimahalle'de Mehmet Ali'nin evi var. Yenimahalle'de tek Rus olabilirim. Yabancıya alışkın değil. Çocuklar bile where are you from diyor önümü kesip. İstanbul'da herkes yabancı. Başka bir hayat yok Ankara'da. Hafta sonu İstanbul'a gidiyoruz. Neden? Konser orda, sergi orda'.

Eşiyle tatile geldiği Antalya'da tanışan Victoria (25) ise, ilişkinin sürmesi esnasında tatil amacıyla gittiği İstanbul'un kozmopolit yapısından oldukça etkilenmiş ve hatta evlilik teklifinin kabulü için İstanbul'da yaşama şartı koşmuştur. Bunda Antalya'daki Rus nüfusunun birbirinden çok fazla haberdar olmasının bir anlamda sosyal denetime neden olduğu fikri etkilidir. Victoria'yı (25) dinlersek,

'Markete gittin Rus, parkta oturdun karşında Rus. O kadar Rus görmek istesem niye buraya geleyim. İstanbul'da Siyah var, Çinli var, Japon var. Hiçbiri yok Türk var. Rusya haber veren yok. Benim sevgilimi anneme Antalyalı Ruslar haber verdi. Aynı otelde çalışıyordu. Bana yetti bu'.

Görüldüğü gibi kadınların daha önce Türkiye'ye ilişkin deneyimleri varsa, evlilik sonrası yer seçimlerinde bu deneyimlerin etkisi söz konusudur. Yine eşleriyle internetteki arkadaşlık uygulamalarını kullanarak tanışan kadınların yer seçimlerinde, İstanbul'da yaşama istekleri etkilidir. Tanışma için belirlenen kriterlerde özellikle İstanbul'un seçilmesi ya da yaşam yeri halihazırda İstanbul olanların iletişim kurma isteklerinin kabul edilmesi bununla ilgilidir. Bu, Türk eşin olduğu kadar, İstanbul'un da kadınlar için bir arzu alanı olduğunu gösteriyor. Eşiyle arkadaşlık sitesinden tanışan Lidiya (28) bu kadınlardan biridir. Onun İstanbul tahayyülü, eşe ilişkin tahayyülünün üstündedir. İstanbul'un kaotik ortamı, kültürel dokusu ve tarihi, Lidiya'da bu kentte yaşama isteğini doğurmuş ve evliliği, burada yaşamanın pratik yollarından biri olarak düşünmüştür. Lidiya'ya söz verirsek,

'Omsk'ta enstitüde araştırmacıydım. Bir kez kongre için geldim. Bir kez de 4 gün tatile geldim. İstanbul benim rüyalarımın şehri. O zaman dedim ki, burada yaşamalısın'.

Nina'nın, Nadejda'nın ve Lidiya'nın sözleri, İstanbul'un küresel bir kent oluşuyla ilgilidir. Türkiye'nin en kalabalık şehri olan İstanbul, finans, imalat, eğitim ve kültür konularında ülkede liderdir. Dünya'da en kalabalık 19. şehir, ekonomisi en gelişmiş 34. şehirdir (Hawksworth vd., 2009). Dünya'da havayolu trafiğinin en fazla olduğu şehirlerden

biri[93] olan bu kent, Dünya'da en fazla turist çeken şehirlerden de biridir (Mastercard Global Destination Cities Index, 2016)[94]. Fisher-Onar (2018) İstanbul'un küresel şehirler arasında yer almasını, onun jeokültürel konumuyla iş çevresini ve aydın kesimi kendinde toplanmasından dolayı kültürel sermayesinin yoğunluğuna bağlar ki İstanbul'daki onlarca üniversite ve profesyonel iş alanı bunun göstergesidir. Hatta Rus kadınların İstanbul'la kurdukları temasın farklılaşması bile, kentin farklı kimlikleriyle var olmasının bir sonudur. Bir ahtapot gibi yaşamın her alanına yayılan İstanbul'un kolları, turistleri, öğrencileri, çalışanları, evlenenleri sarmaya yetmiştir.

Türk eşleriyle Rusya'da tanışanlar ise, İstanbul'a yerleşim sürecinde eşlerinin takipçisi olmuşlardır. Bunlardan biri olan Inna, Chelyabinsk'te çalıştığı işyerinde çevirmenlik yaparken tanıştığı eşinin İstanbul'a dönme kararında onu takip etmiştir. Çünkü eşi o dönemde Rusya'da yeni bir iş bulamamıştır. Inna'nın (36) bu kararını etkileyen en önemli durumlardan biri, işyerindeki erkek çevirmenle aynı işi yapmasına karşın ondan daha düşük ücret almasıdır. Erkek çevirmenin eşi çalışmadığı halde tek bir maaşla bütün ihtiyaçlarını karşılayabilirken, kendisinin bu maaşı alamaması, onu İstanbul'a getirmiştir. Inna'yı dinlersek,

'Sadece kirayı ödeyebilirim. Arkadaşlarımı, ailemi, bütün her şeyimi bıraktı. Eve erkek baksın istiyorlar. Kadın hep erkeği takip etsin. Burada da öyle. Ben daha iyi gelir kazansaydım belki Rusya'da kalırdım'.

Inna gibi eşiyle ilk buluşmasını Rusya'da yapan Maria (31), kendine ait bir kuaför dükkanına sahipti. Bu kuaför dükkanının bütün ayrıntılarıyla kendisi ilgilenmişti. Duvarlarını nasıl boyadığını, dekoratif desenler çizmek için aldığı yardımları anlattı. Bir gün Facebook'ta arkadaşının bir gönderisine yorum yaptığında, aynı gönderiye yorum yapan eşiyle internet üzerinden konuşmaya başlamış, bir süre sonra da buluşmuşlardır. Eşi, yazılım mühendisidir

[93] https://www.world-airport-codes.com/world-top-30-airports.html Son Erişim Tarihi: 10.04.2018

[94] İstanbul, 2016 yılında Dünya'da en fazla yatılı turist çeken şehirler içinde 8. sıradadır (Mastercard Global Destination Cities Index, 2016).

ve Rus şirketler için program geliştirmektedir. Maria, ilişkileri ilerlediğinde Rusya'daki hayatına devam edeceğini düşünmüş, ancak eşi, İstanbul'daki ailesinin yanında olması gerektiğini bildirmişti. Bunun nedeni eşinin babasının ölmesinden dolayı, evin tek erkek üyesinin ailenin sorumluluğunu üslenmesidir. Bu sorumluluk, maddi varlığa karşılık gelmiyordu. Çünkü zaten eşinin iki kız kardeşi yüksek maaşlarla çalışıyorlardı. Bununla birlikte kız kardeşlerin evli olması, Türk eşin annesinin yalnız kalmasına neden olmuştu ve bu, başlı başına İstanbul'a yerleşme nedeniydi. Maria, başlangıçta dükkanını kapatmak istememişti, ama kendi ailesinin de desteğiyle ikna olmuştu. Maria'nın ailesinin bu hareketliliği desteklemesi, hem ailenin evliliği onaylamasından hem de Türkiye'ye erken gitme durumunda daha hızlı adapte olabileceğini düşünmelerinden dolayıdır. Maria, bu kategoride İstanbul'da yaşamaktan en mutlu olan katılımcıydı. Maria'yı dinlersek,

'Kadıköy, Galata, Eminönü… Rengarenk sokaklar, sokak aralarında sanat galerileri… Bir köprüyü geçip başka kıtaya gitmek… Lezzetli yemekler… İstanbul Türkiye'nin özeti. Eşim iyi ki burada yaşamak istemiş. Çucuklar doğduktan sonra gelsem hayat zor olurdu. Verimli olmazdım. Hem anne yalnız değil. Çucuklar bakıyor, onları seviyor'.

Eşiyle Rusya'da bir sokakta araç beklerken tanışan Lada (38) da Maria gibi eşini takip edenlerdendi. Lada, eşinin Rusça bilmediğini ve Rusya'ya dair sınırlı bir bilgisi olduğunu belirtmişti. Eşinin bu durumu, onun Rusya'da çalışabileceği alanları oldukça daraltıyordu. Daha önce bir evlilik yapmış olan Lada, ilk eşinden çalışmadığı için ayrılmıştı. Dolayısıyla erkeğin iyi gelir kazandığı yere gitmesinin, çalışmamasından daha önemli olduğunu düşünüyordu. Lada'ya ses verirsem,

'Ev ekonomi kadına bağlı olmaz. Ben şimdi hamileyim. Bir tane de bebeğim var. Onlar büyüyene kadar çalışamam. Devlet destek yok, kreş pahalı, bakacak yok. İyi kreşler çok pahalı. Eşim Dubai'ye gidiyoruz dese, benim valiz hazır. O çalışacak, ben gideceğim. Zaten hayatım evde'.

Lada, Türkiye'de kurumsal bakım hizmetleri gelişmediği için, çocuk sahibi olduktan sonra aktif şekilde çalışma yaşamından çekileceğini düşünmüş, bir süre öyle de olmuştu. Çocuk merkezli bu benlik inşası, onun mekân kullanımını neredeyse dört duvarla sınırlamıştı. Bu bakımdan yaşadığı yerin İstanbul ya da başka bir yer olmasının fark etmeyeceğini düşünüyordu. Asıl fark etmeyen, fiziksel olarak bulunduğu yer değil, sanal olarak bağlandığı çevreydi. Lada, evlilikle birlikte İstanbul'a gelse bile, evde sanal danışmanlık yapmayı sürdürmüş ve aldığı hukuk eğitiminin de sayesinde Rusya'daki işini internetten sürdürmeye devam etmişti. Görüşme sırasında aslında eşinden daha fazla kazandığını ama parasının Rusya'daki hesabında biriktiğini söyledi. Ona bu fikri, Türk eşinin annesi vermişti. İstanbul'a düğün hazırlığı için geldiğinde eşinin annesi ona, her zaman kocasından ihtiyacından daha fazla para istemesini, bu parayı zor günler için biriktirmesini ve erkeği borçlandırarak daha çok çalışmasını sağlamasını öğütlemişti. Lada, yıllar içinde on-binlerce dolarlık birikime ulaşmıştır, ancak bu birikimden ailesinin haberi yoktur.

Rusya'dan İstanbul'a evlilikle yerleşen Liliya'dan (27) bahsedersem, Liliya sağlık bilimlerinden mezun olduktan sonra bir süre bebek bakıcısı olarak Rusya'da yaşayan Türk bir ailenin yanında çalışmıştır. Bu süreçte Türk aile yaşantısı, Türk toplumu ve ülkenin geneli hakkında bilgi sahibi olmuştur. Çünkü onun ifadesiyle bu aile *'televizyon sayesinde Türkiye'de yaşıyordur'*. Liliya eşiyle tanıştığında kültürel aşinalık sayesinde rahatlıkla iletişim kurmuştur. Bu aşinalık, eşinin yaşadığı yere göç etmesi gerektiğinde onun ikna olmasını da kolaylaştırmıştır. Türk ailede kadın eşinin işi için Rusya'ya geldiğinden, bu takipçi rolünü gözlemlemiş ve geçen zaman içinde çevresinde yabancı erkeklerle evlenen Rus arkadaşlarının göçlerine tanıklık etmiştir. Liliya'ya göre kadının erkeği takip etmesi, erkeğin bir yere alışma sürecinde kendisine bağlı olmasından daha faydalıdır. Liliya'yı dinlersek,

'Yabancı olmak her zaman kötü. Hangi metroya bin, nerede durak, nasıl bir şey satın alacaksın? Rusya'da kalırsak ben düşünecem, benim için kalır. İstanbul'a gidersek o düşünecek, ben onun için buraya gelmişim'.

Liliya'nın eşi Kerem (33), eşinin İstanbul'a yerleşimle ona bağlı olacağını biliyordu. Bu, onun tercih ettiği de bir durumdu. Çünkü eşinin İstanbul'da yaşayacağı hayatın çerçevesini kendisi çizmek istiyordu. Rusya'da kalırsa, ilişkide kurmak istediği otoritenin zarar göreceğini düşünüyordu. Hem Liliya'nın hem de Kerem'in ilişkide yer seçiminin yarattığı sosyal kontrol ilişkisinin benzerlerini başka göçmenlerin partner seçimi eğilimlerinde de görmek mümkündür. Mesela Almanya'da yaşayan Türk kadın göçmenler içinde Türkiye'den partner seçenler, Almanya'daki evlilik piyasasında partner seçimlerini sınırlayan çeşitli sebepler dışında (bir Türk erkeğin Alman kadınla evliliğinin, bir Türk kadının Alman erkekle evliliğinden daha çok onaylanması, kültürel ve dinsel farklılıklar, Almanya'da yaşayan Türklerin geleneksel erkekliği sergilemediklerinin düşünülmesi gibi), Almanya'ya uyum sağlayana kadar eşine bağımlı olacağından hareketle karar almaktadırlar**.** Bununla birlikte evliliğe karar vermede olduğu gibi evlilik sonrası yaşam yerine karar vermede de Rus kadınlar genellikle daha bireysel davranmış ve sosyal sermayelerini bu yeni mekânda geliştirebileceklerini düşünmüşlerdir. Türk erkekler ise sosyal sermayelerini Rusya'da kurabilecekleri hayat için yetersiz olduğunu düşünmüş ve ayrıca yer seçiminde ailelerindeki konumlarını dikkate almışlardır.

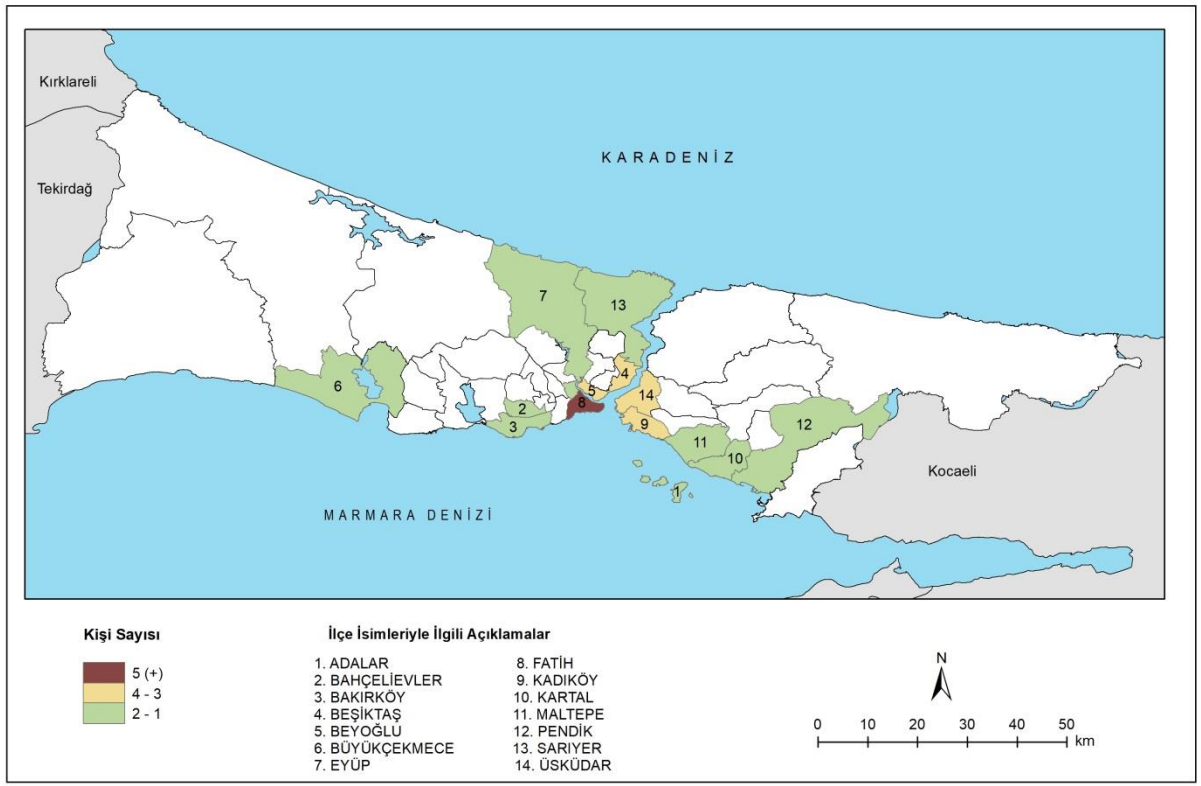
Görüldüğü gibi İstanbul'a yerleşme nedenleri katılımcılar arasında farklılık gösteriyor ve bunu ekonomik, sosyal, kültürel ya da mekânsal bir kategoride değerlendirmeye imkân vermeyen bir çeşitlilik sunuyor. Bununla birlikte aslında öne çıkan iki unsuru belirginleştirmek, bu gerekçeleri hem sosyal hem de mekânsal olarak anlamaya yarıyor. İlki geleneksel olarak kadınların evlendikleri erkekleri takip etmeleridir. Bu genellikle ekonomik kazanç ve aile ilişkileri üzerinden şekilleniyor. Bununla birlikte ekonomik gelirin giderleri

karşılamaktan uzak oluşu, hareketliliği sosyal sebeplere rağmen zorunlu hale getirebiliyor. Dolayısıyla ekonomik kazancın sağlanmasında İstanbul'un sunduğu olanaklar nasıl işgücü hareketlerini etkilediyse, ki kadınların bir kısmı evlenmeden önce bu sebeplerle İstanbul'a gelmiş ve hatta yerleşmişlerdir, yerleşim yeri seçimini de etkilemiştir. Bununla birlikte bir yaşam yeri olarak İstanbul, sadece ekonomik değil, sosyo-kültürel yönden de partnerlerin yaşamak istedikleri bir şehirdir. Nitekim İstanbul'un hem nüfusunun, hem ekonomisinin hem de kültürel sermayesinin hızla büyümesi, onun *'başarısızlığa uğramayacak kadar büyük olmasına'* neden olmuştur (Sudjic, 2009).

3.3.2.Kamusal Mekânda Benlik İnşası: 'İstanbul'un neresinde yaşayacağımı şaşırdım'

İstanbul'da yaşayan Rus kadınların kentsel mekân kullanımları üzerinden kamusal mekânda benlik inşaları, 1990'lardan bugüne büyük değişim göstermiştir. Bunda, hem dönemin koşullarıyla politik-ekonomik yapının sosyo-mekânsal izdüşümü hem de gelişen teknolojiler ve farklılaşan ihtiyaçlar etkilidir. Bazı kişilerin kendi yaşam gidişi içindeki ihtiyaçları bile kamusal mekân kullanımının farklılaşmasının başlıca nedeni olmuştur. Öncelikle dönemsel sınıflandırma üzerinden kadınların kamusal mekân kullanımına bakarsak, 1990-2000 dönemi, belirli kentsel mekânların Ruslar için toplanma alanı halinde olduğunu, bazı mekânların ise, kadınlar tarafından kullanılmadığı görülür. Haftada en az bir kez kullanılan mekânların nereler olduğu sorusuna cevapla oluşturulan ve bir mekânın belirtilme sayısını esas alan bu haritada, 1990'lı yıllarda göçmenlerin sınırlı bir mekân kullanımı gerçekleştirdikleri açıkça görülmektedir (Harita 7)[95].

[95] Bu sınıflama, kadınların haftada en az bir kez kullandıkları mekânlar üzerinden yapılmıştır. Bunun içinde ikamet, çalışma, serbest zaman geçirme ve alışveriş yapma mekânları yer almaktadır.

Harita 7. Rus evlilik göçmenlerinin 1990'larda kentsel mekân kullanımı

Fatih'in bu dönemde kentte en çok tercih edilen yer olması, bu dönem gelen kadınların bu bölge içindeki Laleli, Beyazıt, Aksaray'da çalışanların fazlalığıdır. Bu bölgeler o dönemde bavul ticaretinin de bir uzantısı olarak Rusya ile ticarete odaklandıklarından, Rus işgücünün istihdamına da olanak vermişlerdir. Yine aynı bölge, standart tüketicilerin gündelik bütün isteklerine karşılık veren bir çeşitlilik sunduğu için de tercih edilmiştir. Kadınların kent kullanımları onların buraya ilişkin bilgileri kadar, burada yaşayanların onlar hakkındaki görüşleri, beklentileri ve değişen ihtiyaçlarla da şekillenmişti. Sokaktaki bir Rus kadının bir Türk'le evli olduğunu gösteren bir sembol olmasa da kadınların ticaret için orada bulunduklarına ilişkin algı, onların politik ve ekonomik gücü olan kişilerle ilişkili oldukları fikrini ortaya çıkarmıştır.

Kadınların bu dönemde kullandıkları diğer mekân Beyoğlu'dur. Beyoğlu sınırları içindeki Taksim, bir çalışma alanı olarak değil, alışveriş ve eğlence alanı olarak kullanılmıştır. Yine aynı ilçe sınırlarında bulunan Karaköy de burada bulunan Ortodoks kilisesi sayesinde kadınların en sık gittikleri yerlerden biri olmuştur. İkamet yerleri için de Fatih'ten sonra Üsküdar, Kadıköy ve Beşiktaş ilk sıralarda yer almıştır. Kadıköy ve Beşiktaş'ta oturanlar, o dönemin koşullarına göre iyi gelir kazananlardır. Bu yeri seçmelerinde Fatih'e ve Üsküdar'a göre sosyal denetimin daha az olması etkilidir. Grup içi sosyal denetimden kaçmak isteyenler ise, Sarıyer, Kartal veya Bakırköy gibi, o dönemde Ruslar tarafından fazlaca tercih edilmeyen semtlere gittiklerini söylediler. Bununla birlikte kadınların bu dönemde Türkçeyi iyi derecede konuşamamaları da kentte ilişki kurabilecekleri mekânları sınırlandırmış, yabancıya aşina olmayan semtlerde kadınlara artan ilgiden rahatsız olmuşlardı. Sonuçta bu dönemi anlatan bütün kadınlar, içinde bulundukları koşullar altında etnik kimlikleri ve toplumsal cinsiyetlerinden dolayı kendilerini kamusal mekânlarda güvende hissetmediklerini ve ev eksenli bir hayat yaşadıklarını belirttiler. Nitekim bu dönemde kadınların kamusallığını sınırlayan, bazı kadınların kamusal mekândan çekilmelerine neden olan cinsel taciz ve

tecavüz vakaları da vardır. Ancak kadınların bilgisini eşleriyle paylaştıklarında, eşleri tarafından suçlandıklarını ve dışarıya çıkışlarının engellendiğini belirttiler. Bu nedenle kadınlar, bu tür durumları kendileri gibi olan Rus kadınlarla paylaşmaya, onları o mekânlar ve kişiler hakkında uyarmaya başlamışlardır. Suçu kurbana yıkma özgürlüğüne vurgu yapan Veronika'ya (62) söz verirsem,

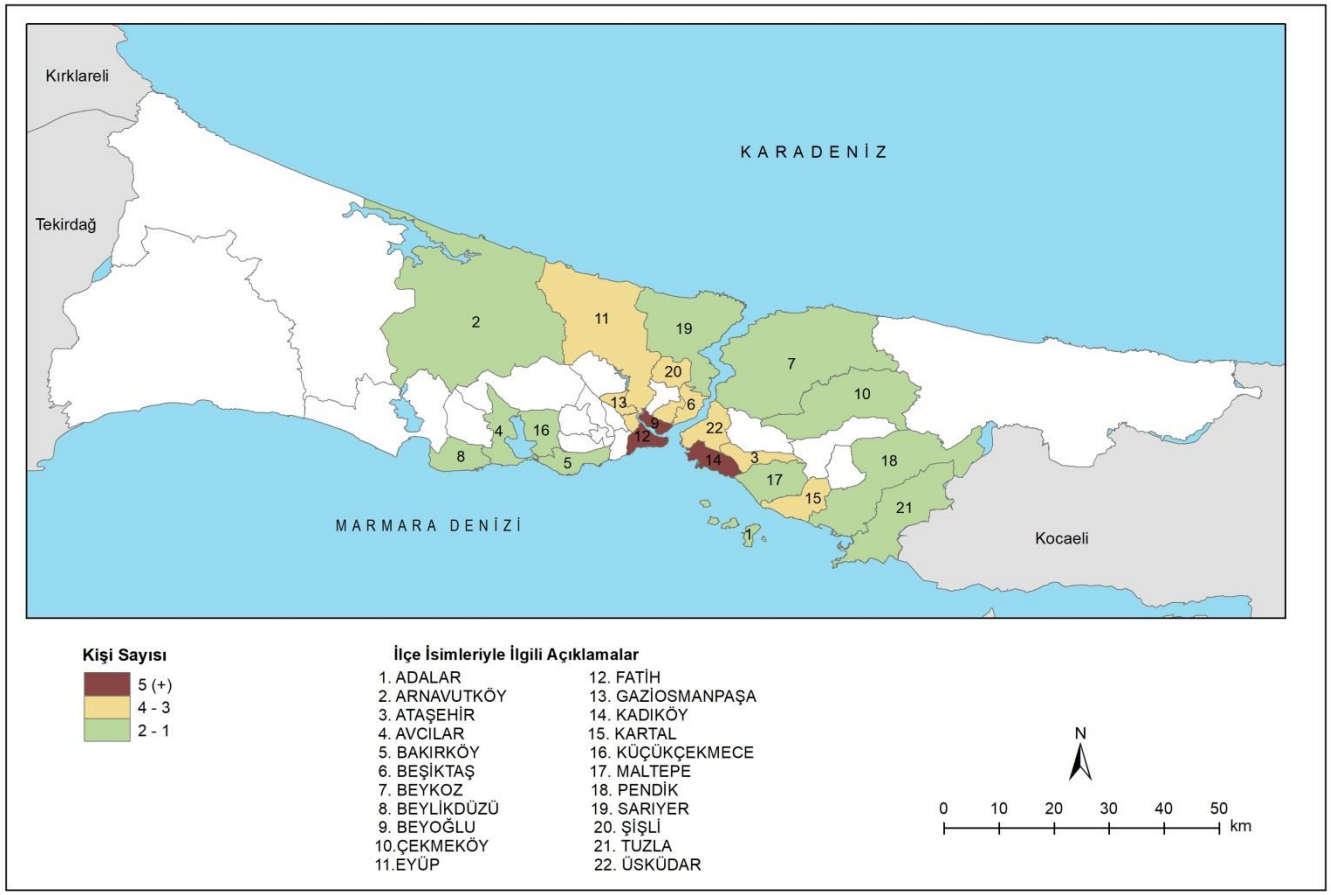
'Bakışlar rahatsız ediyor. O zaman başka bir İstanbul vardı. Laf atıyorlar, arkandan yürüyorlar. Önüne gelip karnını görünce kaçıyorlar. Hamileydim. Ben eşimin annesine doğum yapınca gittim. 3 ay orada kaldım. Pendik'te. Tek Rus bendim. Çocuklar sokakta parmakla gösteriyordu. Saçımı kahverengi yaptım, yanımda çocuk var. Yine adamlar laf atıyordu. Ben söylesem suçlu benim. Niye gittin derler. Senin işin evde. Erkek dışarıda. Ben kendi evime gittim, kapıyı kapattım, ben artık dışarı çıkmam dedim. Ben vatandaş değil miyim?'.

Carol Pateman (1998), kamusal alan-özel alan ayrılığının modern (ya da kapitalist) biçimini tahlil eder ve kadınların özel alandaki etkinlikleriyle tanımlanıyor oluşlarının, onların vatandaşlıklarının da erkeklerden farklı biçimde kurulmasına neden olduğunu söyler. Veronika'nın kamusal mekândan dışlanması, onun vatandaşlık üzerinden benzer bir sorgulama yapmasına neden olmuştur. Aynı dönemlerde İstanbul'a gelen Galina (58) ise, kamusal mekânda fiziksel görünüşüyle dikkat çekmemeye çalışan Veronika'ya benzer şekilde giyiminde ve saç stilinde değişiklik yapmıştır ama ondan farklı olarak çocuk sahipliğiyle birlikte kamusal mekân kullanımı da genişlemiştir. Bu, kadının bir erkekle evli olduğunun ve o erkeğin 'denetimi' nedeniyle kadınla geliştirilen mesafeyi ortaya çıkarmıştır. Dolayısıyla çocuklu olan bazı kadınlar, normalde tek başlarınayken gidemeyecekleri mekânlara bile gidebilmişlerdir. Aslında geleneksel olarak kadınlara yüklenen evin ve çocukların bakım sorumluluğu onların dışarıdaki işlerinden ayrılmalarına neden olmuştur ve evlilik ilişkisinde eşitsizlik yaratmıştır. Ancak onlar, hem bu sorumlulukları gerekçe göstererek İstanbul'un

farklı mekânlarını kullanmaya başlamışlar hem de çalışma hayatına yeniden başlamak istediklerinde gereken bağlantıları ve bilgiyi bu gidiş gelişlerle sağlamışlardır. Bu noktada Galina'ya (58) söz verirsem,

'Çucuk okul sen götürecek, çucuk hastane sen götürecek, tiyatro sen götürecek, otobüse sen binecek, adres sen soracak. Beni nasıl eve kapatsın? Çucuk için ne var İstanbul ben bunu bilmem lazım. Kocaya ben adres söylüyorum hâlâ. Erkek işe gidiyor, geliyor. Koca burda doğmuş ama ben daha çok biliyor'.

2000-2010 döneminde ise İstanbul'unun kadınlar açısından kamusal mekân kullanımında bir genişleme söz konusudur (Harita 8).

Harita 8. Rus evlilik göçmenlerinin 2000'lerde kentsel mekân kullanımı

Yine Fatih, Kadıköy, Beyoğlu ve Beşiktaş ilk sıralarda yer alırken, buna Eyüp, Ataşehir, Kartal, Şişli gibi yerler de eklenmiştir. Bunun yanında İstanbul'un yeni gelişen bölgelerinden Beylikdüzü, özellikle görece uygun fiyatlı ev satın almak isteyen Rusların da ilgisini bu dönemde çekmeye başlamıştır. Buradan ev alan Zinaida'yı (37) dinlersek,

'Şimdi metro var. Kolay yani. İlk zaman çok zordu. Sanki İstanbul değil. Mesela ben kiliseye gidemedi. Çucuklar istediğim okula gidemedi. İş uzaktı yani işten ayrıldı ben. Arkadaşları görmek zor ama sonra arkadaşlar da ev aldı. Alışveriş merkez var, yani şimdi gerek yok her yerde aynı şey satıyor'.

Yine 1990'larda başkalarının yanında düşük ücretlerle çalışan kadınların Türkiye'de geçirdikleri sürelerinin uzamasıyla piyasaya hakimiyetleri artmış ve Tuzla civarındaki lojistik firmaları için çalışmaya başlamışlardır. Bu, daha önceki dönemlerde Rusların bulunmadığı kentsel mekânlarda da kadın varlığının ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu dönemi Ivana'dan (53) dinlersek,

'O zaman Rus bir tek Laleli biliyor. Tamam İstanbul'da iş çok ama bir işe beş Rus giderse ne olur? 5 lira yerine 3 lira der. Benim Rusya'dan arkadaş Tuzla'da ofis açtı, bana söyledi, ben koşarak gitti. O zaman üç dolmuş değiştirip gitti. Hep erkekler vardı, ne laflar duydu'.

Ivana gibi Tuzla ve civarına, Zinaida gibi Beylikdüzü tarafına gidenler yoluyla kadınların genel olarak daha önce bulunmadıkları mekânları deneyimlemeleri söz konusu olsa da onların trafikte kaybettikleri zaman artmış, sosyal çevrelerine ayırdıkları zaman azalmıştır. Yine bu dönemde alışveriş merkezlerinin İstanbul geneline yayılması, ihtiyaçları için gidilen yerlerin değişmesini de beraberinde getirmiştir. Bu da farklı lokasyonlardaki yerel halkla Rus göçmenin karşılaşması anlamına gelmiştir. Bu dönemde Rusya-Türkiye ilişkilerinin iyi olması, kadınların kamusal mekânda yerel karşılaşmalarının seyrini, bir önceki dönemden daha farklı şekilde değiştirmiştir. Bunu Nelly'den (36) dinlersek,

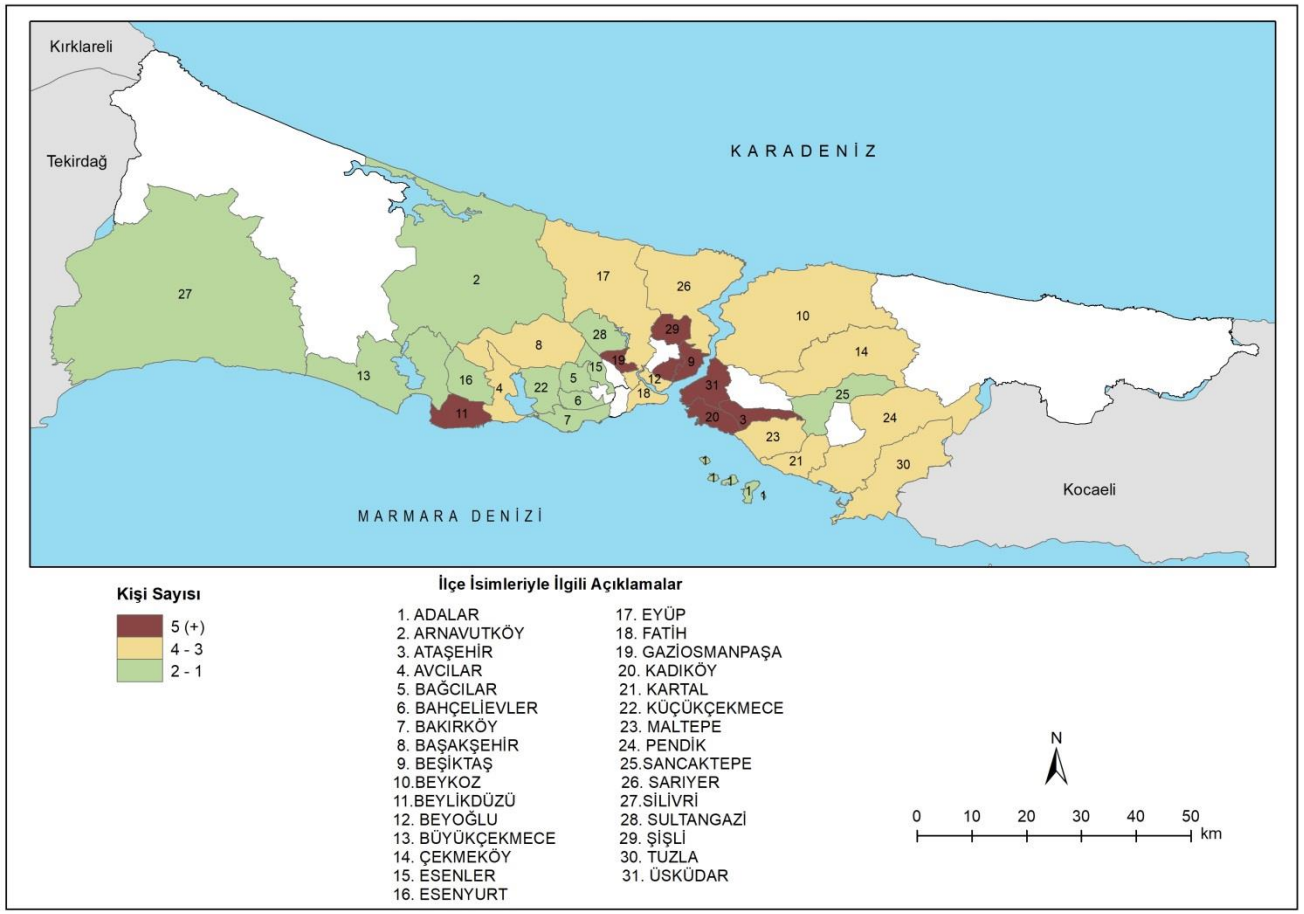
'Eskiden ben yolda yürüyordum. Kadınlar sessizce 'fahişe' diyordu. Ben duyayım kimse duymasın gibi söyledi. Rusya'dan gelmiş, herkes kocalarını almaya. Sonra Putin Erdogan'la dostuz dedi, kapılar açık. Kocalar para kazandı, dediler biz Ruslar çok severiz, biz dostuz'.

Bazı kadınların eşleri de onların özel alan olarak kabul edilen evlerinde zaman geçirmelerini istemişlerdir. Bunu Maya'dan (28) dinlersek,

'Eşim evin güzel ve güvenli dedi, dışarıda Türk erkekleri var ve onlar tehlikeli dedi. Başına bir şey gelse, bak ben uyardı'.

Maya'nın bahsettiği evin kutsallaştırılma durumu, Gülnur Acar-Savran'a (2013) göre, *'Orada olup bitenlerin tamamen görünmez kılınmasına hizmet etmiştir. Böylelikle, aile içindeki eşitsizlikler, şiddet ve tahakküm, istismar ve baskı, 'özel' alanın sorunları olarak görmezden gelinirken, evdeki iktidar ilişkilerinin 'dış' dünyadakilerle sürekliliğinin de üzeri örtülmüştür'.* Gerçekten de görüşmenin devamında Maya, evde kalışının yarattığı eşitsizliğe vurgu yapmış ve eşinden şiddet gördüğünde kendi mahallesindeki karakolun bile yerini bilmediği, hiç kişisel parası olmadığı ve arkadaş çevresi de eşinin denetimi nedeniyle kısıtlandığı için büyük bir çaresizlik yaşadığını ve intihara teşebbüs ettiğini anlatmıştır.

2010'dan sonraki süreç ise, Rus kadınlarla yapılan evliliklerin artışının da etkisiyle kadınların kamusal mekân kullanımları genişlemiştir (Harita 9).

Harita 9. Rus evlilik göçmenlerinin 2010'larda kentsel mekân kullanımı

2010'dan sonraki sürecin üç önemli özelliği vardır. *Birincisi*, kamusal mekânda İslami unsurların artışının göçmene etkisidir. *İkincisi*, kadınların sınıfları üzerinden tüketim pratiklerinin belirgin bir şekilde kentsel mekân kullanımını etkilemesidir. *Üçüncüsü* ise, terör eylemleri, darbe girişimi ve Rusya-Türkiye kriziyle ortaya çıkan sosyo-mekânsal görünümlerin ve cinsel taciz ve tecavüz vakalarının medyada görünürlüğünün artışının kadınları etnik adacıklara kapatmasıdır[96].

Birinci özelliği açarsak, bu aslında kadınların kendilerini içeren mekânların gittikçe azalması yanında, çeşitli endişelerini de içermektedir. Hem cami sayılarının artması hem de sokaklarda başı örtülü kadınların daha çok yer alması, Rus kadınların kendilerini alıştıkları giyimleri ve görünümleriyle rahat hissetmedikleri mekânların genişlemesine neden olmuştur.

Yine içkili mekânların azalmaya başlaması, alkol satışının akşam saat 22:00'dan sonra mümkün olmaması ve alkol tüketilen bazı mekânlara ve etkinliklere saldırıların olması[97], onların alternatif yaşam tarzlarını kabulün azaldığını düşünmelerine neden olmuştur. Bu durumu Kseniya'dan (25) dinlersek,

'Rusya'da kimse sen içki içiyorsun diye sana saldırmaz. Burada içki satılıyor ve vergi yüzünden içki çok pahalı. İçki satıldığını devlet biliyor ama içki içene saldırınca cezası olmuyor. Her yerde kara çarşaflı kadınlar var. Benim eşimin akrabalarının olduğu mahallede lisede bir sınıfta 60 kişi var. Yeni lise yapmıyorlar ama yeni cami yapıyorlar. Ben İstanbul'un neresinde yaşayacağımı şaşırdım'.

İkinci özelliği açarsak, İstanbul'a göç eden öncü göçmenler, genellikle benzer sosyo-ekonomik geçmişlere sahip kadınlardı ve bu da benzer tüketim alışkanlıklarını sürdürmelerini

[96]Kadınların ev sahibi toplumla aynı fiziksel sınırlar içinde kaldığı sürece, onlara yüklenen söylem üzerinden ahlaken hep öteki olma konumları (Akalın, 2014: 334), beden bütünlüğünü tehdit eden olaylarda, göçmen kadınların, toplumun onlara yaptığı gibi o toplumu öteki olarak tanımlamaları ve bilinçli bir seçim olarak bundan uzak kalmayı, bir korunma stratejisi haline getirmeleri söz konusudur.

[97]http://www.diken.com.tr/cihangirdeki-etkinlige-ramazanda-icki-iciliyor-gerekcesiyle-saldiri-bir-daha-icin-de-goreyim/ Son Erişim Tarihi: 10.04.2018

beraberinde getirmişti. Ancak geçen zaman içinde göçmenler arasında gelir farklarının artması, kentsel kullanım mekânlarının da değişmesine neden olmuştu. Constable'ın (2003: 212) dediği gibi, kültürel ve sınıfsal farklılaşmalar, hatta cinsellik farklılaşması, gidilen yerdeki konumda etkilidir. Ayrıca hiçbir şey mekândan bağımsız olmadığı gibi sınıf ilişkileri de çoğunlukla mekânda gerçekleşmektedir (Lefebvre, 2016). Kullanılan mekânların sınıfsal bir karşılığı bulunduğu kadar, ekonomik güçle sağlanan dışsal görünüm sayesinde, önceden kötü davranışa yol açabilecek bir durumun perdelemesi de söz konusudur. Bu durumu Marina'dan (29) dinlersek,

'Para olduğu için daha çok yere gidiyorsun. Şimdi aynı mahalleye lüks bir arabayla gitmek farklı yürüyerek gitmek farklıdır. İnsanlar mini eteği görmez, önce arabayı görür. Senin önemli birisi olduğunu düşünür ve korkar. Ben eşimi temsil ediyorum. Belli bir çevrem var. Ben diğer Ruslar gibi değilim. Her yere gidemem. Çünkü insanlar bizi izliyorlar'.

Üçüncü özelliği açarsak, üç temel durumun kadınların kamusal mekân kullanımını güvenlik paydası üzerinden etkilediği görülüyor. Bunlardan *ilki* 6 Ocak 2015'te Sultanahmet'te canlı bomba saldırısının yapılması ve 28 Haziran 2016'da Atatürk Havaalanının da dâhil olduğu pek çok semtte ve ülke genelinde terör eylemlerinin artmasıdır. Bu dönemde daha güvenli olduğunu düşündüğü semtlere taşınanlar olduğu gibi, geçici sürelerle evden dışarı çıkmayan veya ülkesine dönenler de vardır. Hatta bu dönem, görüşme için randevu taleplerimin en fazla reddedildiği dönemdi ve randevuyu kabul edenler de kendi evlerinde veya evlerinin bulunduğu mahallelerde görüşmek istediler. Önceki görüşmeleri Taksim'de veya Kadıköy'de yaparken, kalabalık yerlerde canlı bomba olabileceğine ilişkin korku nedeniyle, sonraki dönemlerde bu mekânlardan kadınlar özellikle uzak durdular. Bu dönemi Vera'dan (26) dinlersek,

'Bombalar patlıyor, insanlar vuruluyor, ölüler yerde kalıyor. Bu trajedi. Benim annem her gün arayıp ağlıyor evden çıkma diye. Markette herkes yan gözle bakıyor, sakallı birine

mesela. Bombacılara benzeyor mu? Çocuğu bir ay okula göndermedim korkudan. Neredeyse biz Rusya dönecektik'.

Kadınların kendilerini kamusal mekânda güvende hissetmelerini engelleyen *ikinci* gelişme 24 Kasım 2015'te Rusya ve Türkiye arasında uçak düşürme krizinin yaşanmasının ardında iki ülke arasında gerilimin artmasıdır. Bunda bir Rus olarak, yaşanan sorunların hedefi olabileceklerine ilişkin kaygıları esastır. Bu süreçte işinden çıkarılarak ekonomik olarak eşlerine bağımlılığı artanlar, alışveriş yaptıkları alanları daraltan ve sanal alışverişe yönelerek tüketim pratiklerini değiştirenler veya çocuğunu daha önce kendisi okula götürürken, artık okul servisini tercih etmeye başlayarak giderleri artanlar izlemektedir. Bu dönemi Tatiana'dan (28) dinlersek,

'Rus oldu düşman. Herkes size düşman. Benim ne suçum var? Beni işten attılar. Ben eve hapis. Eve her şey migros sanal marketten. Elbise internetten, tencere internetten. Çıkamıyor çünkü'

Yine 15 Temmuz 2016'da darbe girişiminin meydana gelmesi ve sonrasındaki demokrasi nöbetleriyle kamusal kullanım yüzünün değişmesi de kadınları alternatif kamusallıklara yöneltmiştir. En başta kentin ana kesişim noktalarında, daha önce sıklıkla bu mekânları kullanmayanların ve çoğunlukla erkeklerin bulunmaya başlamaları kadınları tedirgin etmiştir. Kadınlar her gün yürüdükleri yolları ve dışarı çıkış saatlerini değiştirmeye başlamışlardır. Bu süreci Kristina'dan (30) dinlersek,

'Senin yabancı olduğun belli. Sanki darbeyi sen yapmışsın, düşman sensin. Bir tanesi dese bir terörist. Ne olacak? Çünkü orada polis yok. Canlı canlı öldürür, beni kesebilir'.

Cinsel taciz ve tecavüz vakalarının medyada görünürlüğünün artması da kadınların kamusal mekâna çıkışlarını etkilemiştir. 24 Ocak 2016'da Bağdat Caddesi'nde yaşanan tecavüz ve İstanbul'da yılbaşı kutlamalarında kadınlara taciz haberleri görüşme yaptığım kadınların en fazla vurguladıkları durumlardı. Bunların ötesinde kadınlar, bu tip durumlarda

özellikle kadınlara ve erkeklere yapılan muamelelerin toplumsal cinsiyet eşitliğinden yoksun olduğunu belirtmişlerdir. Bu süreci Ekaterina'dan (29) dinlersek,

'Kadınlara ticavüz ediliyor, mini etek giydi, beyaz giydi, güldü, gece çıktı. Bu korkunç. Herkes de diyor giymesin, gitmesin. Bana da der, Rus. Her gün tilivizyonda tecavüz var. Erkekler ticavüz ediyor ama hapise girmiyor. Din hocalar çıkıyor erkek haklı'.

Ekaterina'nın aktardıklarına hak verir şekilde Deniz Kandiyoti (2011) İslami politikaların kamusal mekânda kadınların görünümüne ilişkin söylemlerine değinerek, kadınların kamu ahlakı üzerinden kolayca kamusal şiddete maruz kalabileceklerini ve hatta hapse atılabileceğini ama kamusal mekânda kadını taciz edenlerin küçük bir para cezasıyla aynı kolaylıkla serbest kalabileceğini vurguluyor[98].

Bu dönemde kadınlar sıklıkla göçmen kurumları etrafında ve onların organizasyonlarıyla bir araya gelmişlerdir. Bu sayede kadının kamusal mekânda bulunuş biçimi değişmiş, kamusal yalnızlıklarına çare bulmuş[99] ve ulusaşırı ağlarla ve pratiklerle meşguliyetleri artmıştır. Tersine, eski dönemlerde hem İstanbul'u daha çok tanıma hem de yerel halkla daha fazla ilişki kurma yönündeki çabaları da son bulmuştur. Etnik grup içinde destek mekanizmasının gelişmesi, grubu içe kapalı bir yapıya sokmuş, grup dinamikleri içinde kamusal benlik inşası gerçekleşmiştir. Bu bakımdan aslında kentin daha fazla alanına yayılmış gibi görülseler de bu İstanbul'da artan hareketlilik olanaklarının (araç sahipliğinin artması gibi), emlak piyasasının genişlemesinin ve göçmen nüfusunun sayıca artışının bir

[98] Gül Özyeğin (2015: 7) de Deniz Kandiyoti'yi destekler şekilde, Türk toplumunun dönüşümünün ana bileşenlerini, paternalist devlet anlayışının ve onun ekonomik ve kültürel hayatı düzenleyici ve örgütleyici kurumlarının gücünün azalması; ülkenin görece geç ama büyüyen ve yoğunlaşan bir şekilde neo-küresel ekonomiye katılımının Türkiye'de yarattığı liberal ekonomi ve kültür; Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne katılmak istediğini deklare etmesi yanında İslami politikaların Türkiye Cumhuriyeti'ni tanımlanmasındaki gücünün ve kamusal alanın İslamileşmesinin artışı da ortaya koymaktadır.

[99] Katılımcılar, kamusal mekâna çıksalar bile, yerel halkın onlarla iletişime yeterince açık olmadıklarını, bunun kamusal yalnızlığa neden olduğunu ve dışarıda bile kendilerini evde tek başına hissettiklerinden bahsettiler. Hatta bir katılımcı, okulunda öğretmenin veli toplantısında onun sorularına cevap vermediğini, onu görünmez kılarak yok saydığını, diğer velilerin de sessizlikle öğretmeni desteklediklerini ifade etti.

sonucudur. Bunun yanında ulusaşırı göçmen kurumlarının farklı mekâmlarda artışı da aşağıdaki görünümü etkilemiştir. Mesela bir Rus kadını, daha önce gitmediği bir semt olan Sultangazi'ye götüren, orada Rus okulunun açılmasıdır. Kadının Sultangazi'ye gidişi, okulla temasından öteye taşmamakta, genellikle bu semt hakkında bir bilgisi de bulunmamaktadır.

IV. BÖLÜM

ULUSAŞIRI AĞLAR, PRATİKLER, KURUMLAR

Ulusaşırı göç yaklaşımı 1990'larda başta Amerika'da, daha sonra Avrupa'da yeni bir paradigma olarak ortaya çıktı[100]. Göçmenlerin sınır aşırı çok katmanlı ve çok yerli bağlantılarına, faaliyetlerine ve ağlarına vurgu yapan bu yaklaşım (Kearney, 1995; Rouse, 1991), göçmenlerin gittikleri toplumda asimilasyonlarına ilişkin yaklaşımlara da (Gordon, 1964) karşı çıkış anlamına geliyordu[101]. Ulusaşırılaşma iddiası, göçmenlerin de gittikleri toplumu değiştirdiklerini, gittikleri yerdeki varlıkları ve etkinlikleriyle kökende değişimler yarattıklarını ve iki yer arasına yeni bir alan ortaya çıkardığını söyler (Glick-Schiller vd., 1992; Özgür, 2018; Portes vd., 1999). Göçmenlerin ulusaşırı bağlantılarıyla yarattıkları alanlar Fas-Fransa, Hindistan-Birleşik Krallık, Türkiye-Almanya, Meksika ve Amerika Birleşik Devletleri örneklerinde açıkça ortaya konmuştur (Basch vd., 1994; Faist, 2000; Smith ve Guarnizo, 1998). Bu örneklerdeki ülkeler arasında göç sistemleri de gelişmiştir. Bu nedenle Peggy Levitt (1998: 938), ulusaşırı sistemlerin, bu akışlarla ve transferlerle yaratıldığını belirtir. Hatta göç literatürü, göç sistemleri yaklaşımının, örtülü olarak çizilmiş göç ağ teorisi olduğunu ileri sürer (Faist, 2000; Massey vd., 1993). Göç sistemleri ve ağları yaklaşımı, karmaşık süreçleri anlamak için bir makro teorik yaklaşımla bütün göçleri açıklamaya çalışmak yerine, akışlara ve ağların yapısına odaklanmayı önerir. Bunlar

[100] Ulusaşırılaşma kavramının ilk kez kullanımı 1916'da Randolph Bourne'un 'Transnational America' adlı makalesinde olmakla birlikte, bu kavramın günümüzdeki anlamı ve kavramsal biçimiyle kullanımı 1990'lardan sonraya rastlamaktadır. Bu yaklaşımla yapılan öncü çalışmalar, göçmenlerin ulusaşırı etkinlikleri nasıl sürdürdüklerine ve sınırların nasıl üstesinden geldiklerine odaklanmaktadır (Glick-Schiller vd., 1992; Rouse, 1991). Bu dönem aynı zamanda sosyal bilimlerde *mekânsal dönüş* olarak isimlendirilen mekânsallık fenomenine ilginin yeniden artışına da rastlamakta (Collyer ve King, 2015: 186) ve farklı mekânsallıkların ulusaşırı alan tartışmalarındaki merkezi rolü vurgulanmaktadır (Faist, 2000).

[101] Ulusaşırılaşma göçmenlerin gündelik hayatlarına, pratiklerine ve sosyal ilişkilerine dayanmaktadır (Glick-Schiller vd., 1992) ve aslında yeni olmayan bu eğilim, iletişim ve ulaşım teknolojilerinin gelişiminin, küresel iş bölümünün, yeni küresel kültürel formların, ulusal ve uluslararası politikaların ekseninde biçimlenir (Levitt, 2001).

kümelenebilir, döngüsel olabilir, farklı şekiller alabilir. Ancak bu genişleyen yapıda bireyin etkinliği önemlidir. Bununla birlikte yaklaşımın bireyi oturttuğu sistem, göçmenlerin küçük ölçekli bireysel kararlarının ötesini düşünmeye; topluluklarda ve ağlarda hareketlilikler ve pratikler yoluyla yapıların üretimi ve yeniden üretiminin anlaşılmasına katkı sağlar (O'Reilly, 2016: 28). Bununla birlikte Luis Eduardo Guarnizo ve Luz Marina Diaz (1999), her göçmen topluluğunun ulusaşırı olmadığı belirtir. Bunu anlamak için göçmenlerin günlük ekonomik, politik, kültürel hayatları, pratikleri ve ağları incelenmelidir (Faist, 2010; Levitt ve Glick-Schiller, 2004; Portes vd., 1999; Smith ve Guarnizo, 1998; Vertovec, 1999, 2009). Ayrıca göç literatürü, ulusaşırı alanlarda yaşama biçimlerinin ve buradaki konumun erkekler ve kadınlarda farklılaştığını belirtir ve kadınların ulusaşırı aktivitelerle daha yoğun meşgul olduğunu söyler (Levitt, 2001; Mahler ve Pessar, 2001; Yeoh ve Willis, 2005).

Göçmenin ulusaşırı pratiklerini sürdürmesi, bunun için belirli bir sosyal ve ekonomik sermayeye sahip olmasını, hareketliliğin ve sürekli iletişim halinde olmanın önünde yasal ve toplumsal engellerin bulunmamasını gerektir. Bu nedenle hem devletin hem de toplumun kesişim noktasında, göçmenin çatışması ve müzakeresiyle ulusaşırı pratikler biçimler. Bunların biçimlenmesinde de ağların büyük bir rolü vardır ki bunların zamanla kurumsal kimlik kazanması, pratiklerin sürekliliğinin de teminatı olmaktadır. Bütün bu dinamikler etrafında hem göçlerin yapısı hem de bu alana dâhil olan toplum şekillenir. Bu çalışmada Rus göçmenlerin ağlarına, pratiklerine, kurumlarına odaklanarak onların önce yarattıkları ulusaşırı alanın, sonra da evlilik göçmenlerinin göç sistemindeki konumunu anlamaya çalışmanın gerekçesi de budur. Bu noktadan hareketle çalışmanın bu bölümünde İstanbul'da yaşayan Rus evlilik göçmenlerinin ulusaşırı ağlarına, pratiklerine ve kurumlarına yer veriyorum. Bu üç bileşenle ortaya çıkan görünümün, sistem tartışmasına temel oluşturmasını bekliyorum.

4.1. Ulusaşırı Ağlar

Uluslararası düzeyde göçmenlerin yüzleşeceği problemler karmaşık olduğu için (izin belgeleri, yasal prosedürler, göçmen statüleri gibi nedenlerle) uluslararası göçmenlerin daha fazla desteğe ve bilgiye ihtiyacı vardır (Faist, 2000). Bir başka deyişle, *'göç sürecinin başlamasıyla, göçmenlerin karşılaşabileceği ve göçmen ilişki ağları yardımıyla çözülebilecek sorunlar karar alma sürecinden, yasal prosedürlere ve izinlere, hedef ülkenin kanunlarından göçmen siyasetine, göçmenlerin sahip olduğu haklardan, sağlık ve eğitime, ekonomik sıkıntılar ve iş imkânlarından uyum süreci (toplumsal ve kültürel süreç, adaptasyon) ve dile kadar hayatın hemen her alanına karşılık gelmektedir'* (Görgün, 2017: 1326). Bu nedenle göç analizlerinde göçmenler, onları destekleyen ağlardan ayrı değerlendirilemezler (Portes vd., 1999: 220)[102]. Çokkültürlü pratiklerin tekrar edilmesi, aile yapılarının değişmesi, yeni kimlik oluşumları, döngüsel hareketlilik gibi belirteçler yanında, göçmen ağlarının kullanılması da ulusaşırılaşmayı anlamanın bir yolu olarak kabul edilmektedir (Glorius ve Friedrich, 2006: 166).

Ryan ve Mullholland'a göre (2014: 253) bu destekler farklı zamanlarda, farklı yollarla farklı insanlar tarafından sağlanabilir. Ne şekilde olursa olsun göçmen ağlarının ortaya çıkışı, göçmenlerin hem yüzleşeceği problemlerin çözümünü sağlama hem de yaşam kalitelerini artırma arayışlarının bir ürünüdür. Bununla birlikte sosyal ağların alternatif kurulum biçimleri içinde yer alan köken ülke ve hedef ülke arası evlilikler ve akraba ziyaretleri, bu yapıda önemli bir yere sahiptir. (Boyd, 1989: 650-651). Çünkü bu ilişkilenme biçimiyle daha kalıcı bir ağ grafiği yaratılır ve toplumsal yakınlaşma akrabalık düzeyine getirilir. Bununla birlikte özellikle karma evlilik geçekleştiren evlilik göçmenleri, yerel bağlantılarla da ilişkilidirler ve hatta yerel ağları ulusaşırılaştırabilirler. Ancak, yerel ağlarla ilişkilenme, belirli bir sosyal iletişim altyapısını, mesela yerel dili bilmeyi gerektirdiği kadar, toplumsal kabule, mesela

[102] Anne Oakley (1992) bu ağların sağladığı desteği duygusal, bilgilendirici ve araçsal olarak bölümlerken, Louise Ryan ve arkadaşları (2008), yoldaşlı ve sosyalleşme kategorilerini eklemiştir.

güçlü bir etnik dışlama veya ırkçılık olmamasına da ihtiyaç duyar. Bunların gerçekleşmediği durumlarda göçmenler ulusaşırı sosyal ağlarla daha fazla meşgul olurlar veya kendi durumlarında olan diğer göçmenlerle yerelde iletişim halinde olmayı önemserler ki bu onların yarattıkları alanın kolektif anlamını da etkiler. Yine tam asimilasyon olmadığı gibi tam olarak izolasyon da mümkün değildir. Sonuçta, göç bir kere başladığı zaman; göçmenleri, geri dönenleri, akraba, arkadaş ve kökende aynı yeri paylaşan ilişkili kişileri bağlayan sınıraşırı kişilerarası bağlar seti olan sosyal ağlar yoluyla yayılır (Levitt, 2001: 8).

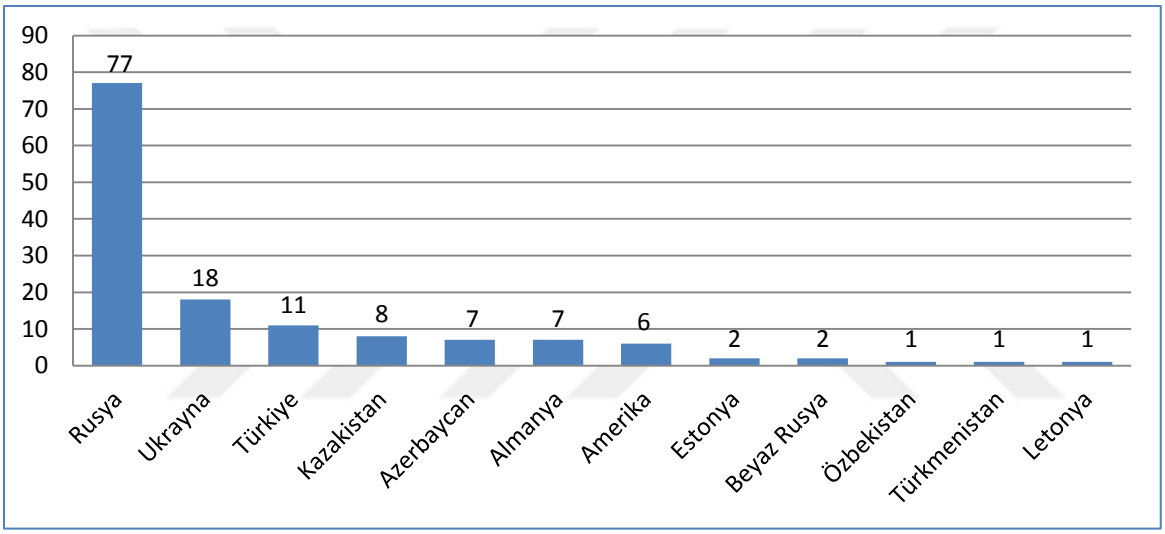
Rus göçmenlerin ulusaşırı ağlarına bu bakış açısıyla baktığımızda, Rus kadınları birleştiren pek çok ortak noktaya rağmen, ki bunlar aynı köken bölgeden gelme, aynı şehirde yaşama ve aynı etnik grubun üyeleriyle evli olmadır, kadınların ulusaşırı ağlarla ilişkilenme düzeyleri birbirinden farklıdır. Bunun yanında onlar, aslında konum bakımından yerel, düzey bakımından ulusaşırı nitelikte olan ağlarla da yoğun bir şekilde ilişki halindedirler. Bunu açarsak, göçmen kadınlar, ülkeleriyle bağlantılarını sürdürürken, İstanbul'da da en fazla iletişim kurdukları kişiler, kendileriyle aynı dili konuşabilen ve Post-Sovyet coğrafyalardan gelenlerdir[103]. Hatta Rusya ve Ukrayna'dan gelenler, bütün Post-Sovyet göçmenleri içinde Rusların en fazla yakınlık ilişkisi geliştirdikleri kimselerdir[104]. Bu çıkarımı, göçmen kadınlara en yakın üç arkadaşının nereli olduğu sorusuna karşı elde ettiğim cevaplar da destekliyor[105].

[103] Sovyetler Birliğinde eğitim sistemi içinde Rus dilinin ana unsur olması, dilsel asimilasyona neden olmakla birlikte (Aktürk, 2015: 228), birliğin dağılmasından sonra ortak dil üzerinden hem grubun bir araya gelişi sağlanmış hem de Rusya'nın politik etki alanı bu yolla genişlemiştir.

[104] Bunun nedeni ortak dil olan Rusça yanında etnisitenin belirleyiciliğidir. Ayrıca, Rus ve Ukraynalıların Sovyet döneminden bugüne, kendilerini diğer gruplardan daha nitelikli ve ayrıcalıklı tanımlamaları da etkilidir.

[105] Anne White (2009:557), orta yaşlardaki Rusların göç etmiş olsalar bile kendilerini sıklıkla doğum yerleriyle güçlü bir şekilde tanılamadıklarını belirtmektedir. Bu, Sovyetlerin "Sovyet erkeği ve kadını yaratma" propagandasına (Attwood, 1990) rağmen, Rusların hala kökene dayalı özcü tanımlamayı sürdürme eğiliminde olduğunu, dolayısıyla Sovyet propagandasının üst kimlik yaratma çabasının yeterince başarılı olmadığını ortaya koymaktadır. Ronald Grigor Suny ve Terry Martin'in (2001: 9) benzer bir şekilde, Sovyet kimliğinin hiçbir zaman etnik veya ulusal bir kimlik gibi benimsenmediğine ilişkin görüşleri de bu doğrultudadır. White'ın bu tanımlaması, onların ilişkilerinin kapsamını da belirlemektedir. Bütün göçmenleri ilgilendiren konularda ve

Kadınların her birinin üç yanıtı üzerinden toplamında ulaşılan 141 yakın arkadaşın köken ülke bilgileri aşağıdaki şekildedir (Şekil 18). Bu bakımdan Rusların yerelde de kurdukları ilişkinin ulusaşırı nitelikte olduğu anlaşılmaktadır. Bunu sadece göçmenlerin köken ülkeleri değil, onların iki ülke arasında kesişen hayatları da sağlıyor. Yani bütün göçmenler ve onların İstanbul'da ilişkide oldukları bu kişiler, köken ülkeleriyle bağlantılarını sürdürüyor, yılın belirli zamanlarında köken ülkede bulunuyor ve ülkelerindeki ikinci evlerine giderken diş fırçalarını veya elbiselerini bile yanlarına alma gereği duymayacak kadar orada da yaşıyorlar. Bu nedenle konumsal olarak İstanbul'da bulunuş, göçmeni kavramsal olarak yerelleştirmiyor.

Şekil 18. Rus evlilik göçmenlerinin en yakın üç arkadaşının uyrukları

Bu görünüm içinde bir Rus'un aslında ilişki sürdürdüğü herkes, bütün ağlarıyla birlikte onun hayatına dâhil oluyor ve onun ulusaşırı ağlarının genişlemesini sağlıyor. Bu, bir süre sonra ulusaşırı kurumların yaratılmasını ve ağların kurumsal kimlik kazanmasını da sağlamıştır. Bütün bu bileşenler etrafında, İstanbul'da Rus evlilik göçmenlerinin ulusaşırı ağlarının kurulumunu ve birbirinden farklı nitelikte oluşlarını ortaya çıkaran faktörler, temelde ihtiyaçların karşılanmasından (iş bulmadan sosyalleşmeye kadar bütün ihtiyaçlar, bir araya gelmenin temel nedenidir) beslenmekle birlikte şunlardır: *zaman (1), değişen dünya ve*

kurumsal yapılar içinde Post-Sovyet göçmenler bir araya gelse de yakınlık ilişkilerinde etnisite diğer bütün kategorilerin üstündedir.

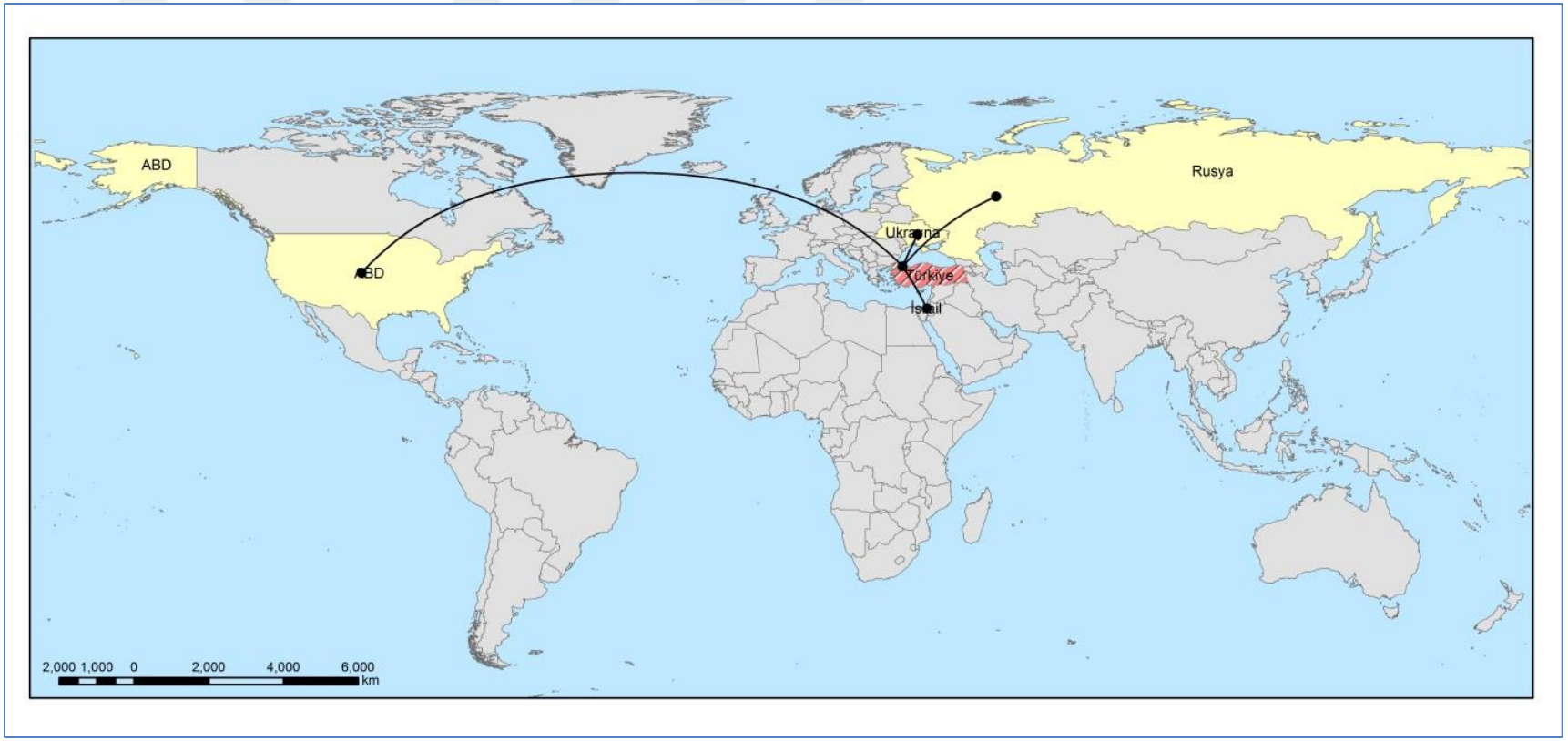
*teknoloji (2); etnisite (3); sosyo-ekonomik statü (3); beşeri sermaye (3); sosyal denetim ve kültürel çatışmadan kaçış*tır (4).

4.1.1. Zaman, Değişen Dünya ve Teknoloji: 'Her yılına bir yüz, sırtına bir minder'

İstanbul'da yaşayan Rus göçmenlerin ulusaşırı ağlarının farklılaşmasına neden olan ilk faktör, onların İstanbul'a geldikleri *zaman*dır. SSCB döneminin kapalı yapısı, özellikle ilk gelen göçmenlerin göçün başında sınırlı ağlarla ilişkilenmelerine neden olmuştur. Zamanla hem dışa açılmanın hem de gelişen teknolojilerin etkisiyle ulusaşırı ilişkilerin canlı tutulması mümkün olsa da bu sefer de ilk göçmenler için iletişimi sağlamaya yarayan teknolojiye uyum sorunu ortaya çıkmıştır. İstanbul'a ilk göç edenlerden (1993) biri olan Yulia'nın (64) ulusaşırı ağlarının[106] gelişimi, tam da bu eksende olmuştur. Yulia, Rusya dışında İsrail, Ukrayna ve Amerika'yla bağlantılar sürdürmektedir (Harita 10). Yulia'nın bir süreliğine bavul tüccarı olması, onun hem anavatanı Rusya hem de ona yakın olan ve annesinin akrabalarının yaşadığı Ukrayna'ya sık gidişlerine neden olmuştur. SSCB döneminde aktif olarak bağlantılarının devam ettiği bu ülkeye, SSCB sonrası İsrail ve Amerika'yı da eklemiştir. Bunun nedeni, bir Yahudi olan Yulia'nın, İsrail Devleti kurulduktan sonra buraya göç eden ve bir kısmı daha sonra Amerika'ya giden akrabalarına ulaşmak istemesidir. Akrabalarının gittikleri ülkelerde kısa sürede zenginleşmesi, Yulia'nın bu ülkelere gitme ihtimalini ortaya çıkarmış ve Türkiye'de istediği koşulları bulamama durumunda başka bir yere göç etme ihtimalini canlı tutmak istemesine neden olmuştur. Bu bakımdan Yulia'nın bağlantıları, çoğunlukla akrabalık ilişkileri üzerinedir. Onun bağlantıları sınırlı gibi görülse de hane halkları, akraba grupları ve yerel toplulukların oluşturduğu bu tür ağlar, güçlü toplumsal bağlar olarak görülürler (Çakırer-Özservet, 2013). Bu bakımdan niceliksel olarak az olsa bile niteliksel olarak yüksek potansiyel taşıyor. Yulia, bu bağlantılar yoluyla kendi oğlunu bir yıl Amerika'da dil eğitimi

[106] Ulusaşırı ağların kullanımı içinde yalnızca aktif ağlar sordum. Bir ağın aktif olarak tanımlanması da onun yılda en az iki kez kullanılmasını esas aldım.

almaya göndermiş ve akrabaları sayesinde konaklama ve dil kursu ücreti ödememiştir. Yine onların bağlantısıyla Yulia'nın oğlu, Türkiye'de küçük ölçekli işletmelerin ihtiyacı olan yazılımları, Amerika'da ve Rusya'daki kuzenlerine yaptırıyor ve bundan gelir elde ediyor. Yine O, Almanya'da Türklere ait olan gıda ürünleri fabrikalarında üretilen tüketim malzemelerinin Amerika'da Türklerin ve Arapların yaşadıkları semtlerdeki etnik marketlerde ve lokantalarda satışına aracılık ediyor. Böylece ikamet yeri olarak Türkiye görünse bile, annesinin etnik bağlantıları ve babasının aktardığı beşerî sermaye sayesinde, geniş bir ulusaşırı ağa eklemlenmiştir. Sonuçta Yulia'nın ağları da karma evliliğinden doğan çocuğunun durumu üzerinden genişleme potansiyeline sahiptir. Yulia'nın hayatına zaman iki yolla etki etmiştir. Birincisi yukarıda bahsettiğim geliş dönemini içerirken, diğeri Türkiye'de geçirdiği dönemi kapsıyor. O, bireysel olarak daha sınırlı bir ağ içinde görülse de İstanbul'da ilişkili olduğu Ruslar oldukça fazladır. Çünkü yeni gelenler Yulia gibi öncü göçmenlerle bağlantı kurarak bilgi almaya çalışıyorlar. Bu nedenle Yulia, İstanbul'da her bağlantı kurduğu yeni Rus kadın sayesinde dolaylı bağlantılarını da genişletiyor. Hatta bunun sağladığı faydayı şu sözlerle ortaya koyuyor: *'Her yılına bir yüz, sırtına bir minder'*.

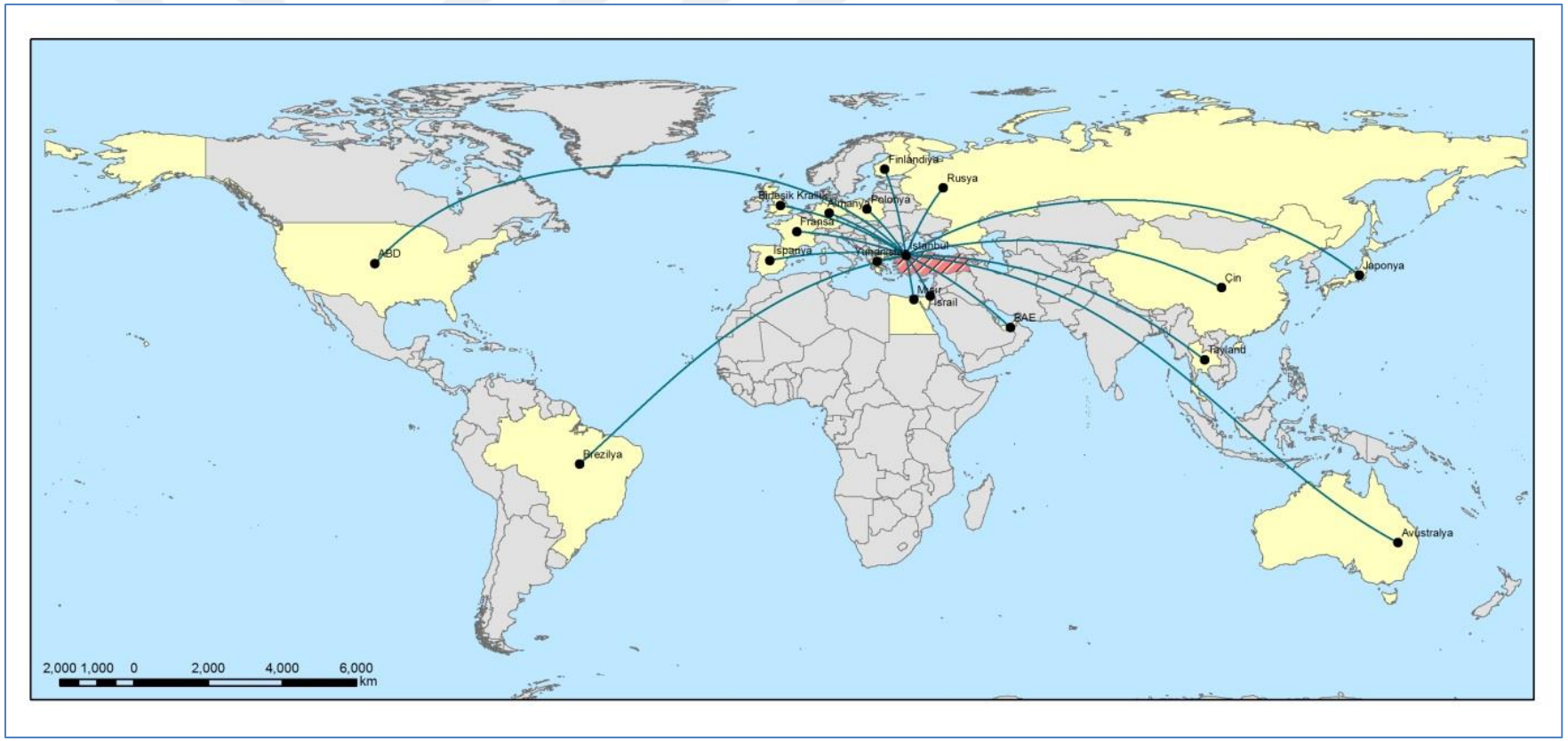
Harita 10. Erken dönem evlilik göçmenlerinden birinin ulusaşırı ağı

İlk göçmenlerden olan Yulia'dan sonra, zaman faktörünü dikkate alarak en son gelen göçmenlerden olan ve 2016 yılında İstanbul'a gelen Anna'ya (32) bakarsak, Anna, Yulia'dan farklı olarak çok sayıda ülkeyle bağlantısını sürdüren bir evlilik göçmenidir (Harita 11). Anna'nın Almanya'dan Japonya'ya, Finlandiya'dan Mısır'a kadar olan bağlantıları, onun turizmci geçmişiyle ilgilidir. Anavatanıyla sürdürdüğü güçlü bağlantı yanında, bir süre farklı ülkelerde faaliyet gösteren uluslararası bir firmada çalışması, onun hem iletişim halinde olduğu kişi sayısını ve yeri artırmış hem de İstanbul'a yerleşerek Türkiye'yi de bu ağlarla buluşturmuştur. Aslında Anna, Tilly'nin (1990) *'göç edenin insanlar değil, ağlar olduğuna'* ilişkin tespitinin vücut bulmuş halidir. Bu görüşmenin yapıldığı dönemde Anna aktif olarak bir işte ücretli çalışmadığını belirtse de geçmişteki işi üzerinden kurduğu bağlantılar zamanla yakınlık ilişkisine evrildiği için, hâlâ onun ulusaşırı bağlantıları halindedirler. Zaten farklı ülkelerdeki kişileri kapsayan bu bağlantıların canlı tutulmasını sağlayan iletişim ve ulaşım teknolojileridir107. Bunların sayesinde Anna, evden dışarı çıkmadan, Dünya'dan haberdar oluyor ve pek çok ihtiyacını karşılıyor. Mesela O, Türk eşinin iş yeri için gereken web sayfasını Brezilya'daki arkadaşı yapmış; kardeşinin Tayland'dan Türkiye'ye getirmek istediği mallar için, orada yaşayan arkadaşının yasal prosedürle ilgili bilgisine başvurmuştur. Yine Kayseri ve Adana'da bağlantı kurduğu çeşitli firmaların ürünlerini Doğu Avrupa'daki marketlerde satılması için dönem dönem aracılık ediyor, firmalar arasında bağlantı sağlıyor. Böylece O, yerel bağlantıyı ulusaşırılaştırıyor ve bağlantıdaki aktör sayısını artırıyor. Bunu sağlayan, Anna'nın çalışma geçmişi kadar, onun eski bağlantılarını etkin bir şekilde kullanmasını sağlayan teknolojiye uyumudur. Bu yalnızca ekonomik desteği ya da bilgi transferini değil, ulusaşırı hareketliliğin artışını ve yalnızlıkla başa çıkmanın yeni yollarını da içeriyor. Mesela Anna tatile çıktığında, gittiği ülkede arkadaşında kalacak olmasının sağladığı

[107] Bilgi ve iletişim teknolojileri, nispeten kolay bir şekilde ulusal sınırların ötesine geçerek, artan ve yoğunlaştırılmış iletişim biçimlerinin yaratılmasını sağlar (Panagakos ve Horst, 2006).

maliyet azalması nedeniyle seyahat sıklığını artırmıştır ve desteğe ihtiyacı olduğunda internet yoluyla farklı yerlerdeki arkadaşlarına bağlanabilmesi, onun güven duygusunu pekiştirmiştir. Bu noktada sözü Anna'ya verirsek,

'Şimdi her şeye ulaşmak kolay. Bir kere tanıştığın kişiyle istersen görüşmeyi sürdürebilirsin. O Japonya'da olsa bile arkadaşlık devam edebilir. Ben arkadaşlıklarımı sürdürmeyi tercih ediyorum. Farklı yerlerde arkadaşım olmasını tercih ediyorum. Bu bana güç veriyor. Bir arama yapmak için saat farkını kontrol etmem bile kendimi iyi hissetmeme neden oluyor. Çünkü Dünya'yı kavrama biçimim ve kendi Dünyamın sınırları değişiyor'.

Harita 11. Yakın zamanlardaki evlilik göçmenlerinden birinin ulusaşırı ağı

4.1.2. Etnisite: 'Bilmediğim yolda bildiklerimle yürüyorum'

Rus kadınların ulusaşırı ağlarla ilişkilenmelerinde ikinci unsur *etnisite*dir. Rus kadınların en yakın arkadaşları içinde kendi etnik gruplarının üyelerinin ilk sırada olması, göçmenlerin ait oldukları etnik grupla iletişim halinde olmayı önemsediklerini gösteriyor. Bununla birlikte etnisite karmaşık bir sosyal kavramdır ve etnik olanlar her zaman diğerleridir, yerli grup kendini hiçbir zaman etnik olarak tanımlamaz (Apitzsch ve Gündüz, 2012: 80-81). Bir başka deyişle etnik grubu tanımlayan şey, kendi kimliğinin diğerlerinden farklılaştığını bilen ve bu farklılığı ortak geleneği paylaşanlar ve paylaşmayanları ayırarak yapan bir bütünlüktür (de Vos, 1982). Etnik aktörler olarak Ruslar da göç ettikten sonra *'sosyal mesafeyi ayarlamak ve dayanışmanın ortak zeminini oluşturmak için kendi grubu dışındakileri etnik olarak tanımlayarak tasnif etme ve bu tasnife göre de kendi ilişkilerini belirleme'* (Okamura, 1981) davranışını göstermiştir. Ruslar, etnisite üzerinden açık açık kendilerini tanımlamaya veya sosyal ilişkilerinin çerçevesini bunun üzerinden oluşturmaya, bu sembolik bağı önemli bir ilişkilenme unsuru olarak görmeye İstanbul'a geldikten sonra başlamışlardır.

İstanbul'da yaşayan Rusların ulusaşırı ağ kurulumunda etnisitenin bu kadar belirleyici olmasının nedeni, göçmenlerin etnisite üzerinden ortaklaşan *deneyimlerle, ihtiyaçlarla* ve *sorunlarla* hemhal olmalarıdır. Sürdürülen sosyal ve sembolik bağların bir kombinasyonu olarak ortaya çıkan bu bağlar, ulusaşırı göçlerin *enformal köprüleri* olarak görülürler (Faist, 2000: 199). Rusların enformal köprülerinin etnisite üzerinden gelişimine bakarken ilk olarak *deneyime* vurgu yapan Nonna'ya (40) ses verirsem,

'Aynı şey yaşayan anlar. Bir Türk anlamaz. Sen ne bilirsin? Ülke farklı, yaşam farklı. Rus kadın, yıl fark etmez, farklı zaman da olur. Rus kadın değişmez yani. Aynı şeyi yaşar, aynı vize, aynı muamele. Püf nokta… Ben niye gidip Türk'le konuşayım, o bilmiyor'.

Nonna, aynı etnik grubun üyelerinin aynı deneyimleri yaşadığı için birbirlerini daha iyi anlayabileceklerini ve bu anlayışın da grup içi ilişki kurulumunda yüksek katkıyı sağlayacağını düşünüyor. Ülkeye gelinen döneme göre deneyim farklılaşa bile, o deneyim etnik kimlik ve toplumsal cinsiyet kimliği kesişiminde bütün kadınları etkilediği için, ortaklaşan deneyim zamanla şekil değiştirerek kendini yeniden üretiyor. Bu nedenle grubun bu deneyim üzerinden bir kolektif bilgisi mevcuttur. Bu bilgi ağlar yoluyla aktarıldığından, ağların beslenmesini de sağlıyor. Bu sadece benzer durumdaki göçmenlerin birbirleriyle ilişkilerini değil, aynı zamanda göçmenin göçten önceki hayatındaki bütün ilişkilerini de içeriyor. Buna, kadınların yakınlık düzeyleri farklı olmakla birlikte, aynı etnik grup üyeleriyle kurdukları ilişkinin tamamı dâhildir.

İkinci olarak *ihtiyaçlara* vurgu yapan Maria'ya (31) söz verirsem,

'Resmi evraklar var, tarihler var, çucuk okullar var, Rusya'dan lazım gelen alışveriş var. Biri Rusya gidince Facebook'ta yazıyor, sipariş alıyor işte farklı şeyler. Bizde çok bayramlar var[108]*, çucuklar için etkinlikler yapılıyor. Bazı evlerde Rusça konuşmak yasak, çucuklar kursa geliyor. Burda çok yemek var ama Rus yemekler farklı, bazı eşyalar var. Yani bunlar Rusya ilgili. Burda ihtiyaçlar farklı. Rus kitap yok diyor, sanat yok diyor. Mesela farklı yani'.*

Maria'nın vurguladığı ihtiyaçlar, buradaki hayatını Rusya'daki alışkanlıklarıyla devam ettirmek isteyenleri kapsıyor. Hatta bu alışkanlıkların ve öğrenilenlerin karma evliliklerden doğan çocuklara aktarılmasını da içeriyor. Bütün bunlar için hem kökenle hem de kökenden gelenlerle bağlantıyı sürdürmeye çalışan Ruslar, grup-içinde ihtiyaçlarının karşılanma düzeyi

[108] 30 Aralık - 1 Ocak 2018 Yeni Yıl Tatili ve Noel; 23-25 Şubat Vatan Koruyucusu Günü, 8 Mart Dünya Kadınlar Günü, 1 Mayıs İşçi ve Bahar Bayramı, 9 Mayıs Zafer Günü, 10 - 12 Haziran Rusya Ulusal Günü, 3 - 5 Kasım Milletlerin Birleşme Günü olarak kutladığından resmi tatildir. Bütün bu günler Dünya'nın farklı coğrafyalarındaki Ruslar tarafından büyük çaplı ön hazırlıklardan sonra kutlanır.

yüksek olduğu için ve hatta bunlar bir süre sonra daha kurumsal yapıları ve girişimleri de yarattığı için bu ağları merkezi bir konuma almışlardır.

Üçüncü olarak *sorunlara* vurgu yapan Vera'ya (26) söz verirsem,

'Kadınların problemleri genelde aynı. Kadın nasıl çözdüyse öğrenmek istiyorsun. Rusya'da ayrı, burada Ruslarda ayrı. Bazı şeyler aynı. Açıkçası ben bir sorun olduğunda ailemden yardım alıyorum, Ruslardan yardım alıyorum, biz Rus ailesiyiz diaspora olarak. Bilmediğim yolda, bildiklerimle yürüyorum'.

Vera, hem birincil yakınlık bağları hem de etnisite üzerinden kurulan sembolik bağları, sorunlarının çözümünde başvuru noktası olarak görüyor. Vera ve bu kategoride görüş bildiren diğer göçmenler gibi, aslında yaşam gidişini etkileyen olayları etnisite üzerinden okumaya ve yorumlamaya çalışıyorlar. Bu da ulusaşırı bağlantıları bu yönde geliştirmelerine neden oluyor. Yeni ağlara erişim için fırsatlar genellikle benzer ilgilere sahip, yeteri kadar açık ve ilişki kurmaya hazır insanların bulunmasına bağlıdır (Ryan ve Mulholland, 2014: 263). Bununla birlikte bu anlayış, ulusaşırı ağların aktif kullanımını yaratmakla birlikte, göçmenin yerelle temasını azaltıyor ve yerele gömünü fırsatları ve kolaylaştırıcıları görmesini engelliyor.

4.1.3. Sosyo-Ekonomik Statü: 'Fakirin arkadaşı kendisi, zenginin arkadaşı ellisidir'

Ağların yaratımı ve gelişimi, farklılaşan güç ilişkileriyle de ilgilidir (Glick-Schiller, 2005). Bu güç ilişkilerini göçmenler, sosyo-ekonomik statüleriyle biçimlendiriyorlar. Bu, sınıf ve eğitim eksenli ayrışan göçmen akışlarından ve hatta bu ayrışmanın köken bölge odaklı mekânsal ölçekte de gelişmesinden başlayarak (Bakewell vd., 2011) göç sonrası hayatın tamamını etkileyebiliyor. Mesela Ryan (2011) yoksul, dezavantajlı göçmenlerin göç ederek yerleştikleri toplumda etnik ağlarla daha çok ilişkili olduklarını belirtir. Bu, sosyo-ekonomik statünün yüksek olduğu varsayılan göçmenlerin etnik ağlarla daha zayıf bir ilişki kurduğu

anlamına da gelir. Ancak İstanbul'da Rus evlilik göçmenleri sosyo-ekonomik statüleri fark etmeksizin ulusaşırı ağlarla meşguldürler. Bütün katılımcıların Rusya'da yaşayıp haftada en az bir kez iletişim kurdukları kişiler olduğu gibi, İstanbul'da bulunan Ruslar içinde ayda en az iki kez yan yana geldikleri de vardır. Bu çalışmada sosyo-ekonomik statüyü bir alt kategori haline getiren, literatürdeki genel görünümden farklı olarak sosyo-ekonomik statüsü yüksek olan bazı Rusların ulusaşırı ağlara ve onların özellikle göçmen derneği çatısı altında kurumsallaşmasına daha fazla önem vermeleridir. Bu noktada sözü Oksana'ya (34) verirsem,

'Birliğin kuvveti… Paraya bağlı tabi. Kira, etkinlik malzemeleri, izinler. Bunlar için para gerekir. 'Hadi Ruslar, bir araya gelelim' diyenler zengin olanlar. Parası olmayan bunu diyemez. Parası olan bana ne demiyor. Çünkü onun da sorunları var'.

Başlangıçta sosyo-ekonomik statüsü düşük olduğu için bu ulusaşırı ağları bir dayanışma ağı olarak kullanan bazı göçmenler, geçen zaman içinde konumları değişse bile ulusaşırı ağlarla bağlantılarını koparmamış, aksine güçlendirmişlerdir. Zira ulusaşırı bağlantının devamlılığı, kişilerin yaşam kalitelerini artırmaları için gerekli görülüyor ve ağların sağladığı fayda temel düzeyde dayanışmanın ötesindedir. Bu kişilerden biri olan Marta'yı (37) dinlersek,

'Ben biliyorum ki işler yolunda gitmezse bir destek gelir. Hayatta insan her şeyi yaşar. Zengin fakirleşir, sağlıklı hasta olur. Yalnızken destek gerekmez ama çocuk doğurdun gerekebilir. Tek başına olmak bir cezadır, o yüzden hapishaneler var. Ben hapishanede yaşamak istemem, benim irademvar'.

Bununla birlikte İstanbul'da yaşayan Rusların ağ seçiminde kendi sosyo-ekonomik statülerine yakın kişilere yönelmeleri de söz konudur. Hatta sosyo-ekonomik düzeyi düşük olanlar, bağlantı kurmak ve sürdürmek için yoğun bir bireysel çaba sarf ediyor. Aksine sosyo-ekonomik düzeyi yüksek olanlar, ağların sayısından öte, niteliğiyle ilgileniyor ve daha sınırlı bir ilişki zinciri içinde bulunuyor. Bu durumu anlatan Malvina'yı (51) dinlersek,

'Rus kadınlar cüzdana meraklı. Ooooo Alina şu araba almış, oooo Marina'nın koca şirket kurmuş. Hep başkaları ne kazandı. Başka konuşma yok. Hemen kim para kazandı ona arkadaş olayım, evine gideyim. Oksana işten ayrıldı, para yok onu aramaz. Benim kayınvalidem dedi: Fakirin arkadaşı kendisi, zenginin arkadaş ellisidir'.

4.1.4. Beşeri Sermaye: 'Dilsizsen kendinle konuşursun'

Nitelikli göçmenlerin ağ kullanımları, bu göçmenler sorunlu bir göçmen kategorisi olarak görülmediğinden araştırmacılar tarafından yeterince çalışılmamıştır. Bu nedenle düşük nitelikli göçmenlerin göçlerde önemli bir hayatta kalma stratejisi olarak gördükleri sosyal ağlarla ilişkilerinin aydınlatılması için yapılan çalışmalarla kıyaslandığında, nitelikli göçmenlerin sosyal ağlarının görece belirsizliği dikkati çekmektedir (Harvey, 2011). Buna rağmen son zamanlarda bu grubun göç stratejileri ve deneyimlerinde sosyal ağların rolüne ilgi de artmaktadır (Avenarius, 2012; Beaverstock, 2005). Hatta bu çalışmalardan bazıları toplumsal cinsiyete duyarlı bir şekilde nitelikli kadın göçmenlere ve girişimcilere odaklanmıştır (Shortland, 2011) ki bu nitelikli göçlerde göçmen kadınların görünürlüklerinin zayıflığını (Kofman, 2000) azaltmada önemli bir adımdır.

İstanbul'daki Rus göçmenler de yukarıdaki bölümlerde paylaşıldığı gibi nitelikli göçmen durumundadırlar ve bu bakımdan onların ulusaşırı ağlarla ilişkilenme şeklinin diğer göçmenlerden farklılaştığı düşünülebilir. Bununla birlikte her ne kadar göçmenler yüksek eğitim düzeyine ve profesyonel iş yapma becerisine sahip olsalar da hem onların diplomalarının Türkiye'de geçerliliğinin onaylanması uzun zaman alıyor hem de bundan öte, özellikle ilk göç yıllarında Türkçe bilmedikleri için, pek çok açıdan niteliksiz göçmenlerle benzer deneyimleri ve sorunları yaşıyorlar. Yine, eğitim alınan süre ve alınan eğitimin uluslararası kabulü yüksek olsa bile, yerel dili bilmeyen bir göçmen kadın, Türkiye'de okuma yazmayı bilmeyen bir Türk kadınla pek çok açıdan benzeşebilir. Bu nedenle Rus göçmen kadınların göçün ilk dönemlerindeki çabaları, Türkçe öğreniminin bir ön koşul olarak

görülmesinden dolayı, yerel dilin öğrenilmesi yoluyla beşerî sermaye artırımlarını sağlamak üzerinedir. Bunun için de bu ihtiyaçlarını gidermeye yardımcı olarak kişilerle ilişki kurmaya yöneliyorlar. Eski göçmenlerin bu noktada oldukça belirgin bir rolleri vardır. Onlar aracılığıyla yeni gelenler dil kurslarına gidiyor, online eğitim paketleri satın alıyor, yine bu kişilerden dil dersleri talep ediyorlar. Bu göçmenler bir süre sonra Rusya'ya dönmüş olsa bile, Türkiye'de kalan diğer göçmenlerle bağlantıları devam ediyor. Bu nedenle bir göçmenin bir kere ilişkilendiği bir sistemden çıkmasının söz konusu olmadığı da anlaşılıyor. Yine yerele ilişkin eğitim, sağlık veya çalışma gibi alanlardaki bilgiler, ulusaşırı ağlar yoluyla bu bilgiye ihtiyaç duyanlara aktarılıyor. İstanbul'da yaşayan Rus kadınların hamilelik takibini yapan ve doğumlarını gerçekleştiren doktorun, tırnaklarına jel tırnak uygulaması yapan güzellik uzmanının, evine masaja gelen görevlinin veya çocuklarının oyun ablasının genellikle aynı kişi olmasının nedeni de budur. Rusların Türkçe bilmedikleri dönemi dilsizlikle anlatmaları, aynı dili konuşanlarla yakınlaşmalarının temel nedenidir. Bir süre sonra Türkçe öğrenmeleri söz konusu olsa bile, yerel halkla aralarındaki tek sosyal mesafe unsuru dil olmadığı için, ağları yerele genişletmeleri sınırlıdır. Bunun yerine onlar eşlerinin ailelerini ve yakın arkadaşlarını kapsayan hazır bir sosyal çevrenin yanında, yine kültürel geçmişinin sağladığı kolaylıkla kolayca iletişim sağlayabileceği etnik sosyal çevreyi tercih ediyorlar. Bu, Rus göçmen kadınların, kamusal dilsizlikle baş etme yollarıdır. Bu noktada sözü Lidiya'ya (28) verirsem,

'Dil komplike bir şeydir. İçinde edebiyat var, kültür var, sanat var, medya var. Türkçe benim için tamamen benim olmayacak bir kale. Her gün başka bir odayı buluyorum. Bu beni burada dilsiz yapıyor. Dilsizsen kendinle konuşursun. Ben de kendim gibilerle konuşup kendi sesimi unutmayı önlüyorum'.

4.1.5. Sosyal Denetimden ve Kültürel Çatışmadan Kaçış İsteği: 'Rusya'da evlenince iki katı akraban olur, burada dört katı'

Rus göçmenlerin ulusaşırı ağ kurulumlarını etkileyen son unsur, sosyal denetimden ve kültürel çatışmadan kaçıştır. Bu hem topluluğun kendi etnik grubunun üyeleriyle ilişkisiyle hem de yerel halkla ilişkisiyle ilgilidir. İlk olarak grup içi dinamiklere baktığımızda, yalnızca İstanbul'a yaşayan Rusların değil, Türkiye'de yaşayan bütün Rusların, birbirlerinin hayatlarını izleme ve ona müdahale etme bakımından benzer tavırları sergiledikleri görülüyor. Bunun içinde bireysel kıskançlıklar kadar, grubu kendisine atfedilen olumsuz imaja yaklaştıranları ifşa ederek kolektif bir refleks yaratma isteği de vardır. Bu iki eğilim, verdiği zarar bakımından benzeştiği kadar, içerdiği mekanizma bakımından da iç içe bir görünümdedir. Mesela Rusya'dan getirdiği bir ürünü Facebook'taki bir grup üzerinden diğer Ruslara satmaya çalışanın vergisiz ürün satıyor diye ihbar edilmesi, hem kişinin bireysel kazancının hem de Rusların genelinin kayıt-dışı ticaretle ilgilendiği imajının önüne geçmenin işaretidir. Yine, evli olduğu bilinen bir kadının başka bir erkekle yakınlık ilişkisinde olduğunun gruba ifşasının iki yönü vardır: Bireysel düzeyde bir kişinin duygusal tatmininin, evlilik gerekçe gösterilerek kısıtlama ve evli Rus kadınların 'ahlâkları' hakkında bu örnek üzerinden üretilebilecek olumsuz imajın kendilerine zarar vermesinin önüne geçme. Ayşe Güneş-Ayata**,** etnik grupların üyesi olan kadınların, hem koyulan değerlerin sürekliliğini hem de dedikodu vb. mekanizmalarla cemaatin bozulmamasını ve iç sosyal kontrolünü sağladıklarını belirtir. Patricia Ehrkamp (2005), benzer bir denetleme mekanizmasının Almanya'daki Türkler arasında da yaygın olduğunu yazıyor. Bu durumu Ivana'dan (53) dinlersek,

'*Rusya'da evlenince iki katı akraban olur, burada dört katı. Bir kocanın akrabalar, iki komşular. Burada Ruslar akraba gibi davranıyorlar. Seni kontrol ediyorlar. Sana laf gelse, ona da gelir. O yüzden'.*

Dolayısıyla Rus grup içinde ahlaki kaygılar, sosyal denetime neden oluyor ve göçmenler, bundan rahatsız olduklarında, mecbur olmadıkça bunu üreten ağlarla ilişki

kurmuyor. Yine Rus kadınlar aynı ülkeden gelseler bile, ortaklaşan ulusal kültür yanında yerel kültürün de etkisi altındadırlar. Özellikle Moskova ve St. Petersburg gibi şehirlerde doğan ve hayatının büyük bir kısmını buralarda geçirdikten sonra Türkiye'ye gelenler, diğer yerlerden gelenlerle kültürel farklarının olduğunu belirtiyor ve daha az gelişmiş şehirlerden gelenlerdense kendi şehirlerinden gelenlerle veya bu şehirlerden başka ülkelere göç edenlerle ilişkilenmeye çalışıyorlar.

Rus kadınların yukarıda belirtilen farklılıklara rağmen, yerel halk yerine etnik ağların etkin kullanımını daha fazla önemsemelerin nedeni, yerel halkla ilişkilenmelerinin daha yapısal engelleri içermesidir. Yerel halkla ilişki geliştirerek sosyal ağları genişletmede geçicilik, kültürel farklılık ve dil bariyerleri etkilidir (Kennedy, 2008). Ayrıca özellikle yüksek nitelikli ve çalışan durumunda olan Rus kadınlar, ihtiyacı olan ilişkileri kendi iş çevresinde buluyorlar ve bu çevrenin dışına çıktıklarında, yerel bilgiden yoksunluk nedeniyle verimli olamıyorlar. Yani, ulusaşırı profesyonellere karşılık gelen bir grup Rus, formal ağlara erişimin avantajlarını yaşarken (Beaverstock, 2005), yerel halkla ilişki geliştirmekte zorlanıyorlar (Butcher, 2009). Elbette doğası gereği farklı olanın yan yana bulunmasının bir çatışma potansiyeli vardır (Cottrell, 1990), ancak tarafları bir arada tutan motivasyonun yüksekliği, kişilerin müzakere stratejileri geliştirmelerine de neden olur (Crippen ve Brew, 2007; Romano, 2008). Rus kadınlar, ulusaşırı ilişkileri için çoklu müzakere yollarını kullanırken, yerelde temastan kaçınma veya sessizlik gibi ilişki gelişimini sınırlayan stratejileri kullanıyorlar. Rusların ulusaşırı ağlara ilişkin deneyimleri onları bu ağlardan koparmaktan ziyade, alternatif ağ arayışlarına yöneltiyor.

Bunun yanında Ruslar, genel olarak farklı ülkelerde tanıdıkları kişilerle bağlantı kurmayı ve bunları belirli bir yoğunluk içinde sürdürmeyi, ilişkilendikleri çevredeki denetim ve çatışmalara bir alternatif sosyal ağ olarak görüyor. Yani kendilerini konforlu hissetmedikleri bir ortamdan uzaklaşmalarını sağlayan, buna alternatif ağların varlığıdır. Bu,

yalnızlıktan kurtuluşu sağladığı gibi, fiziksel mesafenin sosyal denetimi etkilemesinden dolayı, daha sağlıklı bir iletişime olanak da veriyor. Bu durumu Lada'dan (38) dinlersek,

'Kapı komşun her gün sen nereye gitti biliyor, Rusya da öyle. Tıtile gittin gelir valizde ne var. Amerika'daki bilmez. Sana faydası daha çoktur yani bir şey iste gönderir, sen ne yaptın bilmez, seni yargılamaz. Sen de bilmezsin saygı olur. Senin gibi evi bırakmış göçmen olmuş sen durum anlar biliyor musun? Aaaa bu nasıl olur demez'.

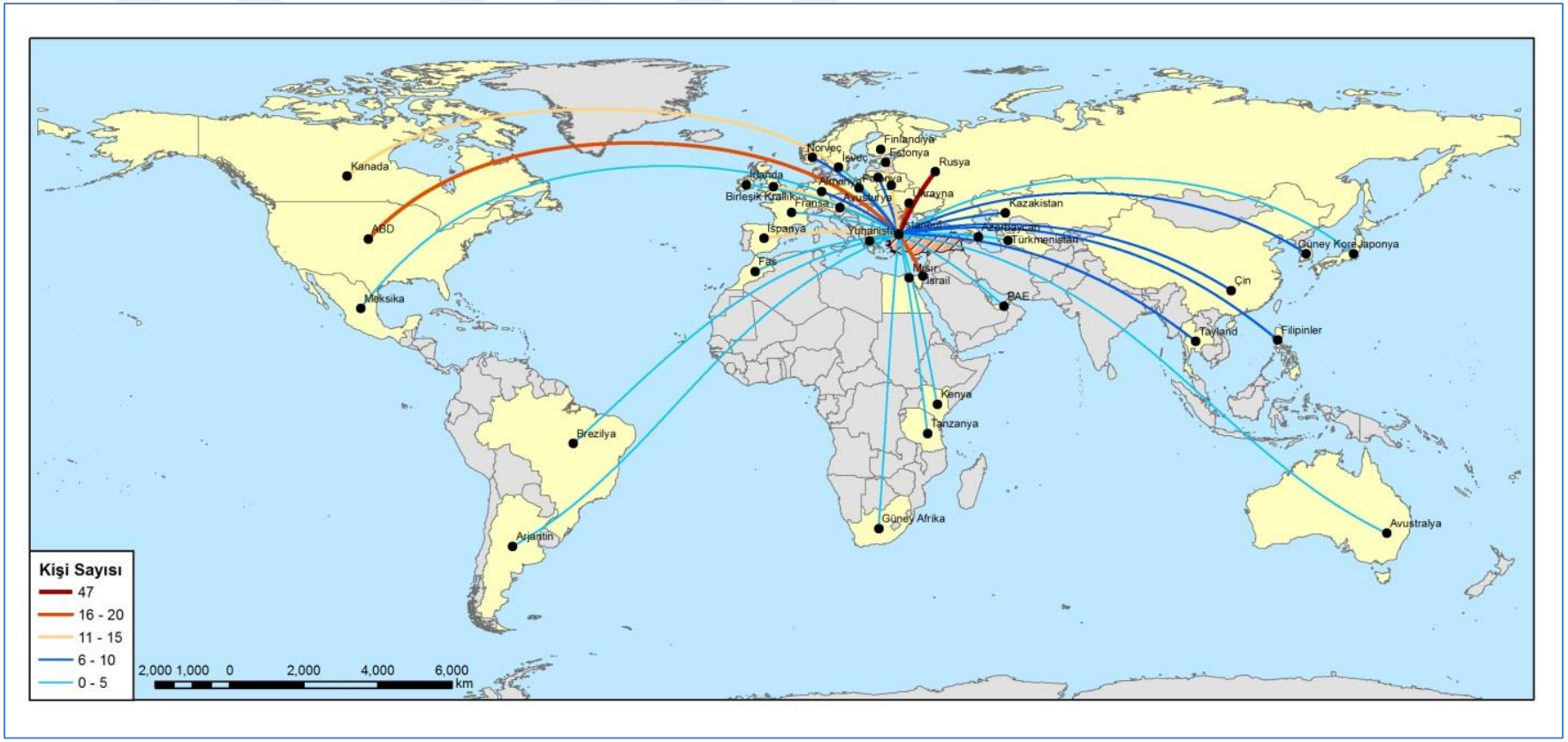
4.1.6. Genel Değerlendirme

Rus evlilik göçmenleri, farklı düzeylerde bile olsa yoğun bir ağ kullanımıyla meşguldür. Aslında Türkiye'den bakıldığından ulusaşırı görülen bir ağ, aslında kendi alanında yereldir. Göçmen iki yereli birbirine bağlayarak onları ulusaşırılaştırır. Rus göçmenler, yukarıda kategorik hale getirdiğim çeşitli sebepler etrafında ulusaşırı ağlarını yaratırken, kendilerine de bir görünmez destek mekanizması oluşturmuşlardır. Bu destek mekanizması, bütün potansiyeliyle birlikte göçmenin her adımında onu takip etmektedir.

İstanbul'da görüştüğüm Rus kadınların başka ülkeleri kapsayan ulusaşırı bağlantıları, Harita 12'de gösterilmiştir. Bu haritanın hazırlanmasında, Rus evlilik göçmeni kadınların yakınlık ilişkisi kurdukları ve yılda en az iki kez temas kurdukları ağlarını sormamdan elde ettiğim bilgileri kullandım. Özellikle İstanbul'da 2010 sonrası gelen göçmenler, genç oluşları, teknolojiyi aktif kullanımları, bir hareketlilik geçmişine sahip olmaları ve ulusaşırı ağlara önem vermeleri nedeniyle, en fazla ülke bağlantısı bildirenlerdi. Uluslararası sivil toplum örgütlerinin gönüllü programları yoluyla Afrika ve Güney Amerika bağlantısı kuranlar olduğu kadar, kendinden bir önceki nesile kadar aile bağlarının tek bir mekânda kümelendiği ailelerin bile farklı üyelerini göçe özendirmeleri, Avustralya'yı ve Japonya'yı ağ haritasına taşımıştır.

İstanbul'da Rusların ağ haritasına baktığımızda, bütün göçmenler anavatanları Rusya ile bağlantılarını sürdürdüklerini görüyoruz. Bunun yanında İsrail, Amerika ve Ukrayna gibi etnik Rusların yoğun olarak yaşadıkları yerler, anavatandan sonra en fazla ilişkinin olduğu

yerlerdir. Ayrıca Rusların tatil için en fazla tercih ettikleri yerlerden biri olan Mısır, Rusya ile sınırı olan ve Rus göçmenlerin de yaşadığı Finlandiya, eski SSCB ülkeleri ve Çin'den Arjantin'e, Tanzanya'dan Avustralya'ya kadar pek çok ülkede, Rusların aktif bağlantılarını sürdürdükleri kişiler vardır. Bu grup içinde etnik Rus göçmenler olduğu kadar, diğer milletlerden kişiler de vardır. Bir Rus göçmenin İspanya'daki bağlantısı, bağlantı kurduğu kişi için Türkiye'de bir ağı olduğu anlamına geliyor. Göçmenin bu ülkeden gitmesi ise, bir ağ kaybı anlamına gelir. Ancak göçmen ülkeden gitse bile yerel bağlantılarını koparmazsa, Türkiye onun ağ sisteminde her zaman kendine yer bulabiliyor. Bu görünüm içinde sosyo-kültürel ve ekonomik ilişkilerin gelişimi için doğal bir ilişkilenme ortamı oluşuyor. Rızaya dayalı ve güven üzerine inşa edilen bu tip yakınlık ilişkileri, hem bireye hem de onun içinde yaşadığı topluma büyük katkılar sağlayabiliyor. İlişkilerin gelişimini için yapılması gereken en temel yatırım, bu ağları ülkeye getirenin ağları etkin kullanımı için yapılması gereken kolaylaştırıcıların sağlanmasıdır.

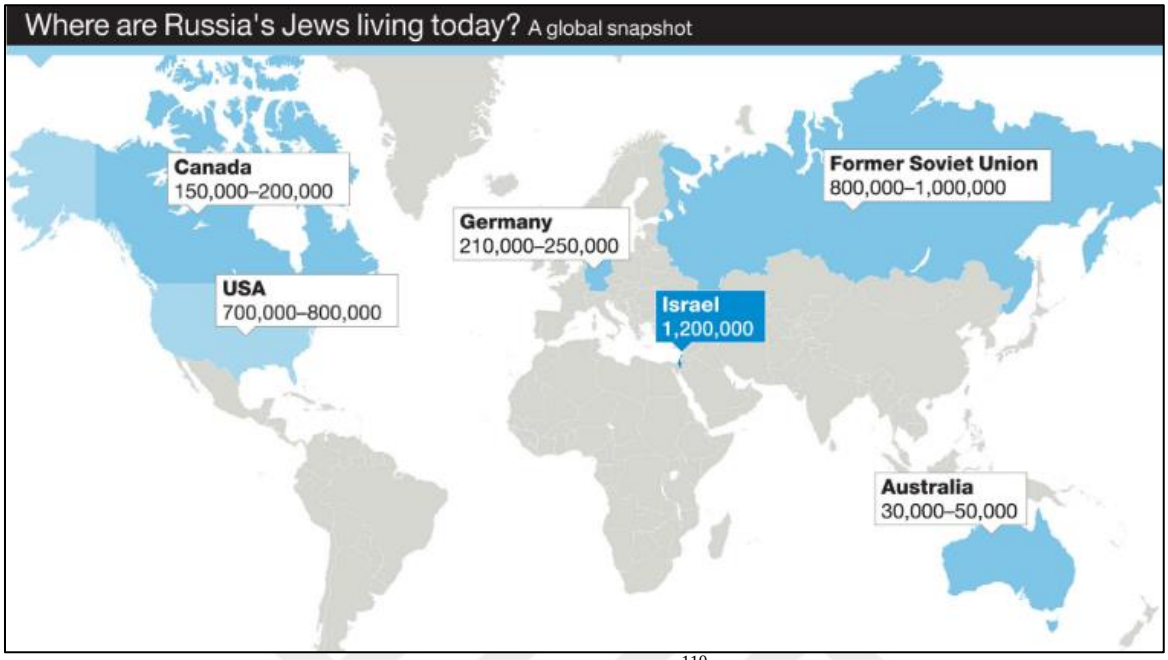
Harita 12. Araştırmanın katılımcılarının ulusaşırı ağlarının toplam görünümü

Dünya genelinde Rus Yahudilerin yaşam alanlarının dağılışıyla (Harita 13) Rusların sürdürdükleri ulusaşırı ağlar arasında güçlü bir benzerlik vardır. Hem Yahudi diasporasının (Bokser-Liwerant, 2009; Markovitz, 1995; Remennick, 2006) hem de Rus diasporasının (Değirmen, 2008; Sencerman, 2016; Zhazira vd., 2013) dünya genelinde aynı etnik ve dini kimlikleri taşıyanları bir araya getirmek için yaptıkları ulusaşırı girişimler[109], muhtemelen bu görünümün ortaya çıkmasını da etkilemiştir. Yine ulusaşırı ilişkilerin, iletişim teknolojileri ve alım gücünün artışı, farklı diasporalar arası yolculukları ve bağlantıları geliştirmiştir (Gowricharn, 2009: 1627). Elbette bu görünümle örtüşse bile etnik ortaklığın dini ortaklıkla kesişmediği göçmenler de vardır. Bununla birlikte bir göçmenin dini motivasyon ve bağlantılarla bir yere kümelenmesine neden olan ağlar, gittiği yerde görünümünü etnisite üzerinden belirginleştirebilir. Çünkü devletlerin göçmen politikaları genellikle belgelenmesi bakımından en görünür kimlik olan vatandaşlık üzerinden kurulur. Bu da çoğunlukla etnisiteye karşılık gelir.

Aynı köken bölgeden göç edenler, göç ettikleri yerlerde vatandaşlık üzerinden benzer deneyimleri yaşadıklarından, diğer kimlik farklılaşmalarına rağmen kullandıkları ağlar bakımından ortaklaşabilirler. Bununla birlikte köken ortaklaşmasına rağmen ciddi bir kimlik çatışması olan gruplar-ki bu, onların doğrudan göç nedenleri de olabilir- kendi ağlarını da bu kimlikler üzerinden kurabilirler. Mesela Almanya'daki Türkiye kökenli Alevilerin ve Sünnilerin farklı ağlara sahip olmaları ve bu ağları farklı kurumsal yapılar üzerinden kimliklendirmeleri büyük bir ihtimalle bununla ilgilidir. Ruslar ise, ulusaşırı ağlarda en belirgin kategoriyi etnisite üzerinden kuruyorlar. Bunun nedeni, dini inancı gereği yaşam yerini değiştirmeye zorlananların yer değiştirmelerine mevcut göçmenlerin söylemleriyle meşruiyet kazandırmamalarıdır. Hem SSCB dönemi politikalarla dini kimliklenmeden

[109] Rusların gittikleri ülkelerde ulusaşırı aktivitelerle uğraşmalarının günümüzden daha eski tarihlere gittiği belirtilmektedir (Portes, 2001).

uzaklaşan göçmenler hem de sonraki dönemde Ortodoks inancın gereğini düzenli bir pratik olarak yapan göçmenler, Dünya'da Rus kimliğini en üst kimlik olarak sunmuşlardır.

Harita 13. Dünya'da Rus Yahudilerinin ülkelere göre dağılımı [110]

4.2. Ulusaşırı Pratikler

Gowricharn (2009), Portes, (2003), Portes vd. (1999) ve Rouse (1991), etnik grupların gelişimi içinde bireylerin pratiklerinin toplamından, ulusaşırı pratiklerin yapısının anlaşılabileceğini, göçmenlerin gündelik hayatlarına odaklanmanın, bu pratiklerin niteliğini anlamaya yardımcı olduğunu ortaya koymaktadır. Bailey ve arkadaşları (2002: 130) ise bu noktada göçmenlere ait ikamet ve çalışma lokasyonlarında, yerel topluluk merkezleri, kafeler ve barlar, dil eğitim merkezleri gibi alanlarda zaman geçirmeyi, onların yararına olan etkinliklere katılmayı önermektedir. Bir başka ifadeyle göçmenlere ait kilise, okul, kreş, tiyatro, dernek gibi lokasyonlar da bu kapsamda oldukça yararlı gözlem ve görüşme noktalarıdır. Bütün bunların nedeni, bireysel olarak etkisi kolayca anlaşılamayan sürekli pratiklerin, toplamda nasıl bir kolektif dönüşüm yarattığını anlamak için daha yakın bir göze ihtiyacın olmasıdır ki ulusaşırı alanlar da böyle yaratılmaktadır.

[110]Kaynak: July Maltz, https://www.haaretz.com/st/c/prod/eng/25yrs_russ_img/ Son Erişim Tarihi: 10.04.2018

Ulusaşırı alanları yaratan patika yollar, kimi zaman resmi, korumalı ve hiyerarşik olduğu halde, kimi zaman da enformel ve korumasızdır (Levitt, 2001, 2016). Ulusaşırı pratiklerin izlenmesi, genellikle enformel yolları keşfetmeyi de sağlıyor. Yine bu yaklaşım, nesiller arası farklılaşmaları anlamak için yararlı analitik araçlar sunduğu kadar (Rumbaut, 2002), aynı nesil içinde bile ulusaşırı pratiklerde zamansal farklılaşmaları ortaya koyabiliyor. Köken ve varış yeri arasında yer alan ulusaşırı alanların farklılık ve özgünlükleri, yeni fikirler ve pratiklerin bu alanda doğrudan, yoğun ve sık bir şekilde tekrarlanmasından ileri geliyor (Levitt, 2001, 2016). Yine göçmenlerin ulusaşırı pratikleri hem göç ettikleri ülkelerdeki konumlarından hem de köken ülkedeki özgünlüklerden etkilenerek şekilleniyor (Guarnizo ve Diaz, 1999). Dolayısıyla bu pratiklerin izlenmesi, ulusaşırı alanın yapısını anlamayı mümkün kıldığı kadar, hangi toplumsal dinamiklerin bu alanı şekillendirdiğini, göçmenlerin bireysel deneyimleri üzerinden okumaya fırsat verir. Bu yararlılık üzerinden Rus göçmenlerin gündelik hayatlarındaki eylemlerinden yola çıkarak hangi ulusaşırı pratikleri sürdürdüklerine dört alt başlıkla bakıyorum: *Politik ilişkilenme, ekonomik pratikler, sosyo-kültürel pratikler ve mekânsal hareketlilikler.*

4.2.1. Politik İlişkilenme: 'Siyaset benim salonumda, benim evim artık TürkRusya'

Göçmenlerin gittikleri ülkelerdeki ve köken bölgedeki politik gelişmelerle ilgilenmeleri, bu gelişmelerin onların gündelik hayatlarını doğrudan etkilemesi nedeniyledir. Bu göçmenler içinde yer alan evlilik göçmenleri için ise bu iki yönlü bir politik pratiği sürdürme, aile kurumunun devamlılığı için bir tercihten öte, zorunluluktur. Rus-Türk evliliklerinde de politik ilişkilenmeyi etkileyen en temel durum, kendilerine doğrudan olduğu kadar, partnerlerinin yasal durumuna veya etnik kimliğine yönelik bir politik uygulamanın sonuçlarından etkilenmeleridir. İstanbul'da yaşayan Rus kadınlar, temelde *yasal durum ve haklar* üzerinden politik ilişkilenme ve bir bakıma, politik izleme ve zaman zaman da müdahale gerçekleştirmektedir. Bu bakımdan en çok ilgilendikleri kısımlardan *birincisi,* bir

evlilik göçmeni olarak haklarını genişletmeyi, *ikincisi* ise Rusya dışında yaşayan bir Rus olarak, kendi durumunda olanlar için Rusya'nın sunduğu olanaklara sahip olmayı istemeleridir.

Politik ilişkilenmenin adımlarına baktığımızda, Rus-Türk evlilikleri gerçekleştiğinde bu evliliğin iki tarafı da gerekli şartları sağladıktan sonra vatandaşlık hakkı kazanabildikleri görülür. Bununla birlikte, görüşme yaptığım 47 kadından yalnızca 17'sinin Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olduğunu belirledim. 30 kadının 23'ü, vatandaşlık hakkı kazanımı için gereken kriterlere henüz sahip değilken -ki iki yerli yaşama pratiğinin yaygınlığı uzun süreli kesintisiz ikameti engelliyor-, 7'si bu kriterlere sahip olduğu halde vatandaş olmak istemiyorlar. Bunun nedenleri arasında uzun süreli oturma izniyle bulunmanın temel ihtiyaçlarını karşılamada sorun yaratmaması, yabancı olarak tanınan hakların ve önceliklerin söz konusu olması, yabancı olarak çalışma durumunda daha yüksek gelir elde etmeleri gibi nedenler yanında, Türk vatandaşlığının gerektirdiği görev ve sorumlulukları kabul etmek istememe de vardır. Bununla birlikte çoğu kadın için Türk vatandaşlığı, kendilerini güvende ve bir yere ait hissetmeleri için gereklidir. Yine Ruslar, vatandaşlığı *seks işçisi* olabileceklerine dair bir yanlış anlamanın önüne geçmenin yolu olarak gördükleri kadar, bir sosyal aidiyet aracı olarak da görmektedirler. Çoğu zaman etnik, ulusal kimlikler hakkında da fikir veren bir aidiyet göstergesi (Yuval-Davis, 1997) olan vatandaşlığın, bu yolla sosyo-kültürel kategorilerin değiştirilmesini etkileyeceği düşünülmektedir. Vatandaşlığın anlamını Barbara'yı (37) dinlersek,

'Tamam ben Türk olamam ama İstanbullu olurum, Türkiyeli olurum. Neden vermiyor vatandaşlık? Bana vatandaşlık ver, ben bu ülke daha çok seveyim'

Benzer bir bakışa sahip olan Ekaterina'yı (29) dinlersek,

'Ben çok isterim yani vatandaşlık. Kötü bir şey mi? Sen ne karışır diyemez, sen bu ülkenin çucuğu olur'.

Yine Tanya'ya (29) söz verirsem,

'Aaa sen yabancı diport, aaa bizden değil, bak gönderirim. Sen evli, sen Aksaray'da çalışmıyor ama vatandaşlık nerde? Yok. Sen fuhuşa mı geldin?'[111]

Görüldüğü gibi vatandaşlık, göçmeni devletle ve toplumla kurduğu ilişkinin niteliği üzerinde etkilidir. Devletin bireyle en güçlü bağı olan vatandaşlık, bireyin bir toplumdaki konumunu ve ilişkilerini çizen ana çerçevelerdendir. Devletin ve o devletin hükümranlık alanında yaşayan bireyin birbirine karşı sorumluluğunu, daha güçlü bir zemine oturtan vatandaşlık, sağladığı avantajlar bakımından daha korumalı bir statü anlamına gelir. Hem birey, vatandaşlığın özellikle sosyal hizmetlere erişim bakımından sağladığı avantajlarla ilgilenir hem de devlet, sağladığı vatandaşlık yoluyla bireyle bağını ulusaşırı sınırların ötesine taşıyarak kendi politik etkinlik alanını genişletebilir. Hatta bu durum, çifte vatandaşlık verilmesinin veya ulusal seçimlerde göçmen yoğun ülkelere seçim sandıkları götürülmesinin veya siyasi propagandanın yapılmasının nedenlerindendir. Bu duruma Amerika Birleşik Devletleri'ndeki Dominikliler veya Almanya'daki Türkler kadar Türkiye'deki Ruslar da örnek oluşturmaktadır. Zaten Rus Dışişleri Bakanlığı, çifte vatandaşlık hakkı üzerinden, Türkiye'deki Rusların sivil örgütlenmelerine devlet desteği sağlamaktadır[112]. Hatta İstanbul'da yaşayan Rusların bir kısmı, Türkiye'nin Rus yoğun diğer kentlerinde olduğu gibi, bu yapıdan destek alarak politik aktör konumuyla var olma çabası içindedirler. Özellikle Rus göçmen derneklerinin yönetim kadrolarında yer alanları kapsayan bu durum, kadınların politik pozisyonunun güçlenmesine yaramaktadır. Çünkü Rus Dışişleri Bakanlığı, ülke

[111] Rus kadınların bu örnekte görüldüğü gibi ayrımcılığa maruz kalmaları bile, onların politik yapılarla ilişki kurmalarını etkileyen bir motivasyondur. Zaten göçmenlerin gittikleri ülkelerde herhangi bir ayrımcılığa maruz kalmaları, onun kökenle bağını sürdürmesi için başlı başına yeterli bir sebep olarak görülür. Bunu, Amerika'daki Siyah göçmenlerin ulusaşırı bağlantıları üzerinden de okumak mümkündür (Levitt, 2001: 19).

[112] Ulusaşırı göç, köken ülkeyi desteklediği için -bu desteğin kapsamı geriye para havalesi ve yatırımlarla ekonomik veya lobicilikle politik olabilir- göçmen gönderen ülkeler çifte vatandaşlık gibi sağladığı hizmetlerle göçü desteklemektedir (Guarnizo ve Smith, 1998; Itzigsohn vd., 1999; Landolt, 2000; Portes, 2001: 188-190).

dışındaki Ruslarla ilgili faaliyetlerinde bu kadınların muhatap olarak kabul etmekte ve göçmen derneklerinin yıllık aktivitelerini, belirli bir politik plan çerçevesinde, Rusya'nın ana politikasına uygun olarak gerçekleştirmelerini sağlamaktadır. Rus-Türk evliliklerinden doğan çocuklar için derneklerin açtıkları kurslardan sergilere kadar yapılan bütün faaliyetler, bu birime ulaştırılmaktadır. Türkiye'deki Yurttaşlar Koordinasyon Konseyi isimli bu oluşumun altında, Türkiye'deki bütün dernekler yer almakta ve birlikte faaliyet göstermektedir. Bu durum, Hint diasporasını (Pitkanen vd., 2012) veya Haiti diasporasının (Itzigsohn, 2000) faaliyetlerini yöneten üst kurumların çalışması ve ilişkileriyle benzerdir.

Şekil 19. Türkiye'deki Rusya Yurttaşları Derneklerinin Koordinasyon Konseyi üyeleri

Yine konsey üyeleri, diğer ülkelerdeki Rus mevkîdaşlarıyla bir araya gelerek örgütsel yapılarını güçlendirmektedirler. Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin'in iktidarını da güçlendiren bu yapıyı Laila (45) şu sözlerle anlatıyorlar,

'Bana diyor sen bizim için çok önemli, destek veriyorum, bizim Rusları bir araya getir, güçlenelim. Putin ilgileniyor, memnun olmayanlar olabilir ama Putin.. Bizi güçlü yaptı. Ekonomi, sanat.. Sen üret bana değerli, destek var diyor'.

Özellikle öncü göçmenlerin bir kısmı seçim dönemlerinde, bozulan ekonomik yapıyı yeniden düzenleyen kişi olarak gördükleri Putin'in propagandasını yapıyorlar. Buna benzer bir eğilim ve ilişkili olan lobicilik faaliyetlerinin farklı göçmen grupları arasında yaygın olduğu da biliniyor (Adamson, 2002; Østergaard-Nielsen, 2002). Bazı Rus kadınlar için Putin,

eski Sovyet rüyasını yeniden hayata geçirendir. Bunlardan biri olan Kristina'ya (30) söz verirsem,

'Putin konuştuğu zaman Dünya dinler, bütün eski Sovyet dinler, gerçek bir lider. Kapı kapı gidiyorum kızlara, Putin'e oy verin. O bizim babamız, güvencemiz'.

Putin'in fotoğrafının, Türkiye'deki bazı göçmenlerin iş yerlerinin başköşesinde yer alması da Putin'e duyulan sempatinin bir göstergesidir. Aslında devleti temsil eden kişilerin fotoğrafları genellikle resmî kurumlarda bulunmaktadır ama göçmenler kendi yarattıkları yeni kamusallık içinde bu siyasi figüre yer vererek, onun siyasi alanının buraya kadar ulaştığını da göstermektedirler. Putin'in fotoğrafını işyerine asan çok sayıda katılımcının varlığı da bunun göstergesidir (Şekil 20).

Şekil 20. Bir Rus evlilik göçmeninin ofisinde Putin'in fotoğrafı

Putin genç göçmenler için de politik anlamda uzun yıllar devleti yönetmesinden dolayı kesintisiz bir figürdür. Bunlardan biri olan Daria'ya (32) söz verirsem,

'Vladimir Putin… Başka biri nasıl yönetir bilmiyorum. Yani hep o vardı'.

Bunlardan farklı olarak, bazı Ruslar Putin'in temel haklar konusunda yeterince politik başarı göstermediğini düşünüyor, toplumsal cinsiyet politikalarını ayrımcı buluyor, bu

nedenle onu desteklemiyor. Bununla birlikte, onlar seçimlerde karşı propaganda da yapmıyorlar. Bunun nedeni, fişlenmekten korkmalarıdır. Bu durumu Olga'dan (25) dinlersek,

'Destekler, desteklemez. Bunlar bence açık olmamalı. Aile zarar görebilir. Benim koca Rus vatandaş değil. Sen Rusya başkan desteklemiyor, kocan yabancı, sen ajan oldun. Sen beni desteklemedi başka ülkede kötü konuştu. Sonra yani zarar görebilir'.

Bununla birlikte İstanbul'da yaşayan Rus kadınların tamamı, Rusya'daki seçimlerde oy kullanmaktadırlar. Seçim dönemlerinde ülkelerine giderek oy verenler yanında, Türkiye'de kurulan sandıklarda oy kullananlar da vardır.

Oy verme eğilimi, Rus kadınların ulusaşırı varlıklarını tanımasından ve onlara görünürlük sağlamasından dolayı ister bir partiden isterse de 18 Mart 2018 seçimlerinde olduğu gibi bağımsız olarak katılsın, büyük ölçüde Putin'i desteklemektedirler. Yine Türkiye'de olduğu gibi Rusya'da da siyasete katılım düzeyi oldukça düşük olan kadınlar[113], bu ulusaşırı alanın sağladığı ikili politik meşguliyeti, bir fırsat olarak görmektedirler. Politikaya katılımda etkili bir aktör olarak alternatif bir kariyer yaratmak isteyen Lyudmilla (27), bu istediğini yaratan ve besleyen durumu şu sözlerle anlatmıştır,

'Evlilikler çok önemli, biz tutkal gibi bağlıyor. Bir göçmen bakan, milletvekil lazım. Yüz bin Rus yaşıyor, bence daha fazla. Ben Rusya'da belki Türkiye'de onlar savunmak isterim. Çünkü ben ikisini de takip ediyor, oy veriyor, benim çalışmalar var'.

İstanbul'da yaşayan Ruslar, kendilerini doğrudan ilgilendiren yasal durum ve haklar dışındaki politik durumlarla da ilgilidirler. Çünkü neredeyse bütün Rus kadınların iki ülkede yatırımları, sürdürdükleri sosyal ilişkiler ve sürekli gidiş gelişlerinden doğan mekânsal hareketlilikleri söz konusudur. Bu da politik pratikleri gündelik hayatın merkezine taşımaktadır. Bunu Nelly (36) şu sözlerle anlatmaktadır,

[113] https://www.womenpoliticalleaders.org/about/parliaments/ Son Erişim Tarihi: 10.04.2018

'Biz eve koltuk almadık, önce kablo kanal aldık. Ben yemek yaparken dinliyorum Rusya'da ne olmuş. Yemek salona geçiyorum, Türk tilivizyon hep açık. Türkiye'de ne olmuş haberler, izliyorum'.

Gündelik hayatta politik gelişmelerin ekonomik pratiklere etkisini Nika (30) şu sözlerle ortaya koydu,

'Rusya'da bizim bir iş yerimiz var. Mesela yabancı yatırımcı şunu satamaz, ülkeye alamaz. Ben vatandaşım, yabancı değilim. Eşimin yerine ben satıyorum. Politikacı ne derse biz de davranışı değiştiririz. Çünkü haberlere her gün bakıyoruz'.

Gündelik hayatta politik gelişmelerin sosyo-mekânsal pratiklere etkisini Tanya (29) şu sözlerle ortaya koydu,

'Mesela Türk sigorta kurum anlaşma var. Hasta İstanbul'da ameliyat oldu, Rus kurum para ödüyor. Sen katkı ödüyor. 2008'de yaptı, çünkü politika güzeldi. Benim annem İstanbul'da ciğerden ameliyat olmuş. Şimdi yok. Ben yani politikayı çok izlerim neler oluyor'.

Özetle, İstanbul'da yaşayan Rus göçmenler, ulusaşırı politik pratiklerle yoğun bir şekilde ilgileniyorlar. Hatta onlar Antalya'da bir evlilik göçmeni olan İrina Balcı'nın AKP'den belediye meclis üyesi olması ve Rus-Türk diplomatları sürekli yan yana getirmesinden dolayı kazandığı politik görünürlüğün sağladığı motivasyonla, benzer bir girişimi İstanbul özelinde ve Türkiye genelinde gerçekleştirme isteğini taşımaktadırlar. Kadınların koşulların elverdiği durumda iki ülke ilişkilerinde ve siyasetinde rol alma amaçlarının olması, onların politik ulusaşırılaşmasının artacağı öngörüsünü yaratmaktadır. Zaten göçmenler istese de istemese de karma evlilikten dolayı kendilerini politik pratiklerin içinde bulmaktadırlar. Toplumsal cinsiyet farklılıkları, erkekleri sıklıkla ekonomik ve politik konularla, kadını ise aileyle ilgili konularla ilişkili olarak ortaya koyar. Ancak hayatın her alanında olduğu gibi aile de politikadan bağımsız değildir. Vera'nın (26) dediği gibi, *'Siyaset benim salonumda, benim evim artık TürkRusya'.*

4.2.2. Ekonomik pratikler: 'Buraya eksem orada bitiyor, oraya eksem burada'

Dünya'nın genelinde özellikle ekonomik sebeplerle göç eden göçmenlerin kökene para havalelerine ve kökende yaptıkları yatırımlara büyük bir ilgi vardır. Göçmenlerin bu havaleleri birey veya topluluk düzeyinde kullanılmaktadır ve bazen özellikle geri kalan aile üyeleri bu yolla desteklenmektedir ve bu para kullanılarak çeşitli ticari girişimler de açılmaktadır (Sana ve Massey, 2005). Hatta bu paraların, yerel sivil toplum kuruluşları yoluyla yerel kalkınma projelerinde kullanımı da söz konusudur (Orozco, 2005). Bu durum, bazı göçmen topluluklarının *'para havalesi toplumu'* olarak (Wood ve McCoy, 1985) görülmesini, geriye para havalesinin ekonomik kalkınmasının en önemli unsurlarından biri olan bazı devletlerin de *'broker/simsar/komisyoncu'* (Rodriguez, 2010) olarak isimlendirilmesini beraberinde getirmiştir. Özellikle kadınların son yıllarda bazı ülkelerde göçe daha fazla teşvik edilmelerinde bile geriye para havalesi ve kökenle bağı sürdürme bakımından erkeklerden daha tutarlı bir görünüm sergilemeleri etkilidir. Göçmen kadınlar, gittikleri ülkelerde statüleri çeşitli şekillerde değişse dâhi, onlara yüklenen bu rolden dolayı taşıdıkları *aktarıcı* rolleri devam etmektedir.

Rus kadınların durumuna bu eksende baktığımızda, pek çok açıdan yukarıdakine benzer bir görünüm sergiledikleri görülür. Özellikle Türkiye'ye çalışmaya gelenlerin amaçları, kazandıkları parayı ülkelerindeki yakınlarına göndermek veya orada yatırım yapmaktır. Ancak bir süre sonra evlilikler gerçekleştiği için elde edilen gelir bir bireysel kazançtan aile kazancına dönüşmüştür. Doğal olarak paranın kazanımında olduğu gibi yönetiminde de bir uzlaşı beklentisi ortaya çıkmıştır. Bunun yanında, çalışma hayatında olmayan ve eşinin kazancı bir aile kazancı halinde olanların da bağımsız bir şekilde bu parayı yönetmeleri mümkün değildir. Düşük işgücüne katılımın kadının konumunu zedelemesi de söz konusudur ki bazı katılımcıların kökende ekonomik yardıma ihtiyacı olan yakınlarına yardım edememesi bu nedenledir. Hatta, eşini para yardımına ikna edemediği için kökenle

ilişkileri zarar görenler, göçün ve evliliğin toplumsal onaması ortadan kalkanlar vardır. Bunu Malvina'yı (51) dinlersek,

'Sen kocana söz geçiremedi, sen gitti, göç etti, işe yaramadı. İstanbul'da her şeye para veriyor, aileye yok. Sen iyi evlat değilsin. Evlendin kötü kocayla'.

Malvina'nın vurguladığı bu imajın da etkisiyle bazı katılımcılar, evliliklerinin başarılı olduğunu göstermek için, ailelerin oturduğu yerlerden ev aldıklarını, bunun evliliklerinin toplumsal kabulünde etkili olduğunu belirttiler. Hatta bu *'iyi görünme'* çabası nedeniyle, ekonomik durumları elverişli olmadığı için kökene giderken hediye alamayanların bazıları, evdeki eşyalarını paketleyip hediye olarak götürdüklerini veya eşinin akrabalarından ödünç altın takılar alarak seyahatleri boyunca bu takıları kullandıklarını anlattılar.

Genel olarak Rus evlilik göçmenlerinde yalnızca altısı her ay düzenli olarak geride kalan aile üyelerine para göndermektedir ki hiç göç etmeyen ama göçmenin transfer ettiği düzenli paraları alan ve kullanan da ulusaşırı alanın bir parçası olduğundan (Levitt, 2001: 9), para havalesiyle göçmenler ulusaşırı alanı genişletmektedir. İstanbul'da yaşayan 13 kadının ise Rusya'da eşiyle ve/veya bağımsız yatırımları vardır. Bağımsız yatırım yapabilen kadınlar, ulusaşırı profesyonel durumunda olanlardır. Bu ulusaşırı yatırım eğilimi, sosyo-politik yapıyla da ilişkili olarak oldukça ilginç bir tarihsel görünüm sergilemektedir. Mesela, 1990'larda gelen kadınlar Türkiye'de kendilerine bir gelecek inşa etme düşüncesinde olmadıkları için genellikle Rusya'da yatırım yapmaya çalışmış ve bu yatırımlar da küçük işletmeler ve evler gibi somut bir tezahürü olan yatırımlardır. Bunun nedenleri, göç edenlerin sıklıkla ekonomik göçmen olmaları, evliliği araçsallaştırmaları ve/veya Türk eşleriyle daha uzun vadede Rusya'da yaşayacaklarını düşünmeleridir. Bunda, tanışma yerinin iki ülke arasında ticaret yapan İstanbul gibi yerler veya proje bağlı işçiler üzerinden Rusya olması etkilidir. Yine köken ülkeye yatırım, bu yeni göç eğiliminde göç edenin başarısını gösterme yolu haline de gelmiştir. Bu bakımdan aslında Rusya'da yaşamayacağını bilmesine rağmen orada yatırım

yapanlar da vardır. Bunlardan biri olan Naira (43), bir aile stratejisi olarak katıldığı göçte, ailesine yaptığı yardımın somut bir karşılığını kökendeki anlamını şu sözlerle anlattı,

'Günlük para harcanır. Giydiği eskir, yediği biter. Bir işletme olduğunda para artarak katlanır. 'Onların kızı gitti ve ailesini yüceltti derler. Ben annem için bir yer açtım. Buradaki para orada değerliydi. Bugünün on bin lirasına açtım, malları da buradan gönderdim. Şimdi kendine yetiyor'.

Toplumsal ağların yatırımcılığa olan katkısına (Brettell ve Alstatt, 2007; Zhou, 2004) baktıktan sonra 2000'lere geldiğimizde, bu dönemde iki ülke arasında ilişkilerin en parlak dönemini yaşamasının da etkisiyle, karşılıklı yatırım pratikleri de çeşitlendiği görülüyor. Bu dönemde hem insan hareketliliklerinin artışı hem de politik anlamda yapısal kolaylaştırıcıların olması, belirli bir güven ortamını ortaya çıkarmıştır. Bu da yatırımların yönünü etkilemiştir. Özellikle Türk eşlerin Rusya pazarına girme isteklerinin ve cesaretlerinin artması, kadınların yönlendirmesiyle Rusya'ya yapılan yatırımların artmasına neden olmuştur. Ama aynı dönem, ikili yaşam pratiklerinin etkisiyle en azından ev sahibi olmayı iki yerde de gerekli kılmıştır ki bu nedenle Rusya'da yapılan yatırımlar genellikle konut yatırımlarıdır. Rusya'da kalınmayan dönemlerde özellikle Moskova ve St. Petersburg gibi yerlerde evi olanlar, Türkiye'den buralara turist olarak gidenlere evlerini kiralamaya başlamışlardır. Esnek ve kayıtsız bu uygulama, kadınların kazançlarını artırmıştır. Bununla birlikte özellikle özelleştirmelerin ve halka arzların arttığı bu dönem, kadınların somut tezahürü olan yatırımlara da yönelmelerini sağlamıştır. Kadınlar, pek çok göçmenin yoğun bir şekilde ihtiyaç duyduğu yardıma ve bilgiye (Portes ve Sensenbrenner, 1993), bu dönemde göçmen dernekleri ve evliliklerinin sağladığı bağlantılar üzerinden kavuştuklarından, ekonomik etkinlikleri de artmıştır. Bu süreci Veronika'dan (62) dinlersek,

'Parayı yatırıma dönüştürmek için bilgi lazımdır. Ülkenin kuralları var ama bir yabancı olarak sana özel kuralları bilmen lazım. Türkçe bilgim zaten fazla yoktu. Olsa bile

hukuk metinlerini okumak zordu. Eşin çok destek oldu, dernek destek oldu, Rusya'da ailemden destek gördüm. Sonra iş konusunda cesaret geldi'.

Ayrıca Rus turistlerin artışı, Rus kadınların Türkiye'de turizm sektöründe bu defa işveren olarak konumlanmalarını ve Rusya ile turizm bağlantısı yapmalarını sağlamıştır. Bu bakımdan aslında Türkiye'de kazanılan paranın köken ülkeye aktarılmasından ziyade, iki ülkedeki ekonomik fırsatların sahip olunan beşeri sermayeyle birleştirilerek yeni bir ekonomik kazanç yolu bulunması mümkün olmuştur. Bu pratiği sürdüren Laila'ya (45) ses verirsem,

'Bir arkadaş var Tanya, Rusya'da turizm firması var. Çalış benimle, biz bu işi yaparız, bu iş güzel. Konuştuk. Çok eleman lazımdı Türkiye bilen. Ben dedi ortak olayım. Rusya'da arsa vardı sattı. O turist gönderdi, ben havaalanı transfer, otel, turlar. Ben Türk turist, aynı şekil. Buraya eksem orada bitiyor, oraya eksem burada'.

2000'lerden itibaren, kökene düzenli para havalesinde de radikal bir düşüş olmuştur. Bu bakımdan İstanbul'daki Rus göçmenler, Antalya'da yaşayan ve kazançlarının büyük bölümünü ülkelerine gönderen Ruslardan ayrılmaktadır (Özgür vd., 2015: 163). İstanbul'da yaşayan kadınların kökene para havalelerinin azalmasında önceki dönemlerdeki yardımlarının, kökende kendine yeter bir aile yaratması etkilidir. Yani kökende olup da göçmenden destek bekleyenler azalmıştır. Yine göçmenin evlilikle eşine bağlı olduğu ve para gönderemeyeceği düşüncesinin gelişmesi kadar, aynı aileden başka kişilerin de bu yıllarda göçe katılmaya başlamaları, Rus kadınlar üzerindeki beklentiyi azaltmıştır. Bununla birlikte bu durum, kadının ev içindeki rolünü de etkilemiştir. Bazı kadınlar, evin geçimini sağlayan olma rolünden, ücretsiz bakım sağlama rolüne geçmişlerdir. Bu durumu Larissa'dan (33) dinlersek,

'Abim Amerika'da. Benden daha yüksek bir geliri var. Sacramento'da restoranı var. Abim ben parayı gönderirim, sen eşinle problem yaşama dedi. Sadece annem hasta

olduğunda ben gidiyorum. Çünkü abim çok uzakta ve hasta bakmak kadınların işidir. O, annem en iyi hastanede tedavi olsun diye hastane parası gönderir. Onun görevi o'.

2010'lar ise, ikili ulusaşırı pratiklerin değişmeye başladığı bir dönemdir. Bunu etkileyen en önemli olay, Türkiye'deki terör eylemleridir. Bu eylemlerin yarattığı güvensizlik, Rus kadınları ve eşlerini ulusaşırı yatırımlara yönlendirmiştir. Hatta bazı Türk eşlerin evlilik motivasyonu bile bu ortamla şekillenmiş ve Rus kadınlarla evlenmeyi Rusya'da yaşama ve orada çalışma yolu olarak görmüşlerdir. Bununla birlikte, Rus kadınların Rusya'yla uluaşırı ekonomik pratiklerini sıklaştırmaları, yalnızca Türkiye'deki gelişmelerin bir sonucu değildir. Özellikle turizm yatırımları olanlar için Mısır da Türkiye kadar önemliydi ve bunun altında Rus turistlerin Mısır'ı da tercih etmeleri vardı. Ancak 25 Ocak 2011'de Tahrir Meydanı'nda Arap Baharı'nın yükselen sesi, Rus kadınların yatırım eğilimlerinde bölgesel bir değişiklik yapmalarına neden olmuştur. Ulusaşırı ekonomik etkinliklerin yoğunlaştığı ve yaşam yeri değiştirme ihtimalinden dolayı Rusya'da konut yatırımı eğiliminin arttığı bu dönemi Natasha (30**)**, şu sözlerle anlattı.

'Güvence için yaptık, rahatlık oldu. Bir uçak bileti alır gidersin. Savaş olabilir. Haberler izleme… Ben panik atak oldum. Yani bir tehlike var. İmkân varken neden olmasın? Bir evin olsa, gider iş bulursun. Rusya benim için daha kolay yaşamak'.

Bu dönemi sadece ekonomik pratiklerin Rusya'ya yöneldiği bir dönem olarak görmek yeterli değildir. Çünkü Rus kadınların 2000'lerin başından itibaren kullandıkları ulusaşırı ağlar, bu dönemde olgunluk dönemine girmeye başlamıştır ve bu ağların sağladığı bilgi sayesinde Ruslar, hiç gitmedikleri ve yaşamadıkları yerlerde bile bazı ekonomik girişimlerde bulunmaya başladıkları gibi, bu girişimlerin niteliği de (borsa yatırımları ve hisse senedi satın alma gibi) daha soyut bir düzleme geçmeye başlamıştır. Bu eğilimin altındaki dinamiği, eşinin deneyiminden de yola çıkarak Victoria (25), şöyle anlattı.

'Irak savaşta benim koca inşaat yapmış, para yok. Canını zor kurtardı. Benim kocanın kardeş Libya'da zor kaçtı, koca gitti aldı, bakan akraba aracı oldu, bir sürü para verdiler. Türkiye… Yani ben korkuyor gideyim bir dükkân açayım, bir iş yer açayım. Ben dedi 'bitti tamam yeter'. Asya borsa, Amerika borsa.. Artık böyle. Para var, kazandı, git değerlensin. Bir yazlık bir kışlık tamam'.

Genel olarak, Rus kadınların ekonomik pratikleri, zaman içinde büyük bir dönüşüm geçirmiştir. Bu pratiklerin dönüşümü üzerinden genel bir değerlendirme yapılacak olursa, Rusların ulusaşırı ekonomik pratikleri, 1990'larda özellikle işgücü hareketliliğine katılanlarla benzerlik taşırken, sonraki dönemlerde bu eğilim değişmiştir. Ülkelerdeki politik-ekonomik koşullar, bu değişimin başlıca sebebidir. Bununla birlikte hanehalkı yapılarındaki değişim de göçmenin ekonomik pratiklerini şekillendirmiş, ona ilişkin beklentileri biçimlendirmiştir. Bununla birlikte Ruslar, para havalelerini ve yatırımlarını ailelerinin faydalarını gözeterek yapmışlardır. Bu süreçte kendileriyle aynı koşulları taşıyan göçmenlerin desteğine zaman zaman ihtiyaç duysalar bile, elde ettikleri geliri köken ülkelerinde geldikleri bölgenin doğrudan kalkınması için kullanmamışlardır. Bu bakımdan Rus kadın göçmenler kolektif eylemlilik bilinci yüksek olan ve para kazanma ve harcama pratiği bunun üzerinden geliştiği için kendi toplumunun kalkınmasını önceleyen, buna yönelik yatırımlar yapan göçmenlerden ayrılmaktadırlar. Rusların ekonomik pratiklerinin böyle şekillenmesinde, onların birincil ilişkilerini kapsayan hızlı bir bireyselleşme yaşamaları, kolektif kimliği bu pratiği desteklediği yere kadar sahiplenmeleri, yüksek nitelikli oldukları için kolektif kimlikle temel ihtiyaçları giderme düzeyinde bağımlı bir ilişki geliştirmemeleri ve kökende temel kurumsal hizmetlerin yeterince gelişmiş olması etkilidir. Bu noktada son sözü Nina'ya (50) verirsem,

'Neresi, kim bana fayda var? Okul devlet yapsın, devlet niye var. 'Para topla git yol yap'. Niye? Devlet vergi bana versin ben mühendis bulayım, yapayım. Ben anne, baba sorumluyum. Ha Ruslar bir araya gelir, burda ihtiyaç var, bakarız. Çünkü ev burda, yaşam

burda, çucuklar burda. Önce Türk devlet yapsın demek için çalışırız, devlet yapmaz biz yaparız'.

4.2.3. Sosyo-Kültürel Pratikler: 'Kadın kültürü doğurur; toplum bakar, büyütür'

Göçmenler, gittikleri ülkelerde alıştıkları sosyo-kültürel pratikleri sürdürebilecekleri ortamı, bu pratiklerin karşılığının olmaması durumunda her zaman bulamayabilirler. Yani gidilen ülke, dil, din, kültür, yemek veya moda alışkanlıkları gibi türlü gündelik öznel unsurlar bakımından göçmeni tatmin etmekten uzak olabilir. Bu durum, göçmenin sosyo-kültürel pratiklere yüklediği anlamın düzeyine göre çeşitli araçlar geliştirmesini beraberinde getirebilir. Bazıları alışkanlıklarını terk ederken, bazıları gidilen ülkenin sunduğu imkânlar doğrultusunda çeşitli organizasyonlar yoluyla bireysel çabasını kolektifleştirebilir. Bununla birlikte bu pratiklerin sürdürülme düzeyi değişmekle beraberin bunların tamamen terk edilmesi oldukça güçtür. Hatta bazı gruplar, göç ettikleri yerde birkaç nesil ortaya çıkaracak kadar kalsalar bile, köken bölgede uygulanan pratikleri sürdürme konusunda büyük bir kararlılığı göstermeye devame ederler (Timmerman ve Wets, 2011). Böylece hem kendisine benzer göçmenlerle birlikte bunları sürdürebilir hem de tekrarlamak suretiyle bu pratikleri sonraki nesillere aktarabilir.

Sosyo-kültürel pratikler, bütün fonksiyonlarıyla aslında kimlik korumaya yardımcı olurlar ve grubun asimilasyonunu önlemenin bir aracı olarak işlevselleşirler. Bu nedende ulusaşırı göçmenlerin yerel dili konuşmayı sürdürmeleri, kökenle medya veya ziyaretler yoluyla bağlantı kurmaya devam etmeleri (Glorius ve Friedrich, 2006: 166) gibi pratikler kimlik koruma kaygısıyladır. Ancak göçmenlerin gittikleri toplum ve kendi toplumları arasındaki hayatları, sosyo-kültürel pratiklerini sürdürmelerini de farklı yollarla deneyimlemelerine, kimi zaman çatışma ve müzakerelerin yaşanmasına, sürdürülen ikili pratiklerle de ulusaşırı alanın biçimlendirmesine neden olmaktadır.

Rus kadınların ulusaşırı sosyo-kültürel pratikleri de oldukça çeşitli olmakla birlikte bu pratiklerin şekillenmesinde, yerel dinamiklerle kurdukları temas oldukça etkilidir. Çünkü çoğu Rus kadın, evlilik yoluyla parçası oldukları ailelerle akrabalık ilişkisi içindedirler. Rus kadınların bu sonradan edinilen aile içindeki konumları ise kolayca tanımlanamaz. Bu tanımlamayı ailenin bileşenleri üzerinden netleştirirsek, Davidoff ve arkadaşları (1999) ailenin anlamı ve önemini anlatmak için *kan bağı, sözleşme ve yakınlık/samimiyet* ilişkilerini kullanıyorlar Ancak kanbağı ve sözleşme içinde yer almayan evlilikle aileye girişte tek unsur, samimiyet olarak kalıyor. Bununla rağmen Yakalı-Çamoğlu (2017: 22-23), evlilik yoluyla aileye giren kadınların çoğu zaman samimiyet ilişkisi kuramadıklarını ve bu nedenle de bu ilişkilerin hayali olduğunu belirtiyor. Rus kadınların bir kısmı, kültürel farklılık nedeniyle bu hayali ilişkiyi daha yoğun yaşıyorlar. Bu nedende Rus kadınlar, evlilik yoluyla kurdukları aileye ve bu yolla parçası oldukları topluma yükledikleri anlamdan ve bu ilişki unsurlarının göçmeni yerleştirdiği konumdan beslenerek sosyo-kültürel pratiklerini geliştiriyorlar. Onların pratikleri hem yereli hem de kökeni şekillendirirken, kendi yapısını da ikisinden farklı olarak oluşturuyor. Bu bakımdan İstanbul'da yaşayan Rus evlilik göçmenlerinde iki temel eğilim görülüyor ve bu eğilimlere göre de görüşme yapılan kişiler gruplandırılabiliyor. İlk grupta yer alanları *konformist yumuşak geçişçiler, ikinci* grupta yer alanları ise *dengeciler* olarak adlandırabiliriz.

Konformist yumuşak geçişçiler, evlilikle birlikte doğrudan eşin ve ailesinin yaşam tarzına uyum sağlayan ve kendi kültürel pratiklerini geri plana atanlardır. Bu grupta yer alan 11 kadın, evlilik sırasında din değiştirerek Müslüman olmuşlardır. Bu kadınlardan ikisi de türban takmaya/örtünmeye başlamıştır. Bu durum yaşam tarzlarını ve kullandıkları mekânları doğrudan değiştirmiştir. Alkol tüketilen mekânlarda bulunmamayı tercih etme, eskiden kutladığı Ortodoks bayramlarını kutlamama gibi durumlar, bir süre sonra bu kadınları diğer Rus arkadaşlarından da ayırmaya başlamıştır. Bu nedenle arkadaş çevreleri de değişmiş ve

kendileri gibi olan kadınlarla, çoğunlukla da Türklerle bir araya gelmeye başlamıştır. Yakın arkadaşları içinde ilk sırada Türklerin bulunduğu bu kadınlar, Türkçe öğrenme gayreti en fazla olanlardır. Bu gruptaki bütün kadınların görüşme dili olarak Türkçeyi tercih etmeleri bunun bir örneğidir. Konformist yumuşak geçişçilerin davranışlarının çerçevesini çizen, pragmatik tutumlarıdır. Evlendikleri kişiler ve onların aile yapıları, kendi kültürel pratiklerine ve gündelik hayatlarına tolerans göstermediğinden, çatışma yerine kendi pratiklerini değiştirerek uzlaşma yoluna gitmişlerdir. Ailenin evlilikte kendine bakışını ve bunun değişimini Oksana (34) şu sözlerle anlattı,

'Benim eşim Kayserili, biz evlendiğimizde akrabalar ben Rus olduğum için evliliğin bitebileceğini düşünmüşler. O yüzden düğüne gelirken hem altın hem de para getirmişler. Benim davranışlarımı düğünde beğenmezlerse para, beğenirlerse altın takacaklarmış. Ben Türkçe teşekkür ettiğim için ve yaşlıların elini öptüğüm için altın taktılar'.

Konformist yumuşak geçişçiler aslında, tümden kendi kültürlerini reddetmemektedir. Yine kendi dillerini çocuklarına öğretmek için çaba sarf etmekte, iki ülkede de medya takibi yapmakta, kendileri bir etkinlik yapmasa bile Rusya'daki yakınlarının bayramlarını kutlamaktadırlar. Ancak bu pratikleri tamamen yere özgü olarak sürdürmektedirler. Yani, İstanbul'da Ruslarla bir arada olma veya Rus kurumlarıyla ilişkilenme yoluna gitmemektedirler. Bunun nedeninin Türk toplumuna hızlı adaptasyon sağlama olduğunu Olga (25) kendi deneyimi üzerinden şöyle anlattı,

'Burda yaşıyor, burda yaşam uyacak. Rusluk Rusya'da kalır. Burda toplum saygılı olmalı. Ramazan… Türk yemekler yapacak, akraba gelecek. Hayat artık burada'.

Dengeciler bazı bakımlardan konformist yumuşak geçişçilere benzeseler de onları ayıran en önemli unsur, iki ülke arasında sürdürdükleri sosyo-kültürel pratiklerin yer bağımlı olmamasıdır. Yani, Paskalyayı İstanbul'da da kutlamakta, çocuklarına okullarda aldıkları din eğitimine alternatif olarak Karaköy'deki kilisenin çocuk eğitim sınıflarına da

götürmektedirler. Sonuçta insanlar, kültürleri, dinleri ve gelenekleriyle birlikte yolculuk yaparlar (Gerstnerova, 2016: 418) ve gittikleri yerle ilişkilerini, yanında taşıdıkları belirler. Bu grup, katılımcıların büyük kısmını oluşturduğu için, onların pratikleri, Rusların İstanbul'unu ve ulusaşırı alanını asıl şekillendirenlerdir. Çünkü onlar Türkiye'deki evlerinde Rusya'ya özgü pratikleri sürdürürken, Rusya'ya gittiklerinde de Türkiye'ye özgü pratikleri orada sürdürüyorlar. Bu pratiklere tanık olanlar da sosyal geri bildirimlerden etkileniyorlar. Bilindiği gibi sosyal havaleler[114], ulusaşırı göçlerde sıklıkla ekonomik havalelere odaklanmanın dışına çıkarak göçün sosyal ve kültürel geri bildirimlerine vurgu yapıyor (Levitt, 2001)[115]. Peggy Levitt'in (1998, 2001) dediği gibi, paranın, malların, insanların ve sosyal sermayelerin dolaşımı sık ve güçlüdür, göçmen olmayanları bile etkiler. Daha önce hiç göç etmemiş biri bile uzaktaki değerlerden, fikirlerden, becerilerden ve pratiklerden etkilenebilir. İki ülkedeki sosyal çevresini modadan yemeklere ve konuşma biçimlerine kadar geniş bir alanda etkileyen göçmenlerden (Levitt, 2001: 2) biri olan Natalia (33) dinlersek,

'İstanbul'da Rus yemeği yapıyorum, Rusya'da Türk yemeği yapıyorum. Çünkü insanlar Rusya'da zaten Rus yemeği yapıp yiyorlar. Çok hoşlarına gidiyor. Buradan hediye olarak yemek kitapları alıyorum'.

Bu noktada bir başka katılımcı olan Lyuba'ya (29) ses verirsek,

'Ben çocuğumla iki dille de konuşuyorum. Rusya'da Türkçe duyduklarında, dinleyenlerin hoşuna gidiyor. Benim sayemde arkadaşlarımdan Türkçe öğrenmeye başlayanlar oldu'.

[114] Peggy Levitt ve Deepak Lamba-Nieves (2011), sosyal geri bildirimlerin bireysel veya kolektif olabileceğini belirtir. Bireysel olanlar aile üyeleri ve arkadaşlar arasında gerçekleşen kişiler arası aktarımlarken, kolektif sosyal geri bilirimler kişilerin kurumsal rolleriyle ilgili ve bu kurumların etkinlikleriyle bağlantılıdır.

[115] Bununla birlikte göçmenin gelirken yanında neyi getirdiği en önemli sorulardan biridir (Levitt ve Lamba-Nieves, 2011: 8). Yani göçmenin geldiği yerin ve ilişkilendiği çevrenin nitelikleri en az yanında taşıdıkları kadar önemlidir.

İstanbul'daki bazı Rusların ev tasarımına ilişkin anlayışları da onların ulusaşırı kimliklerini yansıtmaktadır. Ortodoks kadınların evlerinde kutsal kitapları ve ikonları için bir bölüm bulunduğu gibi, evin duvarlarındaki tablolarda Kur'an-ı Kerim'den ayetler de yer almaktadır. Ancak İncil'in bulunduğu kısım, evde vitrin gibi büyük eşyaların yanında olduğundan görünür değildir. Bununla birlikte dini olmasa bile kültürel simgelerin ülkeler arası dolaşımı fazladır. Mesela *nazar boncuğu* veya *matruşka* gibi simgeler, özellikle hediye alışverişlerinde oldukça sık bir şekilde kullanılmaktadırlar. Bu da kadınların kendi ülkelerindeki kişilerin evlerine Türkiye'den simgeleri transfer ettikleri kadar, oradan Türkiye'ye de bu simgeleri taşıdıklarını göstermektedir. Bu simgeler dışında, ev tasarımını etkileyen en önemli unsur, Rus kadınların evlerinde kütüphane yapmalarıdır. Hatta kadınları evin sosyal ortamı konusunda, aile ilişkilerinin bireyselleşmeye müdahalesi dışında en fazla etkileyen de bu durumdur. Bunu Svetlana'yı (36) dinlersek,

'Özel oda yok, kapı çalmaz, pat açılır. Ama ora senin oda. Bu bana çok ilginçti. Mesela kitaplık yok, kimse okumaz. Rusya'da her evde kitaplık var. Ben yaptım, eşim kardeş de yaptı, iyi kötü kitap okumak başladı'.

Sosyo-kültürel pratiklerinde *din, dil* ve *ev içi düzen* dışında en belirgin etki unsurları içinde *bayramlar* yer almaktadır. Din ve dil pratiklerinde olduğu gibi bayramlarda da ikililik, büyük bir zenginlik yaratmaktadır. İki ülkeye özgü dini ve milli bayramlar, hem topluluğu bir araya getiren kurumlar yoluyla hem de bireysel olarak kutlanmaktadır. Kadınların bayram kutlamalarına eşlerinin sosyal çevrelerinin destek vermesinde, aynı kadınların Türklere ve/veya Müslümanlara özgü olan bayramları önemsemeleri etkilidir. Hatta bir Rus kadının bu Türk bir bayramı kutlaması, o bayramı kutlayan bir Türk'ten daha fazla kabul ve saygı görmesine de neden olmaktadır. Bunu Olga'dan (25) dinlersek,

'Ramazan kutluyor, Cumhuriyet bayram kutluyor, çucuklar bayram kutluyor. Aile davet ediyorum yemeğe. Kocam anne diyor Rus kız Türk kızdan iyi. Ben oruç da tutuyor.

Çünkü benim koca çok çalışıyor ama dayanıyor. Ben de koca için sahura kalkıyor. O bütün gün aç kaldı, ben de yemek yiyemiyor. Oruç tutuyor yani artık ama diyemem ki ben Müsülman. Ben saygılı. Çünkü benim çucuk da Müsülman, baba Müsülman ya'.

Rus kadınlar, yaşam tarzlarının ve gündelik zaman kullanımlarının çerçevesini çizen alışkanlıklarını sürdürürken, yeni yerin dinamikleriyle de uzlaşı sağlamaya çalışmaktadırlar. Bu nedenle onlar Türkiye'de buranın adetlerine uyum sağlarken, Rusya'ya gittiklerinde kendi alıştıkları eski pratiklerini daha yoğun uygulamaktadırlar. Bununla özellikle İstanbul'daki yaşamlarında kendi kimliklerini kaybetmeye dair bir kaygıları da vardır. Bunu da en fazla yaşayanlar çocuk sahibi olanlardır. Çünkü evliliğin yarattığı yakınlık ortamı, doğal bir çok-kültürlü alan sunsa da çocukların kültürel pratiklerinde ilk gelişim evresinde, yaratılan ortam ve olanakların rolü büyüktür. Kadınların bu konuda pratikleri hem eşleriyle ilişkilerinin içeriğine hem de kurumsal yapılara göre şekillenmektedir. Mesela çocuğunu din seçiminde özgür bırakmak isteyen bir kadın, ailenin ısrarıyla sünnete karşı gelemediğinde, Rusya'ya yaptığı ilk seyahatte çocuğunun vaftiz edilmesini sağlayarak bir karşıt uygulama geliştirebilmektedir. Yine kurumsal olarak zorunlu din dersi uygulamasına karşı çıkan bir kadının, aylarca karma evlilikten doğan bu çocuğun annesinin dini üzerinden farklı bir kategoride değerlendirilmesi gerektiği düşüncesinden hareketle eğitim kurumlarının temsilcileriyle mücadele etmesi ve bu mücadeleyi kazanması, farklı kadınların da benzer yolları deneyerek bunun sistematik olanaklılığını keşfetmelerine neden olmaktadır. Bu bakımdan grup içi bilgi aktarımının rolü, özellikle sosyo-kültürel pratikler konusunda oldukça fazladır. Ayrıca, İstanbul'da yaşayan Rusların sosyo-kültürel pratiklerinin sürekliliği için gereken malzemelerin temini, iki ülke arasında faaliyet gösteren bazı küçük girişimcileri de yaratmıştır. Bu yan ekonomi için bütçenin ayrılması, kadınlar için buna verilen önemi de göstermektedir. Bu durumu Valeria'dan (33) dinlersek,

'Rus kitapları ve oyunları Rusya'dan geliyor. Bazı yiyecekler de oradan geliyor. Çünkü burada benzerleri olsa bile tadı aynı değil. Çocuğun damağının o tatla gelişmesi lazım. Türk yemeği zaten yiyor ama Rusya'ya gittiğinde yabancılık çekmemesi için şimdiden alışmalı'.

Son olarak sosyo-kültürel pratiklerin toplumsal cinsiyetli bir yapısı olduğundan bahsetmek gerekir. Bunun nedeni, kadınların bir kısmının evlilikle çalışma yaşamından çekilmesinin onları evle ilgili rollere hapsetmesi kadar, çocuk bakımının da kadına yüklenmesidir. Kadınların olağanlaştırdığı bu durum, onun kültürün aktarıcısı rolüne de kavuşmasını sağlıyor. Zaten Yuval-Davis ve Anthias (1989) kadınların toplumsallaşmanın ve etnik kimlikte süreklilik elde etmelerinin önemli oluşumlar olduklarını belirtiyor. Bu yolla kurulan ulusaşırı aile alanı da önemli bir enformel öğrenme ve eğitim alanı olarak kabul ediliyor ki bu alan aynı zamanda ulusaşırılaşmanın mikro düzeyine de denk geliyor (Alenius, 2018). Kadına yüklenen bu rolün ve evdeki öğrenme alanının doğal yapısının, kendi dilini, alışkanlıklarını ve yaşam tarzını aktarmaya olanak verdiğini anlatan bazı kadınlar, Rus kültürünü Türk kültüründen daha üstün de görmektedirler. Bu durum, evliliklerden doğan çocukların yeni bir kimliğe sahip olacaklarının ve bunun gelecek nesillerin yapısı için önemli bir değişim anlamına geldiğinin de işaretleridir. Bu gerçeği Yana (28) şu sözlerle anlattı,

'Kadın kültürü doğurur; toplum bakar, büyütür. Benim çocuk Rus-Türk. Çünkü önce kulaktan Rusça girdi. Önce Rus. Rus kültür daha zengin, daha tarihli. O Türk çocuklardan farklı'.

Bu nedenledir ki Rus kadınlar, yerel yönetimlerle sıkı ilişkilerinin de etkisiyle çeşitli kültürel etkinlikler için belediye sahnelerini kullanmakta (çoğunlukla Maltepe Belediyesi) bazen de sanat evlerinin salonlarını kiralamaktadırlar (genellikle Cümle Sanat Merkezi). Bu sayede hem ulusal bayramların kutlanmasında daha kalabalık grupları içerebilecek fiziksel yapıya kavuşmakta hem de ikinci nesle bu bilgiyi uygulamayla aktarmaktadırlar. En yaygın

etkinliklerden biri, belirli bir periyotla sıklıkla yapılan tiyatro oyunlarıdır (Театральная студия "Мозаика"). İstanbul'da çoğunluğu Rus evlilik göçmenlerinden oluşan tiyatro topluluğu dışında Rusya'dan davet edilen gezici tiyatro toplulukları Rusça olarak oyunlar sahnelemektedirler (Foto 21). Böylece Rus kültürü ve Rusya'da gündelik hayat, oyunlarla yeni nesle aktarılmaktadır.

Şekil 21. Rus Tiyatrosu'nun çocuk izleyicileri

Oyunların duyuruları için broşürler basılmakta ve aktif olarak kullanılan Facebook gruplarında yapılmakta, hatta sadece tiyatro oyunlarının duyurulması için sayfalar da açılmaktadır (Şekil 22).

Şekil 22. Rus tiyatrosu afişi ve Facebook tanıtım sayfası

4.2.4. Mekânsal Pratikler: 'İstanbul'da uyandım, Moskova'da uyudum'

Rus göçmenlerin yukarıdaki üç bölümleme içinde sunduğum ve öncesinde de ağlar üzerinden anlattığım hayatları, görüldüğü gibi çok yerlidir. Bu çok yerlilik, hem fiziksel olarak bir hareketliliğe, hem de ağlar üzerinden kurulan bağlantıyla soyut alana karşılık gelmektedir.

İlk olarak fiziksel hareketliliğe odaklanırsak, görüşme yapılan kadınların tamamı yılda en az iki kez Rusya'ya gitmekte, yılda en az bir kez ise Rusya'dan aile, akraba ve arkadaşları tarafından ziyaret edilmektedirler. Bununla birlikte, eşleri veya kendileri iki ülke arasında ticaret yapanlar her iki ülkede de ev sahibi oldukları için ayın birkaç günü Rusya-Türkiye arasında gidiş-geliş yapmaktadırlar. Bu nedenle *'İstanbul'da uyandım, Moskova'da uyudum'* diyen katılımcılar oldukça fazladır. Hatta gündelik kişisel eşyalarını bile bu uluslararası yolculuk sırasında yanına alma ihtiyacı duymayanlar bile vardır. Bu bakımdan Pries'ın (1999: 3) ulusaşırılaşmanın 'göçmenin gündelik hayatını farklı mekânlarda veya coğrafi alanlara dağılmış şekilde yaşaması' olduğuna ilişkin tespitinin, İstanbul'da yaşayan Ruslar için geçerli olduğu söylenebilir. Elbette doğrudan uçak seferlerinin yapılması ve bunun sıklığının artışı, bu hareketliliği kolaylaştırmaktadır, ama bundan da önemlisi, bu kolaylığı kullanabilecek sosyo-ekonomik sermayenin göçmenlerde ve onların ailelerinde bulunması ve yine yasal olarak yolculuğunun kısıtlanmamasıdır. Zira yasal statüden yoksun olmak hareketlilik için zorunlu bir bariyer de olmasa da (Collyer ve King, 2015: 195), yasal statünün ulusaşırı alana erişmekte ve buradaki hareketlilikte önemli bir faktör olduğu da açıktır (Bailey vd., 2002),

Sıklıkla iki yerde yaşamayı deneyimleyen kadınların bu pratikleri yalnızca kendi çekirdek ailelerini değil, geniş ailelerini de ulusaşırı hareketlilik için cesaretlendirmektedir. Bu bakımdan Rusların hareketlilikleri, onları coğrafi hareketlilikle destek ağlarının hızla kaybolan (Campbell, 1988) göçmenlerden farklıdır. Yine bu hareketlilik, ülkelere yapılan ziyaretlerle, köken ülkeden göçmen olmayanların ziyaretleriyle ve karşılıklı iletişimlerle

başlayan (Levitt, 2001: 63) sosyal havalelerin de güçlü ve geniş yelpazeli olmasını sağlamıştır. Bunu Naira'dan (43) dinlersek,

'Annem evlenmeden önce benim geri gelemeyeceğimden korkuyordu. Şimdi ben Rusya'daki kardeşimden daha fazla annemi görüyorum. Bir şeye ihtiyacı olduğunda daha hızla ona yardımcı oluyorum. O yüzden annem beni arıyor. Kardeşimin evi 7-8 saat uzakta. Ben doğrudan uçakla gidiyorum. Kardeşimle aynı anda yola çıkıyoruz ama ben daha erken eve varıyorum. Annem de aynı şekilde geliyor. Sanki aynı şehirde yaşıyor gibiyiz'.

İstanbul'da yaşayan Rus kadınların aile üyeleri de sık sık İstanbul'a gelmektedirler. Bunlardan biri olan Nika'yı (30), acil bir ameliyatta bile aile üyesinin refakatçi olarak yetiştiğini şu sözlerle anlattı,

'Benim apandisit patladı. Biz acile gittik Acıbadem'e. Eşim anne aradı, anne uçakla geldi. Ben hastaneden çıktı anneyle'.

Yine sağlık turizminde önemli bir destinasyon haline gelen İstanbul, Rus turistlerin aile üyeleri tarafından da tercih edilmektedirler. Ulaşımın görece ucuz ve kolay olması, ameliyat sonrası rutin kontrollerin de aksamadan yapılmasını sağlamıştır. Bunu Tatiana'dan (28) dinlersek,

'Ben teyzem estetik seviyor, Rusya'da pahalı. Estetik yapıyor klinik Nişantaşta. 15 gün bir kez geliyor. Bir gün kalıyor bizde, sonra gidiyor. Bin dolar. Uçak her şey. Moskvada mümkün değil bu fiyat'.

Bu fiziksel hareketlilik yalnızca Rus kadınları ve onların Rusya'daki ailelerini değil, Türkiye'deki eşleri ve çocukları ile eşlerinin ailelerini de kapsamaktadır. Neredeyse bütün çocuklu kadınlar, çocuklarının tatil dönemlerini Rusya'da geçirmelerini sağlamakta, kendilerinin gidemediği dönemlere bile oradaki ailelerinin refakatiyle çocuklarının Rusya'daki yaz aktivitelerine katılmalarını sağlamaktadırlar. Bu girişimin amaçları, çocukların Rusya'da yoğun bir şekilde spor ve Rusça pratiği yapmaları ve Rus kültürünü

uygulayarak pekiştirmeleridir. Çocuğunu her yaz Rusya'daki abisinin yanına gönderen Nina (50) bu durumu şu sözlerle anlattı,

'Evde ben çocuk tereyağ Rusça öğretiyor, bu zor ben tereyağ demek istiyor. Rusya gitse kimse tereyağ bilmiyor, Rusça konuşmaya zorluyor, herkes konuşuyor, çucuk öğreniyor. Yazda 3 ay çok şey öğreniyor, burda 9 aydan çok fazla şey öğreniyor'.

Ulusaşırı alan çalışmalarında, maddi olmayan mekânla ilgili tartışmalar artmaktadır (Blunt, 2007) ki bu Rus kadınların da *ikinci* mekân kullanımına karşılık gelen *sanal mekânsal hareketliliktir.* Matthijs van den Bos ve Liza Nell (2006), göçmenlerin kullandıkları online ağlara odaklanan çalışmalarında bu ağlar üzerinden ulusaşırılaşmanın siber-coğrafyalarını ortaya koymaktadırlar. Ulusaşırılaşmanın siber coğrafyasının kapsadığı alan, fiziksel hareketlilikten daha geniş, etkileşimin düzeyi daha hızlı ve maliyeti daha düşüktür. Bu alanlar, diğer ulusaşırı pratiklerle de birleştiğinde sembolik ve muhayyel coğrafyaları da kapsadığında ulusaşırılaşan dünyayı anlamlandırmayı kolaylaştırır (Jackson vd., 2004). *Sanal mekânı etkin bir şekilde kullanan Ruslar, yer duygusunun da aşındığını şu sözlerle belirtmektedirler,*

'Annem beni arıyor Skype'dan. Evde eksik malzemeleri sayıyor. Ben de internetten alışverişle alıyorum, parayı ödüyorum ve annemin evine gönderiyorum'.

Rus kadınların interneti yoğun kullanmaları, oradaki işlerini takip edebilmelerine ve ilişkilerini güçlendirmelerine olanak vermiştir. İşlerini bu sanal mekânda yürüten Alla'yı (27) dinlersek,

'Her pazartesi toplantı var. Ben ofise bağlanıyorum. Herkes rapor veriyor, dinliyorum. Programı işleri konuşuyoruz. Aynı orada gibi. Elemanlar sanki kapı açılacak sen geleceksin diyor'.

İlişkilerini sanal mekânlar yoluyla güçlendirenlerden biri olan Liliya'ya (27) söz verirsek,

'Matematikte zorlanıyor kız kardeş. 10 yaşta. Annem her gün arıyor. Biz internetten çalışıyor, ödev birlikte yapıyor. Rusya'da böyleydi. O okuldan gelir, ben işten gelir, çalışır. Şimdi de aynı. Bazen soruyorum yani ben nerde şimdi'.

Rus kadınların özellikle göç sonrası fiziksel hareketliliklerinin yanına sanal hareketliliği eklemeleri, göçle eski bağların zayıflaması ve yeni bağların daha güçlü hale gelmesi eğiliminden (Lubbers vd., 2010) kendi durumlarının farklılaşmasına ve hem ayrıldıkları hem de göç ettikleri ülkelerde yeni bir ağ kombinasyonu geliştirmelerine (Ryan, 2009; Ryan vd., 2008) yardımcı olmuştur.

4.3. İstanbul'un Rusya'ya Bakan Yüzü: Ulusaşırı Kurumlar ve Girişimler

4.3.1. Rusya Federasyonu İstanbul Başkonsolosluğu

İstanbul, Rusya için sadece sosyal anlamda değil, politik olarak da oldukça önemli bir merkezdir. Bu nedenle özellikle Osmanlı Devleti zamanında başkent olan İstanbul'daki çeşitli devletlerin uluslararası ilişkiler için kurumsal birimleri gibi Rusya'nın da politik temsilcilik durumundaki kurumu buradaydı. Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasından sonra Ankara'nın başkent ilan edilmesiyle büyükelçilik düzeyindeki kurum bu kente taşınsa da halen İstanbul'daki başkonsolosluk üzerinden çeşitli faaliyetler sürdürülmektedir. Beyoğlu'nda merkezi bir konumda ve tarihi bir binada bulunan başkonsolosluk içinde buradaki çalışanların ve kontenjan kalması durumunda İstanbul'daki diğer Rusların çocuklarına eğitim veren bir okul bulunmaktadır. Konsolosluk görevlileri, yalnızca İstanbul'daki Rusların değil, Türkiye'deki Rusların sorunlarıyla doğrudan ilgilenmektedir. Yurttaşlar Konseyi toplantılarına da ev sahipliği yapan bu kurum, Türkiye'deki Rusların faaliyetlerini yakından izlemekte ve etkinlik programlarına müdahale etmektedir. Bunların dışında konsolosluğun en önemli işlevi, Rusya ile İstanbul arasında mal, hizmet ve insan hareketliliklerinin düzenli bir şekilde gerçekleşmesini sağlamak, İstanbul'daki Rusların sorunlarını çözerek yaşam kalitelerini artırmaktır.

Bu kurum, yerelde iki Rus derneğiyle doğrudan iletişim kurmaktadır, hatta kurumun resmî sitesinde de İstanbul'da sayıları gittikçe artan derneklerden ziyade ikisi yer almaktadır. Yine yeni açılan Rus Okulu, İstanbul'daki Rusların eğitim kurumu talepleri konusunda konsolosluğa yaptıkları baskıyı azalttığı için bu okulun oluşum sürecinde olduğu gibi sonraki faaliyetleri için de konsolosluğun desteği olmuştur ve okul, konsolosluk çalışanları tarafından ziyaret edilerek duyurulmuştur. Konsolosluğun bu seçili ilişkileri, Rusların örtük bir şekilde İstanbul'da hangi kurumsal yapılarla ilişki kurmasının onaylandığını da göstermektedir. Bu bakımdan bakıldığında, konsolosluğun desteklediği derneklerin kurucuları kadındır; okulun ise ortağı, Türk ortağın eşi ve eğitim kadrosu Rus kadınlardan oluşmaktadır. Bu bakımdan başkonsolosluğun İstanbul yerelinde muhatap kabul ettiği kişiler, sıklıkla evlilik göçmeni Rus kadınlardır. Dolayısıyla kadınların konsoloslukla sıkı ilişkileri, onların meselelerini konsolosluk gündeminin ilk sıralarına taşımaktadır. Kadınların konsoloslukla ilişkilerini, bir konsolosluk çalışanından dinlersek,

'Burası Rusya'daki evleri gibi. Her türlü sorunlarında geliyorlar. Biz onları doğru şekilde yönlendiriyoruz. Artık geçmişe göre kendi hakları konusunda daha bilinçliler. Bizimle yaratıcı fikirlerini paylaşıyorlar. Biz de bu yolla İstanbul'da ilişkilerimizi geliştiriyoruz'.

Rusya Federasyonu İstanbul Başkonsolosluğu ile yakın ilişkileri bulunan Naira (43), kurumun Rus evlilik göçmenleri aracılığıyla İstanbul'da ilişkilerini geliştirmesi söylemine şu sözlerle destek veriyor,

'Rus kadınlar bir ajan gibi çalışıyorlar. Bunu kötü anlamda söylemiyorum. Meraklılar ve derin bilginin peşindeler. Bu bilgileri de konsoloslukla paylaşıyorlar. Çünkü konsolosluk bizim için var. Kadın-erkek fark etmez. Bir insan olarak, biz çaba sarf edersek onlar da daha çok çalışırlar'.

Naira'dan farklı olarak Oksana (34), bunun toplumsal cinsiyetle ilgili bir mesele olduğunu belirtiyor. Ona göre Rusya'da farklı koşullarda bir devlet kurumuyla her zaman bu

düzeyde ilişki kurabilmek mümkün değildir. Bunda, devlet görevlilerinin çoğunun erkek olması ve kadınların bu toplumsal cinsiyet ve medeni durum kesişiminde yaşadıklarına yabancı kalmaları etkilidir. İstanbul'da ise evlilik göçmeni kadınlar, varlığıyla güç aldıkları bu kuruma evli bir göçmen kadın ve bunun bileşenleri (anne vs.) olarak başvurmakta, kurumun ilgisini kendi varlıkları üzerine çekmektedirler. Bu nedenle resmî kurumun bile diğer kişilerle kurdukları ilişki, mekân bağımlıdır. Oksana, Rus kadınların konsoloslukla kurdukları ilişkinin iki yönlü olduğunu ve kadınların kuruma ihtiyacı olduğu kadar, kurumun da kadınlara ihtiyacı olduğunu şu sözlerle anlattı,

'Devletin eli benim üstümde... Bu kendimi güvende hissetmeme neden oluyor ama ben olmasam, devlet elini koyacak yer bulamaz. O zaman devletin olması için benim de burada olmam lazım. Rusya'da bana ihtiyacı yok, o yüzden beni önemsemiyor ama burada kadınlardan başka kimse yok. Anlıyor musun?'

4.3.2. Patrikhane ve Kilise

İstanbul, Ortodoks Hristiyanların en önemli dinsel merkezlerinden biridir. Çünkü tarihi yarımada olarak isimlendirilen Fener bölgesinde *Fener Rum Patrikhanesi* yer almaktadır. Ortodoksların manevi başkenti olarak kabul edilen bu yapı, 12. yüzyılda kurulmuştur. Patrikhanenin bulunduğu bölgelerdeki kiliseler, uzun yıllar İstanbul'da yaşayan Ortodoksların ibadet yerleri olmuşlardır. Dolayısıyla bu birim, dini bir kompleks niteliği taşımıştır. Bugün İstanbul'da özellikle Beyoğlu, Eminönü ve Fatih semtlerinde kalıntıları bulunan veya kullanıma kapalı durumda olan Ortodoks kiliseleri vardır. Bununla birlikte İstanbul'da gayri-Müslim nüfusun yaşamış olduğu yerlerden biri olan Karaköy'de aktif bir şekilde kullanılan ve düzenli ayinlerin yapıldığı Aya Panteleymon Rus Ortodoks Kilisesi vardır ki bu İstanbul'da Rusların en fazla kullandıkları kilisedir. Bu kilise, yakın zamanda gündeme gelen Galataport Projesi'yle birlikte yıkılma tehdidi altında olmakla birlikte,

İstanbul Rusları için en önemli yapılardan biridir. Bir apartman kilisesi durumunda olan bu yapının çatı kısmı ibadet alanı olarak kullanılmaktadır (Şekil 23-24).

Şekil 23. Çatı kilisesinin yukarıdan görünüşü[116]

Şekil 24. Kilisenin bulunduğu apartman[117]

[116] http://www.mimarizm.com/makale/karakoy-kiliseleri_123306 Son Erişim Tarihi: 10.04.2018

[117]Kaynak:http://www.cornucopia.net/guide/listings/sights/aya-panteleymon-russian-orthodox-church/ Son Erişim Tarihi: 10.04.2018

Aslında bu yapı, Rus hacıların Yunanistan'daki Aynaroz Dağı'na veya Kudüs'e giderken mola verdikleri dinlenme evleridir. Bu evin üstüne de bir şapel inşa edilmiştir. 1800'lerde bugünkü yapısına kavuşmaya başlayan kilisenin asıl varlık göstermesi, Beyaz Rusların İstanbul'a gelişiyle olmuştur. Bolşevik Devriminden kaçan Ruslar, yıllarca bu binayı bir yaşam ve ibadet yeri olarak kullanmışlardır. Böylece mekânın var olmasına da katkı sağlamışlardır. Beyaz Rusların İstanbul'dan gitmesiyle bu mekândaki nüfus hareketliliği azalsa da SSCB'nin dağılmasıyla kilise, eski günlerine geri dönmüştür. Aya Panteleymon Kilisesi'nde ayinler ve vaftiz törenleri düzenli olarak yapılmaktadır. Hatta Pazar ayini için gelen kişiler, kilisenin iç kısmına sığmadığı için, aynı ayin günün farklı saatlerinde tekrar edilmektedir. Ayini yöneten din görevlisi ve yardımcıları, alt katlarda oturmaktadırlar. Kilisenin iç dekorasyonunun bazı unsurları, Dünya'nın farklı ülkelerindeki Ortodoks kiliselerinden hediye olarak gelmiştir (Şekil 25). Kilisenin girişinde başörtüsü ve etek gibi kiliseye girerken giyilmesi gereken kıyafetlerin bulunduğu bir kısım yer almaktadır. Böylece kıyafeti içeriye girmek için uygun olmayanların kapıdan dönmeleri engellenmektedir.

Şekil 25. Kilisenin içinden bir görünüm[118]

[118] Kaynak: http://hayatsorgusu.com/karakoy-gezilecek-yerler/ Son Erişim Tarihi: 10.04.2018

Kilisenin kullanıcıları arasında Ruslar dışında, İstanbul'da özellikle yaşlı bakımı ve ev temizliği işlerinde çalışan Gürcüler gibi eski SSCB ülkeleri vatandaşları vardır. Kadınlar, kilisenin bakımını da kendileri yapmaktadırlar. Ayinlerden sonra Rus kadınlar, karma evliliklerden doğan çocuklarının din eğitimi için açılan sınıfta derslerinin bitmesini beklerken, diğer gruplardan kadınlar da birlikte yemek yiyerek iletişim kurmaktadırlar. Kilisenin girişinde bulunan ve bağış karşılığı alınabilen yetişkinlere ve çocuklara yönelik dini kitaplar da bu ortam sayesinde olası kullanıcılarına ulaşmaktadır. Böylece Türk okullarında ve evlerinde maruz kaldıkları dine alternatif olarak bazı annelerin dini olan Ortodoksluğu da öğrenmektedirler. Burada sorunları ve ihtiyaçları için gelen kişilerle fikir alış-verişi yapan çok sayıda kadın vardır. Kilise, bu bakımdan, bir sosyalleşme ve yaşam alanı halindedir. Yine düşük gelirli kadınlar, kilise dışında bir alanı kullanarak para harcamadıkları gibi, izin günlerini de bu yolla değerlendirmektedir. O nedenle kilisede Beşiktaş'tan Beylikdüzü'ne kadar farklı semtlerden kullanıcılara rastlamak mümkündür. Bu bakımdan Ruslar, Birleşik Krallıktaki Ukraynalılar gibi (Kravets, 2011) kiliseler etrafında toplanarak grup içi destek sağlamakta, kültürel ve dini geleneklerini sürdürerek bunu nesiller arası aktarmakta ve göçmen kimliklerini korumaktadırlar. Aslında Rusların büyük bir kısmı bir dine inanmadıklarını, bir kısmı ise Yahudi olduklarını belirtmişlerdir. Ortodoks olduğunu ifade edenler bile, dinsel pratikleri nadiren sürdürmektedirler. Buna rağmen kiliseyle ilişkileri yoğundur. Bu, kilisenin anlamının bir dini kurumdan öteye taştığını da göstermektedir. Dini toplulukların yaratımı, sosyal dayanışmanın yeni bir formu olarak görülür ve ekonomik koşulların iyileştirilmesini de sağlayan bu destek ağları, neoliberal politikalarla farklı bir kurumsallık kazanmıştır (Buğra, 2012). Bu noktada Rus kadınların kiliseyle ilişkilerine kilise görevlisi şu sözlerle, tercüman olmaktadır,

'Ben burası için bir yaşam yeri diyebilirim. Borç paraya ihtiyacı olan, burada birinden alabilir. Evine temizlikçi lazımsa burada bulabilir. Boşanma avukatını sorabilir.

Hayatında neye ihtiyacı varsa, kendisi Rusya'da gibi bu ihtiyacı giderebilir. Çünkü burada her meslekten insan var. Bazıları daha önce geldiği için bazı sorunları daha erken yaşadı ve tecrübeleri var. Bu tecrübeleri anlatıyorlar. Hım, ben dikkatli olayım diyorsun. Türk aileler hakkında, İstanbul'da mahalleler hakkında… Bir peynir almışsın kötü çıkmış diyelim, onu da konuşuyorsun'.

Çocuğunun eğitimi için her pazar kiliseye gelen Marta (37), kilisenin ayakta kalması için kullanıcılara ihtiyaç duyduğunu ve bu noktada kadınların kilisenin etkinliklerine devam edebilmesi için önemli bir rol üstlendiğini şu sözlerle anlattı,

'İstanbul'a Rus geldi, kilise açtı. İstanbul'da Rus kalmadı, kilise kapalı. Hep kadınlar bu kilise ayakta tuttu. Bak kaç erkek kaç kadın var. Rus kadın kiliseyi yaşatıyor'.

4.3.3. Rus Okulu

Göçmenlerin gittikleri ülkelerde eğitimleri, göç yazınının önemli konu başlıklarından biridir. Çünkü göçün ölçeğinin büyümesi, eğitim talebinin de genişlemesine neden olmuştur (Suarez-Orozco, 2001). Artık göçmenler ve onların çocukları pek çok okulda ve eğitim sisteminde öğrenci nüfusunun önemli bir kısmını oluşturuyorlar (Bravo-Moreno, 2009). Bu rakamlar Suudi Arabistan'da %26'ya, Avustralya'da %20'ye, Kanada'da %19'a ulaşmaktadır (UN Economic and Social Council, 2006). Bu görünüm içinde göçmenler eğitim yapısını da şekillendirmiştir (Moldenhawer, 2005) ve hatta göçün ulusaşırı karakter kazanmasıyla, eğitim sistemi de ulusaşırılaşmaya başlamıştır. Çünkü gidilen ülkede anadilin öğrenilmesi ve öğretilmesi daha fazla önemsenmekte ve bu, göçmenin kökeniyle bağını sürdürmesinin bir yolu olarak kabul edilmektedir (Alenius, 2018).

Rus göçmenlerin konumu, pek çok açıdan Dünya genelindeki diğer göçmenlerin eğitim durumundan farklı bir görünüm sergilemektedir. Bunlardan ilki, karma evliliklerden doğan çocukların, aslında daha ilk sosyalleşme alanı olan evde iki dille ve iki farklı eğitim sisteminin yarattığı bireyle temas kurmasıdır. Dolayısıyla yukarıda derneklerin eğitim

programlarında bahsettiğim enformel eğitim habitusunun kendisi iki dillidir. Bununla birlikte, çocukların ilk gelişim evresinden sonuna kadar annelerinin bakımıyla kuşanmasını olumlayan geleneksel yaklaşım, annenin eğitim anlayışının daha belirgin izler bırakmasına da neden olmaktadır. Bu nedenle, diğer göçmen çocuklarından farklı olarak Rus-Türk karma evliliklerinden doğan çocuklar, bu ikililiği okullaşma sürecinden önce deneyimlemektedirler. İkincisi, PISA sınıflamasına göre, okuma, anlama ve problem çözme becerisi bakımından daha düşük bir düzeyin görüldüğü ülkelerin büyük bir kısmı, aynı zamanda gelişmiş veya gelişmekte olan ülkelere göç veren ülkelerdir. Bu bakımdan göçmenlerin beşerî sermayesinin düşüklüğüyle, onların gittikleri topluma, özellikle o toplumun dilinin bilmemeleri durumunda daha zor uyum sağlamaları anlamına gelir[119]. Çünkü genellikle gidilen ülkede eğitime katılma durumu, göçmen entegrasyonunun da bir parçası olarak görülür ve çoğunluk-azınlık çatışmasını da önlemeye yardımcı olduğu düşünülür (Çelik ve Erdoğan, 2017). Ayrıca düşük eğitim düzeyi, işgücü piyasasında göçmenin dezavantajlı konumunu pekiştirir (Bravo-Moreno, 2009: 427). Bundan farklı olarak İstanbul'daki Ruslar genel olarak, göçle geldikleri toplumun bireylerinden daha yüksek bir eğitim düzeyine sahiplerdir. Bu bakımdan göçmenin eğitimde ilişkilenme sorunu yaşadığı kısım, nitelik farkının tersi yansımasıdır. Yani göçmen, Türkiye'deki eğitim düzeyini ve eğitim sistemini yetersiz bulduğundan, bu sisteme karşı bir alternatif arayışına erken dönemlerde başlamaktadır. Bu durumu Tanya'dan (29) dinlersek,

'Burda eğitim çok kötü, çok kötü. Çocuklar spor yapmıyor, müzik yok, Dünya'da ne olmuş bilmiyor. Tarih bilmiyor, İngilizce bilmiyor. Öğretmenler… Ben çocuk okuldan aldım, özel okul verdim ama ben vergi veriyor, devlet okul güzel olmalı. Kimse sormuyor, niye? Niye

[119] Mesela, İspanya'da göçmen eğitimindeki sorunların genel görünümünü, göçmenlerin köken bölgelerinin farklılaşmasından dolayı yabancı dil bilmemeleri, gelen göçmenlerin eğitim düzeylerinin aynı durumdaki yerel öğrencilerden daha düşük olması, göçmenlerin ebeveynlerinin çalışma durumu ve göçmen nüfusun coğrafi dağılışı etkilemektedir (Bravo-Moreno, 2009: 424-425).

ben özel okul veriyor? Ben beğenmiyor yani. İngilizce zümre başkan İngilizce konuşamaz. Burda Dunnig-Kruger Sindrom var'.

Tanya'nın bahsettiği Dunning-Kruger Sendromu, Cornell Üniversitesi'nden Justin Kruger ve David Dunning isimli iki araştırmacının 1999 yılında yayınladıkları *'Unskilled and Unaware of It: How Difficulties in Recognizing One's Own Incompetence Lead to Inflated Self-Assessments'* isimli makalelerinden sonra literatüre girmiştir. Buna göre, niteliksiz olanlar, nitelikli olanlardan daha cesurdurlar ve bu cesaret onların daha yüksek pozisyonlardaki işlere erişmelerini sağlamaktadır. Bu durum, niteliksiz insanların niteliklerini abartma eğilimini artırmakta, aynı zamanda nitelikli insanların gerçekten nitelikli oluşlarını görmelerini de engellemektedir. Bu nedenle, konum ve niteliğin uyuşmadığı durumları, bu sendromun bir ürünü olarak görmek mümkündür. Ayrıca, bu görünüm liyakati de engellemektedir. Bu çalışma kapsamında aynı sendromu başka bir katılımcı, Türkiye'de işgücü piyasasının yapısı için de geçerli olduğunu belirtmiş, niteliksiz ama yüksek mevkilerdeki kişilerin, eleman alımında da kendileri gibi olanları veya yakınlarını tercih ettiklerini anlatmıştır. Dolayısıyla bu sendromun toplumsallığı, göçmenlerin bir kısmı için ortaklaşan bir tespit haline gelmiştir.

Tanya'nın eğitimin niteliğine ilişkin değerlendirmesinden sonra, bir başka katılımcı olan Lyuba (29) ise, özellikle müfredatta din derslerinin artışının ve zorunlu olarak sunulmasını eleştirmiştir. Çocuğunun din seçimini, ileriki bir dönemde yapmasını isteyen Lyuba, formal eğitimin bu seçime fırsat vermediğini ve bunu değiştirmek için giriştiği mücadeleyi şu sözlerle ortaya koydu,

'4 din dersi alıyor. Ben okulda söyledim. Ben ve eşimin din yok. Biz istemiyor. Müdür ilçe eğitime gönderdi, ilçe eğitim valiliğe gönderdi, valilik yine okula gönderdi. Sonra Ankara'ya yazdı. Kimse ne yapacak bilmiyor. Ben pes etmedim, dilekçe verdim, 3 ay tam 3 ay

gittim okula. Son dediler yine dilekçe ver, din dersi almaz. Benim oğlumla aynı sınıfta 5 kadın dilekçe verdi sonra. İnsanlar mecbur sanıyor. Rusya'da kimse sizi böyle zorlamaz'.

Üçüncüsü, daha önce Türkiye'de bir okula başlayan bazı Rus çocukların, fiziksel görünüşlerinden dolayı akran zorbalığına maruz kalmaları ve bu çocukların deneyimlerinin, diğer Rus anneleri de Türk okullarından uzaklaştırmasıdır. Aslında bu durum Rus çocuklara özgü değildir. Bartlett vd., (2015) Dominik Cumhuriyeti'ndeki Haiti kökenli, Ekvador'da Kolombiya kökenli, Meksikalı anneleri göç etmiş olan çocuklarla Meksika ve Amerika'da yaptıkları çalışmalarında, eğitimdeki ayrımcılığın genel olarak toplumsal içermeyi ve aidiyeti etkilediğini belirtmekte, bunun içinde ten rengine dayalı (ırksal) farkın akran zorbalığına da neden olduğunu ortaya koymaktadırlar. Bununla birlikte bazı göçmen çocukları, annelerine ilişkin kötü imajdan da etkilenerek okuldan uzaklaşmaktadır. Bu durumu deneyimleyen Nika'ya (30) söz verirsem,

'Çocuklar benim çocuğa dokunuyor. Diyor sen çok sarı, senin kaş sarı, türler sarı. Benim çocuk çok ağladı. Ben dedim öğretmen kızsın bu çocuklar. Sonra çocuklar demiş senin anne Rus, senin anne kötü kadın. Öğretmen benim çocuk korumamış, ben okuldan aldım çocuğu'.

Dördüncüsü, genellikle göçmenler, belirli kurumlarda eğitim hayatlarına başlar ve bağlantılı bir şekilde eğitimlerini sürdürürler. Ancak Rus-Türk karma ailelerin ulusaşırı pratikleri yoğun olduğu için, bu evliliklerden doğan çocukların kesintisiz bir şekilde eğitimlerini belirli bir kurumda devam ettirmeleri her zaman mümkün değildir. Anne ve babaların Rusya ve Türkiye arasında gidiş geliş sıklıkları ve kalış süresinin değişkenlik göstermesi, çocukların iki sistemle de uyumlu bir eğitim kurumuna ihtiyacını yaratmaktadır. Aksi takdirde, eğitimin sürekliliği risk altına girer veya çocuklardaki ciddi uyum sorunları ortaya çıkabilir. Bunu yaşayan Nika (30), durumunu şu sözlerle ortaya koydu,

'Biz 6 ay Moskvadayız, eşim yani sürekli oraya çalışır. Türk okul kabul etmiyor. Giderse kayıt silinir. Çucuk yatılı olmaz, çok küçük. Biz istedik ki aynı sistem olsun. Çucuk burada üçüncü sınıf, Rusya'da sınava giriyor ikinci sınıf çıkıyor'.

Beşincisi ise, Rus-Türk ailelerin çocuklarının hayatlarını iki ülkede sürdürmelerini sağlayan ve bunu kolaylaştıracak bir sistem arayışlarıdır. Bu bakımdan Türkiye'de eğitim gören çocuklarını, lise son sınıfı okuması için Rusya'da bir okula gönderen çok sayıda aile vardır. Çocuklar, daha sonra, Yüksek Öğretim Kurumu'nun açtığı Yabancı Öğrenci Sınavı'na girerek, bir Türk öğrenciden daha düşük puanlarla istedikleri bölüme yerleşebilmektedirler. Hatta bu nedenle kendi vatandaşlık başvurusunu erteleyen Rus kadınlar da olmuştur. Çünkü iki vatandaşlığı bulunan anneler, bu süreçte yalnızca Türk vatandaşlığının kabul edilmesinden endişe duymuşlardır. Yine aynı durum, Rusya'daki okullara başvurularda da dikkate alınmıştır. Eğer orada bir okulda eğitim görmesi isteniyorsa, eşlerden hangisinin yasal durumu buna müsaade ediyorsa, ona göre başvurular yapılmıştır. Bu nedenle vatandaşlık statüsü ve onun getirdiği haklar ya da yabancı statüsü ve onun getirdiği haklar, çocukların eğitim sürecinde önemsenen unsurlardır.

Yukarıdaki genel görünüm, Rusların ulusaşırı eğitim habituslarını genişletmelerine neden olmuş ve enformal öğrenme alanı zamanla daha kurumsal bir kimlik arayışına girmiştir. İstanbul'da Rus nüfusunun artışının yarattığı talebe cevap vermek için, Sultangazi'de uluslararası okul statüsünde olan İstanbul Puşkin Uluslararası Rus Okulu -Международная Русская Школа Имени Пушкина- açılmıştır (Şekil 26)

Şekil 26. Rus Okulu tanıtım broşüründen bir kare

Bu okulun açılmasını sağlayan kişi, 1995 yılında 1 yıl için çalışmaya gittiği Moskova'da 22 yıldır yaşayan ve bir Rus kadınla evli olan Abbas Çekim'dir. Bu okulun açılmasından önceki hazırlık dönemi 3 yıl sürmüştür. Bu süreçte bir Türk'le evli olan ve İstanbul'da yaşayan şimdilerde okulun müdürü olan Natalya Kahraman'la iş birliği gerçekleştirilmiştir. Aslında hazırlık döneminde dernek adı altında faaliyet gösterseler de İstanbul'da Rus derneklerinin okul olmadıkları için diploma verme hakkının olmaması ve eğitimin sürekliliği için resmi bir belge verememeleri gerçek bir okul açma motivasyonunu da artırmıştır. Bu okulun açılma gerekçesi, Rusya ve Türkiye arasında bir hayat yaşayan Rus ailelerin çocuklarının karşılıklı adaptasyonu için aynı sistemle eğitim veren kurum ihtiyacıdır. Bu süreci okulun kurucusundan dinlersek,

'Şimdi çocuk adapte olamıyor. Rus-Türk çocuğun Türk okuluna adaptasyon sorunu var. Sistem çok farklı orada. Bir de burada 2 ve 3. seneyi uzaktan eğitimle Rusya'da okuyor olarak gösteriyoruz. Çocuk YÖK'ten yararlanıyor öyle gösterince. Türkiye'de istediği okula giriyor üniversitede'.

Okulun açılış süreci çok zorlu bürokratik süreçlerle olsa da resmi müfredatın onaylanması ve garantili tanıma mektubunun sağlanmasıyla okul hizmete girmiştir. Bu okul resmi olarak Rus müfredatının uygulamakta ve 4+5+2 bölümlemeli Rusya eğitim sistemini

izlemektedirler. Okulun 85 öğrencisi vardır ve bu öğrencilerin çoğu, eski SSCB ülkelerinden gelen ailelerin veya Türklerle bu bölgeden gelip karma evlilik gerçekleştirenlerin çocuklarıdır. Okulun izlediği program Rusya eksenli olduğu için, eğitim materyalleri de Rusya'dan gelmektedir. Bunun yanında, Türkçe de yabancı dil olarak okutulmaktadır. Bu okulun eğitim kadrosunun gelişimi oldukça kolay olmuştur. Çünkü İstanbul'da öğretmenlik diplomasına sahip olan çok sayıda Rus kadın göçmen bulunmaktadır ve bunların sayesinde özellikle Rusya'dan öğretmenlerin yer aldığı 22 kişilik bir eğitmen kadrosu kısa sürede oluşturulmuştur. Dolayısıyla Rusya'dan öğretmenlerin getirilmesine gerek kalmamıştır.

Bu okulun açılışına Rusya'dan milletvekilleri gelmiş, farklı dönemlerde diplomatlar okulu ziyaret etmiş ve İstanbul'daki Başkonsolosluk okula desteğini bildirmiştir (Şekil 27). Çünkü bu girişim sayesinde dış temsilcilik çalışanlarına gelen, göçmenlerin eğitim talepleri azalmaya başlamıştır. Özellikle dernek çatısı altında eğitim alan çocukların eğitimin devamı için resmi belgeden yoksun olmaları durumu, göçmen çocuklara eğitim veren kursların birden kapanmalarının yarattığı kriz veya konsolosluk içindeki okulun kapasitesinin sınırlılığı, okulun açılmasıyla bir problem olmaktan çıkmıştır.

Şekil 27. Rus Okuluna Resmi Ziyaret

Okulun öğrencilerinin aileleri, iş nedeniyle ülkelerine gittiklerinde de artık çocuklarını yanlarına almak yerine okula bırakmaya başlamışlardır. Okulun sağladığı uyum ortamı,

öğrencilerin başka bir okula geçmek istememelerine yol açmıştır. Bu durumda okulun yatılı bölümü olmadığı için çocuklarını Türk eşlerinin ailelerine emanet edenler vardır. Çocuklar, tatillerde Rusya'ya giderek ailelerini görmektedirler. Böylece çocukların sık bir şekilde okul değiştirmelerine gerek kalmamıştır. Bunu okulun kurucusu şu sözlerle açıklamıştır

'Bir ailenin işleri bozulmuş. Rusya'ya gidecekler iş için. Çocuk biz Rusya'da ev ayarlayana kadar biraz burada okusun, dediler. Ben dedim ki çocuk bize gelirse 3 günde alışır, gitmek istemez. Gerçekten de öyle oldu. Şimdi aile Rusya'da. Çocuk burada babaannesinde kalıyor, bizim okulda okuyor hâlâ'.

Okulun mekân seçimi ise, kullanıcıların erişim kolaylığı dikkate alınarak Sultangazi olarak belirlenmiştir. Yani okul, aslında bir Rus göçmen mahallesinde kurulmamıştır ki zaten İstanbul'da Ruslar için böyle bir mekânsal kümelenme de söz konusu değildir. Kumburgaz'dan Maltepe'ye kadar değişen semtlerden öğrencilerin geldiği bu okulun ilkokul bölümü, yemek ve servis dâhil 6000 dolar, ortaokul kısmı ise 6500 dolardır. Bu, konsolosluk içindeki okulun fiyatından yüksek olsa da (4000 dolar), sanat ve spor etkinlikleri ve verdiği eğitim bakımından, İstanbul'daki pek çok okuldan daha düşük fiyatlıdır. Açıldığı ilk yılda 80'in üzerinde öğrenciye ulaşan okulun İstanbul'daki Rus nüfusu içinde tanınırlığı da gittikçe artmaktadır. Bu nedenle gelecek dönemlerde hem okulun öğrenci sayısının artışı hem de yeni okulların açılması muhtemeldir. Bu sayede Rusların ev içinde başlattıkları ve iki ülke arasındaki hareketlilikleriyle güçlendirdikleri ulusaşırı öğrenme alanı kurumsal bir kimlik kazanmıştır ve bu, karma evliliklerden doğan çocukların en azından iki ülkede okuma ve eğitimle ilişkili çalışma fırsatlarını genişletmektedir. Bu bakımdan onları eğitim ve işgücü piyasasında daha avantajlı bir konuma kavuşturmaktadır. Özetle Rus okulunun, içerici ve kültürlerarası kurumsal bir habitus olduğu söylenebilir.

Rus çocukların eğitimiyle ilgili kararlar, onların bakımından da sorumlu tutulan annelere bırakılmıştır. Çocukların eğitim gördüğü bu okulun kadrosunun da annelere benzer

bir profile sahip olan öğretmenlerden oluşması, Rus-Türk çocukların Türkiye'de özgün bir eğitim habitusuna kavuşmalarını sağlamıştır. Böylece evde enformel öğrenme alanı, farklılık göstermeden formel öğrenme alanıyla bütünleştirilmiştir. Bu noktada sözü Sasha'ya (30) verirsem,

'Bu bizim için büyük bir fırsat. Eskiden bunlar yoktu ve biz çok zorlanıyorduk. Artık çocuğum istediği zaman eğitimine devam edebilir, Rusya'daki haklardan yararlanması için bir engel kalmadı. Türkçe sadece sokak dili, Rusça ise milletlerarası. Türkçeyi zaten sokakta öğreniyor. Bu onun için yeterli. Burada Amerikan sistemi var, çocuklar bir şey öğrenmiyorlar, eğitim sistemi çok kötü. Buna mecbur kalmadığım için çok mutluyum'.

4.3.4. Vakıf ve Dernekler[120]

Başka bir ülkeye giden göçmen, arkasında aile ve arkadaşlarını bırakır. Arkada bırakılanlar bunlarla da sınırlı değildir. Göç sonrası, kişiler sosyalleşme, bilgilenme, danışma ve yardım alma gibi pek çok destek mekanizmasından mahrum kalır (Koelet ve de Valk, 2016) ve bu destek mekanizmalarını gittikleri yerde bulmaya çalışır. Guilmoto ve Sandron'un (2001: 146) da altını çizdikleri gibi, göç eden bireyler, geride bıraktıkları çevreye ve düzene benzer yapıda bir mikro düzeni, yeni göç ettikleri coğrafyada kurma eğiliminde oldukları gibi bu tecrübeyi daha önce yaşamış olanlar da sonradan gelenlere yardımcı olma eğilimindedir. Bu durum, göçmenler arası bağ sağlanmasının ana motivasyonudur. Bu da Dünya'nın farklı yerleriyle çeşitli şekillerde kurulan ve sürdürülen ağların yarattığı yeni mekânsallıklardan (Featherstone vd., 2007) biri olan vakıf ve derneklerin ortaya çıkmasına neden olmaktadır[121].

[120] Rus vakfı ve dernekleri dışında, Rusya Federasyonu kökenli çeşitli sivil toplum kuruluşlarının da Türkiye'de faaliyet göstermesine İçişleri Bakanlığı tarafından izin verilmiştir. Bunlar arasında onay tarihi en eski olan (14.09.2005) Rusya Federasyonu Ticaret ve Sanayi Odası Türkiye Temsilciliği iken, en yeni olan (19.01.2018) All-Russia State and Public Ser. Sendikası'dır.

[121] Göçmeni geride bıraktığı bağlantıları sürdürmesine yardımcı teknolojiler gelişmiş olsa bile, sosyal ağlar zamanla değişime uğradığından (Levitt ve Jaworsky, 2007; Lusis, 2012) benzer ağları gidilen yerde bulmak için temas kurdukları bu dernekler, göçmenin kendi kültüründe ve dilinde olmaları nedeniyle göçmenin hem işgücü piyasasına hem de topluma girişinde gereken bilgiyi sağlarlar (Bosswick ve Heckmann, 2006).

İkisinin birbirinden farkı, vakıfların mal ve hizmet temelli kurulması, derneklerin ise insanları bir araya getirmeyi amaç edinmesidir. Yine vakıfların kurulumda mal varlığı önemliyken ve üyelik gerekmezken, dernekler kazanç amacı gütmezler ve derneklerin hayatta kalması için üyelik gereklidir. Bu nedenle vakıflar bir başvuru noktası olarak önemliyken, yapısı ve amaçları bakımından derneklerden farklılaşırlar. Dernekler, vakıflara göre daha içericilerdir, çünkü göçmen ağlarının kümelenmesi konusunda etkinlikleri fazladır.

Göçmen organizasyonlarının/derneklerinin farklı türlerine ilişkin geniş bir literatür vardır ve göçün Dünya genelinde yayılmasıyla birlikte göçmen dernekleri de sayıca ve etkinlik bakımından artmaktadırlar (Çağlar, 2006). Üyelerine farklı şekillerde fayda sağlayan ve onları destekleyen bu derneklerle ilgili çalışmalar (Okamura, 1983; Orozco ve Rouse, 2007) genellikle göç akışlarının belirli bir tarihsellik içinde süreklilik kazandığı gelişmiş ülkelere odaklanmaktadır. Amerika'dan (Guarnizo ve Smith, 1998; Lopez vd., 2001) Kanada'ya (Silva, 2006), Almanya'dan (Amelina ve Faist, 2008) İsveç'e (Odmalm, 2007) kadar geniş bir coğrafyada görülen göçmen dernekleri, göçmenler kadar göçmen olmayanları da içeren karmaşık sosyal ve kişiler arası ilişkiler odağıdır.

İstanbul'da Ruslar genellikle Rus-Türk iş adamlarının etkin olduğu Türk-Rus Vakfı'ndan ziyade genellikle derneklere yönelmektedirler. Türkiye'de Ruslar, göç tarihleri birkaç on yıla yayılsa bile, dernekler yoluyla hızla örgütlenmişlerdir ve bütün bu dernekler, Rusya Dışişleri Bakanlığı'yla ilişki halindedir. Hatta Rusya Yurttaşlar Konseyi'nde kendilerini temsil edecek kişiyi de bu dernek başkanları arasından seçmektedir. Göçmen organizasyonları, göçmenlerin hem kökende hem de gittikleri yerde politik etkinliklerinin artmasını etkiler (Portes, Escobar ve Walton, 2007). Aynı zamanda onlar, göçmenlerin ikili vatandaşlığı üzerinden devletlerin politik etki alanlarını genişletirken muhatap olmak istedikleri kurumsal yapı ihtiyacını karşılarlar. Rus derneklerinin Rus Dışişleri Bakanlığı'yla ilişkileri de bu eksendedir. Türkiye'deki bütün faaliyetlerini kapsayan planlarını, bu şekilde

yapmaktadırlar. Böylece Rusya Hükümeti, çocuklar için açılan bir resim sergisinden de Rusça eleman arayan bir işletmeye sağlanan personel önerilerinden de haberdar olmaktadır.

Rusların dernek düzeyinde kendi ülkelerinin temsilcileriyle doğrudan ilişki kurabilmeleri nedeniyle dernekleşme oldukça önemli bir etkinlik olarak kabul edilmekte ve Rusların grup için dinamikleri de yeni derneklerin hızla ortaya çıkmasını beraberinde getirmektedir. Bu derneklerden yalnızca ikisi, resmi iletişim adresi olarak sunulmakta ve hatta Rusya Federasyonu Ankara Büyükelçiliği'nin resmi web sayfasında yer alsa da (Şekil 28) bu çalışmanın yapıldığı dönemlerde İstanbul'da Rusların kurduğu, yönetiminde bulunduğu ve/veya onlar için faaliyet gösteren toplamda 7 derneğe ulaştım. Bu derneklere son yıllarda başkanlığını eşleri Rus olan veya Rusya'da ticaret yapan kişilerin oluşturdukları eklense de hepsinin amacı, etkinlikleri ve üye profilleri benzer yapıdadır. İstanbul'daki dernek başkanları bile, kendileri dışındaki bütün derneklerden haberdar değildir. Çünkü hızla kurulan bir dernek aynı hızla kapanabilmektedir. Yine aynı alanda etkinlik gösteren iki dernek arasındaki rekabet, derneklerin birbirlerini görünmez kılma çabalarını beraberinde getirmektedir. Bu nedenle bütün Rus kurumları içinde bilgisine en zor erişilen kısım derneklerdir.

Şekil 28. Rusya Federasyonu Büyükelçiliği'nin internet sayfasında yer alan Rus dernekleri

Scott'a (1995) göre bu ulusaşırı organizasyonların kurulumu adım bağımlıdır, biri kurulduktan sona diğerleri de kurulur. Gerçekten de göçmen yoğun bölgelerde böyle bir oluşumun ortaya çıkması, kimi zaman fonksiyon veya hedef kitle bakımından ayrışsalar da oldukça fazla ortak noktası bulunan çok sayıda oluşumu beraberinde getirir. İstanbul'daki Rus dernekleri de böyle ortaya çıkmaya başlamıştır. İstanbul'da Rus derneklerinin kurulmaya başlaması 1990'larda başlasa da İçişleri Bakanlığı dernekler masasına kayıtları oldukça geçtir. Dolayısıyla dernek çatısı altında ama kayıtsız olarak uzun süre faaliyet göstermişlerdir. Bunda, Türkiye'deki yasal durumları ve buradaki mevzuattan habersiz oluşları etkilidir. 2000'lerde iki ülke arasında ilişkilerin gelişmesi ise derneklerin artışını beraberinde getirmiştir. Çünkü derneğin bir mezo yapı olarak göç sistemine katkısı artmıştır. Bu katkı iki ülke arasında ticaret yapmak isteyenlere danışmanlık hizmetinden, Rusya'da dil okullarına gitmek isteyenler için aracılık yapmaya, İstanbul'da Rusça bile tezgâhtar arayışında olana eleman sağlamadan tercümanlık yapmaya kadar genişlemiştir. Yine aynı yıllarda artan evlilikler ve bu evliliklerden doğan çocukların eğitimi, derneklerin fonksiyonlarını artırmıştır.

Bu fonksiyon artışı alternatif yapıların da altyapısını sağlamıştır. Mesela Gaziosmanpaşa'da açılan *Puşkin Derneği*, Rus Okulu'nun açılışında gereken eğitim kadrosu altyapısını oluşturmasına destek olmuştur. Bir diğer dernek olan *Rusya Gençlik Derneği* (Kartal), çocuk eğitimine odaklanarak hem çocukların iki dilli eğitimi için kurslar açmakta hem de Maltepe Belediyesi işbirliğiyle çok sayıda Rus bayramının geniş katılımlı olarak kutlanmasını ve bu yolla çocuklara aktarılmasını sağlamaktadır. *Rus Dayanışma Derneği* (Maltepe), İstanbul'da yaşayan Rusların Türkçe öğrenmeleri için kurslar açmakta, yine Türkler için Rusça kurslar düzenlemektedir. *Rusya Eğitim, Kültür ve İşbirliği Derneği* ise Şişli'de kurulmuştur, ama yakın zamanda bağlı bir yapısını Beylikdüzü'nde de açmıştır. Beylikdüzü'nde genellikle dil eğitimi ve çocuk eğitimi konularına odaklanılırken, Şişli şubesi iki ülkedeki büyük ekonomik ve politik işbirliklerinde rol almaktadır. Rusya kültür festivallerinin organizasyonu ve büyük girişimlere danışmanlık yapılması da bunlar arasındadır. *Rusya ve Komşu Ülkeler Girişimciler Derneği* (Maltepe) yeni bir dernek olsa bile, kısa sürede fuarlarda stant açmayı ve bu yolla görünürlük kazanmayı başarmıştır. Bu derneğin kurucusu bir Türk'tür. Ancak dernekte çalışanlar Rus kadınlardır. Bu derneğin amacı, özellikle ekonomik ilişkilerin gelişimi için aracılık yapmaktır. Bunların dışında İstanbul'da *Yabancı Haklarını Koruma Derneği* de bulunmaktadır. Aslında bu dernek sadece Rus göçmenlerle ilgilenmemektedir. Ancak derneğin kurucuları arasında yer alan Rus evlilik göçmeni, kendi konumunun da etkisiyle genellikle eski SSCB'den gelenlerle ilgili faaliyetler yapmaktadır. Bu derneğin asıl odağı, yabancıların sorunlarının çözülmesi ve onların Türkiye'deki yasal haklarının genişletilmesidir.

Öncü Rus göçmenlerin ve sonradan onların adımlarını takip edenlerin buluşmaları, sıklıkla bu dernekler yoluyla olmaktadır ve derneklerin bu bir araya getirme fonksiyonu yoluyla da sosyalleşme düzeylerinin artması ve beşerî sermayenin kurumsallaşması

sağlanmaktadır[122]. Göçmenlerin gönüllü organizasyonları olan göçmen dernekleri, kolektif fayda sağlamak için gereken dayanışma, karşılıklılık ve kolektif dayanıklılığı ortaya çıkarır (Putnam, 2000). Bu noktada sözü Maya'ya (28) verirsek,

'Ben seni tanımazsam sana yardım edemem. Belki arkadaşlar evlerinde buluşabilirler ama dernek daha resmidir. Bir göçmen için en önemlisi dayanışmaktır. Dayanışmak güzel bir şeydir. Birlikte kuvvet vardır. Bir araya gelirsek kimse bize zarar veremez. Tek tek bir yaprak gibiyiz, birlikte olunca ise büyük bir çınarız'.

Göçmen organizasyonları, göçmenlerin beşeri sermayelerinin birikim yerleri olduğu gibi topluluğun kolektif hafızasının canlı tutulmasını ve tarih yazımının ortaklaşmasını sağlar. Bu durumu Anna'dan (32) dinlersek,

'Biz doğru bir şekilde kendi kültürümüzü anlatmak istiyoruz. Türklerin Rusları yanlış tanımalarını istemiyoruz. Bunu tek tek yapamayız ama dernekle yaparsak daha güçlü etkisi olur. Biz aslında kendimizi anlatarak kendimizi unutmayı engelliyoruz'.

Bununla birlikte Lacomba ve Cloquell (2014), göçmenlerin kurdukları derneklerin, köken ülkenin kalkınmasına da katkı yaptığını belirtirler. Zira Kirstin Schutter (2008), Meksika, Fas, Filipinler ve Türkiye'yi kapsayan analizinde, göçmen organizasyonlarının toplu bağış, yatırım ve birikimleri sağladıklarını bildirir. Rus derneklerin faaliyetleriyle iki ülke arasındaki ilişkileri geliştirme çabaları, iki ülkenin kalkınmasına doğrudan veya dolaylı olarak etki etmektedir. Ancak onların etkinliği Türklerde olduğu gibi para aktarımı değil, yönlendiricilik ve danışmanlık sayesindedir. Rus dernekleri de sağladığı ilişkilenme ortamıyla, doğrudan veya dolaylı olarak kalkınmaya katkı sağlamaktadır. Bu durumu Veronika'dan (62) dinlersek,

[122] Dernekler, yerel halkla mesafenin artması durumunda göçmenin yalnızlığına çare olabilirler ancak zamanla göçmenin grupla sosyal mesafesini de artırabilirler. Zira bazı Rus kadınlar, dernek yoluyla bütün yaşamsal ihtiyaçları karşıladıkları için, kendilerini Türkçe öğrenme konusunda zorlamadıklarını, bunun da iş bulmada seçeneklerini kısıtladığını ve topluma entegrasyonlarını etkilediğini belirttiler.

'Bir yatırımcı arkadaşım Rusya'ya yatırım yapmak istiyordu. Derneğe geldi. Biz burada ona neler yapması gerektiğini anlattık. Şimdi Rusya'da 4 şubesi var. Yanında Ruslar çalışıyor. Benim ülkem daha fazla gelişiyor, işsizlik azalıyor. Böyle çok iş yapılıyor. Çok büyük paralarla yatırım yapılıyor'.

Kalkınma, iki yönlüdür. Özellikle Türkiye'de güven ortamının zedelendiği dönemlerde Türkiye'ye gelmek, burada yatırım yapmak veya turist olarak bulunmak isteyenler dernekleri aramışlardır. Derneklerin onlara sağladığı güvence üzerinde de hedeflerini gerçekleştirmişlerdir. Bu bakımdan derneklerle kurulan ilişkinin, Türkiye'ye doğrudan faydasının olduğu noktalar oldukça fazladır. Bu durumu Laila'dan (45) dinlersek,

'Laila biz kötü şeyler duydur Türkiye nasıl? Gelin, gelin. Türkiye çok güzeldir. Biz mutlu yaşıyor, tehlike yok. O zaman gelir'.

Dernekler, aslında göçmen ağlarının kurumsallaşmış şeklidir. Bu yolla kurulan ağların, özellikle yeni göç etmiş kişilerin işgücü piyasasına entegrasyonu anlamak için önemli bir rolü olduğu göç araştırmacıları tarafından kabul edilir ki bu ağlar yeni mekânda işe erişmek için zorlukların üstesinden gelmeye ve destek sağlamaya yardımcı olur (Kalter ve Kogan, 2014: 1435). Öncü göçmenler yeni gelenlere iş ve ev bulmada yardım ederek göçmenlerin ekonomik geri bildirimlerini artırırlar (Massey vd., 1993). Göçmenin ev-sahibi topluma uyumuna yardımcı olurken ona güvenlik, dayanışma, etnik ekonomi içinde işgücü piyasası fırsatları de sunar (Portes, 1995; Waldinger, 2005). Rus derneklerinin İstanbul'da en belirgin fonksiyonlarından biri, ağları kolektifleştirmek ve yerelle bağlantı sağlamak suretiyle öncü göçmenlere iş bulmasıdır. Tam zamanlı ve belgeli işler, her göçmen için erişilebilir olmasa bile, yarı zamanlı sağladıkları işlerle göçmen kadınların ekonomik bağımlılıklarını azaltmaya katkı sağlamaktadırlar. Bu durumu önce Malvina (51) sonra da Inna'dan (36) dinlersek,

'Türk işveren tek tek Ruslar bulamaz. Dernek arıyor. Dernek şu iyidir, şu değildir. Bu şekilde bilgi veriyor. Her gün arıyor en az 5 şirket'.

‘5 lira kazandığında 10 liralık özgürsün. Evlilikte iki tarafta da para varsa özgürlük vardır… Dernekten bir iş var, gelir misin diye arıyorlar. Hemen gidiyorum. Beni niye arıyor biliyor musun? Çünkü onlar da benim gibi kadınlar. En kötü durumda kim varsa ona işi veriyorlar’.

Inna’nın anlatısından da yola çıkarak, sosyal ağların toplumsal cinsiyetli yapısının (Donato vd., 2006: 12) derneklerin toplumsal cinsiyetini de belirlediği söylenebilir. Türkiye’de, örgütlenmesinde güçlük çekilen gruplar içinde ilk sıralarda göçmenler, gençler ve kadınlar yer almaktadır (Molina ve Guardiancich, 2018: 6). Bununla birlikte Rus kadınlar, kurdukları bu derneklerle mevcut yapının değişmesine de katkı sağlamaktadırlar. Göçmen derneklerinin toplumsal cinsiyet bakımından kurucu profilinde olduğu gibi üye profilini de belirleyen, göçün toplumsal cinsiyetidir. Rus göçmenler kadın ağırlıklı bir grup oldukları için, derneklerin kurucuları ve üyeleri de –birlikte çalışılan Türk eşler hariç- çoğunlukla kadındır. Bu durumu Daria’dan (32) dinlersek,

‘Dernek kültürü Ruslarda vardır. Benim annem dernek gibi bir topluluğun başkanıydı. Biz terörist değiliz. Medeni insanların ve bir araya gelerek gelişmek istiyoruz. Kimin bir araya geleceğim? Burada evli Rus kadınlarla. Çünkü erkek derneği açsam kimseyi bulamazdım’.

Rus kadınların dernekler yoluyla bir araya gelmeleri onların evlilikleriyle başladığı gibi çocuk sahipliğiyle de artmaya başlamıştır ve daha çeşitlenerek gelişmiştir. Çünkü çocukla birlikte ihtiyaçları ve sorunları da artmıştır. Moore (1990), evlilik ve anneliğin kadınların ağlarının çeşitliliğini, yoğunluğunu ve kompozisyonunu belirgin bir şekilde değiştirdiğini belirtmektedir. Özellikle yeni doğan bebeği olan kadınların daha izole bir hayat yaşamakla birlikte, kendileri gibi olan kadınlarla ilişki kurma eğiliminde oldukları biliniyor (Ryan ve Mulholland, 2014: 263-264). Rus kadınlar da spontane ilişkilenme alanları yerine derneklerde belirli bir programı izlemeyi uzun vadede daha yararlı bulmuşlardır. Bununla birlikte bu

derneklerle ilişkilenen kadınların bir kadın ve çocuk sahibi bir kadın olarak ihtiyaçları için başvurdukları adresler tekdüzeleşme yaratmış ve bu durum bazen bazı ürünler için piyasanın üzerinde fiyat ödenmesine neden olmuştur. Bu durumu Yana'dan (28) dinlersek,

'İlk geldiği zamanlarda dernekteki kadınlara sordum. Türkçe öğrenmeye başlayınca internetten kendim aradım. O zaman pek çok şeyi çok pahalı aldığımı anladım'.

Son olarak, dernekle ilişkileri olan Türkler içinde Rusça bilenlerden bazıları da bu kullanıcı profilini bir hedef kitle olarak görmeye başlamışlardır. Bunlar içinde kadın doğum doktorları ve avukatlar ilk sıralardadır (Şekil 29). Bu, derneğin yerelle ilişkisinin arttığının işareti olduğu kadar, yerelin de derneğin potansiyelinin farkına vardığını ve beşeri sermayesini bu yolla geliştirmeye çalıştığını göstermektedir.

Şekil 29. Ruslara hizmet veren Türk bir avukat

4.3.5. Medya

Göçmenler, gelişen teknolojilerin etkisiyle hem uydu kanalları üzerinden geldikleri yerde izlenen televizyon programlarını içeren yayın akışını takip edebilirler hem de sık havayolu bağlantısının olduğu yerlerde, anavatanlarından gelen gazetelere belirli satış noktalarından ulaşabilirler. Zira Sophie Mamattah (2006: 14) İskoçya'da yaşayan Ruslarla ilgili çalışmasında, Rusların göç etseler bile, diğer diller yanında Rusça haberleri de takip etmeyi bırakmadıklarını belirtmektedir. Aynı şekilde Avustralya'daki Çinliler, Çin'deki program akışlarını takip ettikleri için işlerine geç kalsalar da köken ülkede ve yerleştikleri

ülkede çoklu medya takibi yaparak 'ikili gündeliklilik duygusu' taşımaya başlamakta ve gündelik deneyimleri 'iki yerlilik' niteliği kazanmaktadır (Sinclair vd., 2001: 53). Steven Vertovec'in (2004) vurguladığı iki odaklılığı gündelik hayatının merkezine taşıma da aslında bu gündelik pratiklerin tekrarıyla gerçekleşmektedir.

Göçmenin gittiği ülkede medya takibi yapabilmesi için, o ülkenin dilini bilmesi gerekiyor. Bu dili bilmediği zaman, o ülkenin dilinden kendi diline aktarılan ve daha genel karakteri içeren bilgilere erişebilir. Ancak yerelde göçmeni ilgilendiren konulara bu yolla erişmesi mümkün değildir. Göçmenlerin gittikleri ülkelerde anadille yayın yapmaları da hem kendi topluluklarına erişmelerini sağlaması hem de daha spesifik bilgileri içermesi bakımından oldukça önemlidir. Bu durumun gerçekleşmesi, ancak göçmen girişimciliği veya yerel bir girişimcinin göçmenlerdeki bilgi tüketim potansiyelini fark etmesiyle mümkündür. Mesela Meksika'da haftalık olarak İngilizce yayınlanan Guadalajara Reporter veya aylık olarak yayınlanan Ojo del Lago, Lake Chapala Review ve El Charral İngilizce dil seçeneği sayesinde özellikle buradaki Amerikalılar tarafından takip edilmektedir. Bir anlamda anadilin İspanyolca olduğu bir yerde, yerel düzeyde İngilizce konuşan kişilere yönelmekte ve onların kendi dillerinde haber alma kanallarını genişletmektedir. Böylece ana akıma veya İngilizce konuşulan Dünya'nın geneline hizmet etmeyen kültür-sanat etkinliklerinden göçmenler de haberdar olmaktadır (Croucher, 2009: 477). Benzer bir görünüm Almanya'daki Türklere yönelik yayınlarda da ortaya çıkmaktadır. Jürgen Gerdes ve Eveline Reisenauer (2010), Almanya'da özellikle iki dilli yayınlarda, hem Almanya'dan hem de Türkiye'den gündelik hayata dair politikadan kültürel etkinliklere kadar türlü gelişmelere yer verildiğini ve bu yolla ulusaşırılaşmaya katkı sağlandığını ortaya koymaktadırlar. Bununla birlikte göçmenin anavatanında da medya takibi yapması onu küresel alanda yeni medya imajlarının gittikçe genişlemesine (Appadurai, 1991) ve göçmenin yaratılan aynı medyatik ritüellerin ister istemez parçası olmasına (Anderson, 2006) karşı bir alternatif de yaratmaktadır. Özellikle

yerel düzeyde üretilen bilgi, göçmenin sesinin bu küresel görünüm içinde bastırılmasını engellemeye hizmet etmektedir.

Politik ulusaşırılaşma kadar, ekonomik ve sosyo-kültürel ulusaşırılaşmaya da içerik katkısı yapan bu medya kanalları, bir başka deyişle basın-yayın organları, içinde Türkiye'de Rusça yayınların yerine baktığımızda 2000'lerden sonra bir gelişmenin söz konusu olduğu görülür. Bu dönem aslında göçün, daha kalıcı bir karakter taşımaya başladığı ve aynı zamanda karma evliliklerin de gelişim gösterdiği dönemdir. Antalya merkezli VTV kanalında Matruşka isimli programın yayınlanmaya başlaması yanında, Türkçe dilinde program yapan ama Türkiye'deki Ruslara, Rus kurumlarına ve Rusya-Türkiye ilişkilerine sıklıkla yer veren *Dünya'nın Öteki Yüzü* (TELE 1 Kanalı, Hakan Aksay) isimli program da vardır. Bunların dışında basında Rusça içerik üreten gazete ve dergiler de vardır. Bu çalışmanın odağında yer alan İstanbul'da ilk Rusça dergi olan Roksolana ve ilk Rusça gazete olan Bosfor yayın hayatına girmiştir.[123] Bosfor Gazetesi'nin merkezi Bakırköy'dedir. Ancak dergi sahibiyle dergide çalışan Rus bir kadının da eşlik ettiği bir gün Yeni Bosna'da bir görüşme gerçekleştirdim. Roksolana Dergisi'nin merkezi ise derginin internet sayfasında Ataşehir olarak belirtilmiştir. Ancak bu dergi hakkındaki görüşmeyi, internet sitesinde yer almasa da derginin 4. Levent'teki ofisinde yaptım.

Bu yayınların önemi, İstanbul merkezli girişimler olması ve basım ve dağıtımının da İstanbul'da gerçekleşmesidir. Her iki yayının kurucuları da önceki dönemlerde Rusya'da yaşamış olan ve bugün de bağlantıları devam eden Türk erkeklerdir. Bu açıdan bakıldığında derginin etnik grubun bir üretimi gibi görülmemesi düşünülebilir ama, yayınları hazırlayan kadro, büyük çoğunlukla Rusça konuşulan ülkelerden gelen kadınlardır ve bunlar arasında Rus evlilik göçmenleri ağırlıktadır. Hatta Roksolana Dergisi'nin sahibinin eşi de Rus'tur ve

[123]Zaten İstanbul, moda, sanat ve edebiyat üretiminin büyük kısmının üretim alanı, pek çok uluslararası etkinliğin bölgesel merkezidir.

derginin hazırlık sürecini birlikte gerçekleştirmektedirler[124]. Bu dergi, ortak dil üzerinden eski SSCB ülkeleri halklarını bir araya getirmekte, onları ilgilendiren konularda Türkiye'de ihtiyaç duydukları anadilde içerik üretimini sağlamaktadır (Şekil 30). Derginin tanıtım broşüründe de bu derginin Türkiye'de Rusça konuşanlar için yayınlandığı şu sözlerle ortaya konmaktadır,

'Roksolana Türkiye'de Rusça konuşanlar için yayınlanan bir dergidir. Bu tüm 15 eski Sovyet cumhuriyetlerinden hiç birisinin unutulmadığı anlamına gelir. Buradayken hepimiz biriz, birlikteyiz'.

Şekil 30. Roksolana Dergisi'nin bazı sayılarındaki kapaklar

Roksolana Dergisi'nin tarihine, dağıtım yerlerine ve içeriğine baktığımızda, derginin isim seçimi bile, Osmanlı-Rus ilişkilerine gönderme yapmaktadır. Roksolana, Osmanlı İmparatorluğu'nun onuncu padişahı olan Kanuni Sultan Süleyman'ın eşi Hürrem Sultan'ın, Avrupa'da bilinen adıdır. Hürrem Sultan'ın kökenine ilişkin çeşitli rivayetler olsa da onun Rus olduğuna ilişkin görüşler de mevcuttur (Özakbaş, 2000: 348) ve bu görüşler, Rusların Türklerle ortak tarih kurulumunda en fazla referans gösterdikleri kısımdır. Hürrem Sultan'ın sadece bir padişahın eşi olarak değil, sarayda bir kadın olarak etkinliği ve bu açıdan tarihe

[124] Genel olarak kadınların yatırım için gereken sermayeye erkekler kadar ulaşamamaları onların ekonomik etkinliklerini etkilese de farklı etkinlikler içinde aktif rolleriyle kendi alanlarını genişletmektedirler.

vurduğu damga da onun bilinirliğini etkilemiştir. Nimet Taşkıran (1972) Hürrem Sultanı şu sözlerle anlatmıştır,

'Osmanlıların Altı Devri olarak adlandırılan Kanunî devrinde, Haseki Hürrem Sultan, Padişahın gözdesi, olağanüstü zeki bir yaratık, şefkatli ve hatta bu yönden egoist bir ana, kanlı politik olaylara karıştığı söylenen bir kişi, Osmanlı egemenliğine kadın hakimiyetini, saltanatını getirmiş, hiçbir şeyden çekinmez bir kadın olarak karşımıza çıkar. Nasıl yorumlanırsa yorumlansın, yabancı ülkelerde bile, kadın hükümranlığı bayrağını elinde tutan ilk kadınlardan birisi olduğuna şüphe yoktur'.

Hürrem Sultan'ın tarih sahnesinde olduğu dönemi anlatan *Muhteşem Yüzyıl* filmi, 2011 yılında Türkiye'de yayınlanmaya başlamış ve kısa sürede en çok izlenen dizilerden biri haline gelmiştir. Bununla da kalmamış, içinde Rusya'nın da bulunduğu 45 ülkeye bu dizi satılmış ve izleyici kitlesini 204 milyona çıkarmıştır[125].

Hürrem Sultan'ın yani Roksolana'ın bu popülerliği, O'nu derginin kapağına taşıdığı gibi (Görsel 8) 2013 yılında yayın hayatına başlayan derginin ismini de etkilemiştir. Ayrıca Hürrem, Türkiye'nin bulunduğu topraklara gelen yabancı bir kadındır. Bu bakımdan pek çok Rus kadınla benzerlik taşımaktadır. Hürrem, başarısıyla, göçmen kadınlara aynı başarıyı sağlama motivasyonu veren bir rol modeldir. Ayrıca Türkiye'de yaşayan Ruslar içinde kadınların sayıca fazlalığını ve derginin hedef kitlesinin de kadınlar olduğunu göstermektedir ki bu isim seçimini de etkilemiştir. Bunu doğrular şekilde, ortalama 5000 tirajlı bu derginin okuyucu profili incelemesinde kadınların oranının %85 olduğu, yine okuyucu yaş ortalamasının çoğunlukla 20-44 yaş aralığındakilerden (%85) oluşması nedeniyle genç kadınlar tarafından tercih edildiğinden bahsetmek mümkündür. Derginin hedef kitlesi, derginin yayın yönetmeni Tatyana Yavuz, şu sözlerle ortaya koymaktadır[126],

[125] http://www.haberturk.com/medya/haber/830894-suleymanin-italya-seferi

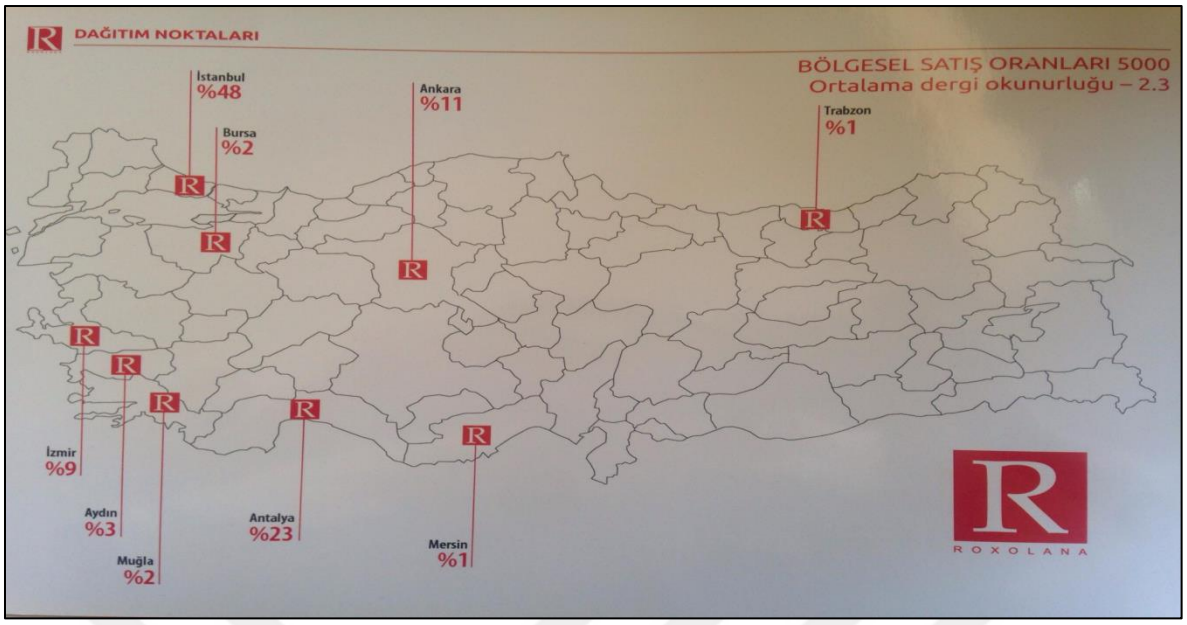
[126] Kaynak: https://tr.sputniknews.com/rsfmradio.com/2014_04_30/Roxolana-Turkiye-nin-Rusca-kadin-dergisi/ Son Erişim Tarihi: 10.04.2018

'Okurlarımız, Türkiye'nin her yerinde… Hiç düşünmeyeceğimiz yerlerde bile okurlarımızın olduğunu öğreniyoruz. Türkiye'de yaşayan Rus nüfusunun sayısı konusunda biz de net bir rakam veremiyoruz. Kimileri 100 binlerden, kimileri 300 binlerden bahsediyor. Bence bu rakam 300 binden bile fazla olabilir. Çok sayıda insan buraya geçici olarak geliyor. Ama bu geçici süre, 3-4 seneye kadar uzayabiliyor. Bu insanlar Türkiye'de kalıcı olmasalar da burada oldukları süre içinde okuyorlar, arıyorlar, bize destek bile oluyorlar. Biz daha çok, Perestroyka dönemi sonrası, yani 1991'den sonra değil de daha sonraları yeni göç dalgasıyla gelenlerle çalışıyoruz. Bunlar, genellikle 24-40 yaş aralığındaki Rus kadınları. İyi eğitim almış, çok okumuş, 1 ya da 2 yüksek eğitim programı tamamlamış, aktif, burada bir şeyler yapmaya çalışan ve çocukları için endişe duyan kadınlar.'

Görüşme yaptığım kadınların çoğu bu dergilerin okuyucularıydı ve aralarında zaman zaman kendi yazdıkları makaleleri bu dergide yayınlananlar da vardı. Bunlardan biri olan Maya (28), bu derginin İstanbul'daki Rus kadınlar için önemini şu sözlerle ortaya koydu,

'Burası bir iletişim platformu. Kadınlarla ilgili konular ele alınıyor. Rusya'da, İngiltere'de, Kenya'da, Yeni Zelanda'da ve Türkiye'de kadın olmak farklıdır. O yüzden bütün dergilerde bizi ilgilendiren yazılar bulamayız. Burada İstanbul'daki Rus kadınları ilgilendiren yazılar var. Kendi hayatımızı konuşuyoruz, farklı düşünme yollarını öğreniyoruz. Bence en önemlisi bu dergi sayesinde kendi tarihimizi yazıyoruz'.

Roksolana Dergisi'nin Türkiye'de dağıtım noktaları, Rus evlilik göçmenlerinin ülke geneline dağılımını gösteren haritayla örtüşmektedir. Buna göre, bu çalışmaya konu olan İstanbul %48 ile bölgesel satış oranları üzerinden dergi okuryazarlığının en fazla olduğu il iken, bunu %23 ile Antalya, %11 ile Ankara, %9 ile İzmir ve %3-1 oranlarıyla sırasıyla Aydın, Bursa, Muğla, Mersin, Trabzon izlemektedir (Harita 14). Bununla birlikte son dönemlerde Kayseri gibi, daha önce Rus göçmenlerle ismi anılmayan şehirlerde de dergi satışları başlamıştır.

Harita 14. Roksolana Dergisi'nin dağıtıldığı şehirler

'Ruslar gerçekten bu ülkeye çok şey getirdi. Bıraktığı miraslarla gurur duyup tekrar hatırlanmamamızı sağlıyoruz' diyerek yayınların amacını ortaya koyan dergi, güncel katkıları da görünür kılarak topluluğun kolektif hafızasının yaratımı ve sürekliliği için çalışmakta ve topluluğu, kendilerini ilgilendiren konular etrafında bir araya getirmektedir. Dergide işlenen konular oldukça çeşitlidir. Bu konular, hem Rusya hem de Türkiye'de gerçekleşen önemli olayları içerse de çoğunlukla, Türkiye'de yaşayan Rusları doğrudan ilgilendiren konulara ağırlık vermektedir (Şekil 31). Derginin sayıları genel olarak tarandığında öne çıkan konu başlıkları şunlardır: Türkiye'ye ilk gelişte kültürel farklılaşmadan kaynaklanan değişiklikler ve Rus kadınların Türkiye'deki hayatlarına ilişkin yazılar, Türkiye'de yabancıların ve karma evliliklerinden doğan çocukların hakları, Türkiye'de kredi ile konut alma, Türkiye'de alternatif turizm rotaları, Türk sineması, Türkiye'de yazılı olmayan trafik kuralları, Türkiye'de bankacılık, Türkiye'de iş kurmak, Türkiye'de toplum yapısı, Türkiye'de Rus sanatçılar, Türkiye'de cinsellik, Türkiye'de kabul gören giyim tarzı, Türkiye'de boşandıktan sonra çocuk velayeti, Türk yemeklerinin tarifleri, İstanbul'da Hıristiyanların mekânlarına ilişkin bilgiler, Paskalya yumurtası boyama etkinlikleri, Rusların ve Türklerin bayrama kutlamaları, Türkiye'de Rus kurumları, Türkiye'de Rusların bir araya geldikleri etkinliklerin

haberleri, Türk-Rus evlilikleri, Türkiye'de yaşayan Rusların kimlik bunalımı, İstanbul'da çocuk dostu kahvaltı mekânları veya Türkiye'de çocuklarla yaz tatili önerileri, çocuklara yönelik etkinliklerin haberleri ve gelin hamamı konseptleri. Bütün bu konseptlerin büyük çoğunluğu, doğrudan Rus evlilik göçmenlerini ilgilendirmektedir. Bu da hem okuyucu kitlesinin neden çoğunlukla kadınlar olduğunu ve bundan da önemlisi, İstanbul'da Rus kadın göçmen varlığının bir yayında onları merkeze taşıyacak kadar önemli hale geldiğini göstermektedir.

Шпаргалка

ТИПИЧНЫЕ ОШИБКИ ПРИ ОБЩЕНИИ С ТУРЕЦКОЙ РОДНЕЙ

Türk akrabalarınızla görüşürken yapılan tipik hatalar

Каждая невеста хочет произвести хорошее впечатление на родственников мужа. Но если дома помогает знание общих традиций и знакомый этикет, то за границей общение с новой семьей напоминает минное поле. Родня настороженно встречает будущую невестку и оценивает ее по несвойственным нашей культуре критериям. Наша шпаргалка поможет вам обойти самые острые углы как при первом знакомстве, так и в дальнейшем.

По одежке встречают. Яркий макияж, чересчур вызывающие наряды и подчеркнутая сексуальность нравятся вашему мужу, но не его родне. Короткие юбки и глубокие декольте оставьте для других событий. Турецких родственников лучше встречать в скромном наряде и с умеренным макияжем.

Не сидите сложа руки. Даже при первом знакомстве не чувствуйте себя в гостях. Для турецкой родни вы – невестка, которая должна помогать хозяевам дома. Проявите инициативу: предложите помочь накрыть на стол, убрать тарелки или организовать смену блюд. Заслужить дополнительный бонус можно сварив турецкий кофе и раздав его присутствующим.

Улыбайтесь. Нам свойственна определенная сдержанность, которая в Турции зачастую воспринимается как холодность, граничащая с высокомерием. Труднее всего приходится поначалу, когда между вами и новыми родственниками стеной стоит языковой барьер. Здесь на помощь придет улыбка и несколько базовых фраз: «Elinize sağlık» [досл. «здоровья вашим рукам» – говорится хозяйке дома за столом, эта фраза также относится ко всему, что сделано своими руками], «Güzel» («прекрасно» – подойдет к комплименту по любому поводу) и «Teşekkür ederim» [«спасибо»]. Добавьте улыбку – и хорошее впечатление обеспечено.

Не говорите «нет». В Турции не принята форма прямого отказа. Даже если ваша свекровь при походе по магазинам предлагает купить к вашей квартире розовые шторы со стразами, не стоит резко отказываться. Идеальная фраза: «Спасибо, очень красиво, – я подумаю над этим». То же самое за столом. Если вам предлагают еду, блюдо, которое вы не любите, или правила этикета кажутся вам самыми нелепыми, просто скажите: «Спасибо, я не буду». Вместо заветного слова вы услышите, как минимум, четыре варианта: «Inşallah» – «Мне бы хотелось, чтобы это случилось, но обещать не могу, ведь все в воле Аллаха», «Kusura» или «Hayırlısı» – «Я не против, но пусть решает Аллах». «Bakarız» – «Посмотрим»: как правило, это значит, что собеседник просто не хочет говорить «Нет».

Не торопитесь в гости. «Ждем вас у себя» – стандартная фраза на прощание. Но это совершенно не значит, что родные ждут вас с визитом. Так, тетя мужа обозначила родню и знакомых два дня, с удовлетворением рассказывая, что новая невестка заехала на чай. Девушку подвело желание быть вежливой с новой родственницей. Способ понять, когда вас зовут действительно в гости, а когда нет – прост. Если родственники при следующей встрече спрашивают, почему вы до сих пор не были у них – уточните предпочтительный день визита. И только тогда собирайтесь в гости, захватив десерт.

Не переборщите с этикетом. Свое уважение к старшим в Турции демонстрируют, целуя им руку и прикладывая ее ко лбу. И хотя никто не будет требовать от невесты-иностранки следования всем традициям, но этот жест добавит очков в ее пользу. Главное, не перестарайтесь: о том, как русская невестка поцеловала руку 40-летней сестре мужа, вся турецкая семья вспоминает до сих пор. Как правило, особый почтительный этикет родственников в преклонном возрасте: при их появлении принято вставать, а когда не стоит класть ногу на ногу – в некоторых семьях это считается невежливым.

Мой дом – моя крепость. Каждая турецкая мама уверена: все, что принадлежит сыну, принадлежит и ей. Именно поэтому у нее будут ключи от вашей квартиры, свободный в нее доступ и ее правила. Кажется, самый неподходящий момент. Иногда

Şekil 31. Roksolana Dergisi'nde işlenen konulara bir örnek

Rus evlilik göçmenlerinin yazarları olduğu bu dergi, güncel politika içinde eski Sovyet ülkelerinin ve özellikle Rusya-Türkiye ilişkilerinin gelişimini işlemektedir. Bununla birlikte dergi, iki dilli çocukların eğitimine yönelik bir çocuk eki de hazırlamaktadır. Bu ek, Türkiye'de yetişen Rus neslinin karma kimlik gelişimini beslemeye yöneliktir (Şekil 32).

Şekil 32. Roksolana Dergisi'nin Rusça Çocuk Eki: Roksolashka

Bu dergiye reklam veren firmalar üzerinden bile, iki yerlilik okunabilir. Çünkü her iki ülkeden firmalar da dergiye reklam vermekte, müşteri profilini iki ülke vatandaşlarını kapsayacak şekilde genişletmeye çalıştıkları reklamları için bu dergiyi seçmelerinden anlaşılmaktadır (Şekil 33). Yine okuyucu kitlesi dikkate alındığında, ailenin ve özellikle çocukların bakımıyla ilgili konuların doğrudan kadınlara yüklendiği açıkça görülmektedir.

Şekil 33. Roksolana Dergisi'nde bir reklam

Türkiye'de Rusça yayın yapan Bosfor Gazetesi ise, 12 yıldır iki haftalık periyotla Rusça yayın yapmaktadır. Bu gazetenin Türk Havayolları, Aeroflot Rus Havayolları ve Kazak

Havayolları'nın özellikle Rusça konuşulan ülkelere yaptıkları seferlerde uçaklarda da dağıtımı yapılmakta; İstanbul Atatürk ve Sabiha Gökçen Limanları, Antalya Limanı ve Ankara Esenboğa Limanı'nda satılmakta; başta İstanbul ve Antalya olmak üzere 150'den fazla otelde bulunmakta; Moskova gibi şehirlerde düzenlenen fuarlarda dağıtılmakta ve bunun yanında İstanbul, Antalya, Muğla ve İzmir gibi turistik şehirlerdeki gazete bayilerinde satılmaktadır. Roksolana Dergisi'nin olduğu gibi Bosfor Gazetesi'nin de hedef kitlesi Rusça konuşan topluluklardır, ama ağırlık yine Rusya Federasyonu üzerinedir (Şekil 34).

Rusça basılan gazetelerin önemini, onların Rusların ihtiyacı olan içeriği kendi dillerinde üretmeleri ve yaygın bir dağıtım ağına sahip olmaları kadar zaman zaman Rusların doğrudan sesine yer vermeleridir. Bunu Bosfor Gazetesi'ne abone olan Yana'dan dinlersek,

'Bir sorun olduğu zaman buraya yazabilirim. Bana bunun için imkân veriyor. Türk gazetelerine yazmam mümkün değil. Bir kere Türkçe bilmiyorum. Ayrıca ben onlar için o kadar önemli değilim. Çeşitli bağlantılara ihtiyacım olacak. Zaten benim bu alanda tanıdığım yok'.

Bu yayının bir başka abonesi olan Lyuba (29) ise Türkiye'de Ruslar hakkında böyle bir kaynağa ulaşmanın Ruslar arasında bir birlik yarattığını şu sözlerle ifade etti,

'Yabancılar için emlak yasası değişiyorsa, bizim hepimizi kapsıyor. Ruslar için vize değişiyorsa bizim hepimizi kapsıyor. Bu değişimi öğrenince gazeteyi arayanlar oluyormuş. Sonra da gazeteyi gruplardan da paylaşıyorlar. Biz birlikte ne yapabileceğimizi konuşuyoruz'

Marina (29) ise, bu yayın sayesinde İstanbul'da yaşayan Rus kadınların bilgi edinme konusunda eşlerine bağımlılığını azaldığını anlattı,

'Türk erkekler kadınların kendilerini fazla geliştirmelerini istemiyorlar. İnsanın kendini geliştirmesi bilgi edinmesiyle mümkün. O yüzden ben aslında birçok şey yapabilirim ama eşim bu konuda araştırmıyor, bana bilse bile bilgi vermiyor. Ben bu gazeteyi arkadaşımda gördüm ve çok ilgilendim. Sonra abone oldum ve Türkiye hakkında çok daha

fazla bilgim oldu. Eşimin başlarda müdahalesi oldu, bu durum onun hoşuна gitmedi ama zamanla o da buna alıştı.'

Şekil 34. Bosfor Dergisi'nin bazı kapakları

Bosfor Gazetesinde Türkiye'deki politik gelişmeleri ve Rusya-Türkiye ilişkilerini odağa alarak yayın yapmaktadır. Bu ilişkiler ekseninde Türkiye'deki Rusların hayatlarının değişimi de bir başka konudur. Bunların yanında yabancı öğrencilerin yükseköğrenime geçişlerine ilişkin haberler gibi karma evliliklerden doğan çocukları ilgilendiren bilgilere de yer verilmektedir. Ayrıca Türklerin sevdikleri yemeklerin tarifleri, Türkiye'de turizm, festival ve kültür-sanat haberleri de gazetede yer almaktadır (Şekil 35-36).

VESTİ TURTSİİ BOSFOR

TÜRKİYE'NİN İLK RUSÇA GAZETESİ

www. vestiturkey.com

16 - 31 ИЮЛЯ 2015 г.

Турецкий рок-фестиваль на берегу Эгейского моря

Этим летом турецкий рок-фестиваль в Зейтинли соберет на берегу Эгейского моря лучших рок-исполнителей Турции.

В рамках фестиваля, который пройдет с 20 по 23 августа в тихом прибрежном городке Зейтинли на пляже Дальян, выступят три десятка исполнителей. Фестиваль, предлагающий кемпинг, откроется выступлением команды Istanbul Arabesque Project.

Во второй день сыграют такие тяжеловесы анатолийского рока, как Феридэ Дюзагач, Айлин Аслым, Teoman, Pinhani, Luxus, Gece. Вечером третьего дня в фестивале примут участие Джейлан Эртем, Умут Кузей, Ниязи Кокондэ, группы Duman, Bulutsuzluk Özlemi, TNK, Nükleer и Başlıklı Kız. Самой насыщенной будет последняя ночь мероприятия, когда свои хиты исполнят Хайко Джепкин, Pentagram, Pilli Bebek, Kurtalan Ekspres, Blacktooth, Nemrud и Fallen.

Şekil 35. Bosfor Gazetesi'nde yerel bir etkinliğe dair haber

тился с председателем Народно-республиканской партии Кемалем ву», были обсуждены принципы и обещания сторон. лидером и представи кратической партии н

Университет Сулеймана Демиреля отменил экзамены YÖS в 26 странах

Университет Сулеймана Демиреля отменил проведение экзамена для иностранных студентов (YÖS) из-за подозрений в связи с фальсификацией результатов

Как утверждают организаторы экзамена в Турции, вопросы теста были заранее распределены среди определенных лиц в «Параллельном государстве», действующем против государства в Турции. Об этом сообщил координатор YÖS Халюк Сонгур.

В интервью журналистам Сонгур напомнил, что иностранные граждане, проживающие в Турции и желающие обучаться в местных и иностранных вузах, вынуждены сдать экзамен YÖS. По его словам, в предыдущие годы боль-

шая часть подавших заявку на YÖS, в качестве места жительства выбирала то же место, а некоторые – места, которые, как утверждается, были домами или общежитиями «Параллельного государства». В связи с этим на первом этапе руководство университета отменило экзамены, которые должны были быть проведены за границей.

«В настоящее время мы отменили экзамены в 26 странах, в том числе в Афганистане, Азербайджане, Алжире, Кот-д'Ивуаре, Марокко, Гане, Ираке, Камеруне, Казахстане, Кении, Мавритании и Нигере», – заявил Сонгур.

Şekil 36. Bosfor Gazetesi'nde karma evlilik gerçekleştiren veya bu evliliklerden doğan çocukları ilgilendiren bir haber

Gazetedeki reklamlar da yine iki yerliliğe vurgu yapar niteliktedir ve restorandan otel reklamına, mobilya reklamından diş polikliniği reklamına kadar hayatın farklı alanlarındaki ihtiyaçlara yönelik duyurulara yer verilmektedir (Şekil 37). Bu reklamların yapılabileceği kanalların sınırlılığı, hedef kitlenin de belirli kişilere veya işletmelere yönelmesine neden olmaktadır. Yine Rusların Facebook üzerinden kurdukları gruplarda yapılan reklamların da benzer bir etkiye neden olması, Türkiye'deki Rus nüfusunun tüketim kanallarının genel görünümünü şekillendirmektedir. Görüşme yaptığım kişilerin avukatlarının, doktorlarının,

çocuk bakıcılarının veya yöresel ürün satın aldıkları yerlerin, ev eşyası aldıkları dükkânların bile pek çok kişi için olmasının nedeni, biraz da piyasanın bu yapısıyla ilgilidir.

Şekil 37. Bosfor Gazetesi'nde diş sağlığıyla ilgili bir reklam

İstanbul'da yaşayan Ruslar kendi dillerinde içerik üreten yayınlara ilgi duysalar da, iki ülkede de medya takibini her gün yapmaktadırlar. Yani haftalık veya aylık çıkan yayınlardan daha fazla, günlük haberleri izlemekte ve kendilerini ilgilendiren konularda bilgi sahibi olmaktadırlar. Bu konuda da ev içinde bir ayrım söz konusudur. Evin içindeki iş bölümünü de yansıtan bu görünümü Nelly'den (36) dinlersek,

'*Bizim evde mutfakta Rus kanal, salonda Türk kanal açık'.*

Nelly, diğer pek çok Rus kadın gibi Rus kanallarını öncelikli olarak izlemekte ve bu kanallardan elde ettiği bilgiyi de Türk eşiyle paylaşmaktadır. Türk eşi de Türkiye'deki haberlerde onun bilmesi gerekenleri aktarmaktadır. Kadınların Türkçe bilme düzeyleri arttıkça, daha bağımsız bir medya izlemesi gerçekleştirdikleri için, zamanla haberlere bir aktarıcı aracılığıyla değil, doğrudan ulaşmaktadırlar. Bunlar, onların Rusça içerik üreten dergilere gönderdikleri yazıların da çeşitlenmesine neden olmaktadır. Ayrıca Facebook gruplarında bu konularda yaptıkları paylaşımlarla da binlerce kadının bilgilenmesine yardımcı olmaktadırlar.

4.3.6. Restoranlar ve Kafeler

Göçmenler, gittikleri ülkelerde ekonomik faaliyetlere katılarak hem genel ekonomiye hem de etnik grubun ihtiyaçlarının karşılanmasına katkı sağlayabilirler. 'Etnik işletme' veya 'etnik girişimcilik' olarak isimlendirilen bu durum, dünya genelinde göçün artışıyla birlikte yayılmaktadır. Göçmenlerin başka ülkelerdeki genel tüketime yönelik görece büyük ölçekli yatırımlarından ayrı olarak, sadece kendi grubunun ihtiyaçlarına yönelik olarak başlayan ve zamanla büyüme potansiyeli olan küçük ve orta ölçekli girişimleri de vardır. Bu girişimler, etnik grubun alışkanlıklarını sürdürmesini, etnik nişlerin ortaya çıkmasını ve niş ekonomisinin yaratımını beraberinde getirir. Göçmenlerin açtıkları bu tür işletmeler, kentsel peyzajı etkilediği gibi -ki göçmenlerin kentleri şekillendirmede etkin rolleri vardır (Glick-Schiller ve Çağlar, 2009)-, grubun bir araya gelebileceği ve kolektif kimliği birlikte üretebilecekleri bir ortamı da meydana getirir. Yoğun bir şekilde belirli köken bölgeden göçmen alan ve bu göçmenlerin de belirli kentsel ünitelerde kümelendiği yerlerde, bu işletmelerin de etkisiyle göçmenlerin anavatanına benzeyen bir görünüm de ortaya çıkabilir ki Amerika Birleşik Devletleri'ndeki Chinatown ve Little Italy buna örnektir. Bu eğilimin bir başka sonucu, göçmenlerin belirli mesleklerde kümelenmeleridir (Selvarajah ve Masli, 2011; Waldinger vd., 1990)[127] ki bu etnik girişimciliklerin ortaya çıkışında ve gelişiminde de rolü olan sosyal ağların (Atsan, 2017) etkinliğiyle ilgilidir.

Göçmenlerin gittikleri yerlerde bu türden ilk açtıkları işletmeler, genellikle hızlı tüketim ürünleri üzerinedir. Çünkü hayatın devamı için gerekli olan ürünlere erişmek, diğer ihtiyaçlardan daha önceliklidir. Bu nedenle etnik restoranlar, dekorasyon mağazalarından daha çabuk faaliyete geçer ve aynı çabuklukla da yanına yenilerini ekleyerek büyürler. Burada bir boğazdan geçirilen kültür kolektifleşir, sosyal ilişkiler ve güven ortamı gelişir (Portes ve Zhou, 1992; Waldinger, 1986) ve ikinci neslin de bu yolla kimliklenmesi sağlanır. Aynı

[127] https://www.forbes.com/sites/hbsworkingknowledge/2015/12/07/why-immigrant-workers-cluster-in-particular-industries/#34f11783558b Son Erişim Tarihi: 20.04.2018

zamanda yerli olanın da göçmen mutfağıyla tanışması sağlandığı için kültürel sınırların aşınma olasılığı da belirir.

İstanbul'da Rusların sayısının artışıyla birlikte Rus yemekleri yapan işletmelerde de artış yaşanmıştır. Ancak bu işletmelerin kurucuları içinde Eski SSCB ülkelerinden gelenler kadar, özellikle Rusya ile belirli bir tarihsel ilişkisi olan diğer göçmenler ve Türkler de yer almaktadır. Restoranı oluşturan aktörler çeşitli olsa bile, tüketici hedef kitlesi öncelikle Ruslar veya Rus yemeğini sıklıkla tüketenler olduğu için, bütün bu girşimler Rusların kültürel pratiklerini sürdürmesine hizmet etmektedir. Bu nedenle bir işletmenin sahibi Rus olmasa da oradan Rusların bir araya gelmesi amaçlandıysa, bu kurumun da ulusaşırı nitelik taşıdığı rahatlıkla söylenebilir. Yine mutfak kültürü, eski SSCB ülkelerini düşündüğümüzde, sınırlarını bugükü ulusal sınırlarla belirleyebileceğimiz bir beslenme rejiminin ürünü olamazlar. Çünkü kültürün en uzun süre ayakta kalan kısmı olan mutfak, diğer mutfaklardan etkilenmeye ve onları etkilemeye çok açıktır. Bu durumu, Lidiya'dan (28) dinlersek,

'İnsanın damağı alıştığı tadı gittiği her yerde arar. Çünkü Dünya'ya gözünü bununla açar. Anne yemeği yer. Benim evimde Rus yemekleri sevilmiyor. Ben de çocuğun annesinin yemeklerini yesin diye Rus restoranlarına götürüyorum. Rus kültüründeki zengin yemekleri anlatıyorum. Rusya'ya gidince de çocuğum hiç yemek seçmiyor artık'.

Bu bilgilerden hareketle, İstanbul'da Rus mutfağının izlerini sadece etnik Rusların açtıkları işletmeler üzerinden değil, Rus yemekleri yapan, dönem dönem mutfağında Rusların çalıştığı ama en önemlisi tüketicileri içinde Rusların önemli bir yer tuttuğu yerlere odaklandım. Ancak İstanbul'da işletmelerin açılma ve kapanmaları oldukça hızlı olduğu için, çalışmanın başında açık olan bir yer, ben bu satırları yazarken kapanmıştı. Bu restoranın adı Matruşka'dır. Yine, bir süredir kapalı olan bir yer, yeniden hizmet vermeye başlamıştı. Bu restoranın adı da Rejans'tır. Yine de onların yarattığı kültür ve kullanıcıların hafızalarındaki yeri, kapanmasıyla bir anda ortadan kalkmadığı gibi, açılmasıyla da bir yenidenlik değil,

devamlılık hissi bırakıyordu. Bu nedenle hepsini bir arada değerlendirmeye karar verdim. İlişkiselliği göstermesi bakımından güncel mekân kullanımı haritası üzerinden restoranların yerleştirilmesiyle de İstanbul'da Rus mutfağı sunan lokanta ve kafelerin haritası ortaya çıkmış oldu.

İstanbul'daki kurumsal bir yapı olarak bu mutfak kültürünün gelişimi Beyaz Rusların İstanbul'a gelişiyle başlamıştır. *Rejans* adlı ilk restoran, modern Türkiye'nin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk'ün de müdavimi olduğu bir yerdi. Hatta Mustafa Kemal Atatürk'ün Rejans'a geldiğinde oturduğu masa, bugün *sonsuza kadar rezerve* yazısıyla birlikte korunmaktadır (Şekil 38)

Şekil 38. Rejans Lokantası'nda Atatürk'ün masası[128]

Dönemin diplomatlarının, siyasetçilerinin, memurlarının ve sanatçılarının sıklıkla gittiği bu restoran, sunduğu entelektüel ambiyansla oldukça popülerdi. Hatta Zuhal Olcay, Küçük Bir Öykü Bu albümünde yer alan *Özledim* isimli şarkısında, Rejans'tan şu sözlerle bahsetmiştir,

> 'Beyaz örtüler üstünde
>
> Rejans'ta yemek yedikten sonra
>
> Müşterisi az bir barda
>
> Baş başa kafe konyak içmeyi

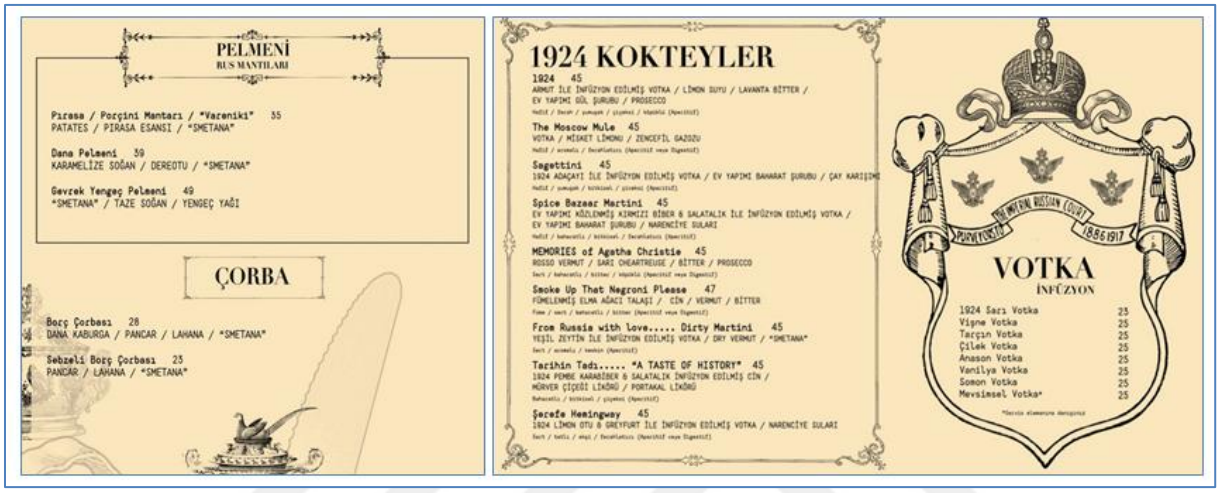
[128] https://www.mynet.com/ataturkten-yadigar-1924-rejans-1150677-myyemek Son Erişim Tarihi: 10.05.2018

Ah! Özledim, özledim

Bütün bunları çok özledim

Özledim, çok özledim'

Beyaz Rusların Türkiye'den gidişinden bir süre sonra kapansa da yakın zamanda *Rejans1924* adıyla yeniden hizmete başlamıştır. Menüsünde klasik Rus yemekleri ve votka çeşitleri bulunmaktadır (Şekil 39).

Şekil 39. Rejans Lokantası'nın menüsü

Ruslar için tarihsel öneme sahip olan ve bugün de faaliyet gösteren ikinci bir restoran *Ayaspaşa*'dır. Beyoğlu'nda 1943 yılında faaliyete başlayan bu restoran, aslında Ayaspaşa Rus Restoranı adıyla hizmete başlamıştır. Ancak 6-7 Eylül 1955'te azınlıklara yönelik şiddet olaylarında zarar görmemek için adındaki Rus kelimesini kaldırmıştır. Sonra yeniden Rus kelimesini adına eklemiştir. Bu restoran, aslında kocası Rus olan Judith Krischanovski isimli bir Macar göçmen tarafından açılmıştır. Judith Krischanovski, ölene kadar bu işletmenin sorumlusu olarak kalmıştır. Ayaşpaşa Rus Restoranı, sadece Rusların İstanbul'daki varlıklarının bir unsuru olmakla kalmamış, Türk edebiyatında da kendine yer bulmuştur. Edip Cansever'in Manastırlı Hilmi Bey'e Birinci mektup şiirinde, bu restorandan bahsetmektedir.

'Sanki kar yağıyor da sürekli,

Tepebaşı'ndayız

Karlar gıcırdıyor ayaklarının altında

Besbelli Gümüşsuyu'ndayız, Rus Lokantası'ndayız

-Ne tuhaf, biz her zaman her yerdeyiz ikimiz-

Şarap içmişiz, üşüyoruz

Dışarda dünya silinmiş'

İstanbul'un Avrupa yakasında Rus yemeklerinin bulunduğu bir diğer restoran ise, *The Galata House'*dur (Galata Evi). The Galata House, 1904 yılında Büyük Britanya İmparatorluğu'nun Sivil Hapishanesi olarak faaliyete geçmiş ve uzun yıllar, İstanbul'da yaşayan İngilizler tarafından karakol ve mahkeme olarak kullanılmıştır. 1933'te ise Fransız bir aileye geçse de zaman içinde farklı etnik azınlıklar tarafından satın alınmıştır. Bugünlerde Kırım Tatarı bir göçmen ve Türk eşi tarafından işletilen bu restoranın menüsünde Rus yemekleri yanında Gürcü yemekleri de yer almaktadır. Hem Ayaspaşa hem de Galata Evi, Rusların tarihte etki ettiği topluluklara bıraktığı kültürel mirasın dışa vurumlarıdır. Bu durum, Rus kültürünün nüfuz alanının genişliğini ve etkisini göstermektedir. Bunu Rusların eski SSCB ülkelerinde etkinliklerinden okumak da mümkündür. Bununla birlikte Türkiye'de daha önce olmayan bir beslenme rejimini ortaya çıkaran Ruslar, toplumsal hayatı bu yolla etkileyerek tarihe damga vurmayı sürdürüyorlar.

Beyaz Rusların ve etnik azınlıkların yerleşim yerleri içinde Avrupa yakasının Beyoğlu ve civarının oldukça tercih edilir oluşu, en eski restoranların da burada bulunmasının nedenidir. Bununla birlikte, Rusların İstanbul'u Anadolu yakasını da kapsayacak şekilde genişlemeye başladığı için, 2000'li yıllardan itibaren özellikle Rusların yoğun olarak kullandıkları Kadıköy'de de Rus mutfağı yapan yerlerde artış yaşanmıştır. Bunlardan birincisi yakın zamanda kapanan ama doktora çalışmasının görüşmeleri sırasında katılımcı anlatılarında geniş yer bulan Bağdaş Caddesi'nde açılmış olan *Matruşka,* ikincisi ise hala hizmete devam eden ve Rıhtım'a yakın işlek bir sokakta yer alan *Rustik Kafe*'dir. Bu iki işletmenin ortak özelliği, Avrupa yakasındaki işletmelerden farklı olarak dekorasyonda Rusya'ya ait simgelere daha fazla yer vermesi, dekorasyon unsurlarının bir kısmını Rusya'dan getirtmesi ve Rus tarihi ve kültürünün öğrenilmesi için doğal bir ambiyans sunmasıdır.

Avrupa yakasındaki işletmelerin dekorasyonda benzer bir görünüme sahip olmamalarında, daha eski tarihli oluşları, kurucularının ekonomik kaynaklarının ve dönemin siyasi koşullarının elverişsizliği etkilidir.

Matruşka Restoranı, Türkiye-Rusya-Azerbaycan arasında ticaret yapan Rus bir kadın ve Azerbaycanlı eşi tarafından açılmıştır. Restoranın masa ve sandalye dışında kalan dekorasyon unsurlarının tamamı Rusya'dan getirilmiştir. Hatta yemeklerin orijinalliğini koruması için, Rus mutfağı konusunda uzman olan bir aşçının Rusya'dan gelmesi sağlanmıştır. Bu nedenle eski SSCB'den bugüne Rusya'nın yapısına ilişkin çeşitli unsurlar, restoran ziyareti sırasında incelenebilmekteydi. Rusya'nın uzay çalışmalarından gündelik hayata, enstrümanlardan eski teknolojik araçlara kadar çeşitli objelerin sergilendiği masalar ve vitrinler yer almaktaydı (Şekil 40).

Şekil 40. Matruşka Restoranı'ndan Bir Görünüm

Taverna olarak da hizmet verdiğinden canlı müzik yapılan bu mekân, kısa sürede Rus nüfusun uğrak yeri olmuştur. Müzisyenleri arasında İstanbullu Ruslar da olduğundan, restoran aynı zamanda istihdam da sağlamıştır. Rus yemekleriyle menünün oluşturulduğu bu restoran, Müşterileri göre artan fiyatlar nedeniyle, işletmeciye göre ise ulusaşırı yatırımların takibini zorlaştıran bir yer bağlılığı sağladığından kapanmıştır. Yine de bugün Bağdat Caddesi'nde buluşan Ruslar, adres tarifi yaparken bu restoranı bir referans noktası olarak almaktadırlar.

Rustik Kafe, Rusya'ya çalışmaya giden ve uzun yıllar orada yaşayan bir Türk tarafından kurulmuştur. Restoranın kurucusu Rus kültürüne özel bir ilgi duyduğu için, Rusya'da bulunduğu süre boyunca oraya özgü çok sayıda eşyanın koleksiyonunu yapmaya çalışmıştır. Bugün restoranda bu koleksiyonun da görülmesi mümkündür (Şekil 41).

Şekil 41. Matruşka Restoranı'ndan bir görünüm

İşletme sahibi, Türkiye'ye döndükten sonra, artan Rus nüfusuna karşın Rusların özel günler dışında sıklıkla gidebilecekleri bir restoranın bulunmadığını fark etmiş ve bu restoranı açmıştır. Kafenin sahibi Türk olsa bile, mutfağı etnik Ruslara ve zaman zaman Ukraynalı aşçılara emanettir. Uzun süre zaman geçirmeye imkân veren yapısı nedeniyle Türk müşteriler tarafından da tercih edilen bu mekânda, Rusların sık sık kutlamalarına tanık olunmaktadır. Burada Ruslar için önemli olan 8 Mart Kadınlar Günü, 12 Nisan Yuri Gagarin'in uzaya çıktığı gün veya 9 Mayıs Zafer Bayramı gibi günler burada kutlanmaktadır. Bu mekân sadece İstanbul'da yaşayan Ruslar tarafından değil, Rusya'ya kısa süreli ziyaretlerde bulunanlar tarafından da tercih edilmektedir. Bu mekânın işletmecisi, bu mekân sayesinde yeni bir Rusya algısının yaratıldığını, insanların Rusya ilişkin ilgi ve bilgilerinin arttığını belirtti.

4.3.7. Sanal Girişimler: Rus Bakkalı ve Rus Kitabevi

Yukarıdaki Ruslar tarafından açılan, kullanılan veya onlara yönelik oluşturulan yapılar dışında, internetin yaygın kullanımıyla birlikte bazı sanal oluşumlar da çıkmaya başlamıştır. İstanbul merkezli bu girişimler yoluyla Rusların siparişleri alınmakta ve anlaşmalı kargo şirketleri ve elden teslim yoluyla ürünler müşterilere ulaştırılmaktadır. Bu oluşumlardan ilki

Rus bakkalıdır (Русские продукты в Турции) (Şekil 42) Bu yolla Rusların alıştıkları beslenme rejimini devam ettirmelerine fayda sağlanmaktadır. Sayfanın adının Türkçe oluşu, tüketici kitlesini Türkçe konuşanlara da genişletme isteklerinin de bir sonucudur.

Şekil 42. Rus Bakkal'ın profil fotoğrafı

Aslında Ruslar, Facebook'ta gruplar aracılığıyla kendi ülkelerinden gelecek olanlara düşük taşıma ücretleri karşılığında sipariş vermektedirler. Ancak taşıyıcıların çok fazla ürün taşıyamamaları, daha küçük bir hizmet alanı yaratmıştır. Bu yolla ürün satın alanların bir başka sorunu, ürünlerin son kullanma tarihlerinin yakın olarak gelmesi ve bireysel olarak yapılan bu işlerin iyi saklama koşullarını içeren altyapıdan yoksun olmasıdır ki bu ürünlerin bazen bozuk olarak kullanıcıya ulaştırılmasına da neden olmaktadır. *Rus Bakkal*, Facebook üzerinden özel mesajlar yoluyla ürün siparişi almakta, stoklardaki ürünleri de miktarlarıyla birlikte sayfasında yayınlamaktadır (Şekil 43).

Şekil 43. Rus Bakkal'da satılan bir ürünün tanıtımı

İkinci sanal girişim ise *Rus Kitabevi*'dir (Русские книги в Турции/ ПОД ЗАКАЗ). Bu kitabevi, Rusların ihtiyacı olan Rusça kitapları temin etmektedir. Aslında kitabevinin sahibi, bu iş dışında farklı bir sektörde çalışmaktadır. Ancak kendi karma evliliğinden doğan çocuklarının kitap ihtiyacını çoklu seçenekleri içerecek şekilde İstanbul'da karşılayacak bir yer bulamadığı için bu Facebook hesabını oluşturmuş ve satışını yapmaya başlamıştır (Şekil 44). Sanders ve Nee, (1996) özellikle evli olmanın %20 oranında girişimci olma ihtimalini artırdığını Asya kökenli (Çinli, Koreli, Filipinli Hintli) ve üç Hispanik grup (Meksiko, Küba, Porto Riko) arasında yaptıkları araştırmada tespit etmişlerdir. Ruslar bu eğilime böylece medeni durum yanında çocuklu bir kadın olma halini de eklemiş oluyorlar.

Şekil 44. Sanal Rus Kitabevi'nin profilinde yer alan görsel

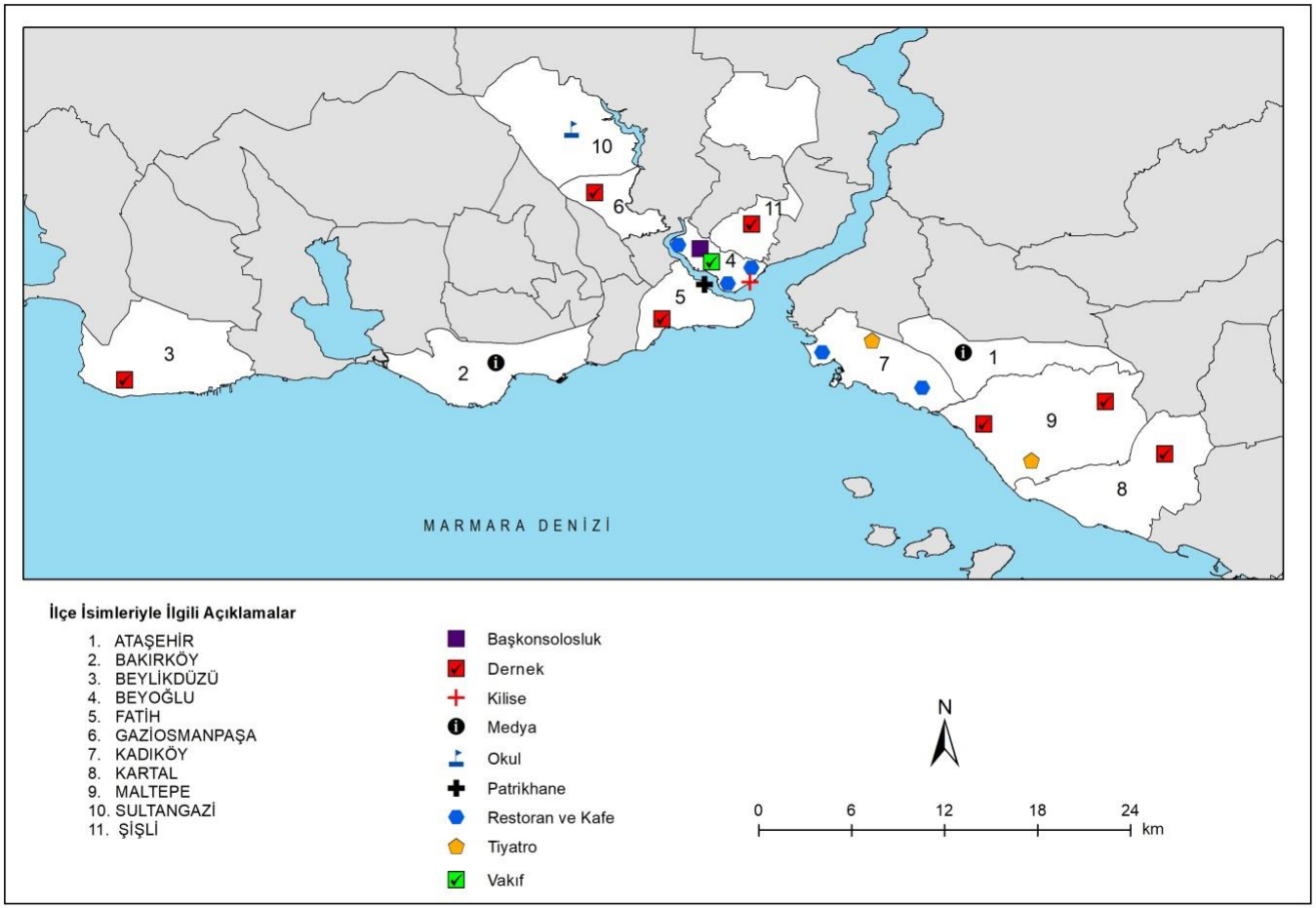
Klasikler ve çok satan kitapları toplu şekilde getirttiği için bunların teminini hızla yapmaktadır. Ancak daha yeni çıkan veya uzmanlık alanlarına yönelik olan kitapları da aynı hızla olmasa bile temin ederek talep eden kişilere ulaştırmaktadır. Rus bakkalda olduğu gibi Rus kitabevi de ürünlerinin tanıtımını anasayfasında yapmaktadır ve bu ürünler içinde Türkçe dil kitapları veya çocuk kitapları geniş yer bulmaktadır. Bu, kadınların kendi adaptasyonları için dil öğrenme kitaplarına olan ihtiyaçlarını, karma evliliklerden doğan çocukların eğitimleri için gereken çocuk kitaplarının gerekliliğini ve bu durumun da kendi piyasasını yarattığını göstermektedir (Şekil 45).

Şekil 45. Rus Kitabevi'nde satılan kitaplara bir örnek

4.3.8. Genel Değerlendirme

İstanbul'da yaşayan Rusların ulusaşırı kurumları ile onların kentsel mekân kullanımlarının genel görünümü örtüşmektedir (Harita 15). Bu, Rusların ulusaşırı kurumlarla ilişkiyi sürdürmeleri youyla kentsel mekânlarını genişletiklerini ve kurumların da aktif olmasını sağladıklarını göstermektedir. Bu görünümden yola çıkarak, İstanbul'un başlangıçta Avrupa yakasında başlayan kümelenmenin zamanla yayıldığı, Anadolu yakasını da kapsar şekilde genişlediği söylenebilir. Yine gündelik tüketime yönelik mekânsal ünitelerin bu yaygın görünümünün, Rusların bölgesel toplanmalarını yarattığı ve özellikle dernekler yoluyla daha küçük grupların bile bir araya gelmeye başladığı anlaşılabilir. Buna eklemlenen ve görünür olmayan sosyal ağlarla birlikte Ruslar, fiziki ve sanal mekânda kendi İstanbullarını ve ulusaşırı mekânlarını yaratmışlardır.

Harita 15. İstanbul'da Rus ulusaşırı kurumlarının genel görünümü

SONUÇ

RUSYA-TÜRKİYE GÖÇ SİSTEMİNDE EVLİLİK GÖÇMENLERİNİN KONUMU: KENDİ SİSTEMİNİ YARATMAK

Çalışmanın bu son bölümünde, önceki bölümlerde paylaştığım bilgilerden yararlanarak kadınların göç sistemine katkılarının özetine yer veriyor ve bu yolla kazandıkları kimlikleri anlatıyorum. Bu bağlamda, Thomas Faist'in (2000) göç sisteminin düzeylerine karşılık gelen ve göç analizlerinin seviyeleriyle ilgili tablolarından da yararlanarak (Şekil 46), farklı dönemlerde ve ölçeklerde Rus kadınların göç sistemindeki konumlarının ele almaya çalışıyorum.

Makro	**Devlet** • Ekonomi • Politika • Kültürel ortam • Demografi ve Ekoloji	**Yapısal fırsatlar ve kısıtlar**
Mezo	**Ara Yapılar** • Sosyal Bağlar • Sembolik Bağlar	**Ağlar, aracılar, kurumlar**
Mikro	**Bireyler** Yaşam kalitesini artırma, Refah, Statü, Otonomi, Teşvik vs.	**Değerler/arzular ve beklentiler**

Şekil 46. Göç analizlerinin farklı düzeyleri

Buna dayanarak geliştirdiğim şekli (Şekil 47) ana bir referans noktası olarak kabul ederek, İstanbul'da yaşayan Rus evlilik göçmenlerinin Rusya-Türkiye göç sistemindeki rollerini, 3 alt başlık halinde analiz ediyorum: *Makro yapıda benlik inşası, mezo yapıda benlik inşası* ve *mikro yapıda benlik inşası*. Bununla birlikte göçmen kadınların etkinliklerinin aslında bu üç düzeyde iç içe geçmiş olduğunu söylemek de gerekir. Yani bütün düzeyleri meydana getiren bileşenlerin birbirlerini dönüştürecek kadar karşılıklı ilişkileri de vardır. Bunu destekler şekilde Bailey ve arkadaşları (2002: 127), ulusaşırı göçü devletler ve göçmen stratejileri arasındaki ilişkinin dönüşümüyle ilişkilendiriyorlar. Bu bağlamda makro, mezo ve

mikro yapılar, göç süreçlerini birlikte biçimlendiriyorlar ancak daha sistematik bir anlatım için bu bölümlemenin yapılmasının pedagojik yararı olduğu da unutulmamalıdır.

Düzey	**Alt Alanlar**	**Süreç**		
		Başlangıç	***Gelişim***	***Olgunlaşma***
		1990'lar	***2000'ler***	***2010'lar***
Makro	***Politik-Ekonomik Yapı***	Sistem Kurucu	Çok Aktörlü	Garantör
Mezo	***Ulusaşırı Ağlar***	Başlatıcı	Kümeleyici	Geliştirici
	Ulusaşırı Pratikler	Hassas Gözlemci	Araçsal Uyumlu	Amaçsal Yenilikçi
	Ulusaşırı Kurumlar	Görünmez	Kimliklendirici	Sermaye Artırıcı
Mikro	***Sosyo-Kültürel İlişkiler***	Trend Yaratıcı	Besleyici	Çeşitlendirici

Şekil 47. Rus evlilik göçmenlerinin Rusya-Türkiye göç sistemindeki konumları

Her bir alt başlık altında da çalışma sürecinde bir örnek olay olarak ortaya çıkan Rusya-Türkiye uçak düşürme krizinde Rus kadınların etkinliklerini, karşılık geldikleri düzeye göre inceliyorum. Çünkü Rusya-Türkiye uçak düşürme krizi, Rusya-Türkiye ilişkilerinde bir dönüm noktası olmuştur. 1990'lardan itibaren açık kapı politikalarıyla, ekonomik işbirlikleriyle, dostluk mesajlarıyla pekişen ve sosyo-kültürel dinamikleri de bu minvalde şekillendiren ilişkiler, 25 Kasım 2015'te radikal bir şekilde bozulmuştur. Bunun nedeni, Suriye'nin kuzeyinde hava saldırıları düzenleyen bir Rus savaş uçağının Türkiye'nin hava sahasını ihlal etmesinden dolayı düşürülmesidir. Ama aslında bu 1. Dünya Savaşı'nın sembolik başlangıcı olarak görülen Avusturya *Arşidükü* Franz Ferdinand'ın Saraybosna'da bir Sırp milliyetçisi tarafından öldürülmesi olayıyla benzerdir. Bir süredir yaşanan politik anlaşmazlıkların dışavurumunun uçak düşürme krizi olması, iki devletin bu kriz sürecindeki açıklamalarından da anlaşılabilir. Öyle ki Türkiye, kendi sınırlarını koruma hakkına saygı yanında, Rusya'nın Suriye'de muhalif grupları desteklediğini ve Bayırbucak Türkmenleri'ne

saldırdığını; Rusya ise, Türkiye'nin Suriye'de teröristleri desteklediğini ve IŞİD'in petrol ticaretinde rol oynadığını iddia etmiştir. Bu süreçte Rusya'nın sırtından bıçaklandığını belirtmesi, Türkiye'yle yakın tarihte kurduğu dostluk ilişkisinin derinliği kadar, bundan duyduğu hayal kırıklığını da gösteriyordu. Özetle, iki ülkenin Suriye'deki politik tutumları, bu krizi ve sonrasındaki gelişmeleri beraberinde getirmiştir.

Rusya-Türkiye uçak düşürme krizinin telafi süreci bir yılı aşmıştır. Bunu kriz sonrası hızla düşen turist sayılarının ve azalan ticaret hacminin artma grafiğinden olduğu kadar, Rus ve Türk toplumlarının yakınlaşması için büyük çabalar sarf eden ve Rus evlilik göçmenlerinin Türkiye'deki hayatlarını iyileştirmek için mücadele eden Rusya Federasyonu Ankara Büyükelçisi Andrey Gennadiyeviç Karlov'un (Андрей Геннадьевич Карлов) 19 Aralık 2016'da Ankara Çağdaş Sanatlar Merkezi'nde gerçekleştirilen *"Gezgin Gözüyle Kaliningrad'dan Kamçatka'ya Rusya"* isimli sergide bir Türk tarafından vurularak öldürülmesinden sonra[129], Rusya Federasyonu Devlet Başkanı Vladimir Putin'in yapıcı bir tutum takınması ve ülkesindeki milliyetçi tepkilere rağmen, Türkiye'yi bu saldırıdan doğrudan sorumlu tutmaması üzerinden de okumak mümkündür.

Krizin ortaya çıkması bir anda olmadığı gibi telafisi de yoğun çabalarla ve zaman içinde gerçekleşmiştir. Krizden en çok etkilenenler ise, bunun telafisi için kendi kaynaklarını kullanarak krizin çözümünde rol almaya çalışanlardır ki bunlar içinde evlilik göçmenleri ilk sıradadır. Çünkü uçak düşürme kriziyle birlikte ağır ekonomik ve politik yaptırımların yaşanması, evlilik göçmenlerinin hayatlarını olumsuz etkilemiştir. Zira evlilik göçmenleri

[129] Bu tez çalışmasının en karmaşık dönemi de buydu. Çünkü gün içinde bile devletlerarası ilişkiler değişebildiği için gelişmelerin hızına yetişmek kadar, bunun etkilerini anlamak da zordu. Bu, aynı kişilerle sonraki dönemde sık sık görüşmeye devam etmeme de neden oldu. Bazı durumlara birlikte tanıklığımız ise, zaten yeniden bir araya gelmenin doğal ambiyansını yaratıyordu. Zira Büyükelçi Karlov'un olduğu sergide ben de bir süre bulunmuştum, orada Rus evlilik göçmenleriyle konuşmuştum ve bu tez çalışmasının ara raporunu yazmak için sergiden ayrıldıktan 40 dakika sonra büyükelçi öldürülmüştü. Bu, o gün konuştuğum kadınlarla yeniden buluşmamın en önemli nedeniydi.

hayatlarını iki ülke arasında sürdürmektedirler ve bir anda düşmana dönüşmüş olan bir ülkenin vatandaşlarıyla evlidirler. Krizin çözümü için mücadele eden kadınlar, kriz söylemini yükselten 'erkek sesinin' altında bir süre kaldıktan sonra, sürdürdükleri bireysel çabalar dikkat çektiğinden yine aynı siyasi el tarafından çözümün bir aracı olarak suyun üstüne çıkarılmışlardır. Bu yolla da kısmen görünürlük kazanmışlardır ama hâlâ onların bu krizden nasıl etkilendikleri ve bununla nasıl baş ettikleri yeterince bilinmediğinden onların sesini daha fazla duymaya ihtiyaç vardır ki bu çalışmada krizin ele alınması bu bakımdan önemlidir.

5.1. Makro Yapıda Benlik İnşası: 'Bizim kaderimizi aynı kalem yazıyor'

Faist'in (2000) sistematize ettiği görünüm içinde makro yapı, devlet ve onun ana bileşenlerine karşılık gelmektedir. Dolayısıyla göçmen için hem köken ülkesi hem de varmak istediği veya vardığı ülkenin ekonomik, politik, kültürel, demografik ve ekolojik koşulları göç etme motivasyonunu etkilemektedir. Bu görünüm yaygın Güney-Kuzey göçünü açıklamaya yardımcı olduğu kadar, daha küçük ölçekli göçleri de analize olanak vermektedir. Bununla birlikte göçmenler, göç ettikleri yer ve kökenleri arasında kurdukları bağlantı üzerinden, Meksika-ABD ya da Filipinler-Kanada örneğinde olduğu gibi, hem ülkelerin politik-ekonomik yapılarının hem de kültürel, demografik ve ekolojik yapılarının şekillenmesini etkilemektedirler (Goli, 2009; Figueroa, 2016; Joly, 2002). Bütün bu yapılar içinde aslında göçmenin eylemlerinin ana çerçevesini belirleyen, devletler düzeyinde yapısal fırsatlar ve kısıtlardır. Bu, çok fazla göçmenin çok az ülkede toplanmasının veya her göçmen grubunun eşit imkân ve problemlerle donanmamış olmasının da nedenleri arasındadır.

Rusya-Türkiye göç sisteminin yapısı, diğer sistemlerden pek çok açıdan farklılık gösterir. Mesela Türkiye'den Almanya'ya yönelen işgücü hareketliliğinde olduğu gibi, hareketlilik devletler arası işgücü hareketliliği politikasının bir sonucu değildir (Sonmez ve McDonald, 2008); Meksika'dan ABD'ye göçlerde olduğu gibi yasadışı aracı yapıların işgal ettiği bir göç endüstrisi yaratmamıştır (Hernandez-Leon, 2005) ya da Filipinler'de olduğu gibi

göç sisteminin kurulumu, göç endüstrisi ve hizmetleriyle ilişkili faaliyetlerin devlet tarafından normal olarak üstlenilmesi (Szanton-Blanc, 1996) söz konusu değildir. Diğer göç sistemlerinde, ilişkilerin kurulumunun ilk aşamasında devletler genellikle doğrudan doğruya göçten kâr elde etmeyi amaçlamamış olsa da para transferlerinin mali piyasalardaki etkisinden kaynaklanan ekonomik ve politik istikrardan dolaylı olarak göçten faydalanmaya (Guarnizo, 2003) ve göçü bir ana kalkınma stratejisi olarak görmeye başlamışlardır. Ruslar için ise göç bir bireysel kalkınma aracı olarak geçiş ekonomisi döneminde kullanılmıştır ve elbette büyüyen ticaret içinde önemli bir ekonomik kalkınma aracı olmuştur. Fakat bunda belirgin farklılık, Türkiye'nin Rus işgücüne ihtiyacının elzem olmaması ve Rusya'nın da geriye para havalesi beklentisinin artık oldukça düşük olmasıdır. Bundan ziyade devletler, karma evlilik göçmenlerinden ve onların Türk eşlerinden çoklu bağlantı kurulumu ve ulusaşırı politik savunuculuk beklemektedir. Rusya-Türkiye göç sisteminin bir diğer özgünlüğü, göçlerin aralarında büyük gelişmişlik farkların bulunmayan ülkeler arasında gerçekleşmesi, ülkelerdeki politik-ekonomik eğilimlere göre göçün yönünün birbiri içinde değişmesi ve bu esnek yapı içinde sistemin kurucu aktörlerinin kadınlar olmasıdır.

Rusya-Türkiye göç sisteminin kurucu özneleri olan ve göç sürecinin çeşitlendirilmesini, karmaşıklaşmasında ve bir aşamadan diğerine geçişte rolü olan (Vertovec, 2006) öncü göçmenlerin büyük kısmı, bavul ticareti için Türkiye'ye gelen kadınlardır. Kadınların bu bireysel girişimleri, sonraki yıllarda büyük ortaklı ve sermayeli ekonomik işbirliklerin geli şimine zemin hazırlamıştır. Bunu destekler şekilde Rus-Türk İş Konseyi Başkanı ve Rusya Parlamentosu üst kanadı Federasyon Konseyi senatörü Ahmet Palankoyev de bu durumu şu sözlerle anlatmıştır,

'Hatırlarsanız, yaklaşık 20 yıl önce bavul ticareti ile başlamıştık. Bugün ise nerelere ulaştık. Artık ilişkilerimizin geri dönüşü yok. Çok boyutlu alanda işbirliğimizi geliştiriyoruz.

Siyasi, ekonomik, ticari, kültürel ve insani ilişkilerimiz öyle bir düzeye ulaştı ki artık bu gelişimin geri dönüşümüne inanmıyorum. Yüksek düzeylere doğru adımlayacağız".[130]

Kadınların bu öncül çabaları, Rusya'daki politik dönüşümün ekonomiye olumsuz yansımasını azaltmaya katkı sağladığı gibi, Türkiye'nin ekonomisinin gelişmesini de sağlamıştır. Dünya'da göçmen kadınların bir kısmı ekonomik koşullardan etkilendikleri için göç etseler de (Buz, 2007: 39), alışıldık sistem kurucu erkekliği tehdit eden ve aktif bir unsur olarak ilişki gelişimine zemin hazırlayan Rus kadınlar bir süre sonra ekonomiyi etkilemeye ve onu yeniden şekillendirmeye de başlamışlardır. Bu durumu Hamza'yı (69) dinlersek,

'Şimdi ben düşünüyorum acaba Rus kadınlar bize Rusya'nın kapısını açmasa ne olurdu? Kesinlikle bu kadar gelişmiş bir ülke olmazdık. Belki Arabistan'a filan giden olurdu ama orda işler çok sıkı. Birkaç yıl çalışan kaçıyor. Rusya farklı. Sanki başka şehre gidip mal satıyor gibi Rusya'ya gittik. Kadınlar olmasa, bu kadar insan ekmek yemezdi'.

Ülkelerin bu hareketlilikle ekonomilerini geliştirme fırsatı bulmaları, onların daha olumlu bir politik ilişkilenmeye geçişlerini sağladığından, bu alanda bir pazar genişlemesi de olmuştur. Ortaya çıkan pastadan pay almak isteyenlerin başvuru noktası yine bu kadınlar olduğundan, kadınların enformel şekilde sağladığı bağlantı ve bilgiler, zamanla yeni bir ticaret ve yakınlık ilişkisi kültürünü de yaratmıştır. Göç etmeyi düşünen ama buna cesaret edemeyenler de bu enformel ağların genişlemesine neden olmuşlardır. Zaten seyahat ederek yan yana gelmenin ve fikir sahibi olmanın önünde kaynak kısıtları olduğunda geri bildirim mekanizmaları daha etkinleşmeye başlamakta, aranılan güven de bu yapılar üzerinden yeniden kurulmaktadır (Fawcett, 1989). Bu ortamda gelişen evlilikler, Türkiye toplumunun daha önce alışkın olmadığı bir evlilik kombinasyonu da öğrenmesini sağlamıştır. Bu, iki ülkede evlilik piyasasını dönüştürdüğü gibi, sosyo-kültürel kavrayışı ve demografik yapıyı da etkilemiştir. Bu durumu Münevver Hanım'dan (82) dinlersek,

[130]https://tr.sputniknews.com/turkish.ruvr.ru/news/2014_12_24/Rus-senator-Rus-Turk-iliskileri/ Son Erişim Tarihi: 10.04.2018

'Bana deseydiniz ki 40 sene önce sen Rus gelin alacaksın, olmaz derdim. Mümkün değildi. Zaten Rus yoktu. Benim amcam yan köyden kız aldı diye 23 sene aileden kimse konuşmadı... Ben amcamın oğluyla evliyim. Kimse sormadı sen evlenir misin diye. Karşı çıkmak yok. Şimdi iki Rus gelinim var. Sofrada Rus yemeği var, valla hoşumuza gidiyor Allah biliyor. Gidiyor kağıtları kesiyor, bir şey yapıyor, bir bayram için. Biz de sorup öğreniyoruz. Her şey planlı, bizi de kendi düzenine alıştırdı. Çocuğu bile takvimle yapıyor, parasını pulunu düşünüp yapıyor'.

2000'lere gelindiğinde bir önceki on yılda yaratılan ortamın da etkisiyle sistemin unsurları çeşitlenmeye başlamıştır. Kitlesel turizm hareketliliği yanında yatırımcıların ve öğrencilerin de gelmesi, çok aktörlü bir görünüm ortaya çıkarmıştır. Bu süreçte hareketliliğe katılanların bir kısmı, önceden buraya gelen ve evlenen kadınların referanslarıyla hareket etmiş veya onların katkılarıyla yaratılan ortama gelmişken; bir kısmı da geldikten sonra evlilik göçmenine dönüşmüşlerdir. Bunlardan biri olan Sasha'yı (30) dinlersek,

'Ben aslında Mısır'a gidecektim ama komşumuzun kızı burada evlenmişti. İstabul'da yaşıyordu. Başka arkadaşları da vardı. O nedenle buraya geldim. Evlenme modası vardı. Ben turist olarak geldim. 5 gün kaldım. O zaman eşimle tanıştım. Arkadaşımın akrabasıydı'.

2000'lerde sisteme farklı kimliklerle katılıp sonunda evlilik göçmenine dönüşen kadınların artışı, Türkiye'de 2003'te vatandaşlık kanununun değişmesine de neden olmuştur. Bu durum, çoklu aidiyetlerin işareti olan vatandaşlığın (Yuval-Davis, 1997) anlamının kadınlar için finansallaşmanın dışına çıkmasına, devletler için de politikleşmesine neden olmuştur. Bu yıllarda kadınlar, evliliği vatandaşlık kazanımı için kullandıkları dönemi aştıklarından, farklı sebeplerle evlilikleri sürdürmüşlerdir. Özelde İstanbul'da, genelde ise Türkiye'de Rus gelin sayısının arttığı bu dönem, Putin'in de siyasi arenada görünürlüğünün artmasına denk gelmektedir. Bilindiği gibi devletler, kaçınılmaz şekilde ulusaşırı ve diasporik alanda kendine yeniden yer bulmaya çalışmaktadır (Ho, 2011). Rusya da 2000 yılında kabul

edilen Ulusal Güvenlik ve Dış Politika Doktrinlerinden referans alarak bu çabayı sürdürmeye başlamıştır. Dünya'nın farklı coğrafyalarındaki Rusları bir araya getirmeye ve Rusya yararına çalışmaya motive etmeye yönelik politikalar geliştirmeye çalışmıştır. 2012 yılında ise üzerindeki sert güç algısını kırmak ve bir çekim merkezi haline gelmek için yumuşak güç olmaya yönelik girişimlerde bulunmuştur. Eğitimden kültüre, inovasyondan turizme kadar geniş bir alanı kapsayan bileşenler etrafında yeni bir siyasi düzeni yaratmaya çalışmıştır. Rusya Federasyonu'nda yumuşak gücü yürüten kurumlar arasında diasporayla da doğrudan ilişkisi olan Ruskiy Mir Vakfı, A.M. Gorçakov Kamu Diplomasisi Vakfı, Rossotrudniçestvo (BDT, Yurtdışında Yaşayan Vatandaşlar ve Uluslararası İnsani Yardımlaşma İşleri Federal Ajansı) ve Rusya Uluslararası İlişkiler Konseyi ve Dış Politika ve Savunma Konseyi vardır (Halidov, 2014). Türkiye'deki Rus diasporası çoğunlukla evlilik göçmeni kadınlardan oluştuğu için, Rusya'nın bu bakımdan Türkiye'deki muhatabı da evlilik göçmenleridir. Yine Rusya'daki seçimler için oy isteyen Rus siyasetçilerin İstanbul'da evlilik göçmenleri tarafından kurulan dernekler üzerinden temas kurdukları ve ikna etmeye çalıştıkları kişiler kadınlardır[131]. Brenda Yeoh ve Katie Willis (1999), diasporanın inşasında devleti kimin temsil edeceğine ilişkin müdahalelerin özellikle toplumsal cinsiyetin kıyısında yapıldığını belirtmektedir. Bu bakımdan Türkiye'deki Rus diasporasının oluşumunda toplumsal cinsiyet faktörünün, kadın göçmenlerin çokluğu ve aktif etkinliği bakımından devletin temsilinin toplumsal cinsiyetini de belirlediği söylenebilir. Ayrıca Rus kadınların eşleri de Rusya'nın iç politikasından eşleri kadar haberdar olmadıkları için onların politik seçimlerine sadık kalmaktadırlar ve bu diasporik yapıya dolaylı katılımla destek vermektedirler. Türkiye tarafından önemi yeterince anlaşılamamış olsa da Rusya, Türkiye'deki vatandaşları üzerinden

[131] Rus kadınların makro ölçekte Rusya ile ilişkileri, Rus devletinin göçmenlerin ulusaşırı alanlarını biçimlendirmede de büyük rolü olmasını beraberinde getirmiştir. Böylece devlet otoritesi bu yeni mekânsallık içinde var olmuş ve evlilik göçmenlerinin karşılıklı ilişkilenme üzerinden kontrol edilmesi de (Collyer ve King, 2015: 186) sağlanmıştır.

politik etki alanını bu ilişkilenme üzerinden genişletmektedir. Bu durumu Ramazan'dan (46) dinlersek,

'Benim eşim Rus vatandaşı değil mi? Putin isterse bu kapıyı çalar, içeri de girer. Niye girmesin? Burada vatandaşı var. Senin devletin hiçbir şey yapamaz. Rusya bunun değerini biliyor. O yüzden Dünya'nın bir ucuna da gitsen seninle bağını koparmıyor'.

Makro yapıda kadınların merkezi aktörlerle ilişkilenmesi vatandaşlık statüsü üzerindendir. Bununla birlikte Rusların Türkiye'de evlilik yoluyla doğrudan vatandaşlık kazanamaması, onların konumları üzerinden Türkiye'nin ulusaşırı rolünü kısıtlarken, çift vatandaşlık hakkı tanıyan Rusya'nın gücünü artırmaktadır. Rusların okul, kilise gibi talepleri için önce Türkiye'deki Rus diplomatlara ulaşmalarının nedeni de budur. Bununla birlikte Rus kadınlar iki ülkede de hayatlarını sürdürdükleri için her iki ülkede meydana gelen gelişmeleri de takip etmekte ve güçleri ölçüsünde müdahale etmektedirler. Bu, vergi düzenlemeleri için açılan karşı imza kampanyalarına destek vermekten, yatırım pratiklerini ve çocukları için okul tercihlerini ülkelerin politikalarına göre şekillendirmeye kadar genişlemektedir. Çünkü Rusya'da yabancılarla ilgili yapılan bir değişiklik, sıradan Rus vatandaşlarını etkilemediği kadar Rus evlilik göçmenini etkilemektedir. Bunu Lyudmilla'dan (27) dinlersek,

'Devlet bir karar vermiş ama bana belki zarar var. Ben söylemeli ki bu bana zarar verir. Yoksa o bilmez. Burda yaşıyor, orda vatandaş, işler karıştı. Sen şimdi mücadele etmeli. Devlet sen söylemeli ben var burda'.

2010'larda ise, evlilik göçmenleri, hem Rusya'nın ulusaşırı vatandaşlık üzerinden (Bauböck, 1994) diasporadaki olumlu temsilini sağlamaları, hem de ekonomik kalkınmaya katkıları nedeniyle ilişkilerin garantörü gibi görülmeye başlanmışlardır. Bu durumu Rus eşiyle 1998'de evlenen ve İstanbul'daki evlilik göçünün yapısının değişimini uzun süredir gözlemleme şansı olan Hamza'dan (69) dinlersek,

'Rusya da Türkiye de biliyor ki bu kadınlar Rusya'da Türkiye'yi, Türkiye'de Rusya'yı savunurlar. Çünkü onlara göre biz artık aileyiz. Kadının kilit bir işi var: Denge. Kaç evlenen kaç boşanan var, bak. Türkler daha çok boşanıyor. Rusların hayatında istikrar var, istikrar güven getirir. Ruslar bilgi sahibiler, bunu paylaşıyorlar, güven veriyorlar. O yüzden onların lafıyla hareket eden kârlı çıkıyor. O yüzden devlet de Rus kadının eteğinde, Türk erkekler de'.

Aynı yıllarda Türkiye ile Rusya arasında eğitim, bilim, kültür ve sanat alanlarında iş birliğini geliştirmek de girişimlerde bulunulmuştur. Mesela Meclis Dışişleri Komisyonu Başkanı ve Türk-Rus Toplumsal Forumu Eşbaşkanları Volkan Bozkır ve Konstantin Kosacev'in yanı sıra, Kültür ve Turizm Bakanlığı Müsteşarı Özgür Özarslan, Türk-Rus Kültür Vakfı Yönetim Kurulu Başkanı Fatih Baltacı, Dağıstan Cumhurbaşkanı Ramazan Abdulatipov, Rus milli sanatçısı İosif Kobzon ve St. Petersburg Parlamento Başkanı Vyaçeslav Makarov'un da katıldığı Rus Kültür Festivali[132] ve Rusya Federasyonu Devlet Başkanlığı bünyesinde kurulan Rusça Konseyi himayesinde, İstanbul Türk-Rus Kültür Vakfı ve Moskova RUDN Üniversitesi işbirliğiyle 'Rus Dili Olimpiyatı: Olimprus' yapılmıştır. Bürokratik anlamda üst düzey katılımcıların yer aldığı bu etkinliklerin İstanbul'daki hazırlık süreci, yine bu garantörlüğe referansla İstanbul'daki Rus gelinlerin katkılarıyla tamamlanmıştır. Bu süreçte rol alan Tanya'ya (29) yer verirsem,

'Burayı şimdi ben biliyor. Mümkün değil bir Türk kadar bileyim ama Moskova'da yaşayan annem var, ondan fazla biliyor. Fistival yapılacak, dernek aradı konsolos. Herkes çok çalıştı. Çünkü bizi devlet aradı, devlet bize güvendi, devlet benim için geldi fistival yaptı. Biz nasıl insanlarız herkes gördü, biz dostuz. Bizim kaderimizi aynı kalem yazıyor'.

2000'lerde sonra Rus dış politikasının dönüşümüyle rolleri artan Rus kadınlar, bu politik yakınlığı ülkeler arası ilişkilerin artmasını sağlayan yapısal fırsatlarla da pekiştirmek

[132]https://tr.sputniknews.com/turkish.ruvr.ru/2013_04_16/1-hafta-surecek-Rus-Kultur-Festivali-gorkemli-bir-torenle-basladi/ Son Erişim Tarihi: 10.04.2018

istemişlerdir ki Türkiye'den Rusya'ya gidenlerin vizesiz seyahatleri için yaptıkları girişimler bununla ilgilidir. Bu süreci Martha'dan (37) dinlersek,

'Ben geliyor serbest, koca gidecek bankadan kağıt al, randevu al, bağlantı kur, belgeler. Bu olmaz. Böyle çok aile vardı. Dernekler çok çalıştı, kocası Rusya'da büyük iş adamı olanlar çalıştı. Biliyorsun büyük iş adam devlete yakındır. Onların Rus kadınlar dedi biz geliyor, neden Türklere yok. Sonra vize kalktı. Şimdi diyor Putin vize kaldırdı. Tamam, doğru ama kadınlar çok çalıştı'.

Rusya kadar olmasa da Türkiye de son yıllarda ulusaşırı politik alanını geliştirmeye başlamıştır. Bu kapsamda yapılanlar doğrudan Türklerle evlenen Rus kadınları kapsamayı amaçlamasa da Rus kadınlar evlilik sonrası seçimleri üzerinden kendilerine yeni bir rol bulmuşlardır. Mesela 2014'te dönemin Diyanet İşleri Başkanı Mehmet Görmez, Moskova'da düzenlenen Uluslararası İslam Forumu'na katılarak bir konuşma yapmıştır. Görmez'in girişimi, evlilikle Müslüman olan Rusların kendilerini söylemlerin muhatabı olarak görmelerine neden olmuştur. Din ortaklığı üzerinden edindikleri kimliğe bu vurgu, Rus kadınların Türkiye tarafından makro ölçekte içerilmeye ne kadar hazır olduklarını da göstermektedir. Bunu Natalia'dan (33) dinlersek,

'Ben Müslümanım ama Türk vatandaşı değilim. Devletin Türk vatandaşları için yaptığı şey beni sadece kocam ve çocuğum için ilgilendirir. Dinle ilgili yapılan beni de ilgilendirir. Ben diyanet işleri başkanı Rusya'ya gidince çok mutlu oldum. Daha önce bu yoktu. O beni Rusya'da temsil etti. Ben de Müslüman olarak Rusya'ya gidince Türkiye'yi temsil ediyorum'.

5.2. Mezo Yapıda Benlik İnşası: 'Sen Birsin, Dernek Bin'

Fazito (2005), göç sisteminin genellikle köken veya varılan alanlara odaklanan ampirik çalışmalara dayandığını belirtir. Bağlantıyı sağlayan ara yapılara vurgu yapan çalışmalar görece azdır (Faist, 2000). Bununla birlikte ara yapılara karşılık gelen ağlar, hem

göç sistemlerinin yapısını etkiler hem de bu yapıdan etkilenirler (Boyd, 1989; Tilly, 1990)[133]. Sosyal yapı ve sistem çözümlemelerinde, sosyal ilişkiler ve yapıların örüntülerini anlamanın bir yolu olan ağlar (Wellman ve Berkowitz, 1988) ve aktör rolleri, özne pozisyonları ile sosyal yapı çözümlemelerine ihtiyaç duyar (Fazito ve Soares, 2015). Rus kadınların, temelde ağları üzerinden şekillenen ve pratikleri ve kurumlarıyla çeşitlenen ulusaşırı hayatları, en çok bu bileşenlerin toplandığı ara yapıda dönüşüme uğramıştır. Çünkü bu ara yapılar, makro yapının kapsayıcı genel hükümleriyle, mikro yapının kişiye özgü eklenti, ihtiyaç ve sorunları arasında bir tampon vazifesi görmüştür. Bu, bir matruşka bebeğinin, en dışındaki ve en içindeki bebek arasındaki ara bebeğin varlığı gibidir. Dıştaki bebek tutularak şiddetli şekilde sallandığında, en içteki bebekle arasında bir ara bebek yoksa, sallanmanın etkisiyle içteki bebek dıştaki bebeğin iç kenarlarına çarpar ve zarar görebilir. Ara bebek ise hem çarpışmanın şiddetini azaltır ve daha tok, senkronik ve güçlü bir ses çıkmasını sağlar hem de sistemi kurduğu denge üzerinden güçlendirir.

Rusya-Türkiye göç sisteminin kurulumunda mezo yapıda benlik inşaları, ulusaşırı ağları, pratikleri ve kurumlarının zaman içinde aldığı şekille ortaya çıkmıştır. 1990'larda öncü göçmenler, varlıklarıyla yeni bir ağ kompozisyonu oluşturmanın ilk adımı atmışlardır. Onların ağ kurulumunu başlatıcı rolleri sayesinde, zaman içinde daha karmaşık bir ilişki yapısı çıkmıştır. İlk yıllarda çoğunlukla kişilere dayanan ve onlarla hareket eden enformel ağlar yaygındır. Bu, hem etnik Rus ve Rusça konuşan diğer etnik gruplardan kadınlar arasında, hem de Türkiye'de iş yaptıkları erkekler arasında gelişmiştir. Bu dönemi Yulia'dan (64) dinlersek,

'Daha kısıtlıydı her şey, yani çok yeniydi, sudan çıkmış balık gibi. Herkes devletten korkuyor, vatandaş tanımaya çalışıyor. Bir sorun var, senin arkadaş çözer, Türk arkadaşa güvenecek, Rus arkadaşa güvenecek. Önce az insan, zamanla çok'.

[133]Bunun durum ulusaşırılaşmanın ilk olarak göçmenlerin ulusaşırı sosyal ağlarını içeren ağ ulusaşırılaşmasına, sonra da ulusaşırı alanda göçmenin üyelik ve aidiyetinin bilişsel sınıflandırılmasını içeren ulusaşırı öznelliğe (subjektivity) vurgu yaparak analiz edilmesini de beraberinde getirmiştir (Dahinden, 2009: 1367).

1990'lar karma evliliklerin de yeni yeni ortaya çıktığı bir dönem olduğu için bu dönemde kadınlar ulusaşırı pratikleri büyük bir dikkat ve kısıtlılıkla sürdürmüşlerdir. Bunun nedeni hem dönüşen Rusya'nın yeni yapısını hem de yeni geldikleri Türkiye'yi anlamak için zamana ihtiyaç duymalarıdır. Bu dönemde aynı zamanda ulusaşırı pratikleri yoğunlaştırmak için gereken çoklu kaynak kısıtları da vardır. Bu bakımdan genellikle ekonomik ilişkiler üzerinden hareketlilikler gerçekleşmiştir. Rus kadınlar bu yapıları anlamak için hassas gözlemci olmuşlardır. Bu noktada Naira'ya (43) ses verirsek,

'Aslında o zaman daha çok gidip geliyordum ama sadece hareket vardı. Bir birikim, bir fark yaratmak için durmak gerekiyor. Mesela bir Türk için ne önemli? Artık bir Rus neye kızıyor? Uzun süre gözlem yaptım. Haç kolye taksam, kiliseye gitsem ne derler? Türk yemek yemesem onurları kırılır mı? Ailemi hangi sıkıkla arasam onaylarlar? Neler önemlidir? Bunları gözlemledim'.

Bununla birlikte ulusaşırı kurumlar ise oldukça görünmezdir. Rusya Başkonsolosluğu bu kitlesel hareketlilikle ortaya çıkan sorunlara bu dönemde yeterli cevabı veremediğinden neredeyse Rus kadınlar için yok hükmündedir. Bununla birlikte Aya Panteleymon Ortodoks Kilisesi ise, İstanbul'a gelen Rus nüfusla yeniden hayat bulmuştur. Rusların bu dönemde kiliseyle ilişkileri, tarihsel dönüşüm içinde kökenle bağlarını kaybetme korkusu üzerine temellenmiştir. Bu süreci Veronika (62) anlatırsa,

'Bu duvarlar bizim hatırlama defterimiz. Burada Ruslar vardı, biz varız. Biz de tarihle birlikte yok olup gitmek istemiyoruz. O yüzden bu çatının altına sığındık. Bu, artık dağılmış olsak bile bize bir arada olmamız gerektiğini öğretti'.

Ruslar için kilise, aslında bir ibadethaneden çok, bir sosyalleşme alanı olmuştur. Görüşme yaptığım kadınlar içinde bir dine inanmayanların bir kısmının kiliseye her pazar gitmelerinin gerekçesi de orada ibadet ekseninde birleşen insanlarla temas kurmak ve ilişkilerini derinleştirmektir. Dolayısıyla kilise, çoğu göçmen için, bir inanç ortaklığı alanı

değil, bir kültürel ve sosyal yeniden üretim mekânıdır. Bu aynı zamanda beşeri sermayenin kümelenmesinin de ilk adımıdır. Çünkü o dönemde İstanbul'da veya Rusya'da bir şeye ihtiyacı olanlar kiliseye gelmiş, gelişleriyle kiliseyi yeni bir rolle var ettikleri gibi, ihtiyaçlarını da buraya gelen diğer göçmenler ve yerel halk sayesinde gidermişlerdir.

Kiliseyle başlayan ağların kümelenmesi süreci, 2000'lerde derneklerin açılmasıyla daha kurumsal bir kimlik kazanmıştır. Rus evlilik göçmenleri, yerli kadınların bile dernekler üzerinden örgütlenme deneyiminin sınırlı olduğu bir toplumda, bir yabancı olarak göç etmelerinin hemen ardından daha kurumsal bir başvuru noktasına kavuşmak için dernek çatısı altında bir araya gelmeye başlamışlardır. Aslında dernekler, göçmenler için bir dayanışma merkezi olduğu kadar, İstanbul'da Rusça konuşulan ülkelere ticaret yapmak isteyen, Rusça eleman arayan, Rusya'da bir okula başvurmak isteyen ya da Rusça öğrenmek isteyen farklı kesimlerden insanların da sıklıkla kullandıkları mekânlara dönüşmüştür. Bu mekânları işlevsel ve önemli kılan, göçmen ağlarını tek bir kanalda toplamasıdır. Bu, grup içi dinamiklerle bir habitus yaratılmasına neden olduğu gibi, göçmen grubunun tümünün ürettiği beşeri sermayenin de piyasayı genişletme yönünde kullanımına olanak vermişlerdir. Buna en önemli örnek, iş hacminin 50 milyar dolar olduğu Soçi olimpiyat tesislerinin yapımında görev almak isteyen Türk iş adamlarının derneği aramalarıdır. Bunların bir kısmı ise, Rus kadınlarla evli Türk erkeklerdir. Bu durumu Zinaida (37) şu sözlerle anlattı,

'Tilifon durmadı. Biz herkese kapı açık. Yardımcı olduk. Bazı öncelik var. Kadın Rus, koca Türk, onlar öncelik var. Çünkü Rus kadın kefil olmuş'.

Bu süreçte evlilikler göçmenleri de ulusaşırı pratiklerle çoklu yollarda ve daha fazla meşgul olmaya başlamışlardır. Ancak bu var olan ilişkileri tümden bozucu pratiklerin uygulanması değildir. Şöyle ki, bu dönemde ulusaşırı pratikler büyük çatışmalara neden olmayacak şekilde iki ülkenin hassasiyetlerini dikkate alarak genişletilmeye başlanmıştır.

Fayda maksimizasyonu isteğiyle araçsal uyumlu bir şekilde geliştirilen pratikleri Nika (30), haşlanan kurbağa teorisiyle anlatmıştır,

'Değişim birden olmaz. Ben senin bayram kutlar, ben iki kere kutlar, sen bir kere benim bayram kutla. Ben Rusya anneme bir kere gider, olur, senin anne 3 kez gidelim. Zaman bizi eşit yapar. Strateji bu, uyum. Haşlanan kurbağa biliyorsun, evlilik budur'.

Ulusaşırı pratiklerdeki bu stratejik görünüm, zamanla kurumların daha kimlikli ve programlı oluşlarını da sağlamıştır. Yani toplumsal uyumları üzerinden kabul görmeye çalışmaları, onların kurumlarının da etkinliğinin artışını sağlamış, bu etkinlik artışı da toplumsal kabulü beslemeye başlamıştır. Bu süreçteki en önemli odak, sonraki süreçte de olduğu gibi ikinci neslin gelişimidir. Bu, farklı kültürlere mensup iki tarafın gerçekleştirdiği evlilikte ortak karar almanın gerektiği konuların çeşitlenmesi demektir ki çatışmalar da bu nedenle ortaya çıkmıştır. Bu çatışmaların içinde Ruslar, genişleyen enformel ve kurumsallaşan formel ağları sayesinde alternatif yapıları ortaya çıkarmışlardır. Mesela Rus doktor ve avukatların özellikle Rusların sorunları için çalışmaya başlamaları kolektif ağları dönüştürmeye başlamıştır, ama aynı zamanda işgücü piyasasını de etkilemiştir.

2010'larda ise makro ölçekte Rus kadınların garantör olarak görülmelerinin de etkisiyle onların ulusaşırı ağları geliştirmeleri artmıştır. Bu gelişim, ulusaşırı pratiklerde ve kurumlarda meydana gelen çeşitlenmeyle de alakalıdır. Çünkü bu dönemde ulusaşırı kurumlar hem devlet düzeyinde, hem piyasa düzeyinde hem de bireyler düzeyinde daha fazla başvuru noktası olarak kabul görmüşlerdir. Bunu Valeria (33) şöyle ifade etti,

'Seni temsil ediyor. Bu önemli. Rusya'da biri yatırım yapsa da seni arıyor, Türkiye'de birinin evine hırsız girse de seni arıyor. Sen birsin, dernek bin'.

Bu nedenle ulusaşırı kurumlar, sistematik bir şekilde doğrudan, dolaylı ve potansiyel geri bildirimleri sağlamıştır. Bu yolla da sermaye kümelenerek artmıştır. Bunun sebep olduğu imkân, göçmen kadınların güçlenmesini de sağladığı için onların ulusaşırı pratikleri

bakımından daha yenilikçi olmalarını beraberinde getirmiştir. Amaçsal yenilikçiler olarak isimlendirdiğim bu grup, iki ülke arasındaki ilişkilerin yönetiminde ve kendi arzularına göre bir hayat oluşturmada daha planlı bir yolda yürümeye başlamışlardır. Türkiye'de bulunmayan ürünlerin burada girişimciliğini yapmak, kültürel pratikleri sürdürme konusunda taviz vermemeye başlamak, gerektiğinde hakları için daha görünür bir şekilde mücadele etmek bunun içindedir. Bu durumu Avni'den (58) dinlersek,

'İlk buraya gelen kadınlar yoksul ve muhtaçtı. Şimdi Rusya aynı Rusya değili Türkiye de değişti. Türkiye'nin bence daha çok ihtiyacı var. Rusların daha fazla faydası var. Şimdi güç değişti. Güçlü olanın sözü geçer. Ben bunu istiyorum diyorum, olmaz derlerse, artık neden diyorum'.

Alejandro Portes (2001), uluslararası politikaların göçmenlerin ulusaşırı girişimlerinin amacını ve biçimini etkilediğini belirtmektedir. Rusların ulusaşırı ağları, pratikleri ve kurumları da bu politikalara göre şekillenmiştir ve politikanın içerdiği güç ilişkileriyle sürekli dönüşmüştür. Bunun içinde göçmenin yarattığı en büyük katkı, bireysel ve kurumsal düzeyde devletlerarası ve toplumlar arası ilişkilerin gelişimi için zemin hazırlamalarıdır. Bu noktada son sözü Levent'e (61) verirsek,

'Şimdi bir tane Rus yok. Bir tane Rus patron yok. Bir tane Rus derneği yok. Biri olmasa öbürüne gidersin. Ama hepsi birbirine de bağlı. Hepsinin tanımadığı yok. Hepsinin birbirinden haberi var. Hepsi hevesli. Valla ben bir bakanlar yan yana gelmedim, onların bakanların yanından çıkmıyor. Bizim Türkler 50 yılda Almanya'da bir araya gelemediler, yine gitti devlet iyi kötü birleştirdi ama hala Alevi marketinden Sünni alışveriş yapmıyor, Kürt marketinden Türk yapmıyor. Ruslar geldi, bak 25-30 yılda ne yaptı kadın başına. Onlar da farklı ama burada Rus Rus'tur. Bizde onları ayırt edecek kapasite yok zaten'.

5.3. Mikro Yapıda Benlik İnşası: 'Hayat arkadaşıysan onun suyunu içmeyi, pişirdiğini kursağından geçirmeyi öğreneceksin'

Le Corbusier 1911 yılında geldiği İstanbul için, *'Bu yolda çok çaba sarf etmem gerekti ama en önemlisi burayı sevmek istedim'* demiştir (2018). İstanbul'daki Rusların mikro mekânda benlik inşalarını özetleyen de budur. Bir şehirde, bir toplumda, yeni bir kimlikle var olma mücadelesinde kadınlar, bireysel çabalarıyla büyük sosyo-kültürel değişimler yaratmışlardır. İslam hukukuna referansla gelinin ailedeki öteki kadın olmasının meşru kılan normların ve toplumsal değerlerin bulunduğu Türkiye'de (Bölükbaşı, 2016), toplumun alışkın olmadığı bir karma evlilik formasyonu yaratmaları ve çocuklarını iki kültürle yetiştirerek iki toplumun gelecek nesillerini biçimlendirmeleri başlı başına buna örnektir.

Rus kadınların mikro yapıya karşılık gelen en önemli katkıları *gündelik deneyimleri ortaklaştırma* ve geri bildirimlerle *göç kültürü yaratma*dır. *Deneyimi ortaklaştırma*, Rusların kendi kültürüne ait pratikleri ve ilişkileri canlı tutarak yeni eklemlendiği pratikler ve ilişkilerle bunu harmanlamalarıdır. Bunu, eşi, onun ailesi ve diğer sosyal çevresi için önemli olan durumlarda yüksek hassasiyet göstererek yapmışlardır. Bu da toplumsal kabullerini artırmıştır. Bunu Ahmet'ten (48) ve Lyuba (29) dinlersek,

'Sonuçta evde sana karşı sorumluluğunu biliyor. Bir yere gideceksek nasıl giyineyim, nasıl uygun olur diyor. O seni bu kadar düşününce sen de ona özen göstermelisin. Hayat arkadaşıysan onun suyunu içmeyi, pişirdiğini kursağından geçirmeyi öğreneceksin'.

'Buradaki insanlar benim ailem. Ailede uyum olursa mutluluk olur. Ben kendi başıma yaşarsam burada kalamam. İlk zamanlar benim pişirdiğimi yemiyorlardı. İlk yaptığın krep hiçbir zaman lezzetli olmaz. Kayınvalidem bana küçük tencere almıştı. Ben kendime ayrı yemek pişiriyordum. Türk yemekleri de bana çok yağlı ve salçalı geliyordu. Sonra bu doğru gelmedi. Onlarla konuştum, biz birbirimize alışmalıyız dedim. Benim eşimin ailesi Rus kültürünü anlamaya çalışıyorlar. Bana sorduklarında çok mutlu oluyorum'.

Rusların deneyimi ortaklaştırma çabaları, hem Türk ailelerin hem de Rus ailelerin karşı karşıya geldikleri zamanlarda uyum sağlamalarını kolaylaştırdığı için ilişkilerin derinleşmesi için uygun bir zemin de oluşmuştur. Bunu Maya (28) anlatırsa,

'Ben her hafta en az 3 kez Rusya'daki ailemle konuşuyorum. Onlara bana farklı gelen şeyleri anlatıyorum. Mesela, eşimin ailesiyle aynı apartmanda olduğumuz için bize her gün tabakla değişik yemeklerden gönderiyorlar. Aileme kamerada bunları gösterip anlatıyorum. Yazın geldiklerinde sanki onları daha önce yemiş gibi oluyorlar. Türk ailem çok seviniyor'.

Rus kadınların mikro yapıya karşılık gelen en önemli ikinci katkıları evliliğin geri bildirimleriyle *göç kültürü yaratma*dır. Bu kültürün yaratımı, evlilik sonrası kadınların yarattıkları ortam ve bunun geri bildirimiyle ilgilidir. Bu yapı içinde kadınların çoklu ulusaşırı ağlar[134], pratikler ve kentsel peyzajı etkileyen kurumlar yoluyla zenginleştirdikleri sermayelerini aileleri ve onların çevreleri için kullanmaları, Rus kadınların imajlarının olumlanmasına neden olmuştur. Yani ailelerin sosyo-ekonomik gelişimlerini evlilikle hızlandırmaları[135], kadınların da Nataşa imajından sıyrılmaya başlamalarını sağlamıştır. Bu durum Türkiye tarafından Rus kadınlarla evliliği desteklemeyi ve bir karma evlilik trendi yaratımını beraberinde getirmiştir. Bunu Münevver Hanım'dan (82), Şevki'den (30) ve Levent'ten (61) dinlersek,

'Benim gelinim bir numara. Evine, yurduna sadık. Herkes Rus gelin alsın. Arına, namusuna düşkün. Burada ne var, Rusya'da ne var, benim kocamın işine ne yarar, fırıl fırıl araştırıyor. Para yiyici değiller, parayı tutmayı biliyorlar. Benim gelini gören biz de Rus gelin alsaydık diye dizlerini dövüyorlar'.

[134] Göçmen için hem içinde bulunduğu zamanda hem de gelecekte duygusal ve maddi destek sağlayan bu ağlar destek sürecinde göçmene güçlü bir aidiyet duygusunu da bırakırlar (Zontini, 2004)

[135] Göçmenlerin iki ülkede ulusaşırı pratikler sürdürmeleri onların ekonomik, kültürel ve politik bakımdan seçeneklerin daha açık olmasını ortaya çıkarmaktadır (Bryceson ve Vuorela, 2002). Bu da iki taraflı fırsatlarla donanma ve bu fırsatları ilişkide bulunulan sosyal çevreye transfer edebilme durumunu yaratmaktadır.

'Benim eşim gitti kardeşimi Rusça kursuna gönderdi Kursk'ta. Şimdi kardeşim ama yalan söyleyecek değilim liseyi zor bitirdi. Şimdi Rusça biliyor diye iyi paraya çalışıyor. Eşim ön ayak olmasa ortalıkta sürünecekti'.

'Ben 30 yıldır İstanbul'da yaşıyorum, eşim 5 yıldır. Benden çok tanıdığı var. Derneğe gidiyor ya. Psikoloğundan doktoruna, avukatından iş adamına herkesi tanıyor. Kime hangi adam lazımsa ona sor. Rusya'da da tanımadığı yok. Bu evi bile onun sayesinde aldık, müteahhidi buldu etti, kredisini Rusya'dan çekti'.

Benzer bir durumun Rusya'daki yansıması ise, orada olup bu evlilikleri izleyenlerin Türkiye'yle bağlantı kurma ve bu ülkeden biriyle evlenme eğilimlerinin artmasıdır. Bu izleme, karma evliliğe ilişkin önyargıların da yıkılmasını sağlamıştır. Ailelerin evlilik ve göçle ilgili endişesi, onlara maddi ve manevi destek sağlayan çocuklarının evlilikle bu destekleri kesebilecekleri korkusudur. Bilindiği gibi aile ilişkileri göç üzerinde kalıcı bir etkiye sahiptir. Politikalar, kurallar ve hatta normlar değişebilir, ancak aile üyeleri arasındaki yükümlülükler tutarlı bir nitelik taşır (Fawcett, 1989). Öte yandan kökenle kurulan ilişkinin bir sosyal prestij unsuruna ve kendini gerçekleştirme aracına dönüşebildiği ulusaşırılaşmanın ahlaki boyutu da bu süreçte yeniden şekillenmektedir (Böcker, 1994). Bu bakımdan evlilik ailenin endişesine neden olduğu kadar, kadınların kökende itibar kaybına da yol açabilir. Bu nedenle evlilik sonrasında bazı kadınlar, yeni kurdukları ailenin kaynaklarını, kökenle bölüşmeye devam etmişlerdir. Bu bakımdan da rol model olma durumlarını sürdürmüşlerdir (Fawcett, 1989). Bu noktada Naira (43) oldukça anlamlıdır,

'Aileme bakmak için geldim ama evlendim. Evlendikten sonra ailesini unuttu desinler istemedim. Bazen düğünde takılan altınları bozdurup gönderdim. Çünkü işimi kaybetmiştim. Böylece, evlenerek bir şeyin değişmediğini anladılar ve rahatladılar. Zaten bir süre sonra kardeşim iş buldu. Ben de daha az para gönderdim'.

Ailelerin ve diğer sosyal çevrenin ikinci korkusu ise kadınların evlilik sonrası özgürlüklerinin ortadan kalkacağı üzerinedir. Kadınların evlilik sonrası daha yoğun ulusaşırı faaliyetlere girişmeleri, bu fikrin de değişmesine neden olmuştur. Kadınların evliliklerinde sorun yaşamamaları, diğer aile üyeleri için de teminat olmuştur. Evlilik yoluyla gittiği yere yerleşen kadınların, ailelerine kendi hayatları üzerinden sağladıkları bilginin bu etkisi, onların diğer bütün bilgi kaynaklarından daha güvenilir görülmelerinin bir sonucudur (Fawcett, 1989: 678-679). Bunu Veronika (62) dinlersek,

'Sen Türk'le nasıl evlenirsin dediler. Herkes çok şaşırdı. Kocan seni eve kapatır dediler. Karşı çıktılar. Ben kimseyi dinlemedim ve evlendim. Evlenince vatandaş oldum. Eşim zengindi. Ne zaman istersem ailemin yanına gittim. Onlar da ben buradayım diye buradan ev aldılar'.

Yakın gözle takip edilen evlilikler, endişeleri haklı çıkarmadığı gibi tersine oldukça güçlendirici bir ortam da yaratmıştır. Hatta evlilik yoluyla kadınların hayatlarının nasıl değiştiğini izleyenler, bundan etkilenerek partner arayışlarına girmişlerdir ki bunlar içinde Rusya'daki eşlerinden ayrılarak ikinci bir evlilik yapanlar da vardır. Bunlardan biri olan Larissa'dan (33) dinlersek,

'Arkadaşımın eşi Türk'tü. Dürüst, ailesiyle ilgili ve çok romantikti. Benim kocam sorumsuzdu. Onun mutluluğu beni çok etkiledi ve Türkleri incelemeye başladım. Sonra eşimle internetten tanıştım. Evlenmeye karar verdiğimizde kocamdan ayrıldım. Eski kocamdan olan çocuğumla öz babasından daha çok ilgilendi. Onunla evlendim'.

1990'larda başlayan karma evlilik trendi, bu yolla 2000'lerden sonra aktör sayının artmasının hem nedeni hem de sonucu olmuştur. Sisteme bu yolla eklemlenen her aktör, kendi sermayesi ve ilişkileriyle geldiği için içine girdiği mikro yapıyı beslemiş ve çeşitlendirmiştir. Bu hem nüfuz ettikleri sosyal yapıların artmasına neden olduğu kadar, Rus evlilik göçmeninin iz bıraktığı mekânların yayılmasını da beraberinde getirmiştir. Daha önce aynı köy dışında

evlilik gerçekleştirmeyen ailelerde bile karma evliliklerin görülmeye başlanması veya daha önce göçmen bulunmayan mahallelerin artık Rus sakinlerinin olmasının nedeni de budur.

5.4. Rusya-Türkiye Krizinde Rus Kadınlar: 'İki Ülke İçin Bir Kalp'

Tolstoy Anna Karenina'da *'Bütün mutlu aileler birbirine benzer; ama her mutsuz aile kendine özgü bir tarzda mutsuzdur'* der. Rus-Türk ailelerin Rusya-Türkiye uçak düşürme krizi sonrası yaşadıkları mutsuzluk, Tolstoy'u haksız çıkaracak kadar birbirine benziyordu. Çünkü devletlerarası kriz, iki ülke arasında bir hayat sürmeye çalışan insanların birbirine benzeyen sofralarında, fikirlerinde ve eylemlerindeydi. Fawcett ve Arnold, (1987a), göç sistemi yaklaşımının sunduğu çerçevenin yararlarını anlatırken sistemin birbirine bağlı oluşunun, bir yerde meydana gelen değişimin diğer yeri de etkilemesine neden olduğunu ifade ederler. Rusya-Türkiye arasındaki makro yapıya karşılık gelen ilişkilerin bozulmasının mikro yapıya yansıması da bununla ilgilidir. Bu kriz, kadınların on yıllar içinde çeşitli stratejiler içinde kurup sürdürdükleri bütün ilişkilerin zedelenmesi anlamına geliyordu ki en kötüsü, onlara duyulan güvenin tahribiyle garantörlük rollerini kaybetme riskleriydi. Bu yeni gelişen durum, önceden ilişki gelişimi için başvurulan kadınlara, şimdi krizin çözümü için başvurulmaya başlanmasına neden olmuştur. Kadınlar kendi aileleri içinde bu krizi yaşadıkları gibi, başkalarının krizinin çözümünde de rol almaya çalışmışlardır. Bu kriz, Rusya'ya mal satmaya çalışan Türk eşlerin ürünlerinin Rusya'ya girişine izin verilmemesinden, Rusya'da okuyan karma evliliklerden doğan çocukların okullarda kötü muamele görmesine, Rus milliyetçilerinin Türklerle evli Rus kadınlara hakaret içeren mesajlar atmalarından, Türkiye'de turizmde çalışan Türk-Rus partnerlerin işsiz kalmalarına kadar geniş bir alanı etkilemiştir. Krizin ortaya çıkışıyla yaptırım uygulayan taraf, Rusya'dır. Bu nedenle kadınların barış çağrılarının hedefi Rusya olmuştur[136]. Tarihsel süreçte iki ülke arasındaki ilişkilerin gelişimine büyük katkı sağlayan kadınlar, Rusya'nın yaptırımlarıyla etkilenen

[136]http://haberrus.com/life/2015/11/25/rus-stk-temsilcisi-rusya-turkiyede-yasayan-vatandaslarini-dusunmeli.html Son Erişim Tarihi: 10.04.2018

hayatlarından yola çıkarak 'aile onurlarının zedelendiği' fikrine erişmişlerdir. Bu, post Sovyet paranoyayı da ortaya çıkarmıştır. Çünkü 1990'larda dönüşümle devletin desteği olmadan yola çıkarak bugünkü sistemi yaratan kadınların, aynı dönemin yeniden yaşamaya dair korkuları vardır. Bunun için de krizin etkilerini ortadan kaldırmak için çeşitli stratejiler geliştirmişlerdir. Bunlar *kurumsal* ve *bireysel* stratejilerdir. Kurumsal stratejiler, *görünürlük kazanmak, politik işbirliği* ve *toplumsal dayanışmayı sahnelemek*tir.

Kurumsal stratejiler, özellikle Rus derneklerinin öncüllüğünde yapılan girişimlerdir. Bu yolla hem politikacılara seslerini duyurmaya hem de olası toplumsal sorunların önüne geçmeye çalışmışlardır. Kurumsal çabaların görünür olması için kullanılan en temel araç medyadır. Hem Rusya'da ve Türkiye'de yayın yapan çeşitli ajanslarla durumlarını paylaşmış hem de Türk gazetelerine demeçler vermişlerdir[137]. Bunlar içinde yer alan Rusya Federal Ajansı'nın Türkiye ile ilgilenen biriminin Facebook'ta 'Россотрудничество Турция Rossotrudnichestvo' adlı grubu, Rus kadınların Rusya'yla bağlantısının da yolu olmuştur.

Bu süreçte Antalya'daki derneklerin politikacılarla daha yakın ilişki sürdürüyor olmaları ve ekonomisi Rus turistlere bağlı olan şehrin krizden daha yoğun etkilenmesi nedeniyle bu derneğin girişimleri kurumsal çabaları domine etmiştir[138]. Bununla birlikte diğer dernekler de Rus Dernekleri Federasyonu altında dostluk ve birlik mesajları vermişlerdir ve hatta Rusların kriz sonrası fikirlerinin de görünürlüğü sağlanarak aslında bunun toplumsal değil, politik bir kriz olduğu vurgulanmıştır[139]. Bu demeçler içinde *toplumsal dayanışma* vurgusu içinde en ön plana çıkandır. Bir başka vurgu da hem Rus konsolosluğunun[140] hem de

[137]http://www.hurriyet.com.tr/kelebek/hayat/yaz-tatili-icin-en-uygun-adres-fethiye-secildi-40855094 Son Erişim Tarihi 10.04.2018

[138]http://haberrus.com/politics/2015/11/26/turkiyede-yasayan-ruslar-enerjimizi-sevgi-ve-dostluk-icin-harcamaliyiz.html Son Erişim Tarihi: 10.04.2018

[139]http://haberrus.com/video-gallery/2015/12/28/rusya-vatandaslarinin-turkiyeye-bakis-acisi-nasil-degisti.html Son Erişim Tarihi: 10.04.2018

[140] http://www.rtib.org/news/tr/2538 Son Erişim Tarihi: 10.04.2018

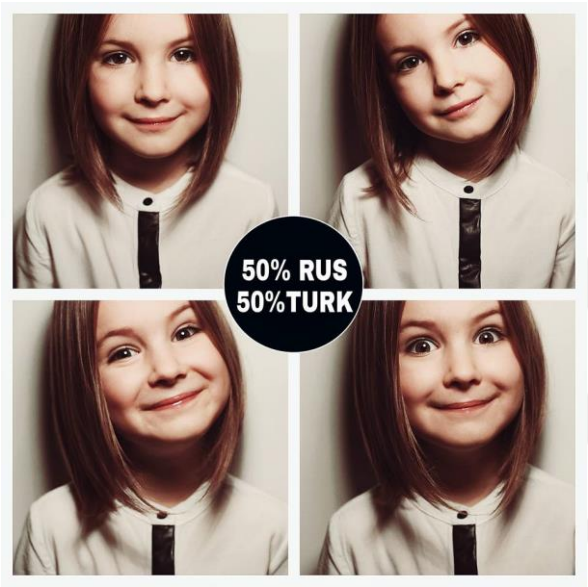
evlilik göçmenlerinin verdiği bilgilerden yola çıkarak, krizin Türkiye tarafının onların hayatlarını zorlaştırıcı bir durum ortaya çıkarmamasıdır ki bu Türkiye'nin çatışmayı artırma niyetinin olmadığını da göstermiştir. Türkiye'deki Rus derneklerinin yakın ilişki sürdürdüğü Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu, bu süreçte kadınların durumlarını politik arenaya taşıyan en önemli aktördür. Hem Türkiye'de Rusların yaptıkları kültür-sanat etkinliklerine daha yoğun katılarak hem de Rus mevkidaşı Sergey Lavrov'la bu durumu görüşerek müzakere yolunda çalışmıştır. Bu süreçte rol alan Oksana'dan (34) dinlersek,

'Bizi Türkiye savundu. Rusya öfkeliydi. İrina, Çavuşoğlu'nu aradı, bakan hep bize destek verdi. Rusya davet etmeden randevu aldı. Biz aileyiz, dedi. Kadınların anlattıklarını Rusya'ya anlattı'.

Bu süreç, topluluğun bir dernek altında bir araya gelmesinin önemini de ortaya koymuştur ve dernek üyelikleri artmıştır. İkinci durum ise örgütlenmenin sanal yönünün gelişmesidir. Facebook'ta daha önce açılmış ama az üyesi bulunan gruplara üyelikler artmış ve yeni gruplar kurulmuştur. Gruplardaki yemek tarifi veya mekân önerisiyle dolu olan gönderiler, yerini krizle ilişkili olanlara bırakmıştır. Bunun amacı Rusların yeni gelişmelerden haberdar edilmesi ve onların yaşadıkların sorunların öğrenilmesi olduğu kadar, internetin erişim gücünü kullanarak Türklere de doğru bilgileri ulaştırmaktır. Türkçe bilgisi daha fazla olan Ruslar, Rusça yazılan yazıları çevirerek haber kanallarına servis etmişlerdir. Bir başka durum ise, grup içi haberleşmenin artması üzerinden göçmenlerin yerel ve ulusaşırı ağlarını sorunların çözümü için yönlendirmeleridir. Bu süreci Barbara'dan (37) dinlersek,

'Kimse ne yaşadık bilmiyor. Biz de bilmiyor. Ben konuştu 2 kişi tilifon, 2 kişi facebook arkadaştan. Sonra böyle olmaz. Herkes ne yaşadık bilsin, biz de bilelim. O kadar destek geldi. Ben vay dedim. Mesela gümrük benim mallar kaldı, başka kız dedi benim koca arkadaş var gümrükte'.

Aslında bireysel görülen ama topluluğun ortak değer üretmesi bakımından kurumsal nitelik taşıyan bir diğer girişim de iki toplumun yakınlığını göstermektir. Bu süreçte Katma Mutlu tarafından karma evliliklerden doğan çocukları görünür kılarak 'Ben politika dışıyım' sloganıyla '50%Rus 50%Türk' sergisi açılmıştır (Şekil 48). Katya'nın kendi çocuğundan başlayarak başka karma ailelerin çocuklarına uzanan bu sergi, krizin en belirgin başa çıkış öznelerinden de biri olmuştur.

Şekil 48. Katya Mutlu tarafından açılan sergiden bir fotoğraf

Bugün hala çeşitli etkinliklerle hem Rus-Türk ilişkilerinin gelişimine katkı sağlayan kişilerin unutulmasını engellemek hem de toplumsal yakınlaşmayı sağlamak için Rus evlilik göçmenleri çalışmaktadır. Yakın zaman 'İki Ülke İçin Bir Kalp' isimli serginin İstanbul da dâhil, Türkiye'de Rusların yoğun oldukları şehirlerde açılması bunun göstergesidir[141] (Şekil 49).

[141] https://www.arti49.com/iki-ulke-bir-kalp-resim-sergisi-705545h.htm Son Erişim Tarihi: 10.04.2018

Şekil 49. İki Ülke İçin Bir Kalp Sergisi Afişi

Bireysel stratejiler ise, *sessizlikte uzlaşma, içe kapanış ve stratejik yakınlaşma*dır. Aslında kurumsal olan stratejilerin başlangıcı da bireyseldir ama onların temsil ettiği görünüm daha büyük bir grubu içermektedir ve muhatapları da makro yapının aktörleridir. Bununla birlikte bireysel stratejiler, kadınların aileleri ve yakın çevrelerinde yaşadıklarına karşı geliştirdikleridir. Bunlar içinde yer alan sessizlikte uzlaşma, eşlerin ve ailelerin bu kriz konusunda konuşmama kararı almalarıdır. Çünkü konuşmaları durumunda ortaya çıkacak görüş ayrılıklarının ilişkilere zarar vermesi istenmemektedir. Bu süreçte eşinin Rusya'daki işyeri kapanan ve bu nedenle İstanbul'daki evlerinden birini de satmak zorunda kalan Daria (32) bu kararın önemini şu sözlerle anlattı,

'Rusya da haklı desem bu evlilik biterdi. Onun sözleri de beni incitebilirdi. Çünkü Rusya benim ailem, vatanım. Eşim Rusya'da benim için bu işyerini açtı. O işyerinde benim annem ve kardeşim de bakıyordu. Biz ekonomik olarak çok etkilendik. Para kazanılır ama aile kolay kazanılmıyor. Biz de bu konuyu konuşmama kararı aldık'.

Bireysel stratejiler içinde yer alan *içe kapanış*, bu süreçte kadınların bir kısmının genellikle zamanlarını evlerinde geçirmeleri, interneti daha sınırlı kullanmaları, sosyal çevreleriyle de ilişkilerini sınırlamalarıdır. Bir araya gelmeye çalışan kadınların aksine bu

kadınların ilişkilenmekten kaçınmalarında, krizle ortaya çıkan spekülasyonun bilgi kirliliği yaratmasıdır. Bir başka sebep de görünür oldukça milliyetçi grupların daha fazla saldırısına maruz kalmaktır. Her iki durum için sözü önce Ivana'ya (53), sonra Kseniya'ya (23) verirsek,

'Her kafada başka ses. Şimdi kapı açık herkes gelecek yazıyor, bakıyorsun öyle bilgi yok. Bazı kadın hiç iş yok sadece grupta yazıyor. Ben devlet miyim? Bir bilgi var mı, kaynak var mı, yaz. Başım ağrıdı, dedim kapat kapı herkese'.

'Rus erkekler penis fotoğrafı atıyordu. Siz bizim düşmanımız olan Türk erkeklerle yatıyorsunuz ve aradığınız penisse bundan Rusya'da da var diyorlardı. Ben bunları eşime gösteremedim. Ondan bu konuda yardım alamazdım. Ben de bütün internet hesaplarımı kapattım'.

Bireysel stratejiler içinde sonuncusu ise stratejik yakınlaşmadır. Bu, kadınların normalde çok yoğun temas kurmadıkları kişilerle yakın temas kurmaya çalışmalarıdır. Çünkü evliliklerinin bitebileceğinden kuşku duydukları için- ki bundan haksız olmadıkları bu dönemde İstanbul'daki Rus avukatlara yapılan boşanma başvurularının artışı da göstermektedir- kurdukları yakınlığın onların evdeki konumlarını güçlendireceğini düşünmüşlerdir. İlk olarak stereotiplerin üretiminde oldukça etkili bir araç olan televizyonun (Reep ve Dambort, 1989) bazı kanalları, Rusya-Türkiye krizini de çatışmacı bir üslupla sunduğundan bu kanalların ayarlarını bozan kadınlar, eşlerinin anlaşamadıkları akrabalarını yemeğe davet etmiş ve Rusya aleyhine yapılan konuşmalarda sağır ve dilsiz gibi davranmaya başlamışlardır. Bu, özellikle bağımsız bir ekonomik kazancı olmayan ve bu evlilikten olan çocukları küçük olanlar tarafından kullanılmıştır. Bunu Anna'dan (32) dinlersek,

'İdare etmeliydim. Devletler savaşabilir. Ben şunu anladım: Ben mesafeli olursam benim için bu zararlı olacak. Benim kişisel sebeplerle olan sevgisizliğimi bir düşmanlık olarak görecekler. Hayır, benim çocuklarımın burada bir hayatı var'.

Kadınların kurumsal ve bireysel stratejiler, kadınların zorlukları aşmalarında yardımcı olmuştur ve Türk toplumuyla yakınlaşmalarını da sağlamıştır. Çünkü Rus kadınların çevresinde bulunan Türklerin büyük bir kısmı bu krizi duyduklarında kadınlara destek vermişlerdir. Görüşme sırasında ayni sitede oturdukları halde tanımadıkları Rus komşularına kek yapıp geçmiş olsuna gidenleri veya ekonomik zorlukları aşmaları için Rusya'daki ailelerden daha fazla Türk ailelerden ekonomik destek sağlayanları anlatan kadınlar zaman zaman ağlamışlardır.

5.5. Değerlendirme: Toplumların Dikişlerini Sökmek

Brezilya-ABD göç sisteminde göçmenler, sistemin sürekliliğine nasıl katkı sağlıyorsa (Fazito ve Soares, 2015), Rusya-Türkiye göç sisteminde de evlilik göçmeni kadınlar aynı şekilde sistemin sürekliliğine, artan aktör rolleriyle katkı sağlamaktadırlar. Hem göçü başlatan ve sürekli kılan, hem de sistemin çok ayaklı hale gelerek güçlenmesini sağlayan Rus evlilik göçmenleri, 1990'lardan günümüze bireysel ve kolektif çabalarla varlıklarını sürekli kılarak kendi sistemlerini yarattıkları gibi ulusaşırı alanda toplumsal cinsiyet geometrisini de değiştirmeye başlamışlardır. Bu durumu Inna (36), Kristina (30) ve Şevki (30) şu sözlerle anlattı,

'Aslında Ruslar da Türkler gibi muhafazakâr. Birbirlerine karşı ve kadın konusunda oldukça tutucular. Eskiden daha fazlaydı. Biz toplumların dikişlerini söktük. Ben öyle görüyorum. Kadın olarak, hamile, çocuklu, yabancı eşle birlikte'.

'Kadın göç edebilir, kadın başka ülkede çalışabilir, kadın ticaret yapabilir. Cinsiyet fark etmez. Rus kadınlar değiştirdi. Burda kadın işi, erkek işi var. Ben beklemiyor kendi yapıyor. Ben de tamirci çağırır. Ben Rusya'dan geldi koca mı vardı? İrina geldi koca mı vardı?'

'Açıkçası kafamızdaki yapı bozuldu. Rus erkekler sanki bir tek politikada, hayatta sadece Rus kadınlar var. Erkek ekmek parası kazanır diyorsun, onu da kadın yapıyor. Demek bizim kadınlara bakışımız değişse kadınlar neler yapacaklar'.

Ruslar aynı zamanda iki ülke arasında çoklu sermaye dolaşımı, yaygın ulusaşırı pratikler, işlevsel sosyal ağlar[142], artan kurumsallaşma ve güçlü geri bildirimler yoluyla konumlandıkları yeni sistem içinde bir ulusaşırı habitus da yaratmışlardır (Şekil 50).

Şekil 50. Rusya-Türkiye arasına Rus evlilik göçmenlerinin ulusaşırı habitusu

İnsanların hayatlarını ulusal sınırların ötesine taşıyan ve adeta ikinci bir doğa yaratan göç sürecinin kendisinin sonucunda ortaya çıktığı kabul edilen (Guarnizo, 1997: 311) ve kimi araştırmacılar tarafından 'ulusaşırı habitus' olarak görülen (Moldenhawer, 2005: 59) bu bölge, zengin bir çeşitlilik barındırmaktadır. Birbirinden radikal bir şekilde ayrılmış gibi görülen iki yaşam alanının kesişiminde yer alan bu bölge, bir sınır vazifesi görmekte ve sınırın iki

[142] Itzigsohn ve arkadaşları (1999), kişilerin ulusal sınırların ötesindeki bağlantıları, seyahatleri ve aktivitelerinin ulusaşırı alanı güçlendirdiğini söylemektedir. Bununla birlikte Portes ve arkadaşları (1999) bunların bir alan yaratmalarını için yoğun ve sık tekrarlı olmaları gerektiğini bildirirken, De Jong Gierveld ve arkadaşları (2006) bu ağların büyüklüğü, yakınlığı ve yoğunluğu kadar çeşitliliğinin de önemlidir olduğunu ifade etmektedirler.

tarafından da beslenmektedir. Sınırın iki yanı herhangi bir sebeple tümden şekil değiştirse veya yok olsa bile, ara yapı, diğer yapıdan da beslendiği için daha uzun süre hayatta kalabilmiş ve bu bakımdan varlığını sürdürme becerisi tek bir türün yaşadığı bir alana göre daha gelişmiştir. Rus kadınlar hem sosyal hem de siyasi düzeyde bu iki yapıyla da sürekli ilişki halinde oldukları ve güçlü ayaklar üzerine bir sistem kurdukları için, kenarın tam merkezindedirler. Bu noktada Laila'ya (45) sözü verirsem,

'Biz birlikte bir dünya yarattı. Bu dünya bebekler yaptı, bir galaksi gibi. Bir yıldız kaydı, düzen değişir. Bence bu Rus kadın gücü, kadın yaşam verir, hayat verir. Yaşatmak ister. Şimdi kadın çıkar Türkiye-Rusya aynı olmaz, asla. Evde anne giderse orası ev olur mu?'

Laila'ya (45) benzer şekilde Larissa (33) Rus kadınların tarihsel var oluşlarını nasıl değiştirdiklerini, kötü şartlarda bir hayat süren Rus kadınlarla ilgili resimleriyle ünlü realist Rus ressam Abram Arkhipov'a ithafen şöyle anlattı,

'Arkhipov yaşasaydı, bizi başka türlü çizerdi. Belki kalemi onun elinden alırdık. Çünkü biz, erkeklerin fırça darbeleriyle şekillenen güçsüz kadınlar değiliz, çünkü biz her şeyi bunu değiştirmek için yaptık'.

Rus kadınların, etkin rolleriyle yalnızca Rusya-Türkiye göç sisteminin devamlılığını sağlayan yeni bir alt sistem yaratmamış, aynı zamanda da farklı ülkeler ve Türkiye arasındaki zayıf akışların güçlenmesine katkı sağlayarak yeni göç sistemi formülasyonlarının gelişimini de desteklemişlerdir. Bunlar arasında Filipinlilerin Türkiye'ye göçlerinde rolleri oldukça ilginç bir örnektir. Bilindiği gibi Filipinli kadınlar, bakım hizmetleri konusunda Dünya'da en fazla talep edilenlerdir. Hatta bu nedenle Filipinli kadınlar, Asyalı kadınlar arasında coğrafi hareketliliği en fazla olanlardır (Lauby ve Stark, 1988: 476). Dünya genelinde Filipinli bakıcılara talebin altında, onların bakım konusunda bilgi sahibi olmaları yanında, eski sömürge geçmişinin etkisiyle Batılı yaşam tarzına ve Batı dillerine ilişkin bilgilerinin bulunması vardır. Kötüleşen ekonomik koşullar, politik sistemdeki yozlaşma ve göçle yüksek

gelir elde etme düşüncesi, Filipinli kadınları göçe özendiren faktörler arasındadır (Goli, 2009: 6). Göçün toplumsal cinsiyetinin ve geleneksel cinsiyet rolleriyle ilişkisinin en belirgin örneklerinden olan bu göçlerin yönü, onlarca ülke yanında Türkiye'dir. Rus kadınlardan ekonomik geliri görece fazla olanlar, ajanslar aracılığıyla Filipinli kadınlara ulaşmakta ve onlara bu yolla istihdam fırsatı sunuyorlar. Bu nedenle, 2011 yılında 182 Filipinli kadının süreli izinli olduğu Türkiye'de 2016 yılında 1348 kadının çalışmasında (Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı), Rus kadınların da etkisi vardır. Süreli izinli gelen Filipinli kadınların evlenerek Türkiye'de kalışları da arttığından, Filipinler ve Türkiye arasında evliliği de kapsayan bir göç sistemi gelişmeye başlamıştır. Bu örnek, bir kez göç sistemi kurulduğu zaman, göçmenlerin yüksek uyum becerileri ve stratejileriyle bu sistemin nasıl çok ayaklı hale getirdiğini, bu yolla güçlendirdiğini ve yeni sistemlerin gelişimi için ortam yarattıklarını göstermektedir.

Çalışmanın sonuna gelirken, en başta bu yola nasıl çıktığımızı hatırlatırsam, yabancı gelinlerin sülaleleri beyaza boyamasına ilişkin söylem, bu çalışmanın hazırlanmasının motivasyonunu sağladı. Kadınların alışıldık pasifleştirilen konumlarına bir karşı çıkış için, beyaz boyadan görünmeyene odaklandım. Bunun için kadınların evlenme motivasyonlarına, ağlarına, pratiklerine ve kurumlarına odaklandım. Bu çalışma, her bir aşamada Rus kadınların göç sistemine öznel katkıları olduğunu ve dahi, kendi alt sistemlerini yarattıklarını gösterdi. Bu sistem yoluyla Rus kadınlar iki ülkede arasındaki ilişkilerin kendi hayatlarına etkilerini kontrol edebiliyorlar ve ayrıca, kadınların baskın görünmezliğine de meydan okuyorlar.

Bugün karma evlilikler ve evlilik göçleri sayesinde Rusya ve Türkiye, ortak bir tarih yazıyorlar. Bu tarih göçün yönü ve evlilik profili açısından da özgünlük içeriyor. Zira, alışıldığın tersine bu göç hareketliliği, bazı beşeri gelişmişlik farklılıkları olmakla birlikte, genel anlamda benzer gelişmişlik düzeylerine sahip iki ülke arasında gerçekleşiyor. Yine alışıldığın tersine, yüksek nitelikli kadınlar, daha düşük nitelikli erkeklerle evlenmek için göç

ediyorlar. Evlenenler arasında boşanma örneklerine sıkça raslanmaması da, evlilik göçü sistemiyle şekillenen ülke ilişkilerinde geri dönülmez bir noktaya gelindiğini gösteriyor. Karma evliliklerden doğan çocuklarla pekişen sistemin, ortaya çıkan melez neslin ortaya çıkmasının da etkisiyle, gelecekte iki ülke siyasetinde etkin olan politikacıları, bilim insanlarını, profesyonel meslek sahiplerini üretmesi kaçınılmazdır. Yine kaçınılmaz olan, karma evliliklerle ortaya çıkan yeni mekânsallıkların, yeni sosyal ilişki biçimlerini, yeni hayat tarzlarının ve yeni normların gelişmesidir. Bu, büyük toplumsal dönüşümlerin ilk adımlarıdır.

Bu çalışma kapsamında ortaya çıkanlar, yeni bakış açılarını ve bununla ilişkili araştırma sorularını da beraberinde getirmiştir. Öncelikle feminist politika üretimi için, Rus göçmen kadın deneyimlerinden faydalanma yollarının anlaşılması oldukça önemlidir. Çünkü toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması mücadelesinde, farklı bir ülke deneyimini aktarabilecek bu yüksek nitelikli göçmenler, yeni kavrayışları ortaya çıkararak politik mücadele alanını genişletebilir ve mücadele biçimini çeşitlendirebilirler. Ayrıca Rusların göçüyle Rusya-Türkiye arasında gelişen sistemin artık Filipinliler örneğinde olduğu gibi yeni bir alt sistemi beslemeye başlaması, henüz başlangıç aşamasında olan bu sisteme ve buna benzer sistemlere yeni bir gözle bakmayı da gerekli kılmaktadır. Bu durum göçün, ilk evresinden itibaren çokaktörlü olarak yönetilmesine katkı sağlayacağı gibi, göçmen kadınların görünmezlik içinde istismar edilmelerini de engelleyebilir.

Bu çalışma kapsamında kökende araştırma yapılamaması, çalışmanın sadece göçmen kabul eden ülke açısından ele alınmasına neden olmuştur. Bununla birlikte köken ülkede araştırma yapılması, daha bütüncül bir görünümü de sağlayacaktır. Bu bakımdan bu eksikliğin, yeni bir araştırma fikrinin ortaya çıkmasını sağlamasını temenni ediyorum. Ayrıca bu çalışma kapsamında sınırlı şekilde yer verilen karma evliliklerde doğan çocukların durumunun daha detaylı ele alınması da gerekmektedir. Son olarak, kurumsallaşma üzerinden güçlenen göçmen dernekleri, Türkiye'de bu bakımdan daha zayıf olan alanın gelişimine katkı

sağlayabilir. Rus göçmen kurumlarının bu bakımdan ele alınması ve yerel kurumlarla ilişkilendirilmelerinin sağlanması, iki yönlü faydayı artıracaktır. Bu politik çıkarımlar ve araştırma önerileri, birbirinden bağımsız değildir. Çünkü ikisinin birlikte göçleri anlamaya ve bununla ilgili durumlara ilişkin fikir üretmeye hizmet etmeleri beklenmektedir. Bu noktada hem yaptığım çalışmanın, hem de bu çalışma kapsamında yapamadığım ve yapılmasının önemli olduğunu düşünerek paylaştığım konuların tamamının, çoklu fayda sağlamasını umuyorum.

KAYNAKÇA

Acar, F. ve Altunok, G. 2013. The 'Politics Of Intimate' at the Intersection of Neo-Liberalism and Neo-Conservatism in Contemporary Turkey. *Women's Studies International Forum*, 41, 14-23

Acar-Savran, G. 2013. *Beden, Emek, Tarih: Diyalektik bir Feminizm için.* Kanat

Adams, P. C. ve Ghose, R. 2003. India.com: The Construction of a Space Between, *Progress in Human Geography*, 27 (4), 414-37

Adamson, F. B. 2002. *Mobilizing for the Transformation of Home: Politicized Identities and Transnational Practices*. Al-Ali, N. ve Koser, K. (Ed.). New Approaches to Migration? Transnational Communities and the Transformation of Home *içinde*. London: Routledge, 155-168

Adepoju, A. 1998. Linkages Between Internal and International Migration: The African Situation. *International Social Science Journal*. 50 (157), 387-395

Akalın, A. 2014. *Arzulayan Bedenler: Kadın, Göçmen ve Kâğıtsız Olmaya Dair.* Candan, A. B. ve Özbay, C. (Ed.). Yeni İstanbul Çalışmaları: Sınırlar, Mücadeleler, Açılımlar *içinde*. Metis Yayınları, 327-343

Akgün, M. ve Aydın, T. 1999. *Türkiye-Rusya İlişkilerindeki Yapısal Sorunlar ve Çözüm Önerileri*. İstanbul: TÜSİAD.

Aktürk, Ş. 2015. *Almanya, Rusya ve Türkiye'de Etnisite Rejimleri ve Milliyet.* İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları

Al-Ali, N. ve Koser, K. (Ed.). 2002. *New Approaches to Migration? Transnational Communities and the Transformation of Home*. Routledge: Londra ve New York

Alenius, P. 2018. Migrants' Informal Learning and Education in Transnational Family Space: The Experiences of People Migrating between Estonia and Finland. *Nordich Journal of Migration Research*. 8 (1), 47-55

Altun, N. ve Dinç, A. 2016. *Yabancı Gelinlerin Türk Ailesi İçindeki Yerine Sosyolojik Bir Bakış.* Halk Kültüründe Aile Uluslararası Sempozyumu, Trakya Üniversitesi, Edirne.

Amelia, A. ve Faist, T. 2008. Turkish Migrant Associations in Germany: Between Integration Pressure and Transnational Linkages. *Revue Européenne des Migrations Internationales (REMI)* 24 (2), 91-120.

Anashkina, G. P. ve Pogodina S. A. 2003. Брак с иностранцем как новая модель адаптации российских женщин в условиях переходного общества (Marriage with a Foreigner as a New Model of Adaptation of Russian Women in the Transitional Society). http://www.ethnonet.ru/etnografiya/brak-s-inostrancem-kak-novaja-model-adaptacii/ (Son Erişim Tarihi: 21.06.2018)

Anderson, B. 2006. Imagined Communities: Reflections on the Origin and Spread of Nationalism. Londra: Verso

Anthias, F. 2008. Thinking Through the Lens of Translocational Positionality: an Intersectionality Frame for Understanding Identity and Belonging. *Translocations: Migration and Social Change An Inter-Disciplinary Open Access E-Journal,* 4 (1), 5-20

Anthias, F. ve Yuval-Davis, N. 1992. *Racialized Boundaries: Race, Nation, Gender, Colour, Class and the Anti-Racist Struggle,* Londra: Routledge

Apitzsch, U. ve Gündüz, E. 2012. Ethnicity and Belonging as Experienced Dimensions in Mixed Marriages. Papers: Revista de Sociologia, 97 (1), 79-92

Appadurai, A. 1991. *Global Ethnoscape: Notes and Queries for a Transnational Anthropology*. R. Fox (Ed.), Recapturing Anthropology: Working in the Present *içinde*. Santa Fe, NM: School of American Research, 191–210

Appadurai, A. 1996. *Modernity at Large: Cultural Dimensions of Globalization.* Minneapolis: University of Minnesota Press

Arrighi, G. ve Saul, J. S. 1968. Socialism and Economic Development in Tropical Africa. *The Journal of Modern African Studies*, 6, 141–69.

Ashwin, S. 2012. *Gender, State and Society in Soviet and Post-Soviet Russia*. Routledge: London (e-book)

Asselin, M. E. 2003. Insider Research: Issues To Consider When Doing Qualitative Research in Your Own Setting. *Journal for Nurses in Staff Development*, 19(2), 99-103

Atsan, N. 2017. Etnik Girişimlerin Doğuşu ve Gelişiminde Sosyal Ağların Rolü: Almanya'da Türk Girişimciler Örneği. *Aksaray Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi,* 9 (2) 1-16

Attwood, L. 1990. *The New Soviet Man and Woman: Sex-Role Socialization in the USSR*, Basingstoke: Macmillan

Avenarius, C. 2012. Immigrant Networks in Urban Spaces. *International Migration*, 50 (2), 25–55

Aybak, T. 2017. *Russian Speaking Diaspora in Turkey: The Geopolitics of Migration in the Black Sea Region.* Nicolko, N. ve Carment, M. (Ed). Post-Soviet Migration and Diasporas: From Global Perspectives to Everyday Practices *içinde*. Migration, Diaspora and Citizenship, Palgrave Macmillan, UK, 127-142.

Aybay, R. 2007. *Yabancılar Hukuku.* İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları

Aydın, S. 2006. *Post-Sosyalist Ülkelerde Açığa Çıkan İş Gücü ve Trabzon'da Yabancı Uyruklu Kadın Olgusu.* Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı Basılmamış Yüksek Lisans Tezi

Aydın, Y. 2016. *The Germany-Turkey Migration Corridor: Refitting Policies For A Transnational Age.* Transatlantic Council on Migration. Washington, DC: Migration Policy Institute

Bağlı, M. ve Sever, A. 2005. Tabulaştırılan/Tabulaşan Kurumun (ailenin) Kurbanlıklar Edinme Pratiği: Levirat ve Sororat, *Aile ve Toplum*, 2 (9), 9-21.

Bailey, A. 2001. Turning Transnational: Notes on the Theorisation of International Migration. *International Journal of Population Geography*, 7, 413-428

Bailey A.J., Wright R. A, ve Mountz A. 2002. (Re)producing Salvadoran Transnational Geographies. *Annals of the Association of American Geographers* 92, 125–144

Bakewell, O., de Haas, H. ve Kubal, A. 2011. Migration Systems, Pioneers and the Role of Agency. *Norface Migration Working Papers*: 48.

Balzani, M. 2006. Transnational Marriage Among Ahmadi Muslims in the UK. *Golobal Networks*. 6 (4), 345–355.

Banerjee, K. 1999. Gender Stratification and the Contemporary Marriage Market in India. *Journal of Family Issues*, 20, 648-676

Barrett, D. ve Calvi, N. 2013. *G.I. Brides: The Wartime Girls Who Crossed The Atlantic for Love*. HarperCollins Publichers

Bartlett, L., Rodriguez, D. ve Oliveira, G. 2015. Migration and education: Sociocultural Perspectives. *Educ. Pesqui, São Paulo*, 41, 1153-1170

Basch L., Schiller N.G. ve Szanton-Blanc, C. 1994. *Nations Unbound: Transnational Projects, Postcolonial Predicaments, and Deterritorialized Nation-States.* Pennsylvania: Gordon and Breach Science Publishers

Başel, H. 2007. Türkiye'de Nüfus Hareketlerinin ve İç Göçün Nedenleri. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 516-542

Bay, A. 2017. Rusya'ya Osmanlı İşçi Göçü (1830-1921). *Otam*, 41, 25-56

Beaverstock, J. V. 2005. Transnational elites in the city: British highly skilled inter-company transferees in New York City's financial district. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 31 (2), 245–268

Becker, G. S. 1991. *A Treatise on the Family* Cambridge, MA: Harvard University Press

Beck-Gernsheim, E. 2007. Transnational Lives, Transnational Marriages: A Review of the Evidence from Migrant Communities in Europe. *Global Networks* 7 (3): 271–288

Beck, U. ve Beck-Gernsheim, E., 2013. *Distant Love. Personal Life in the Global Age*. Cambridge: Polity Press

Berger, R. 2015. Now I see it, Now I don't: Researcher's Position and Reflexivity in Qualitative Research. *Qualitative Research,* 15(2), 219–234

Berger, R. ve Malkinson, R. 2000. 'Therapeutizing' Research: The Positive Impact of Research on Participants. *Smith College Studies in Social Work,* 70, 307–314

Blau, P. 1977. *Inequality and Heterogeneity: A Primitive Theory of Social Structure*. New York: Free Press.

Blau, P. M. ve Schwartz, J. 1984. *Crosscutting Social Circles*. Academic Press: New York.

Bloch, A. 2011. Intimate Circuits: Modernity, Mobility, and Marriage among Post-Soviet Labor Migrants in Turkey," *Global Networks: A Journal of Transnational Affairs*. 11 (4), 502-521.

Bloch, A. 2017. *Sex, Love and Migration: Postsocialism, Modernity and Intimacy from İstanbul to the Arctic*. Cornell University Press

Blunt, A. 2007. Cultural Geographies of Migration: Mobility, Transnationality and Diaspora. *Progress in Human Geography* 31, 684–694

Bokser-Liwerant, J. 2009. *Latin American Jews: A Transnational Diaspora*. Eliezer Ben Rafael, Yitzhak Sternberg, Judit Bokser Liwerant ve Yossi Gorny (Ed.) Transnationalism. Diasporas and the Advent of a New (dis)order *içinde*. Brill, Leiden-Boston: 351-374

Bossard, J.H.S. 1932. Residential Propinquity As A Factor İn Marriage Selection. *The American Journal of Sociology*, 38 (2), 219-24.

Bosswick, W. ve Heckmann, F. 2006. *Integration of Migrants: Contribution of Local and Regional Authorities.* European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions. European Forum for Migration Studies (EFMS) at the University of Bamberg, Germany. https://www.eurofound.europa.eu/sites/default/files/ef_files/pubdocs/2006/22/en/1/ef0622en.pdf (Son Erişim Tarihi: 21.06.2018)

Boyd, M. 1989. Family and Personal Networks in International Migration: Recent Developments and New Agendas, *The International Migration Review*, 3, 638-670.

Boyle, P. 2002. Population Geography: Transnational Women on the Move, P*rogress in Human Geography,* 26 (4), 531 – 543

Boyle, P. ve Halfacree, K. 1999. *Migration and Gender in the Developed World*, Londra: Routledge.

Boyle, P., Halfacree, K. ve Robinson, V. 1998. *Exploring Contemporary Migration.* Londra: Longman.

Boyle, P. J., Kulu, H., Cooke, T., Gayle, V. ve Mulder, C. H. 2006. *The Effect of Moving on Union Dissolution.* MPIDR Working Paper, WP–2006–002. Rostock: Max Planck Institute for Demographic Research. http://www.demogr.mpg.de/ papers/working/wp-2006-002.pdf. (Son Erişim Tarihi: 21.06.2018)

Böcker, A. 1994. Chain Migration over Legally Closed Borders: Settled Immigrants as Bridgeheads and Gatekeepers. *The Netherlands Journal of Social Sciences*, 30 (2), 87-106

Durakbaşa, A. 2016. *Önsöz*. Davidof, L. (Ed.) Feminist Tarihyazımında Sınıf ve Cinsiyet *içinde*. İletişim Yayınları, İstanbul

Bravo-Moreno, A. 2009. Transnational Mobilities: Migrants and Education. *Comparative Education*, 45 (3), 1360-1486

Breger, R. ve Hill, R. 1998. *Cross-Cultural Marriage: Identity and Choice*. Bloomsbury Academic

Brennan, D. 2004.*Transnational Desires and Sex Tourism in the Dominican Republic: What's Love Got to do with it?* Duke University Press. Durham and London

Brettell, C. B. Ve Alstatt, K. E. 2007. The Agency of Immigrant Entrepreneurs: Biographies of the SelfEmployed in Ethnic and Occupational Niches of the Urban Labor Market, *Journal of Anthropological Research* 63, 383-397

Bridger S. ve Kay R. 1996. *Gender and Generation in the New Russian Labour Market.* H. Pilkington (Ed.) Gender, Generation and Identity in Contemporary Russia *içinde.* London, Routledge, 21–38

Bryceson, D. ve Vuorela, U. (Ed) (2002). The Transnational Family, Berg, Oxford

Buckner, S. 2005. Taking the Debate on Reflexivity Further. *Journal of Social Work Practice* 19, 59–72

Butcher, M. 2009. Ties That Bind: The Strategic Use of Transnational Relationships in Demarcating Identity and Managing Difference. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 35 (8), 1353–1371

Buğra, A. 2012. *The Changing Welfare Regime of Turkey: Neoliberalism, Cultural Conservativism and Social Solidarity Redefined*. Dedeoğlu, S. ve Elveren, A. Y. (Ed). Gender and Society in Turkey: The Impact of Neoliberal Policies, Political İslam and EU Accession *içinde*. I. B. Tauris

Bruinsma, G. J. N., ve Meershoek, A. J. J. 1999. *Organised Crime and Trafficking in Women from Eastern Europe in The Netherlands. Transnational Organised Crime içinde*, 105-118

Buisson, J. M. 2016. Interfaith Marriage for Muslim Women: This Day Are Things Good and Pure Made Lawful Unto You. *Crosscurrents*. 430-449

Bunnell, T., Yea, S., Peake, L., Skelton, T. ve Smith, M. 2012. Geographies of Friendships. *Progress in Human Geography*, 36(4), 490–507

Buunk, B.P., Dijkstra, P., Kenrick, D.T. ve Warntjes, A. 2001. Age Preferences for Mates as Related to Gender, Own Age, and Involvement Level, *Evolution and Human Behavior*, 22, 241-250.

Buz, S. 2007. Göçte Kadınlar: Feminist Yaklaşım Çerçevesinde Bir Çalışma. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 18 (2), 37-50

Campbell, K. 1988. Gender Differences in Job Related Networks. *Work and Occupations,* 15 (2), 179–200

Carling, J. 2008. The Human Dynamics of Migrant Transnationalism. *Ethnic and Racial Studies,* 31 (8), 1452-1477

Carling, J. 2013. Steps Towards Atheory of Migration Aspirations. Aspirations and Capabilities in Migration Processes. *International Migration Institute*, University of Oxford 10-11 January.

Castles, S. ve Miller, M. 2009. *The Age of Migration.* Basingstoke: Palgrave Macmillan

Chant, S. ve Radcliffe. S. 1992. *Migration and Development: The Importance of Gender.* Chant S. (Ed). *Gender and Migration in Developing Countries içinde,* Londra ve New York: Bellhaven Press, 1-29

Charsley, K. 2006. Risk and Ritual: The Protection of British Pakistani Women in Transnational Marriage. *Journal of Ethnic and Migration Studies* 32 (7), 1169–1188.

Charsley, K. 2012. *Transnational Marriage: New Perspectives from Europe and Beyond*. Londra: Routledge

Charsley, K. ve Shaw. A. 2006. South Asian Transnational Marriages in Comparative Perspective. *Global Networks*, 6 (4), 331-344

Cheng, S. A. 1999. *Labor Migration and International Sexual Division of Labor: A Feminist Perspective.* Kelson, G. ve DeLaet, D. (Ed). Gender and Immigration *içinde* Palgrave: Macmillan 38-58.

Chen, Y. ve Huang, M. 2006. *Social Inequality and Intercultural Marriage in Taiwan*, ISA World Congress of Sociology. The Quality of Social Existence in Globalizing World South Africa, Durban, South Africa, Citizenships, Pacific Affairs.

Chenoy, A. M. 2001. *The Making of New Russia*. Delhi: Har-Anand Publications.

Chenoy, A. M. ve Kumar, R. 2017. *Re-emeging Russia: Structures, Institutions and Processes*. Palgrave Macmillan

Chiswick B. R. ve Houseworth C. A. 2011. Ethnic Intermarriage among Immigrants: Human Capital and Assortative Mating. *Review of Economics of the Household*, 9 (2), 149–180.

Cila J. ve Lalonde R. N. 2014. Personal Openness Toward Interfaith Dating and Marriage among Muslim Young Adults: The Role of Religiosity, Cultural Identity, And Family Connectedness. *Group Processes and Intergroup Relations*, 17 (3), 357–370.

Collyer, M. ve King, R. 2015. Producing transnational Space. International Migration and the Extra-Territorial Reach of State Power. *Progress in Human Geography*, 39 (2), 185-204

Coakley, L. 2002. All Over the Place, in Town, in The Pub, Everywhere – A Social Geography of Women's Friendship in Cork. *Irish Geography*, 35, 40-50.

Connell, R. W. 1998. *Toplumsal Cinsiyet ve İktidar: Toplum, Kişi ve Cinsel Politika*. Ayrıntı Yayınları, İstanbul

Constable N. *2003. Romance on a Global Stage: Pen Pals, Virtual Ethnography, and 'Mail-order' Marriages.* Berkeley: University of California Press

Constable, N. 2005. *Cross-Border Marriages: Gender and Mobility in Transnational Asia.* University of Pennsylvania Press

Constable, N. 2009. The Commodification of Intimacy: Marriage, SeX and Reproductive Labor. *Annual Review of Anthropology*, 38, 49-64

Constable, N. 2012. International Marriage Brokers, Cross-Border Marriages and The US Anti-Trafficking Campaign. *Journal of Ethnic and Migration Studies* 38 (7), 1137–1154

Cooke, F. L. 2007. Husband's Career First: Renegotiating Career and Family Commitment among Migrant Chinese Academic Couples in Britain. *Work, Employment and Society,* 47-65

Cools, C. A. 2006. Relational Communication in Intercultural Couples. *Language and Intercultural Communication,* 6 (3-4), 262–274

Cottrell, A. 1973. Cross-national Marriage as an Extension of an International Lifestyle: Study of Indian-western Couples. *Journal of Marriage and the Family*, 35(4) 739-741

Cottrell, A. 1990. Cross-National Marriages: A Review of the Literature. *Journal of Comparative Family Studies*, 21, 151–169.

Council of Europe. 2004. *Recent Demographic Developments in Europe 2004*. Strasbourg: Council of Europe.

Cretser, G. 1999. Cross-national Marriage in Sweden: Immigration and Assimilation 1971-1993. *Journal of Comparative Family Studies* 30(3): 363.

Crippen, C. ve Brew, L., 2007. Intercultural Parenting and The Transcultural Family: A Literature Review. *The Family Journal: Counseling And Therapy For Couples And Families*, 15 (2), 107–115

Crisan, C. 2012. *Transnational Experiences of Eastern European Women and Feminist Practices After 1989.* Bonifacio, G. T. (Ed.). Feminism and Migration Cross-Cultural Engagements *içinde*. Springer, 165-184

Croucher, S. 2009. Migrants of Privilege: The Political Transnationalism of Americans in Mexico, *Identities: Global Studies in Culture and Power*, 16 (4), 463-491

Collyer, M. ve King, R. 2015. Producing transnational space. International migration and the extra-territorial reach of state power. *Progress in Human Geography*, 39 (2), 185-204

Çağlar, A. 2006. Hometown Associations, The Rescaling of State Spatiality and Migrant Grassroots Transnationalism. *Global Networks*. 6 (1), 1-22

Çakmak, S. 2010. Değişen Hayatların Görünmez Sahipleri: Göçmen Kadınlar, *Fe Dergi*, 2 (2), 50-64.

Çakırer-Özservet, Y. 2013. İstanbul Zeytinburnu İlçesi'nde Afgan Türklerinin Ulusötesi Kentleşme Ağlarının Analizi. *İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*, 2, 163-181

Çelikaksoy, A. Nekby, L. ve Rashid, S. 2010. Assortative Mating: By Ethnic Background And Education Among Individuals with an Immigrant Background in Sweden. *Journal of Family Research*, 22, 65-88

Çelik, Ç. ve Erdoğan, S. 2007. How to Organize Schools for Integration of Syrian Children in Turkey; Constructing Inclusive and Intercultural Institutional Habitus in Schools MiReKoc Policy Brief Series 2017/02. https://mirekoc.ku.edu.tr/wp-content/uploads/2016/11/PB_Right-to-Education2.pdf

Dahinden, J. 2009. Are We All Transnationals Now? Network Transnationalism and Transnational Subjectivity: The Differing Impacts of Globalization on The Inhabitants of a Small Swiss City. *Ethnic and Racial Studies*, 32(8). 1365-1386

Davidoff, L., Doolittle, M., Fink, J. ve Holden, K. 1999. *The Family Story: Blood, Contract and Intimacy, 1830-1960*. Adddison Wesley Longman, Essex

Davis, C. D. 2014. Transnational Marriage: Modern Imaginings, Relational Realignments and Persistent Inequalities. *Ethnos*, 79 (5), 585-609.

Dayıoğlu, S. ve Başlevent, A.Y. 2012. *Introduction: Gender, Society and Welfare in Turkey.* Dedeoğlu, S. ve Elveren, A. Y. (Ed). Gender and Society in Turkey: The Impact of Neoliberal Policies *içinde*, Political İslam and EU Accession. I. B. Tauris, 3-14

Dedeoğlu, S. ve Elveren, A. Y. (Ed). 2012. *Gender and Society in Turkey: The Impact of Neoliberal Policies, Political İslam and EU Accession*. I. B. Tauris

Değirmen, B. F. 2008. *Russian Diaspora and the Politics of Russian Nationalism in the Post-Soviet Era.* Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi

de Jong Gierveld J., van Tilburg T. G. ve Dykstra P. A. 2006. *Loneliness and Social Isolation*. Vangelisti A, Perlman D (Ed.) Cambridge Handbook of Personal Relationships *içinde*, Cambridge: Cambridge University Press, 485–500

DeLaet D. 1999. *Introduction: The Invisibility of Women in Scholarship on International Migration.* Kelson and DeLaet, D. (Ed.) Gender and Immigration *içinde*. Macmillan, 1-21

Deleon, J. 2008. *Beyoğlu'nda Beyaz Ruslar.* İstanbul: Remzi Kitabevi.

Deniz, A. 2017. Kesişen Kimlikler Ekseninde Bir Konum Tartışması: Bir Kadın Araştırmacının Türkiye'de Yaşayan Rus Kadınlarla Karşılaşmasından Notlar. *Fe Dergi: Feminist Eleştiri*, 9 (1), 12-26

Deniz, A. 2018. *Feminist Coğrafya: Cinsiyetin Coğrafyası, Coğrafyanın Cinsiyeti.* Özgen, N. (Ed.), Sosyal Coğrafya *içinde*, PEGEM Akademi, 251-284

Deniz, A. ve Özgür, E.M. 2010. Rusya'dan Türkiye'ye Ulusaşırı Göç: Antalya'daki Rus Göçmenler. *Ege Coğrafya Dergisi*, 19 (1), 13-30

Deniz, A. ve Özgür, E. M. 2013. Antalya'daki Rus Gelinler: Göçten Evliliğe, Evlilikten Göçe. *Sosyoloji Dergisi*, 3 (27) 2, 151-175

Deniz, A. ve Özgür, E. M. 2015. Rus Kadınların Emek Göçü: Antalya Örneği. Körükmez, L. ve Südaş, İ. (Ed.), Göçler Ülkesi *içinde*, Ayrıntı Yayınları, 115-134,

DeVault, M. L. ve Gross, G. 2012. *Feminist Qualitative Interviewing: Experience, Talk and Knowledge*. Hesse-Biber, S. N. (Ed). Handbook of Feminist Research: Theory and Praxis *içinde*. Thousand Oaks: SAGE, 2. Baskı, 206-236

de Vos, G. 1982. Ethnic Pluralism: Conflict and Accmodation. G. De Vos ve L. Romanucci-Ross (ed). Etn-hnic Identity: Cultural Continuities and Change. ChicagoÜniversitesi Yayınları, Chicago

Donato, K. M., Gabaccia, D., Holdaway, J., Manalansan, M. ve Pessar, P. 2006. A Glass of Half Full? Gender in Migration Studies. *International Migration Review*, 40 (1), 3-26

Duda-Mikulin, E. A. 2014. *Interviewing Polish Migrant Women in the United Kingdom and Poland.* Sage Research Methods Cases

Duelli-Klein, R. 1983. *How to Do What We Want to Do: Thoughts on Feminist Methodology.* Bowles, G. ve Duelli-Klein, R. (Ed). Theories of Women's Studies *içinde,* Londra: Routledge ve Kegan Paul, 88–104

Dutton, W. H., Helsper, E. J., Whitty, M. T., Li N., Buckwalter, G. ve Lee, E. 2009. The Role of Internet in Reconfiguring Marriages: A Cross National Study. *Interpersona: An International Journal on Personal Relationships*, 3 (2), 3-18

Egeli, P. 2008. *Rusya Federasyonu İle Türkiye'nin Ekonomik İlişkilerinin Analizi, 2. Ulusal İktisat Kongresi* / 20-22 Şubat 2008 / DEÜ BF İktisat Bölümü / İzmir –Türkiye

Ehrkamp, P. 2005. Placing Identities: Transnational Practices and Local Attachments of Turkish Immigrants in Germany. *Journal of Ethnic and Migration Studies*. 31 (2), 345-364

Ekiz-Gökmen, Ç. 2011. Türk Turizminin Yabancı Gelinleri: Marmaris Yöresinde Turizm Sektöründe Çalışan Göçmen Kadınlar. *Çalışma ve Toplum*. 1, 201-232

Erder, S. 2007. *Yabancısız Kurgulanan Ülkenin 'Yabancılar'.* Arı, A. (Ed.), Türkiye'de Yabancı İşçiler, Uluslararası Göç, İşgücü ve Nüfus Hareketleri *içinde*. Derin Yayınları, Istanbul.

Ergun, A. ve Erdemir, A. 2010. Negotiating Insider and Outsider Identities in the Field: 'Insider' in a Foreign Land; 'Outsider' in One's Own Land. *Field Methods* 22 (1), 16–38

Faist T. 2000. *The Volume and Dynamics of International Migration and Transnational Social Spaces*. Oxford: Oxford University Press

Fan, C. C. ve Huang, Y. 1998. Waves of Rural Brides: Female Marriage Migration in China. *Annals of the Association of American Geographers*, 88 (2), 227-251

Fawcett, J. T. 1989. Networks, Linkages, and Migration Systems. *International Migration Review*, 23 (3), 671-680

Fawcett, J. T. ve Arnold, F. 1987. The Role of Surveys in the Study of International Migration: An Appraisal, *International Migration Review*, 21 (4), 1523-1540

Fazito, D. ve Soares, W. 2015. The Industry of Illegal Migration: Social Network Analysis of the Brazil-US Migration System. *International Migration*. 53 (6), 183-204

Featherstone, D., Phillips R. ve Waters, J. 2007. Introduction: Spatialities of Transnational Networks. *Global Networks,* 7, 383–391.

Fernandez, N. T. ve Jensen, T. G. 2014. Intimate Contradictions: Comparing the Impact of Danish Family Unification Laws on Pakistani and Cuban Marriage Migrants. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 40 (7), 1136-1153

Figueroa, A. M. 2016. Migration from Central America and Mexico to the US: Does the Movement of People Affect the Economies of the Sending Countries? *POLITIKON The IAPSS Academic Journal*, 29, 38-54

Filatova, N. 2002. Уж замуж за рубеж (Marrying Abroad). *Itogi.ru*, 38/238. http://www.itogi.ru/archive/2002/38/100604.html (Son Erişim Tarihi: 21.06.2018)

Findhall, O. 2014. Svenskarna och internet. Stockholm. http://en.soi2014.se/information-and-facts/internet-is-the-most-important-source-of-information/ Son erişim tarihi: 11.03.2018

Fisher-Onar, N. 2018. *Betweeen Neo-Ottomanism and Neoliberalism*. Fisher Onar, N. Pearce, S. C. ve Keyman, E. F. (Ed.). İstanbul: Living with Difference in a Global City *içinde*. Rutgers University Press

Fitzgerald, T. K. 1999. *Who Marries Whom? Attitudes in Marital Partner Selection*. PhD. Thesis. University of Colorado

Flemmen A. B. 2008. Transnational Marriages–Empirical Complexities and Theoretical Challenges. An Exploration of Intersectionality. *Nordic Journal of Feminist and Gender Research,* 16 (2), 114-129

Fontes, L. A. 1998. Ethics in Family Violence Research: Cross-Cultural Issues. *Family Relations*, 47 (1), 53-61

Ford, E. 2004. *The Internet Bride: A Visual Study of Commercialised Marriage Mediation Within the Colombian Context.* Companion Text for Graduation Film MA in Visual Anthropology, Granada Centre for Visual Anthropology

Fratesi, U. 2014. Editorial: The Mobility of High-Skilled Workers: Causes and Consequences. *Regional Studies*, 1587–1591.

Friedman S. L. 2010. Marital Immigration and Graduated Citizenship: Post-naturalization Restrictions on Mainland Chinese Spouses in Taiwan. *Pacific Affairs,* 83 (1), 73–93

Gal S. ve Kligman G. 2000. *The Politics of Gender After Socialism. A Comparative-Historical Essay*. Princeton: Princeton University Press

Gaspar, S. 2009. Mixed Marriages Between European Free Movers. CIES E-Working Paper No 65/2009. *Centro De İnvestigaçao E Estudos De Sociologia.* Lizbon.

Gelekçi, C. 2014. Avusturya'da Yaşayan Türklerin Türkiye ile Bağları ve Evlilik Göçü. *Bilig*, 71, 179-204

Gerdes, J. Ve Reisenauer, E. 2010. *Heterogeneities and Transnational Social Practices Among Turkish Migrants in Germany*. Transnationalisation, Migration and Transformation: Multi-Level Analysis of Migrant Transnationalism (Trans-Net). 7th Framework Programme Socio-Economic Sciencesa and Humanities Country Report (Wp2): Almanya

Gerstnerova, A. 2016. Migrant Associations' Dynamics in Luxembourg. *Ethnicities*. 16 (3), 418–431

Gevrek, D. 2014. Interracial Marriage, Migration and Loving. *The Review of Black Political Economy* 41(1), 125–160.

Giddens, A. 2000. *Sosyoloji*. Ankara: Ayraç Yayınevi.

Glick-Schiller, N., 2005. Transnational social fields and imperialism Bringing a theory of power to Transnational Studies. *Anthropological Theory*. Vol 5(4), 439–461

Glick-Schiller, N., Basch, L. ve Blanc-Szanton, C. 1992. (Ed). Towards a Transnational Perspective on Migration: Race, Class, Ethnicity, and Nationalism Reconsidered. New York: New York Academy of Sciences.

Glick-Schiller, N. ve Fouron, G. 1999. Terrains of Blood and Nation: Haitian Transnational Social Fields, *Ethnic and Racial Studies*, 22 (2), 340–66.

Glick-Schiller, N. Basch, L. ve Szanton-Blanc, C. 1995. From Immigrant to Transmigrant: Theorizing Transnational Migration. *Anthropological Quarterly*, 68 (1), 48-63.

Glick-Schiller N. ve Çağlar A. 2009.Towards a Comparative Theory of Locality in Migration Studies: Migrant Incorporation and City Scale. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 35, 177–202

Glorius, B. ve Friedrich, K. 2006. Transnational Social Spaces of Polish Migrants in Leipzig (Germany). *Migracijske i etničke teme* 22 (1-2), 163–180

Glowsky, D. 2007. Why Do German Men Marry Women from Less Developed Countries? An Analysis of Transnational Partner Search Based on the German Socio-Economic Panel. *SOEPpapers on Multidisciplinary Panel Data Research* 61. DIW Berlin.

Goli, M. V. 2009. *The Phillippine Women of Canada's Live-in Caregiver Programme: Ethical Issues and Perspectives.* Simon Fraser University, Master of Publicv Health

Gorny, A. ve Kepinska, E. 2004. Mixed Marriages in Migration from the Ukraine to Poland, *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 30 (2), 353-372

Gowricharn, R. 2009. Changing Forms of Transnationalism. *Ethnic and Racial Studis*, 32 (9), 1619-1638.

Gökdeniz, K. 2016. Ekim Devrimi'nden Federasyon'a Rusya'da Rejim Yapılanması. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 15 (57), 440-462

Görgün, M. 2017. Küreselleşme Sürecinde Göçmen İlişkileri Ağının Önemi. *SDÜ İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 22, 1317-1327

Gregory, D. 1995. Imaginative Geographies. *Progress in Human Geography*. 19 (4), 447-485

Grisword, R. L. 2012. Russian Blonde in Space: Soviet Women in the American Imagination, 1950-1965. *Journal of Social History*, 45 (4), 881-907

Grosz, E. 1986. *What is Feminist Theory?* Pateman, C. ve Grosz, E. (Ed.), Feminist Challenges *içinde*, Boston: North Eastern University Press, 190–204

Guarnizo, L. E. 1997. The Emergence of a Transnational Social Formation and The Mirage of Return Migration among Dominican Transmigrants. *Identities* 4, 281–322

Guarnizo, L. E. ve Smith, M. P. 1998. *The Locations of Transnationalism.* Smith, M. P. ve Guarnizo, L. E. (Ed), Transnationalism From Below Comparative Urban and Community Research V6. New Brunswick: Transaction Publishers, 3-31

Guarnizo, L. E. ve Diaz, L. M. 1999. Transnational migration: a View from Colombia. *Ethnic and Racial Studies*, 22 (2), 397-421

Guillemin, M. ve Gillam, L. 2004. Ethics, Reflexivity and Ethically Important Moments in Research. *Qualitative Inquiry* 10, 261–280.

Guilmoto, C. ve Sandron, F. The International Dymanics of Migrants Networks in Developing Countries. *Population: An English Selection*. 13, 135-164

Halidov, İ. 2014. Rusya'nın Yumuşak Güç Araçları. *Avrasya İncelemeleri Dergisi* (AVİD), III/1, 37-75

Hannerz, U. 1996. *Transnational Connections. Culture, People, Places*. London/New York: Routledge.

Harvey, W. S. 2011 British and Indian Scientists moving to the USA. *Work and Occupations*, 38 (1): 68-100

Heyse, P. 2010. Deconstructing Fixed Identities: An Intersectional Analysis of Russian-speaking Female Marriage Migrants' Self-representations. *Journal of Intercultural Studies*, 31 (1), 65-80.

Hammersley, M ve Atkinson, P. 2002. *Ethnography: Principles in Practice.* London/New York: Routledge.

Haraway, D. 1988. Situated Knowledges: The Science Question in Feminism And The Privilege of Partial Perspective. *Feminist Studies*, 14 (3), 575-599

Harding, S. 1987. The Method Question. *Hypatia: A Journal of Feminist Philosophy*, 2 (3), 19-35

Harding, S. 1991. *Whose Science? Whose Knowledge? Thinking from Women's Lives.* Cornell University Press

Hao, L. 2013. Admission-Group Salary Differentials in the United States: The Significance of the Labour-Market Institutional Selection of High-Skilled Workers. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 39 (8), 1337-1360.

Hawksworth, J., Hoehn, T. ve Tiwari, A. 2009. *Which are the Largest City Economies in the World and How Might This Change by 2025?* PwC Pricewaterhouse Coopers. UK Economic, 20-34

Hennick, M. 2008. Language and Communication in Cross-Cultural Qualitative Research. *Doing Cross-Cultural Research* 34, 21-33.

Hernandez-Leon, R. 2005. *The Migration Industry in the Mexico-U.S. Migratory System.* California Center for Population Research On-Line Working Paper Series. University of California, Los Angeles

Ho E. E. 2011. 'Claiming' the Diaspora: Elite Mobility, Sending State Strategies and the Spatialities of Citizenship. *Progress in Human Geography*, 35: 757–772

Holstein, J. A. ve Gubrium, J. F. 2003. *Postmodern Sensibilities.* Holstein, J. ve Gubrium, J. F. (Ed.), Postmodern Interviewing *içinde,* Thousand Oaks, Kaliforniya: Sage, 3-19.

Houstoun, M., Kramer, R. G. ve Barrett, J. M. 1984. Female Predominance in Immigration to the United States Since 1930: A First Look. *International Migration Review*, 18 (4), 908-963

Houston, S. Wright, R., Ellis, M., Holloway, S. ve Hudson, M. 2005. Places of possibility: where mixed-race partners meet. *Progress in Human Geography*, 29 (6), 700-717

Horsburgh, D. 2003. Evaluation of Qualitative Research. *Journal of Clinical Nursing,* 12, 307–312.

Iredale, R. 1999. The Need to Import Skilled Personnel: Factors Favouring and Hindering its International Mobility. *International Migration,* 89–123

Iredale, R. 2001. The Migration of Professionals: Theories and Typologies. *International Migration,* 7-24

Iredale, R. 2005. Gender Immigration Policies and Accreditation: Valuing the Skills of Professional Women Migrants. *Geoforum,* 155-166

Itzigsohn, J., Cabral, C. D., Medina, E. H. ve Vazquez, O. 1999. Mapping Dominican transnationalism: narrow and broad transnational practices. *Ethnic and Racial Studies*, 22 (2), 316-339.

Itzigsohn, J. 2000. Immigration and the Boundaries of Citizenship: The Institutions of Immigrants' Political Transnationalism. *The International Migration Review*, 34 (4), 1126-1154

Ivakhniouk, I. 2004. Illegal Migration: Russia. *European Studies*, 13, 35-53.

İçduygu, A. 2006. *International Migrants Remittances in Turkey*. CARIM Euro-Mediterranean Consortium for Applied Research on International Migration. Analytical and Synthetic Notes–Demographic & Economic Module CARIM-AS 2006/7

İçduygu, A ve Karaçay, A. B. 2012. The International Migration System Between Turkey and Russia: Project-Tied Migrant Workers in Moscow. *International Migration*. 50 (1), 55–74.

Jackson, P., Crang, P. ve Dwyer, C. 2004. *Introduction: The spaces of Transnationality*. Jackson, P., Crang, P. ve Dwyer, C. (Ed.). Transnational Spaces *içinde*. London: Routledge, 1–23

Jarvis, H., Kantor, P. ve Cloke, J. 2015. *Kent ve Toplumsal Cinsiyet.* Dipnot Yayınları

Johnson, E. 2007. *Dreaming of a Mail-Order Husband: Russian-American Internet Romance*. Durham, NC: Duke University Press

Johnson, B. ve Jacobson, C. 2005. Contact in Context: An Examination of Social Settings on White's Attitudes Towards Interracial Marriage. *Social Psychology Quarterly,* 68 (4), 387-399

Jolly, D. 2002. Some Structural Effects of Migration on Receiving and Sending Countries. *International Migration.* 38 (5), 25-40

Jones, G. ve Shen, H. 2008. International marriage in East and Southeast Asia: Trends and Research Emphases. *Citizenship Studies*, 12 (1), 9-25

Judah, B. 2013. Russia's Migration Crisis. *Survival*, 55 (6), 123-131

Kacen, L. ve Chaitin, J. 2006. The Times Are a Changing: Understanding Qualitative Research in Ambiguous, Conflictual and Changing Contexts. *Qualitative Report,* 11, 209-228

Kaiser, B. 2004. *German Migrants in Turkey: The 'Other Side' of the Turkish-German* Faist, T. ve Özveren, E. (Ed.) Transnational Space. Transnational Social Spaces: Agents, Networks and Institutions *içinde*, Farnham: Ashgate, 91–110

Kaiser, B. 2007. *Türkiye'deki Avrupa Birliği Yurttaşları: Siyasal ve Toplumsal Katılımın Önündeki Engeller.* Kaya, A. ve Şahin, B. (Ed.). Kökler ve Yollar- Türkiye'de Göç Süreçleri *içinde,* İstanbul Bilgi Üniversitesi, 475–490

Kaiser, B. ve İçduygu, A. 2005. *Türkiye'deki Avrupa Birliği Yurttaşları*. Kaya, A. ve Tarhanlı, T. (Ed.) Türkiye'de Çoğunluk ve Azınlık Politikaları: AB Sürecinde Yurttaşlık Tartışmaları *içinde*, İstanbul: TESEV, 171–182

Kalmijn M. 1998. Intermarriage and Homogamy: Causes, Patterns, Trends. *Annual Review of Sociology,* 24, 395–421

Kalmijn, M. ve Flap, H. 2001. Assortative Meeting and Mating: Unintended Consequences of Organized Settings for Partner Choices, *Social Forces*, 79 (4), 1289-1312.

Kalter, F. ve Kogan, I. 2014. Migrant Networks and Labour Market Integration of Immigrants from the Former Soviet Union in Germany. *Social Forces*, 92 (4), 1435-1456

Kandiyoti, D. 1988. Bargaining with Patriarchy. *Gender and Society*, 12(3), 274–90.

Kandiyoti, D. 2011. A Tangled Web: The Politics of Gender in Turkey, 5 Ocak, https://www.opendemocracy.net/5050/deniz-kandiyoti/tangled-web-politics-of-gender-in-turkey (Son Erişim Tarihi: 21.06.2018)

Kanuha, V. K. 2000. Being Native Versus Going Native: Conducting Social Work Research as an Insider. *Social Work*, 45 (5), 439-447

Karaçay, A. B. 2011. Bir Göç Sisteminin Anatomisi: Türkiye-Rusya Örneği. Marmara Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Basılmamış Doktora Tezi

Kaya, M. 2017. *Türkiye'deki Suriyeliler: İç İçe Geçişler ve Karşılaşmalar*. İstanbul: Hiperyayın

Kearney, M. 1995.The Local and the Global: The Anthropology of Globalization and Transnationalism, *Annual Review of Anthropology*, 24, 547-565

Khoo, S. E. 2004. Intermarriage in Australia. Patterns by Ancestry, Gender and Generation. *People and Place*, 12 (2), 35-44.

Khoo, S. E., Hugo, G., ve McDonald, P. 2008. Which Skilled Temporary Migrants Become Permanet Residents and Why? *International Migration Review*, 193-226.

Kou, A., van Wissen, L., van Dijk, J., ve Bailey, A. 2015. A Life Course Approach to High-Skilled Migration: Lived Experiences of Indians in the Netherlands. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 41 (10), 1644-1663

Kiblitskaya M. 2000. *Once We Were Kings: Male Experiences of Loss of Status at Work in Post-communist Russia.* Ashwin, S. (Ed). Gender, State and Society in Soviet and Post-Soviet Russia *içinde*. London, Routledge, 90–104

Kim, V. 2014. Gender Politics and Its Impact on Female Marriage Migration: Women from Former Soviet Union Countries in Japan. *Japan Social Innovation Journal*. 4 (1), 20-33

Kimberle, C. 1989. Demarginalizing the Intersection of Race and Sex: A Black Feminist Critique of Antidiscrimination Doctrine, Feminist Theory and Antiracist Politics, *University of Chicago Legal Forum*, 1 (8), 139-167

http://chicagounbound.uchicago.edu/uclf/vol1989/iss1/8

King, R. 2002. Towards a New Map of European Migration. *International Journal of Population Geography*, 8, 89-106

King, R. ve Skelton, R. 2010. 'Mind the Gap!' Integrating Approaches to Internal and International Migration. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 36 (10), 1619-1646.

Kravets, R. 2011. The Association of Ukrainians in Great Britain: A Brief History. https://www.augb.co.uk/a-brief-history.php (Son Erişim Tarihi: 21.06.2018)

Kirschenbaum, L. 2001. Small Combrades: Revolutionizing Childhood in Soviet Russia, 1917-1932. *Studies in the History of Education*. New York Routledge, Falmer

Koelet, S. ve de Valk, H. 2014. European Liaisons? A study on European Bi-national Marriages in Belgium. *Population, Space and Place*, 20, 110–125

Kofman, E. Phizacklea, A. Raghuram, P. ve Sales, R. 2000. *Gender and International Migration in Europe Employment Welfare And Politics*, New York: Routledge

Kofman, E. ve England, K. 1997. Citizenship and İnternational Migration: Taking Account of Gender, Sexuality and Race. *Environment and Planning* A 29, 191–194

Kofman, E. ve Sales, R. 1996. *Geography of Gender and Welfare in Europe*. Garcia, D. and Monk, J., (Ed.) Women of the European Union: The Politics of Work and Daily Lives *içinde*, Londra: Routledge, 31–60

Kojima, Y. 2001. In the Business of Cultural Reproduction: Theoretical Implications of the Mail-Order Bride Phenomenon. *Women's Studies International Forum*, 24 (1), 199-200

Koser, K., ve Salt, J. 1997. The Geography of Highly Skilled International Migration. *International Journal of Population Geography*, 285–303

Kritz M. M. ve Zlotnik H. 1992.*Global Interactions: Migration Systems, Processes, and Policies*. Kritz M. M., Lim L.L., Zlotnik H. (Ed.). International Migration Systems: A Global Approach *içinde*. Oxford, UK: Clarendon Press, 1–18

Kulczycki, A. ve Lobo, P. 2002. Patterns, Determinants and İmplications of Intermarriage among Arab-Americans. *Journal of Marriage And Family*, 64 (1), 202, 210

Kulyasova, A. 2006. *Effects of Immigration on Russian Women: Narrative Stories about their Own Experiences*. Master of Science Marriage and Family Therapy. University of Wisconsin-Stout

Kusow, A. M. 2003. Beyond Indigenous Authenticity: Reflections on the Insider/ Outsider Debate in Immigration Research. *Symbolic Interaction*, 26, 591–599

Lacomba, J. ve Cloquell, A. 2014. Migrants, Associations and Home Country Development: Implications for Discussions on Transnationalism. *New Diversities*, 16 (2), 21-36

Landolt, P. 2000. *The Causes and Consequences of Transnational Migration: Salvadorans in Los Angeles and Washington DC.* PhD. Thesis. John Hopkins University

Lauby, J. ve Stark, O. 1988. Individual Migration as a Family Strategy: Young Women in the Philippines, *Population Studies*, 42 (3), 473-486

Lauser, A. 2008. Philippine Women on the Move: Marriage across Borders. *International Migration*. 46 (4), 85-110

Lavey, W. 1991. *Marriage and Mobility Under Rural Colectivism.* Walton, R S. ve Buckley-Ebrey, P. (Ed). Marriage and Inequality in Chinese Society *içinde*. University of California Berkeley, 286-312

Le Combusier. 2018. *Şark Seyahati: İstanbul 1911.* Tümertekin, A. (çev). Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları

Lee H. 2012. Political Economy of Cross-Border Marriage: Economic Development and Social Reproduction in Korea. *Feminist Economics*, 18 (2), 177–200

Le D. B., Truong, T. D. ve Khuat T. H. 2014. *Transnational Marriage Migration and the East Asian Family-Based Welfare Model: Social Reproduction in Vietnam*. Truong T. D., Gasper D., Handmaker J., Bergh S. (Ed.) Taiwan, and South Korea. Migration, Gender and Social Justice *içinde*. Springer: Berlin, Heidelberg

Lee, H. 2014. Trafficing in Women? Or Multicultural Family? The Contextual Difference of Commodification of Intimacy. *Gender, Place and Culture,* 21 (10), 1249-1266.

Lee, D. R. 1998. Mail Fantasy: Global Sexual Exploitation in the Mail-Order Bride Industry and Proposed Legal Solutions. *Asian American Law Journal*. 5 139

Lefebvre, H. 2016. *Mekânın Üretimi*. Ergüden, I. (çev.). Sel Yayınları

Levitt, P. 1998. Social Remittances: Migration Driven Local-Level Forms of Cultural Diffusion. *International Migration Review*, 32 (4), 926–48

Levitt P, 2001. *The Transnational Villagers*. University of California Press, Berkeley

Levitt, P. ve N. Glick Schiller. 2004. Transnational Perspectives on Migration: Conceptualizing Simultaneity. *International Migration Review*, 38 (3), 1002-1039.

Levitt, P. ve Lamba-Nieves, D. 2011. Social Remittances Revisited. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 37 (1), 1-22

Levitt, P. ve Jaworsky, B. N. 2007. Transnational Migration Studies: Past Developments and Future Trends. *Annual Review of Sociology*, 33, 129-156

Levi-Strauss, C. 1969. *Elemantary Structures in Kindship*. Boston: Beacon Press

Liamputtong, P. 2008. *Doing Research in a Cross-Cultural Context: Methodological and Ethical Challenges.* Liamputtong, P. (Ed.). Doing Cross-Cultural Research: Ethical and Methodological Perspectives *içinde*. Springer, 3-20

Lichter, D., LeClere, F. ve McLaughlin, D. 1991. Local Marriage Markets and The Marital Behavior of Black-And-White Women, *American Journal of Sociology*, 96 (4), 843 67

Lievens, J. 1999. Family-Forming Migration from Turkey and Morocco to Belgium: The Demand for Marriage Partners from the Countries of Origin, *International Migration Review*, 33 (3), 717-744

Liversage, A. 2009a. Finding a Path: Investigating the Labour Market Trajectories of High-Skilled Immigrants in Denmark. *Journal of Ethnic and Migration Studies, 35(2), 203-226*

Liversage, A. 2009b. Vital *Co*njunctures, Shifting Horizons: High-skilled Female Immigrants Looking for Work. *Work, Employment and Society,* 23(1), 120-141

Lopez F. H., Escala-Rabadan, L. ve Hinojosa-Ojeda, R. 2001. *Migrant Associations, Remittances, and Regional Development Between Los Angeles and Oaxaca, Mexico.* Research Report Series North American Integration and Development Center School of Public Policy and Social Research, 10

Lu, M. C. W. 2005. Commercially Arranged Marriage Migration: Case Studies of Crossborder Marriages in Taiwan, *Indian Journal of Gender Studies*, 12(2-3), 275-303

Lu, M.C.W, Zhang, J., Chee, H. L. ve Brenda S. A. 2016. Multiple Mobilities and Entrepreneurial Modalities among Chinese Marriage Migrants in Malaysia. *Current Sociology,* 64 (3), 411-429

Lubbers, M., Molina, J.L., Lerner, J., Brandes, U., Avila, J. ve McCarty, C., 2010. Longitudinal Analysis of Personal Networks. The Case of Argentinean Migrants in Spain. *Social Network,* 32 (1), 91–104

Luehrmann, S. 2004. Mediated marriage: internet matchmaking in provincial Russia, *Europe-Asia Studies*, 56 (6), 857-875

Lusis, T. C. 2012. *Just Check-Out My Friendster: The Impact of Information Communications Technologies on the Transnational Social Fields of Filipino Immigrants in Canada.* Doctoral Thesis, University of Guelph, Ontario

Lutz, H. 2010. Gender in the Migratory Process. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 36 (10), 1647-1663.

Mabogunje, A.L. 1970. Systems Approach to a Theory of Rural-Urban Migration. *Geographical Analysis*, 2(1), 1–18

Macbeth, D. 2001. On Reflexivity in Qualitative Research: Two Readings, and a Third. *Qualitative Inquiry* 7, 35-68

MacLean, D. 2014. Marriage Migrants and Commercial Marriage Trafficking in South Korea: Mapping the Current Legal Regime and Gaps in Addressing Exploitation. 4 KLRI *Journal of Law and Policy 1* (Korean Legislation Research Institution) SSRN: https://ssrn.com/abstract=2433370

Mahler, S. ve Pessar, P. 2001. Gendered Geographies of Power: Analyzing Gender Across Transnational Spaces, *Identities* 7, 441–459

Mamattah, S. 2006. Migration and Transnationalism, the Complete Picture? A Case Study of Russians Living in Scotland. *eSharp,* 6 (2), 1-22

Manderson, L. ve Jolly, M. 1997. *Sites of Desire, Economies of Pleasure. Sexualities in Asia and the Pasific,* University of Chicago Press, Chicago ve Londra

Mansfield, P. ve Collard, D. 1989. *The Beginning of te Rest of Life?,* MacMillan: Londra

Markowitz, F. 1995. Criss-Crossing Identities: The Russian Jewish Diaspora and the Jewish Diaspora in Russia. *Diaspora: A Journal of Transnational Studies,* 4 (2), 201-2010

Marmo, M., Grigg, B., ve Ryder, J. 2014. Knowledge Transfer and Contemporary High-Skilled Mobility Between Italy and Australia. *International Migration,* 52 (4), 53-59

Martin, P. 2004. *Contextualizing Feminist Political Theory.* L. Staeheli, E Kofman ve L. J. Peake (Ed). Mapping Women, Making Politics: Feminist Perspectives on Political Geography *içinde*. Londra ve New York: Routledge.

Massey, D. 1994. *Space, Place and Gender*. Minneapolis: Minnesota Üniversitesi Yayınları

Massey, D. S. Arango, J. Hugo, G., Kouaouci, A., Pellegrino, A., Taylor, E. J. 1993. Theories of International Migration: A Review and Appraisal. *Population and Development Review,* 19 (3), 431-466

Mastercard Global Destination Cities Index. 2016. https://newsroom.mastercard.com/wp-content/uploads/2016/09/FINAL-Global-Destination-Cities-Index-Report.pdf

Mattoo, A., Neagu, I. C. ve Özden, Ç. 2006. *Brain Waste? Educated Immigrants in the US Labor Market*. Madrid: International Congress on Human Development.

McCall L. 2005. The Complexity of Intersectionality. *Signs,* 30 (3), 1771-1800

McDowell, L. 1992. Doing Gender: Feminism, Feminists and Research Methods in Human Geography. *Transactions of the Institute of British Geographers,* New Series, C. 17 (4), 399-416.

McDowell, L. 1993a. Space Place and Gender Relations, Part, Feminist Empiricism and The Geography of Social Relations. *Progress in Human Geography,* 17, 157-179

McDowell, L. 1993b. Space Place and Gender Relations. Part 2, *Progress in Human Geography*, 17, 305-318

McDowell, L. 1997. Women, Gender, Feminisms: Doing Feminist Geography. *Journal of Geography in Higher Education,* 21 (3), 381-400

McDowell, L. 1999. *Gender, Identity and Place: Understanding Feminist Geographies*. Minneapolis: Minnesota University Press

Memiş, E., Öneş, U. ve Kızılırmak, B. 2012. Housewification of Women: Contextualising Gendered Patterns of Paid and Unpaid Work. Dedeoğlu, S. ve Elveren, A. Y. (Ed). Gender and Society in Turkey: The Impact of Neoliberal Policies, Political İslam and EU Accession *içinde*. I. B. Tauris, 87-102

Merton, R. 1972. Insiders and Outsiders: A Chapter in the Sociology of Knowledge. *American Journal of Sociology,* 78 (1), 9–47

Meshcherkina E. Y. 2000. New Russian Men: Masculinity Regained? Ashwin, S. (Ed.) Gender, State and Society in Soviet and Post-Soviet Russia *içinde*, 105–117

Mies, M. 1983. *Towards a Methodology for Feminist Research*. Bowles, G. ve Duelli-Klein, R. (Ed.). Theories of Women's Studies *içinde*. Routledge ve Kegan Paul, 117-139

Mies, M., 1995, *Feminist Araştırmalar için bir Metodolojiye Doğru*, , Çakır, S. ve Akgökçe, N. (Der.), Kadın Araştırmalarında Yöntem *içinde,* 48-63, Sel Yayıncılık.

Moldenhawer, B. 2005. Transnational Migrant Communities and Education Strategies among Pakistani Youngsters in Denmark. *Journal of Ethnic and Migration Studies,* 31 (1), 51-78

Molina, O. ve Guardiancich, I. 2018. Organising and Representing Hard-to-Organise Workers: Implications for Turkey. Ankara: International Labour Organization.

Morokvasic, M. 2007. Migration, Gender, Empowerment. *Gender Orders Unbound. Globalisation, Restructuring and Reciprocity* I. Lenz C. Ullrich and B. Fersch Opladen; Farmington Hills Barbara Budrich, 69-97

Moore, H. L. 1988. *Feminism and Anthropology*. Cambridge: Polity Press.

Moore, G. 1990. Structural Determinants of Men's and Women's Personal Networks. *American Sociological Review* 55, 726–35

Muttarak, R. 2009. *Explaining Trends and Patterns of Immigrants' Partner Choice in Britan*. European University Institute, Floransa.

Nahya Z. N.ve Rabia H., 2016. *Kendini ve Ötekini Yazmak: Alan Araştırması ve Deneyim.* Harmanşah, R. ve Nahya, Z. N. (Ed.), Etnografik Hikâyeler: Türkiye'de Alan Araştırması Deneyimleri *içinde*, Metis Yayınları

Nas, T. F. 2008. *Tracing the Economic Transformation of Turkey From 1920's to EU Accession*. Martinus Nijhoff Publishers

Nash J. C. 2008. Re-thinking Intersectionality. *Feminist Review*, 89 (1), 1-15

Niedomysl, T., Östh, J. ve van Ham, M. 2010. The Globalisation of Marriage Fields: The Swedish Case, *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 36 (7), 1119-1138

Ni Bhrolchain, M. 2001. Flexibility in the Marriage Market, *Population: An English Selection*, 13(2), 9 47

Ni Bhrolchain, M., Wilson, T. ve Sigle-Rushton, W. 2002. Local Marriage Markets in Great Britain: How Diverse?, *Population Trends*, 109, 27 35

Nijkamp, P. ve Voskuilen, M. 1996. International Migration: A Comprehensive Framework for a Survey of The Literature. *European Spatial Research and Policy*, 3 (1), 5–28

Nikolko, M. ve Carment, D. 2017. (Ed). *Post-Soviet Migration and Diasporas: From Global Perspectives to Everyday Practices.* Palgrave MacMillan

Nowak, J. 2009. Gendered perceptions of migration among skilled female Ghanaian nurses. Gender & Development, 269-280

Nowicka, M. ve Ryan L. 2015. Beyond Insiders and Outsiders in Migration Research: Rejecting a Priori Commonalities. *FQS Forum Qualitative Social Research* 16 (2)

Oakley, A 1992. *Social Support and Motherhood.* Oxford: Blackwell

Odmalm, P. 2007. Civil society, migrant organisations and political parties: theoretical linkages and applications to the Swedish context. *Journal of Ethnic and Migration Studies*. 30 (3), 471-489

Oishi, N. 2002. *Gender and Migration: An Integrative Approach*. The Center for Comparative Immigration Studies CCIS University of California, San Diego. Working Paper: 49

Okamura, J. 1981. The Stuational Ethnicity. *Ethnic and Racial Studies*, 4, 452-465.

Okamura J. 1983. Filipino Hometown Associations in Hawaii. *Ethnology* 22(4):341-353

Okay, N. 2007. Türkiye'de ve Dünya'da Mühendislik ve Fen Bilimleri Bölümlerindeki Kadın Akademisyenlerin Mevcut Durumuna Bakış. *Cumhuriyet Bilim Teknik,* 289 (3), 1-3

Olwig, K. F. ve Sorensen, N. N. 2002. *Mobile Livelihoods: Making a Living in the World*. Sorensen, N. N. G ve Olwig, K. F. (Ed.) Work and Migration: Life and Livelihoods in a Globalizing World *içinde*. London: Routledge, 1-19

O'Reilly, K. 2016. *Migration Theories: An Overview.* Triandafyllidou, A. (Ed). Routledge Handbook of Immigration and Refugee Studies *içinde*. Routledge, 25-33

Orozco, M. 2005. *Transnationalism and Development: Trends and Opportunities in Latin America.* Maimbo, S. M. ve Ratha, D. (Ed.) Remittances: Development Impact and Prospects *içinde*. Washington DC: World Bank, 307-330

Orozco, M. ve Rouse, R. 2007. *Migrant Hometown Associations and Opportunities for Development: A Global Perspective*. Washington D.C.: Inter-American Dialogue

Osanami-Törngren, S. 2011. *Love Ain't Got no Color? Attitude Toward Interracial Marriage in Sweden*. Doktora Tezi. Författaren, REMESO, ISV, Linköpings Universitet Och IMER/MIM, Malmö Högskola

Osanami Törngren, S., Irastorza, N. ve Song, M. 2016. Toward Building a Conceptual Framework on Intermarriage. *Ethnicities*, 16(4) 497–520

Osburg J. 2013. *Anxious Wealth: Money and Morality among China's New Rich*. Stanford, CA: Stanford University Press

Østergaard, Nielsen, E. K. 2002. *Working for a Solution through Europe: Kurdish Political Lobbying in Germany*. Al-Ali, N. ve Koser, K. (Ed.). New Approaches to Migration? Transnational Communities and the Transformation of Home *içinde*. London: Routledge, 186-201

Önder, N. 2016. *The Economic Transformation of Turkey: Neoliberalism and State Intervention*. Londra ve New York: I. B. TAURIS

Özakbaş, A. 2000. Hürrem Sultan, *Tarih Dergisi*, 36, 347-403

Özbay, C. 2014. *Yirmi Milyonluk Turizm Başkenti: İstanbul'da Hareketliliklerin Politik Ekonomisi.* Candan, A.B. ve Özbay, C. (Ed). Yeni İstanbul Çalışmaları: Sınırlar, Mücadeleler, Açılımlar *içinde*. Metis Yayınları, 166-197

Özbay, F. 2011. The Relations Between Turkey and Russia in the 2000s. *Perceptıons*, 16 (3), 69-92

Özden, Ç. 2005. *Educated Migrants: Is There Brain Waste?.* Özden, Ç. ve Schiff, M. (Ed.) International Migration, Remittances and the Brain Drain *içinde,* Palgrave Macmillan.

Özer, İ. 2009. *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Yaşam ve Moda.* Truva

Özgür, E. M. 2018. Küresel Göçün Sosyo-Mekânsallığı: Ulusötesi Mekânlar/Yerelötesi Yerler, Topluluklar, Kimlikler. *Coğrafi Bilimler Dergisi*, 16 (1), 1-35

Özgür E. M. ve Aydın, O. 2011. Spatial Patterns of Marriage Migration in Turkey. *Marriage and Family Review,* 48 (5), 418-442

Özgür, E. M. ve Deniz, A. 2015. *Rusya ve Türkiye (Antalya) Arasında Turizme Dayalı Bir Göç Sistemi Oluşumu.* Körükmez, L. ve Südaş, İ. (Ed.), Göçler Ülkesi *içinde*, Ayrıntı Yayınları, 69-94

Özgür, E. M., Yüceşahin, M. M., Hasta, D. ve Yavuz, S. 2015. *Rusya ve Azerbaycan'dan Türkiye'ye Göç ve Antalya'da Ulus Aşırı Toplumsal Alan Oluşumu.* 112K480 No'lu TÜBİTAK-SOBAG 1001 Projesi, Ankara.

Özyeğin, G. 2015. *New Desires, New Selves: Sex, Love, and Piety among Turkish Youth*. New York: New York University Press

Paçacı-Elitok, S. 2013. *Remittance Flows Between Germany and Turkey: A Reverse Trend?* Istanbul Policy Center. http://ipc.sabanciuniv.edu/wp-content/uploads/2013/08/Remittance-Flows-Between-Germany-and-Turkey.pdf Son Erişim Tarihi: 10.04.2018

Padgett, D. K. 2008. *Qualitative Methods in Social Work Research*. Thousand Oaks, CA: Sage.

Palriwala, R. ve Uberoi, P., 2005. Marriage and Migration in Asia: Gender İssue. *Indian Journal of Gender Studies*, 12, v–xxix.

Paerregaard, K. 2002. The resonance of Fieldwork. Ethnographers, Informants and The Creation of Anthropological Knowledge. *Social Anthropology*, 10 (3), 319–34.

Paez Minervini, B. ve McAndrew, F. T. 2006. The Mating Strategies and Mate Preferences of Mail Order Brides, *Cross-Cultural Research,* 40 (2), 111 29.

Panagakos, A. N. ve Horst, H. A. 2006. Return to Cyberia: Technology and the Social Worlds of Transnational Migrants. *Global Networks*, 6 (2), 109- 124

Pateman, C. 1988. *The Sexual Contract.* Cambridge: Polity Press

Pecoraro, M. 2011. Gender, Brain Waste and Job-Education Mismatch among Migrant Workers in Switzerland . *International Migration* Paper No. 111, ILO.

Pessar, P. 1997. *Caribbean Circuits: New Directions in the study of Caribbean Migration*, New York, Center for Migration Studies.

Pessar, P. 1999. Engendering Migration Studies: The Case of New Immigrants in the United States. American Behavioral Scientist, 577-600

Phoenix, A. ve Pattynama, P. 2006. Intersectionality. *European Journal of Women's Studies*, 13 (3), 187 92

Piayura, O. 2012. Thai Women, Cross-Cultural Marriage and Sexuality. *International Journal of Social Science and Humanity*, 2 (2), 156-158

Piper, N. 1997. International Marriage in Japan: 'Race' and 'Gender' Perspectives. *Gender, Place and Culture: A Journal of Feminist Geography* 4 (3), 321–338

Piper N. 1999. Labor Migration, Trafficking and Inter- National Marriage: Female Cross-Border Movements into Japan. *Asian Journal of Women's Studies,* 5 (2), 69–99.

Piper, N. ve Roces, M. 2003. *Introduction: Marriage and Migration in an Age of Globalization*, Piper, N. ve Roces, M. (Ed.), Wife or Worker? Asian Women and Migration *içinde*, 1–21. Lanham: Rowman & Littlefield.

Pitkanen, P., İçduygu, A. ve Sert, D. 2012. *Introduction*. Pitkanen, P. İçduygu, A. Sert, D. (Ed.) Migration and Transformation: Multi-Level Analysis of Migrant Transnationalism *içinde*. Dordrecht: Springer, 1-11

Pflugfelder, G. 1999. *Cartographies of Desire: Male-Male Sexuality in Japanese Discourse, 1600-1950.* Berkeley: University of California Press

Plöger, J., ve Becker, A. 2015. Social Networks and Local Incorporation-Grounding High-skilled Migrants in Two German Cities. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 1517-1535

Portes, A. 1995. *The Economic Sociology of Immigration: Essays on Networks, Ethnicity and Entrepreneurship*. Russell Sage Foundation, New York.

Portes, A. 2001. Introduction: The Debates and Significance of Immigrant Transnationalism. *Global Networks*, 1 (3), 181-193

Portes, A. 2003. Conclusion: Theoretical Convergencies and Empirical Evidence in the Study of Immigrant Transnationalism. *International Migration Review*, 37(3), 874-892.

Portes, A., Escobar, C. ve Walton-Radford, A. 2007. Immigrant Transnational Organizations and Development: A Comparative Study. *International Migration Review*, 41 (1), 242-281.

Portes, A. ve Sensenbrenner, J. 1993. Embeddedness and Immigration: Notes on the Social Determinants of Economic Action. *American Journal of Sociology*, 98 (6), 1320-1350

Portes, A. ve Zhou, M. 1992. Gaining the Upper Hand: Economic Mobility among Immigrant and Domestic Minorities. *Ethnic and Racial Studies*, 15 (4), 491-522

Portes, A., Guarnizo, L. E. ve Landolt, P. 1999. The Study of Transnationalism: Pitfalls And Promise of an Emergent Research Field. *Ethnic and Racial Studies*, 22 (2), 217-237

Povinelli, E. A. 2002. Notes on Gridlock: Genealogy, Intimacy, Sexuality. Public Culture 14(1), 215-238

Preston, V., Kobayashi, A., ve Man, G. 2006. Transnationalism, Gender, and Civic Participation: Canadian Case Studies of Hong Kong Immigrants, *Environment and Planning A*, 38, 1633-1651.

Pries, L. 1999. *New Migration in Transnational Spaces*. Pries, L (ed.) Migration and Transnational Social Spaces *içinde*. Aldershot: Ashgate, 1–35

Primeau, L. A. 2003. Reflections on Self in Qualitative Research: Stories of Family *American Journal of Occupational Therapy 57*, 9–16.

Pryor, R. J. 1981. *Integrating International and Internal Migration Theories.* Kritz, M. M., Keely, C. B. veTomasi, S. M. (Ed). Global Trends in Migration: Theory and Research on International Population Movements *içinde,* New York: Center for Migration Studies. 110-129.

Purayastka, B. 2005. Skilled Migration and Cumulative Disadvantage: The Case of Higly Qualified Asian Indian Immigration Women in the US. *Geoforum*, 181-196

Putnam R. 2000. *Bowling Alone: The Collapse and Revival of American Community.* New York: Simon & Schuster

Ramazanoğlu, C. 1998. *Feminizm ve Ezilmenin Çelişkileri*. Pencere Yayınları

Ramazanoğlu, C. Holland, J. 2002. *Feminist Methodology: Challenges and Choices*. SAGE

Reep, D. C. ve Dambort, F. H. 1989. Effects of Frequent Television Viewing on Stereotypes: Drip Drip or Drench. *Journalism Quartely*. 66 (3), 542-550

Remennick, L. 1999. Women with a Russian Accent in Israel: on the Gender Aspects of Immigration, *The European Journal of Women's Studies*, 6 (4), 441-461.

Remington, T. F. 2011. *Politics of Inequality in Russia*. Cambridge University Press

Reinharz, S. 1979. *On Becoming a Social Scientist: From Survey Research and Participant Observation to Experiential Analysis*. San Francisco: Jossey-Baas.

Rhine, K. 2013. HIV, Embodied Secrets and Intimate Labour in Nigeria. *Ethnos*, 79 (5), 699-718

Riccio, B. 2004. Transnational Mouridism and the Afro-Muslim Critique of Italy. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 30 (5), 929-944

Rittersberger-Tılıç, H. ve Kalaycıoğlu, S. 2012. *Child and Elder Care Providers: Women in the Informal Economy.* Dedeoğlu, S. ve Elveren, A. Y. (Ed). Gender and Society in Turkey: The Impact of Neoliberal Policies, Political İslam and EU Accession *içinde*. I. B. Tauris, 189-204

Ritzer, G. 2011. *Küresel Dünya*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Robinson, K. 1996. Of Mail-Order Brides and Boys' Own Tales: Representations of Asian Australian Marriage, *Feminist Review*, 52, 53-68.

Robinson, K. 2007. Marriage, Migration, Gender Transformations, and Family Values in the "Global Ecumene." *Gender, Place and Culture*, 14, 483-497.

Rodriguez-Garcia, D. 2006. Mixed Marriages and Transnational Families in the Intercultural Context: A Case Study of African–Spanish Couples in Catalonia, *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 32 (3), 403-433

Rodriguez, R. 2010. *Migrants for Export: How the Philippines Brokers Labor to the World.* University of Minnesota Press

Romano, D. 2008. *Intercultural Marriage: Promises and Pitfalls*. Yarmouth, ME: Intercultural Press

Rose, G. 1993. *Feminism and Geography*. Cambridge: Polity Press

Rosenfeld, M. 2001.The Salience of Pan-National Hispanic and Asian Identities in U.S. Marriage Markets. *Demography*, 38 (2), 161-175.

Rouse, R. 1991. Mexican Migration and The Social Spaces of Post-Modernism. *Diaspora*, 1, 8-23

Rumbaut, R. G. 1999. Immigration Research in the United States: *Social Origins and Future Orientations. American behavioral Scientist.* 42 (9), 1285-1301

Rumbaut, R. 2002. *Severed or Sustained Attachments? Language, Identity, and Imagined Communities in the Post-Immigrant Generation*. Levitt, P. ve Waters, M. (Ed.). The Changing Face of Home: The Transnational Lives of the Second Generation *içinde.* New York: Russell Sage Publication. 43-95

Ryabov, I. 2013. Russian Wives in America: A Sketchy Portrait. *Qualitative Sociology Review,* 9 (4), 44-66

Ryan, L. 2009. How Women Use Family Networks to Facilitate Migration: A Comparative Study of Irish and Polish Women in Britain. *The History of the Family* 14 (2), 217–231

Ryan, L. 2011. Migrants' Social Networks and Weak Ties: Accessing Resources and Constructing Relationships Post-Migration. *Sociological Review*, 59(4), 707–24

Ryan L ve Mulholland, J. 2014. Wives Are the Route to Social Life: An Analysis of Family Life and Networking amongst Highly Skilled Migrants in London. *Sociology*, 48 (2), 251-267

Ryan L., Sales R., Tilki M. ve Siara, B. 2008. Social Networks, Social Support and Social Capital: The Experiences Of Recent Polish Migrants in London. *Sociology*, 42 (4), 672-690

Ryzantsev, S. 2013. Russia Needs a New Migration Policy. *Russian Politics and Law,* 51 (3), 80-88

Said, E. 1978. *Orientalism*. New York: Random House

Sana, M. ve Massey, D. S. 2002. Household Composition, Family Migration and Community Context: Migrant Remittances in Four Countries. *Social Science Quarterly*, 86 (2), 509-528.

Sancar, S. 2014. *Türk Modernleşmesinin Cinsiyeti: Erkekler Devlet, Kadınlar Aile Kurar*. İletişim Yayınları

Salazar-Parrenas, R. 2001. *Servants of Globalization. Women, Migration, and Domestic Work*, Stanford, Stanford University Press

Sanchez-Dominguez, M, de Valk H. A. G., Reher, D. S. 2011. Marriage Strategies among Immigrants in Spain. *Revista Internacional De Sociologia*, 11, 139-166

Sanders, J. M. ve Nee, V. 1996. Immigrant Self-Employment: The Family as Social Capital and the Value of Human Capital. *American Sociological Review*, 4, 231-249.

Schick, I. C. 2004. Representations of Gender and Sexuality in *Ottoman* and Turkish *Erotic*Literature. *Turkish Studies Association Journal,* 28 (1–2), 81–103

Schuttler, K. 2008. The Contribution or Migrants Organisations to Income-Generating Activities in Their Countries of Origin. *Working Paper (50).* Geneva: International Labour Office

Scott, J. 1991. The Evidence of Experience. *Critical Inquir,* 17 (4), 773–97.

Scott, W. R. 1995. *Institutions and Organizations*. Thousand Oaks, California and London: SAGE

Scott, S. 2006. The Social Morphology of Skilled: The Case of the British Middle Class in Paris. *Journal of Ethnic and Migration Studies Migration*, 32 (7), 1105-1129

Selvarajah, C. ve Masli, E. K. 2011. Ethnic entrepreneurial business cluster development: Chinatowns in Melbourne, *Journal of Asia Business Studies,* 5 (1), 42-60

Sencerman, Ö. 2016. Russian Diaspora as a Means of Russian Foreign Policy. *RSP*, 49, 97-107

Serrant-Green, L. 2002. Black on Black: Methodological Issues for Black Researchers Working in Minority Ethnic Communities. *Nurse Researcher* 9, 30–44.

Sert, D., ve A. İçduygu. 2010. *Country Report (WP2): Turkey*. (Trans-net Working Paper).http://www.uta.fi/laitokset/kasvlait/pdf/Turkey.TRANSNET%20Report%20Edited.pdf (Son Erişim Tarihi: 21.06.2018)

Sharpe, P. 2003. *Gender and the Experience of Migration*. Sharpe, P. (Ed.), Women, Gender and Labour Migration *içinde*, London: Routledge, 1. 5

Shelley, L. 2010. *Human Trafficking: A Global Perspective*. New York: Cambridge University Press

Shen, H.H., 2005. The First Taiwanese Wives and the Chinese Mistresses: The International Division of Labor in Familial and Intimate Relations Across the Taiwan Strait. *Global Networks*, 5, 419–437.

Shinozaki, K. 2012. Transnational Dynamics in Researching Migrants: Self-Reflexivity and Boundary-Drawing in Fieldwork. *Ethnic and Racial Studies*. 35(10), 1810-1827.

Shortland, S. 2011. Networking: a Valuable Career Intervention for Women Expatriates? *Career Development International*, 16(3), 271–92

Sinclair, J., Yue, A., Hawkins, G., Pookong, K., ve Fox, J. 2001. *Chinese Cosmopolitanism and Media Use.* Cunningham, S. ve Sinclair, J. (Ed). Floating Lives: The Media and Asian Diasporas *içinde*. Oxford, U. K: Rowman & Littlefield.

Silva, J. 2003. *Engaging Diaspora Communities in Development: An Invesigation of Filipino Hometown Associations in Canada*. Master Thesis. University of Toronto

Silverman, B. ve Yanowitch, M. 1997. N*ew Rich, New Poor, New Russia: Winners and Losers on the Russian Road to Capitalism*, Routledge

Silvey, R. 2006. Geographies of Gender and Migration: Spatializing Social Difference. *International Migration Review*, 40 (1), 64-81

Skeldon, R. 1997. *Migration and Development: A Global Perspective.* London: Longman.

Smith, M. P. ve Guarnizo, L. E. (Ed) 1998. *Transnationalism From Below.* Comparative Urban and Community Research V6. New Brunswick: Transaction Publishers

Snel, E., Engbersen, G. ve Leerkes, A. 2006. Transnational Involvement and Social Integration. *Global Networks*, 6 (3), 285-308.

South, S. J., ve Spitze. G. 1986. Determinants of Divorce Over The Marital Life Course, *American Sociological Review* 51: 583–590.

Sönmez, Y. ve Mcdonald, S. 2008. Turkish Labour Migration: Turkey-Germany Migration Corridor. The 11th Global Economic Analysis Conference, Future Of Global Economy. Marina Congress Centre, Helsinki, Finland, June 2008. https:// www.gtap.agecon.purdue.edu/resources/download/3840.pdf (Son Erişim Tarihi: 21.06.2018)

Strasßburger, G. 2004. *Transnational Ties of the Second Generation: Marriages of Turks in Germany.* Faist, T. ve Özveren, E. (Eds.), Transnational Social Spaces: Agents, Networks and Institutions *içinde,* Aldershot: Ashgate, 211–231

Sudjic, D. 2009. *The City Too Big to Fail*. Burdett, R. (Ed). İstanbul: City of Intersections *içinde*. Londra, Urban Age, 3-4

Suárez-Orozco, M. 2001. Globalization, Immigration, and Education: The Research Agenda. *Harvard Educational Review,* 71 (3), 345-366.

Suny, R.G. ve Martin, T. (Ed). 2001. *A State of Nations: Empire and Nation-Making in the Age of Lenin amd Stalin*. Oxford University Press, New York

Suzuki, N. 2005. *Tripartite Desires: Filipina-Japanese marriages and Fantasies of Transnational Traversal.* Constable, N. (Ed) Cross-Border Marriages: Gender and Mobility in Transnational Asia *içinde*. University of Pennsylvania Press, 124-144.

Südaş, İ. 2012. *Avrupa Ülkelerinden Türkiye'nin Batı Kıyılarına Yönelik Göçler: Marmaris, Kuşadası ve Ayvalık İlçelerinde Karşılaştırmalı Bir Araştırma*. Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Basılmamış Doktora Tezi

Szanton-Blanc, C. 1996. Balikbayan: A Filipino Extension of the National Imaginary and of State Boundaries. *Philippine Sociological Review*, 44, (1/4), 178-193

Takeda, A. 2012. Reflexivity: Unmarried Japanese Male Interviewing Married Japanese Women About International Marriage. *Qualitative Research.* 13(3), 285–298

Taşkıran, N. 1972. *Hasekinin Kitabı: İstanbul Haseki Külliyesi.* Yenilik Basımevi, İstanbul

Tellal, E. ve Keskin, N. 2004. *Rusya Federasyonu, Kamu Yönetimi Ülke İncelemesi*, A.Ü. Yayınları, Ankara

Thai, H. C. 2003. The Vietnamese Double Gender Revolt: Globalizing Marriage Options in the Twenty-first Century. *Amerasia Journal*. 29 (1) 51-74.

Thai, H. C. 2005. *Crashing Dreams in the Vietnamese Diaspora: Highly Educated Overseas Brides and Low Wage Husbands*. Constable, N. (Ed). Cross-Border Marriages: Gender and Mobility in Transnational Asia *içinde*. University OF Pennsylvania Press, 145-165

Thompson, E. 2000. *Immigrant Occupational Skill Outcomes and the Role of Region of Origin Specific Human Capital*. Hull, Quebec: Human Resources Development Canada, W-00-8E

Tilly, C. 1990. *Transplanted Networks.* Yans-MacLoughlin, V. (Ed.), Immigration Reconsidered: History, Sociology and Politics *içinde,* New York: Oxford University Press, 79-95

Timmerman, C. ve Wets, J. 2011. Marriage Migration and the Labour Market: The Case of Migrants of Turkish Descent in Belgium, *Nordic Journal of Migration Research*, 1 (2), 69-79.

Toksöz, G. 2006. *Uluslararası Emek Göçü*. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları

Toksöz, G. 2012. *The State oF Female Labour in The Impasse of The Neoliberal Market and Patriarchal Family.* Dedeoğlu, S. ve Elveren, A. Y. (Ed.). Gender and Society in

Turkey: The Impact of Neoliberal Policies, Political İslam and EU Accession *içinde*. I. B. Tauris, 47-64

Tsay, C. 2004. *Marriage Migration of Women from China and Southeast Asia to Taiwan.* Jones, G. W. ve Ramdas, K. (Ed). (Un)tying the Knot: Ideal and Reality in Asian Marriage *içinde*. Singapur: Asia Research Institute, National University of Singapore

Toeplitz, 1. 1980. *Inquiry on Participation of Women in Radio, Television and Film in Four Countries*. Unesco (Ed.), Women in the Media. Malta: Interprint Limited.

Toprak, Z. 1992. İstanbulluya Rusya'nın Armağanları: Haraşolar, *İstanbul*, 1, 72-79.

Tutal- Cheviron, N. ve Çelenk, Z. 2013. The Touristic Experience of Gays in Istanbul: Sensual and Sexual Body as Object of Consumption. *International Journal of Humanities and Social Science*, 3 (12), 99-106

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) 2015. Basın Odası Haberleri, 17 Aralık, http://www.tuik.gov.tr/basinOdasi/haberler/2015_69_20151217.pdf (Son Erişim Tarihi: 21.06.2018)

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK). 2016. İstatistiklerle Kadın. Haber Bülteni. file:///C:/Users/Kullan%C4%B1c%C4%B1/Desktop/%C4%B0statistiklerle_Kad%C4%B1n_07.03.2017.pdf

Uluslararası Göç Örgütü (IOM). 2008. Migration in the Russian Federation: A Country Profile 2008. International Organization for Migration Pub.

United Nations, Economic and Social Council, 2006. Report of the Secretary-General: World Population Monitoring, focusing on international migration and development. E/CN.9/2006/3

Ünlütürk-Ulutaş, Ç. ve Kalfa, A. 2009. Göçün Kadınlaşması ve Göçmen Kadınların Örgütlenme Deneyimleri, *Fe Dergi: Feminist Eleştiri,* 1 (2), 13-28.

Valentine, G. 2007. Theorizing and Researching Intersectionality: A Challenge for Feminist Geography. *The Professional Geographer*, 59 (1), 10-21

van den Bos M, Nell L. 2006. Territorial bounds to virtual space: Transnational Online and Offline Networks of Iranian and Turkish-Kurdish Immigrants in the Netherlands. *Global Networks,* 6, 201-220.

Van Maanen, J. 1998. *Tales of the Field: On Writing Ethnography*. Chicago: University of Chicago Press

Vertovec, S. 1999. Conceiving and Researching Transnationalism. *Ethnic and Racial Studies,* 22, 445-462

Vertovec, S. 2004. Migrant transnationalism and modes of transformation. *International Migration Review,* 38 (3), 970–1001.

Vertovec, S. 2006. The Emergence of Super-Diversity in Britain, *COMPAS Working Paper No. 25*, Oxford: Centre for Migration Policy and Society, University of Oxford.

Vertovec, S. 2009. *Transnationalism*. London: Routledge

Voigt-Graf, C. 2003. Fijian Teachers on the Move: Causes, Implications and Policies. *Asia Pacific Viewpoint,* 44 (2), 163-174

Von Bremzen, A. 2015. *Sovyet Mutfak Sanatı: Yemek ve Hasret Anıları*. Yapı Kredi Yayınları

Wahlbeck, Ö. 2013. The Finnish and Swedish Migration Dynamics and Transnational Social Spaces, *Mobilities*, 10 (1), 100-118

Waldinger, R. 1986. Immigrant Enterprise – A Critique and Reformulation. *Theory and Society,* 15, 249-285.

Waldinger, R. 2005. *Networks and Niches: The Continuing Significance of Ethnic Connections.* Loury, G. C. Modood, T. ve Teles, S. M. (Ed). Ethnicity, Social Mobility and Public Policy *içinde*, Cambridge: Cambridge University Press, 342-362

Waldinger, R., Aldrich, H. ve Ward, R. 1990. *Opportunities, Group Characteristics, and Strategies*. Waldinger, R., Aldrich, H. ve Ward, R. (Ed). Ethnic Entrepreneurs: Immigrant Business in Industrial Societies *içinde,* London, 13-48.

Walton-Roberts, M. 2004. Transnational Migration Theory in Population Geography: Gendered Practices in Networks Linking Canada and India. *Population, Space and Place*, 10, 361-373

Wang, H. ve Chang, S. 2002. *The Commodification of International Marriages: Cross-border Marriage Business in Taiwan and Vietnam*. Blackwell

Wardlow, H., ve Hirsch J. S. (Ed.). 2006. Introduction. Wardlow, H. ve Hirsch J. S. (Ed). Modern Loves: The Anthropology of Romantic Courtship and Companionate Marriage *içinde,* Ann Arbor: University of Michigan Press, 1–31.

Watts, S. J. 1983. Marriage Migration, a Neglected Form of Long-Term Mobility: a Case Study from Ilorin, Nigeria, *International Migration Review*, 17, 682-698.

Wellman, B., ve Berkowitz, S. D. (Eds.). 1988. *Social Structures: A Network Approach.* Cambridge: Cambridge University Press.

White, A. 2009. Internal Migration, Identity and Livelihood Strategies in Contemporary Russia. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 35 (4), 553-573

Williams, L. 2010. *Global Marriage. Cross-Border Marriage Migration in Global Context*. Londra: Palgrave Macmillan

Widmaier, S., ve Dumont, J. 2011. Are Recent Immigrants Different? A New Profile of Immigrants in the OECD Based on DIOC 2005-2006. Paris: *OECD Social, Employment and Migration Working Papers.*

Wilson, A. 1998. *American Catalogues of Asian Brides.* Cole, J. B. (Ed), Antropology for the Nineties *içinde*. The Free Press: New York. 114-125

Wolf, D. L. 1996. *Situating Feminist Dilemmas in Fieldwork*. Wolf, D. L. (Ed.), Feminist Dilemmas in Fieldwork *içinde*, 1–55. Boulder, CO: Westview.

Wood, C. ve McCoy, T. 1985. Migration, remittances and development: A study of Caribbean cane cutters in Florida. *International Migration Review*, 19 (9), 251-277

Yakalı-Çamoğlu, D. 2017. *Kaynana Ne Yaptı, Gelin Ne Dedi? Ailedeki Kadınlar ve İlişkileri.* İletişim, İstanbul

Yaktıl-Oğuz, G. 2000. Cinsiyet Rolleri İle İlgili Stereotiplerin Televizyonda Sunumu. *Kurgu Dergisi*, 17, 35-43

Yang, W. ve Lu, M. C. (Ed). 2010. Asian Cross-border Marriage Migration: Demographic Patterns and Social Issues. Amsterdam: Amsterdam University Press

Yavan, N. ve Kara, H. 2003. Türkiye'de Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları ve Bölgesel Dağılışı. *Coğrafi Bilimler Dergisi,* 1 (1), 19-42

Yeoh, B.S.A., Huang, S. ve Gonzalez, J. 1999. Migrant Female Domestic Workers: Debating the Economic, Social and Political Impacts in Singapore. *International Migration Review*, 33, 114–136.

Yeoh, B. ve Willis, K, 2005. Singaporeans in China: Transnational Women Elites and The Negotiation of Gendered Identities. *Geoforum*, 36, 211–222

Yerasimos, S. 1979. *Türk-Sovyet İlişkileri*. İstanbul: Gözlem.

Yıldırım, E. 2012. Geleneksel Rus Halk Masallarında Kadın İmgesi, *Amargi Feminist Dergi*, 24

Yudina, T. N. 2005. Labour Migration into Russia: The Response of State and Society. *Current Sociology*, 53(4), 583–606

Yuval-Davis, N. 1997. *Gender and Nation*. London and Thousand Oaks, Kaliforniya SAGE

Yuval-Davis, N. ve Anthias, F. (Ed). 1989. Woman-Nation-State. *The Macmillan Press, Houndsmills, Basingstoke, Hampshire.*

Yüceşahin, M. M. 2016. Toplumsal Cinsiyet ve Mekânın Karşılıklı İlişkisi: Patriyarkanın Sosyal Mekânı Örgütleyişine Dair Bir Tartışma. *Kadın / Women 2000: Kadın Araştırmaları Dergisi / Journal for Women's Studies*, 17 (1), 73-101.

Yüceşahin, M. M. ve Yazgan, P. 2017a. *Revisiting Gender and Migration*. Transnational Press London: London

Yüceşahin, M. M. ve Yazgan, P. 2017b. Kentler Toplumsal Cinsiyetsiz Değildir: Türkiye'de Kentsel Mekânın Üretiminin Feminist Bir Eleştirisi. *Kadın / Women 2000: Kadın Araştırmaları Dergisi / Journal For Women's Studies*, 18 (1), 85-106.

Yükseker, D. 2003. *Laleli-Moskova Mekiği: Kayıtdışı Ticaret ve Cinsiyet ilişkileri.* İletişim: İstanbul

Yükseker, D. 2004. Trust and Gender in a Transnational Marketplace: The Public Culture of Laleli, İstanbul, *Public Culture,* 16 (1), 47-65

Yükseker, D. 2007. Shuttling Goods, Weaving Consumer Tastes: Informal Trade between Turkey and Russia. *International Journal of Urban and Regional Research*, 31(1), 60–72

Zhazira, K., Sandugash, I., Kainar, K. ve Slushash, S. 2013. Construction of the Nations in Post-Soviet On The Condition of Russian Diasporas 'Post Imperial Syndrome'. *Social and Behavioral Sciences*, 106, 714-122

Zhou, M. 2004. Revisiting Ethnic Entrepreneurship: Convergencies, Controversies, and Conceptualized Advencements. *International Migration Review*, 38 (3), 1040-1074

Zontini, E. 2004. Immigrant Women in Barcelona: Coping with the Consequences of Transnational Lives, *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 30 (6), 1113-1144

Zueva, A. 2005. Gendered Experiences in Migration from Russia to Hungary in the 1990s. Multicultural Center Prague www.migrationonline.cz (Son Erişim Tarihi: 21.06.2018)

EKLER

1. Gönüllü Katılım Formu

Bu görüşme, Ankara Üniversitesi Coğrafya Bölümünde yapılan bir doktora tezi kapsamında gerçekleştirilmektedir. Çalışmanın temel amacı, Türk erkekle evlenerek İstanbul'a yerleşen Rus kadınların, evlilik hikâyelerini, İstanbul'a yerleşimlerini ve buradaki ulusaşırı yaşamlarını anlamaktır. Çalışma kapsamında elde edilen bilgiler, yalnızca araştırmacı tarafından değerlendirilecek ve bilimsel amaçlarla kullanılacaktır. Görüşme genel olarak kişisel rahatsızlık verecek sorulardan oluşmamaktadır. Ancak, katılım sırasında sorulardan ya da herhangi başka bir nedenden ötürü kendinizi rahatsız hissederseniz cevaplama işini yarıda bırakabilirsiniz. Bu görüşmeyi kabul ettiğiniz için şimdiden teşekkür ederim.

İletişim: Ayla Deniz, ayladeniz07@gmail.com / adeniz@ankara.edu.tr

Bu çalışmaya tamamen gönüllü olarak katılıyorum ve istediğim zaman yarıda kesip çıkabileceğimi biliyorum. Verdiğim bilgilerin bilimsel amaçlı yayımlarda kullanılmasını kabul ediyorum (Formu doldurup imzaladıktan sonra uygulayıcıya geri veriniz).

Ad-Soyad Tarih İmza

----/----/-----

2. Sorular

Rus Kadınlara Sorulan Sorular

Görüşme Formu

Görüşme No			
Görüşme Tarihi		**Görüşmeyi Yapan**	
Görüşme Başlangıç Saati		**Görüşülen Kişi**	
Görüşme Bitiş Saati		**Tel.**	
Görüşme Süresi			
Görüşme Yeri			
Notlar			

Merhaba. Öncelikle görüşmeyi kabul ettiğiniz için çok teşekkür ederim. Ben Ayla Deniz, Ankara Üniversitesi Coğrafya bölümünde doktora yapıyorum. Doktora çalışmamda İstanbul'da yaşayan Rus gelinlerin bir Türk erkekle evlenme deneyimlerini ve Rusya ile Türkiye arasında sürdürdükleri bağlantılarını anlamayı, onların ikili hayatlarında karşılaştıkları zorlukları ve bu zorluklarla başa çıkma yollarını ortaya koymayı, son olarak iki ülke arasındaki göç sisteminde evlilik göçmenlerinin rolünü belirlemeyi amaçlıyorum. Bu çerçevede araştırmam için sizin düşüncelerinize ve deneyimlerinize ihtiyacım var. Bana anlatacaklarınız, bu bilimsel araştırmanın gerçekleri yansıtabilmesi ve daha iyi sonuçlara ulaşabilmesi için çok değerli katkılar sağlayacaktır. Ayrıca şunu da belirtmeliyim ki benimle paylaşacağınız kişisel bilgilerinizin ve deneyimlerinizin gizli kalacağından ve eğer siz istemezseniz yayınlanmayacağından emin olabilirsiniz. Yorulursanız ara verebiliriz veya başka bir gün görüşmeye devam edebiliriz. Soracağınız bir şey yoksa şimdi görüşmeye başlayabiliriz.

1. **Türkiye'ye gelmeden (evlenmeden) önceki kişisel hayatınızı nasıl bir yerde ve sosyal çevrede geçirdiğinizi anlatabilir misiniz?**

a. Eğitim hayatınız, çalışma hayatınız nasıldı?

b. Aile hayatınız nasıldı? Aile üyelerinizi tanıtır mısınız?

c. Yaşadığınız yeri anlatır mısınız? Sosyal ilişkiler, ekonomik ilişkiler, çevre koşulları nasıldı?

d. Dış dünya ile bağlantınız nasıldı?

e. Eşinizle tanışmadan önce diğer Türklerle ve Türkiye'yle ilişkiniz nasıldı? Daha genel bir kategori olarak, Türkler ve Türkiye hakkında ne düşünüyordunuz?

2. Aynı dili konuşmayan, aynı kültüre sahip olmayan iki insan olarak eşinizle tanışma ve evlenme hikâyeniz nasıldı?

a. Önce eşinizle tanışmanız ile evlenmeniz arasındaki dönemi anlatır mısınız? Bu dönemi nerede ve nasıl yaşadınız? Ne kadar sürdü?

b. Aynı kültüre sahip olmayan biriyle (bir yabancıyla, Türk'le) duygusal bir ilişki yaşamak o zamanlar sizin için nasıl bir anlam taşıyordu? Başka birlikteliklerden etkilenmiş miydiniz?

c. Bir Türk'le birlikte olmanız, çevrenizde nasıl karşılandı? Bu durum evliliğinizi nasıl etkiledi?

d. Bu ilişkiyi evliliğe taşıyan ana unsurlar nelerdi?

e. Eşinizle bu dönem ne tür mekânları kullanıyordunuz?

f. Bildiğiniz gibi düğün ritüelleri her toplumda değişiyor. Siz de farklı iki toplumun üyesi olarak bir evlilik gerçekleştirdiniz. Bu açıdan sizin düğününüz nasıl bir düğündü?

3. **Türkiye'ye geldiniz ve artık burada yaşıyorsunuz. Sizin evlilik sonrası İstanbul'da (yaşama) yaşamaya başlama sürecinizi ve İstanbul'da Rus bir kadın olarak yaşama deneyiminizi dinlemek istiyorum. Bir kadın olarak, bir yabancı, Rus kökenli biri olarak evlilikten sonra sizin için nasıl bir hayat başladı?**

a. Evlendikten sonra yaşanılacak yeri nasıl belirlediniz? Türkiye'ye/ İstanbul'a yerleşme hikâyeniz nasıldı? Başka yerlerde yaşama deneyiminiz oldu mu?
b. Yeni bir kentte ve toplumda/kültürde yaşamayla ilgili neler düşünüyordunuz?
c. Sizin İstanbul'unuz neresi? Sizin İstanbul'unuzun sınırı nereler, neden?
d. İlk evlendiğinizde ne tür kentsel mekânlara gidiyordunuz? Bu mekânlarda zamanla ne tür değişiklikler oldu? (çocuklardan sonra vs.)

4. **Farklı bir kültürden biriyle evlenenlerin -diğer göçmenlere göre- gidilen yerin kültürüyle daha fazla ilişki kurdukları varsayılır. Çünkü bu evlilik pratiği geleneksel olarak özellikle kadının yaşam yerinin kalıcı olarak değiştiğini düşündürür ve kadınların bu değişime ayak uydurmaları beklenir. Bu süreçte de göçmenlerin birbirileriyle ve yerli halkla kurdukları bağlantıların önemi ortaya çıkar. Bir Rus kadın olarak İstanbul'a gelmeden önce ve geldikten sonra ne tür sosyal ağların ve ilişkilerin içinde oldunuz?**

a. Türklerle ilişkilerinizi, sıklığı, niteliği ve kapsamı bakımından anlatır mısınız?
b. Ruslarla ilişkilerinizi, sıklığı, niteliği ve kapsamı bakımından anlatır mısınız?
c. Diğer uyruklardan kişilerle ilişkilerinizi, sıklığı, niteliği ve kapsamı bakımından anlatır mısınız?
d. En yakın üç arkadaşınız nerelidir? Neden?
e. Ülkenizle bağlantınızı nasıl sürdürüyorsunuz? Sizin için geride kalanlarla ya da İstanbul'da yaşayanlarla ilişki sürdürmek ne düzeyde önemlidir, neden? Bu sizin hayatınızı nasıl etkiliyor?

5. **Evlilik göçmenleri ile ilgili çalışmalarda, evlilik sonrası sürdürülen ulusaşırı pratikler yoluyla göçmenlerin köken ülkelerinde ve gittikleri yerlerde değişimlere yol açtıklarından bahsedilmektedir. Bu bağlamda siz, iki ülke arasında ne tür**

pratikler sürdürdünüz ve nelerin değiştiğini gözlemlediniz? Sizin evliliğiniz, geldiğiniz yere/sosyal çevreye ve İstanbul'a/Türk toplumuna nasıl yansıdı?

5.1. Sosyo-kültürel (Yemek, Medya, Ülke Takibi, Dil, Din, Evlilik, Tatil, Eğitim, Festival/Alışveriş…)

a. Bir Rus gelin olarak İstanbul'da hem ev içinde hem de ev dışında nasıl bir sosyal hayatınız var? Evinizde nasıl bir kültürel ortam var, evinizi bana anlatır mısınız? (Hangi dil konuşuluyor, hangi yemek yeniyor, nasıl dekore edilmiş, dini ritüeller, medya takibi..)
b. Eşinizin ve çocuğunuzun Rus vatandaşlığı ve Rus kimliğiyle nasıl bir ilişkisi var?
c. Eşiniz ve çocuklarınızda Rus kültürü nasıl etkili oluyor? Evde hangi dili konuşuyorsunuz?
d. Rus kültürünü günlük yaşamda nasıl yaşıyorsunuz?
e. Türk kültürüyle nasıl ilişki kuruyorsunuz? -yemek, müzik, tv, çalışma, eğitim-
f. Gündelik pratikleriniz içinde Rus ve Türk medyasını nasıl takip ediyorsunuz?
g. Burada yaşamak sizde sosyal ve mekânsal aidiyete yol açıyor mu? Bu sağlayan/sağlamayan temel hususlar nelerdir?
h. Rus ve Türk kültürlerini tanıtmayı ve bir araya getirmeye yönelik ne tür etkinliklerde bulunuyorsunuz?
i. İstanbul'daki ve Türk Rus kurumlarının (dernek, kilise, okul, konsolosluk…) sizin için anlamı nedir? Buralarla ne tür ilişkiler geliştiriyorsunuz?
j. Bu evlilik eşinizde ve eşinizin ailesinde nasıl bir değişim yarattı?
k. Geldiğiniz yerde sizin sayenizde nasıl bir değişim yaratıldı?
l. Aileniz sizin evliliğinizden nasıl etkilendi?
m. Arkadaşlarınız sizin evliliğinizden nasıl etkilendi?

n. Eşinizin akraba ve arkadaş çevresinden geldiğiniz yerden arkadaşlık ilişkisi geliştirenler oldu mu? Ne tür ilişkiler gelişti? Yakın çevrenize sizin gibi Türklerle evlenenler oldu mu? Bunda sizin katkınız oldu mu?

o. İstanbul'daki çevrenizdeki Türkler Rus kültürüyle nasıl ilişki kurdular? Rus kültürü hakkında neler düşünüyorlar?

p. Rusya'daki çevreniz, Türkiye'de yaşamak ve Türk kültürü hakkında neler düşünüyorlar?

q. Siz evlenerek Rusya ve İstanbul arasında nasıl bir bağ kurdunuz?

5.2. Politik (Oy verme, izleme, seçim kampanyasında görev alma)

a. Türkiye ve Rusya arasındaki politikayı nasıl takip ediyorsunuz? Bu siyaset sizin hayatınızı nasıl etkiliyor?

b. Rusya'daki politika için Türkiye'de nasıl faaliyetler yapıyorsunuz?

c. Türkiye'de desteklediğiniz kişiler için ne tür faaliyetler yapıyorsunuz?

d. Kendinizi Rus diasporası içinde nasıl konumlandırıyorsunuz? Rus diasporasıyla ilgili neler düşünüyorsunuz?

e. Rusya ve Türkiye'de politikayla ne kadar ilgileniyorsunuz? (STK, Oy verme)

f. Göçmen kurumlarıyla ilişkileriniz ülkenize nasıl yansıyor? Bu ilişkide bir Türk'le evli olma halinizin etkisi nedir?

5.3. Ekonomik (Yatırım, Şube Açma, Para Gönderme, İş Bulma)

a. İstanbul'da ne tür ekonomik faaliyetlerde bulunuyorsunuz? Çalışmıyorsanız bu sizde nasıl bir etki yaratıyor?

b. Ülkenizdekilere ekonomik olarak katkı sağlıyor musunuz? Yatırımlarınızı nerelere yapıyorsunuz? Ne tür yatırımlar yapıyorsunuz?

c. Ülkenizde kalanlara para desteği sağlıyorsanız bunun gerekçesini anlatır mısınız?

d. Sizin İstanbul'a gelmenizle burada bir çevreniz oluştu. Bu çevrenizdeki kişiler Rusya'yla nasıl ekonomik ilişkiler geliştirdiler? Evlilik sonrası eşiniz, onun ailesi ve buradaki tanıdıklarınızın yatırım yaptıkları yerlerde ve yatırım şekillerinde ne tür değişiklikler oldu?
e. Rusya'daki tanıdıklarınız İstanbul'da ne tür yatırımlar yapmaya başladılar? Bunda sizin katkınız nedir?

5.4. Mekânsal (hareketlilik…)

a. Ülkenizle bağlantınızı nasıl sürdürüyorsunuz?
b. Ne sıklıkla ve hangi nedenlerle ülkenize gidiyorsunuz?
c. Sizin ve eşinizin yakınları iki ülke arasında yolculuk yapıyorsa, bunların sıklığı, gelişimi ve nedeni nedir?
d. Yakınlarınızın Türkiye'ye gelme isteklerinde bir değişiklik oldu mu? Nasıl? Ne tür gerekçelerle buraya gelmeye başladılar? Bu gelişlerde sizin nasıl bir katkınız oldu?
e. Sizin İstanbul'daki çevrenizden sizin etkinizle Rusya'ya gidenler oldu mu? Hangi gerekçelerle gitmeye başladılar? Bu süreç nasıl işledi?

Çocuğu olan katılımcılar için:

a. Çocuklarınız var mı? Kaç yaşındalar? Onları tanıtır mısınız?
b. Çocuk sayısı hakkındaki düşünceleriniz nedir? Sizin için çocuk sahibi olmanın anlamı nedir?
c. Çocuğunuzu bu iki kültür ve mekân arasında nasıl yetiştiriyorsunuz? Onunla nasıl bir kültürel bağlantı kuruyorsunuz?
d. Hem sizin çocuğunuzu hem de yine sizin gibi Rus evlilik göçmeni kadınların çocuklarını geleceğini nerede görüyorsunuz? (isim, din ,dil, bayram, arkadaşlık, tatil, eğitim, beslenme, vaftiz, kulağa isim okutmak, gündelik hayat, aidiyet, kimlik..)

e. Eşinizin çocukla ilişkisi nasıldır? Eşinizin çocuğunuzu yetiştirirken kendi kültürünü verme konusunda nasıl bir etkisi (baskısı) var?

6. Göçmenlerin ülkeler arasındaki ilişkilerden çok etkşlendikleri ve bunları da etilediği biliniyor? Bu bakımdan kendi durumunuzu değerlendirebilir misiniz?

a. Rusya-Türkiye krizi hayatınızı nasıl etkiledi?

b. Bu etkileri ortadan kaldırmak için neler yaptınız?

c. Karma evlilik gerçekleştirmek yoluyla toplumlarda ve iki ülke arasındaki ilişkilerde neleri değiştirdiğinizi düşünüyorsunuz?

форм участие волонтеров

это встреча,является за диссертации в Анкарском университете на географическом факультете.главная цель работы,что понимание, о том что, русские женщины,кто вышли замуж и живущие в турции,о их истории свадьбе,о жизнив стамбуле и о их международной жизни. знания в рамках работы,только оценив исследователем и использув на ученых исследованиях. работа,в основном,не состоит из некоторых личных и дискомфортных вопросов.но во время встречи,если вы чувствоВали себя дискомфортным или другой причиНой,вы можете не ответить. спасибо большое вам за принятия анкеты.

контакт: Айла Дениз (AYLA DENİZ), ayladeniz07@gmail.com/adeniz@ankara.edu.tr "

я участвую в этой работе волонтером,и я знаю ,что я можно не ответить вопросы ,когда я хочу.я принял(а), то что,данные знания можно использовать в исследованиях.

фамилия-имя **дата** **подпись**

----/----/----

форм[143]

номер встречи			
дата встречи		интервьюер	
время начала встречи		участник	
время окончания встречи		телефон	
время для встречи			
место встречи			
заметки			

вопросы

1. скажите, пожалуйста(перед свадьбой),где и в каком районе вы жили,о личной жизни,о своей социальной среде.
2. расскажите подробно,пожалуйста, о вашем знакомстве с супругой/мужем и о вашей свадьбе.
3. какие факторов изменяли ваше решение в стамбуле?
4. после жительство в турции как вы жили?
5. как вы составили вашу социальную среду?
6. как вы продолжили отношения со своими родственниками?
7. как часто и по какой причине вы ездили в свою родину?
8. какие экономические отношения вы продолжили в своей родине?
9. какие социальные отношения вы продолжили в своей родине?
10. какие культурические отношения вы продолжили в своей родине?
11. какие политические отношения вы продолжили в своей родине?
12. после свадьбы что изменяли в культирической привычке?
13. кто и как обратил влияние из вашей свадьбы?
14. после свадьбы какие изменения были в своей жизни?
15. у вас есть двухкультурная семья.с этой причиной расскажите нам о своей дни.
16. как вы воспитывали своих детей,как двух культурная семья?
17. в 2015 году были экономический кризис между турцией и россией. как он влиял вас?
18. что вы делали спастись из этого кризиса?

[143] Bu sorular, görüşme öncesi katılımcıların konu hakkında genel bilgi sahibi olmaları için oluşturulmuş ve katılımcı adaylarına gönderilmiştir. Görüşmeler esnasında ise Türkçe formdaki bütün sorular ayrıntılandırılmış ve gerekli olması durumunda Rusça veya İngilizce olarak sorulmuştur.

ÖZET

Rusya-Türkiye Göç Sistemi: İstanbul'da Karma Evlilikler ve Ulusaşırı Pratikler

Dünya genelinde karma evliliklerde ve evlilik göçlerinde büyük bir artış vardır. Bu eğilim Türkiye'de de görülmektedir. Türkiye'ye evlilik göçüyle gelenler içinde Rus kadınlar ilk sıralardadır. Bununla birlikte Rus-Türk karma evliliklerinin ve buna bağlı göçlerin nasıl gerçekleştiği ve evlilik göçmenlerinin Rusya-Türkiye göç sistemine nasıl katkı sağladıkları bilinmemektedir. Bu çalışma, ilgili konudaki eksikliği gidermeye katkı sağlamak amacıyla, Rus göçmenlerin Türkiye'deki ilk varış yeri olan İstanbul'da yapılmıştır. Çalışmada feminist yaklaşım, ulusaşırılaşma ve göç sistemleri yaklaşımları kullanılmıştır. Göçmen kadınlarla ve onların yakın çevresindeki kişilerle görüşmeler gerçekleştirilmiş ve onların sıklıkla kullandıkları mekânlarda periyodik gözlemler yapılmıştır. Bu çalışma, ilk olarak karma evliliklerin kimler tarafından ve nasıl gerçekleştiğine odaklanmakta ve evlilik göçü sürecinin temel dinamiklerini ortaya koymaktadır. İkinci olarak ise ulusaşırı ağlar, pratikler ve kurumlar yoluyla Rus kadınların iki ülke arasındaki göç sistemine katkılarını tartışmaktadır. Bunu yaparken de bir örnek olay olarak Rusya-Türkiye arasında 2015 yılında meydana gelen uçak düşürme krizini ele almaktadır. Çalışma kapsamında Rus kadınların iki ülke arasındaki göç sisteminin asli unsurları oldukları, zamanla kendi alt sistemlerini yarattıkları, bu sayede göçü ve ilişkilerin devamını sağladıkları görülmüştür. Ayrıca bu hareketin yeni bir evlilik ve göç kültürü yaratmasından dolayı, evliliklerin ve bunların sonuçlarının uzun sürede toplumları dönüştürmeye devam edeceği de anlaşılmıştır.

ABSTRACT

Russia-Turkey Migration System: Mixed Marriages and Transnational Practices in İstanbul

Mixed marriages are increasing around the world and this trend is also seen in Turkey. Russian women are placed near the top among those who migrate to Turkey through marriage. However, this marriage and migration pattern is not well known. For this reason, this study was carried out in Istanbul where was the first destination in Turkey for Russian women after the collapse of Soviet Union. This study was prepared using feminist, transnational and migration systems approaches. First of all, this study discusses the basic dynamics of mixed marriage and marriage migration process. Secondly, through transnational networks, practices and institutions, this study discusses the contribution of Russian women in developing the migration system between Russia and Turkey. This contribution is exemplified by the crisis between the two countries in 2015. Within the scope of the study, it was seen that Russian women are the main elements of the migration system between the two countries, and over time they have created their own sub-systems. Russian women provide the continuity of the migration. It is also understood that marriages and their consequences will continue to transform societies for a long time, because this movement has created a new marriage and migration culture.